

**«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№03(19) (2025 ж. Наурыз) шығарылымы.**

**Выпуск №03(19) (Март 2025 г.) республиканского научно-методического журнала
«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY».**

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрсұлтан
Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал “KEMENGER” ЖК баспаханасында басылды. Таралымы 1000 дана.
Адрес г. Қарағанды: Қазыбек бисқий район, пр. Нұрсұлтан Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП “KEMENGER”. Тираж 1000 экз.

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Нұр-Сұлтан қаласында Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2022 жылғы 2 желтоқсандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ22VPY00060452 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында.

«AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» журналы айына 3 рет жарық көреді.

Республиканский педагогический научно-методический журнал «AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY» в городе Нұр-Сұлтан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан выдано свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 02.12.2022 года № KZ22VPY00060452.

Территория распространения: На территории Казахстана.

Журнал "AHMET BAITURSYNULY IZBASARLARY" выходит 3 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖК/ИП “BAYANDY”

Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан

Редактор алқасы: Алшынов Ахметжан Өнуарбекұлы

Тел: + 7 700 970 00 98

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

“KEMENGER” баспасы

2025 жыл

Мазмұны / Содержание

Ахилбекова Б. Бастауыш сынып оқушыларының ғылыми-зерттеу дағдыларын дамытуда жоба әдісін қолданудың тиімділігі.....	3
Султанова Ш.Т. Бастауыш сынып оқушыларының оқу-зерттеу қызметін ұйымдастыру	5
Муханова Г.С. Бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік әрекетін дамыту технологиялары	7
Тойкенова Г.Т. Бастауыш сынып оқушыларының сабақта және сабақтан кейінгі уақытта коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру	10
Койлыбаева С.Б. Бастауыш сынып оқушыларының оқу әрекетін арттыру құралы ретінде иновациялық технологияларды пайдалану	13
Адилбаева А.Д. Система работы опытного учителя начальных классов: путь к осознанному обучению	15
Ташимова Ұ.К. Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивтерін қалыптастыру	16
Турсинбаева А.И. Бастауыш сынып оқушыларының оқуға құштарлығын арттыру	19
Абдираманова М.Б. Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілін дамытудың тиімді әдістері	22
Абдулхаева М. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту	24
Усембаева Э.А. Бастауыш сыныпта көбейту кестесін оңай меңгеру жолдары	26
Аржикова Б. Мектеп пен отбасының ынтымақтастығы – болашақ кепілі	28
Үсен Г.Е. Музыка сабақтарындағы жасөспірімдердің рухани-адамгершілік тәрбиесін дамыту	30
Сыздыкова С.Т. Диалогтік оқыту – оқу сапасын арттыратын негізгі интерактивті әдіс	33
Әмір А.Қ. Дүниетану сабақтары арқылы бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік қасиетін қалыптастыру	35
Көбегенова Л.Қ. Ұстаз шеберлігі-тәжірибемен шындалады	38
Жаниетова Д. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру	40
Қойбағарова Ф.Н. Бастауыш сыныпта білім беру жүйесіндегі дамыта оқыту әдісінің ерекшеліктері	41
Аббасова А.Б. Ағылшын тілін сабағында жоғары сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын дамыту	43
Пархатова Д.Н. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәрбиеленушілерін салауатты өмір салтына бейімдеуде асық терапиясын қолдану	46
Бутина И.В. Ертегілер арқылы ұлттық құндылықты дамыту	48
Акаева Э.А. География пәнін оқытудағы өзекті мәселелер	50
Тузельбаева Н.Е., Ормаханова М.Б., Байчугурова С.А. Математика сабағында қолданылатын цифрлық құралдар мен ресурстар	51
Тумабаева А.И. Химия пәнін оқытуда ақпараттық-коммуникативті технологияларды қолданудың маңызы	53
Оспанғалиева Р.Т. Инновационные технологии в речевом развитии дошкольников	55
Мәлік А.Қ. Ағылшын тілі пәнін оқытуда қолданылатын белсенді оқыту әдістері	56
Айтимбетов К.Р. Дене шынықтыру сабағында оқушылардың «Салауатты өмір салты» құзыреттілігін қалыптастыру	57
Бубешиков Г.Б. Мектеп жасына дейінгі балалардың дамуының психологиялық ерекшеліктері	59
Умирбекқызы А. Динамикалық белгілерді түсініп ойнау	61
Анламасова А.Н. Ағылшын тілі сабақтарында айтылым дағдыларын дұрыс дамыту бойынша негізгі қадамдар	63
Исабекова Г.Б. Физика сабағында деңгейлік тапсырмаларды орындату арқылы оқушылардың есеп шығару дағдыларын арттыру	65
Билерова Л.К. Бастауыш мектеп жасындағы баланың тәрбие үрдісін қалыптастыру	66
Манап С.Т. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың коммуникативті құзыреттілігін дамыту	68
Ибраһимова Г.С. Информатика сабақтарындағы дифференциацияланған әдісті қолдану	70
Отарова Ж.Э. «5 – ші сынып білім алушыларының мектепке бейімделуіне психологиялық көмек»	72
Маденова Ж.У. 1-сынып оқушыларының есептеу машықтарын жетілдіру	73
Валиханова Д.В. «Искусственный интеллект и нейросети»	75
Кульчуков З.Р. Проблемы и перспективы развития автомобильного транспорта в Казахстане	77
Улт М. Арнайы пәндерді оқытуда инновациялық технологиялар элементтерін қолданудың ерекшеліктері	79
Усурова Т.Б. Техникалық білім берудегі жаңа технологиялар мен заманауи ақпараттандырудың маңызы	81
Садвокасова М.У. Использование ИКТ в целях повышения качества знаний обучающихся	84
Ибраева С.Ж. «Особенности преподавания гражданского процессуального права»	86
Раева Э.Т. «Особенности преподавания гражданского процессуального права»	88
Танірбергген А. Ұлттық құндылықтарды дәріптеу балабақшадан басталады	90
Бисенғалиева М.Х. Жүннен жасалатын қолөнер бұйымдары	92
Болатова А.Н. Оқудағы геймификация: оқушыларды ойын технологиялары арқылы ынталандыру	94
Куракбаева Ф.М. Оқушылардың логикалық ойлау дағдысын дамытудың негізгі шарттары	95
Жалғасбаева А.С. Жаһандану заманында цифрлық сауаттылықты арттырудың маңызы	97
Оразғалиева О.Ж. «Білім еліне саяхат»	99
Сүлейменова А.Д. Күрқытық мәдениеті	101
Юсупова Р.М. Ұлттық құндылықтар — ұлт қорғаны	105
Куланов Д.А. Математикалық сауаттылық және қалыптастырушы бағалау технологиясы	107
Белеуова Л.Т. «Аялайық гүлдерді»	109
Өжіке Т.Б. Бізбен басқа «бас бау» (повязка) тоқу	111
Төреғалиева Ә.Қ. Математика сабағында креативті ойлауды дамыту жолдары	113
Нурманова Б.А. Бастауыш сыныпта оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру	115
Мурзахметова С.Т. Балабақша - бала тәрбиесіндегі негізгі баспалдақ	118

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп -лицейі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-шебер
Ахилбекова Бибайша

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУЫДА ЖОБА ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының «Білім беру қызметіне қойылатын талаптар» бөлімінде: «Бастауыш білім берудің мақсаты мынадай кең ауқымды дағдылар негіздерін меңгерген білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін жасау болып табылады:

- 1) білімді функционалдықпен және шығармашылықпен қолдана білу;
- 2) сын тұрғысынан ойлау;
- 3) зерттеу жұмыстарын жүргізе білу;
- 4) ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана білу;
- 5) коммуникацияның түрлі тәсілдерін, оның ішінде тілдік дағдыларды меңгеру;
- 6) топпен және жеке жұмыс істеу дағдылары», - деп көрсетілген.

Бұдан бүгінгі күні басты мақсат оқушыларды біліммен қаруландыру емес, оларда жалпы оқу біліктілігі мен дағды, құзіреттіліктерді қалыптастыру, басты міндеті оқушы тұлғасының жан-жақты, үйлесімді дамуы үшін жағдай туғызу деген түйін шығара аламыз. Ол үшін әрбір баланың қандай да бір өзіне тән қабілетін ашу және дамыта түсу керек. Барлық баланың табиғатынан зерттеуші болуға, оқуға және өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылысы жоғары болғандықтан, бала қабілетін ашу және дамыту құралдарының бірі, біздің ойымызша, зерттеушілік іс-әрекет болып табылады.

Жобалық оқыту оқушылар тарапынан шынайы ілімді ынталандырады және күшейтеді, өзін-өзі анықтау, шығармашылық және нақты қатысу процесінде субъективтілік саласын кеңейтеді.

Оқу жобалары әдісінің негізінде оқушылардың танымдық қызығушылықтарын дамыту, өз білімдерін өз бетінше құрастыру және ақпараттық кеңістікте бағдарлау, жоба тақырыбына байланысты мәселелерде құзыреттілігін көрсету, сыни ойлауды дамыту жатыр. Бұл әдіс әрдайым оқушылардың өзіндік іс – әрекетіне бағытталған-жеке, жұптық немесе топтық, оны оқушылар белгілі бір уақыт аралығында орындайды. Жобаны жүзеге асырудың басым әдісіне сәйкес зерттеу, шығармашылық, шытырман оқиғалы ойын, ақпараттық және тәжірибеге бағытталған жобалар ажыратылады.

Осылайша, жобаны әзірлеу-бұл адамның өз қажеттіліктерін түсіну арқылы, пәндік іс-әрекетте өзін-өзі жүзеге асыру арқылы өзін-өзі дамыту жолы. Қазіргі педагогикалық технологиялардың ішінде соңғы жылдары оқушылардың жобалық қызметі танымал бола бастады, өйткені ол:

- тұлғаға бағытталған;
- қызығушылық пен жұмысқа қатысудың артуымен сипатталады;
- педагогикалық мақсаттарды барлық кезеңдерде іске асыруға мүмкіндік береді;
- өз тәжірибесінен, нақты істі іске асырудан үйренуге мүмкіндік береді;
- өз еңбегінің өнімін көрген оқушыларға қанағат әкеледі.

Қазіргі білім беру технологиялары-кез-келген мұғалімнің шығармашылық қызметі үшін өріс. Білім алушының жеке қызығушылығы – білім беру процесінің шешуші факторы. Менің ойымша, басты

міндеттердің бірі-оқыту мен тәрбиелеудің заманауи білім беру технологияларын игеру арқылы мұғалімнің педагогикалық шеберлігін арттыру.

Педагогикалық технология-оқытудың тиімділігін арттыратын оқыту мен оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың әдістері, әдістемелері мен формаларының жиынтығын пайдалану кезінде негізделген оқу процесін жобалау, олардың қолданылуы нақты белгіленген нәтижеге ие. Кез-келген жаңа технологияны игере отырып, мұғалімнің жаңа педагогикалық ойлауы басталады: әдістемелік тілдің анықтығы, құрылымы, айқындылығы. Сабақтарда жаңа педагогикалық технологияларды қолдана отырып, мен оқу процесін жаңа тұрғыдан қарастыруға және жеке тұлғаны қалыптастырудың психологиялық механизмдерін игеруге, жақсы нәтижелерге қол жеткізуге болатындығына көз жеткіздім.

Ғаламтор-ақпаратты іздеудің және игерудің ең ыңғайлы заманауи тәсілдерінің бірі. Мен желі ресурстарын сабақтар мен презентацияларға қосымша материал іздеу үшін де, өзімді тәрбиелеу және біліктілігімді арттыру үшін де қолданамын.

Бүгінгі таңда жеке тұлғаның шығармашылық қабілеттері мен зерттеу дағдыларын дамытуға бағытталған оқу процесін ұйымдастыру мәселесі өткір тұр. Жобалық оқыту технологиясын мен балалармен жұмыс жасауда кеңінен қолданамын. Жобалық қызмет маған оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін жетілдіріп қана қоймай, оқытудың мазмұнды негізін кеңейтуге мүмкіндік береді. Жобалық оқыту технологиясын қолдану жалпы интеллектуалды дамуды арттырады, сонымен қатар тәуелсіздік, мақсаттылық, жауапкершілік, бастамашылық, табандылық, төзімділік сияқты жеке қасиеттердің дамуына ықпал етеді.

Бұл әдістің негізінде оқушылардың танымдық дағдыларын дамыту, өз білімдерін өз бетінше құрастыру, ақпараттық кеңістікте бағдарлау, сыни және шығармашылық ойлауды дамыту, мәселені көру, тұжырымдау және шешу қабілеті жатыр.

Бастауыш сынып оқушыларының жобалық қызметінде оқу қызметінің келесі кезеңдері ерекшеленеді:

- мотивациялық (мұғалім жалпы идеяны мәлімдейді, оң мотивациялық көзқарас қалыптастырады; оқушылар өз идеяларын талқылайды, ұсынады);

- жоспарлау-дайындық (жобаның тақырыбы мен мақсаттары анықталады, міндеттер тұжырымдалады, іс-қимыл жоспары жасалады, нәтиже мен процесті бағалау критерийлері белгіленеді, бірлескен іс-әрекеттің әдістері алдымен мұғалімнің көмегімен, кейінірек оқушының тәуелсіздігінің артуымен келісіледі);

- ақпараттық-операциялық (оқушылар материал жинайды, әдебиеттермен және басқа көздермен жұмыс істейді, жобаны тікелей орындайды; мұғалім бақылайды, үйлестіреді, қолдайды, өзі ақпарат көзі болып табылады);

- рефлексивті-бағалау (оқушылар жобаларды ұсынады, ұжымдық талқылауға және жұмыс нәтижелері мен процесін мазмұнды бағалауға қатысады, ауызша немесе жазбаша өзін-өзі бағалауды жүзеге асырады, мұғалім ұжымдық бағалау қызметіне қатысады).

Ақпаратты ұсынудың негізгі түрлері-жазбалар, сызбалар, кесінділер немесе мәтіндер мен суреттер. Әрбір жобаны сәтті аяқтауға жеткізу керек, бұл баланың нәтижеге деген мақтаныш сезімін қалдырады. Жоба бойынша жұмыс аяқталғаннан кейін балаларға өз жұмыстары туралы айтуға мүмкіндік беріледі.

Оқу іс-әрекетінің қызықты түрі оқу-зерттеу қызметі болып табылады. Нақты оқу әрекетіне қатысты оқу-зерттеу қызметінің құрылымы жаңа элементтермен толықтырылады. Жалпыланған түрде оны келесідей көрсетуге болады: мәселенің қойылуы - гипотезалар - гипотезаны тексеру әдісін таңдау - гипотезаны тексеруге бағытталған әрекеттер - нәтижелерді талдауға дайындау - талдау, нәтижелерді жалпылау - қорытынды (растау немесе гипотезаны жоққа шығару). Осы кезеңдердің барлығын жүзеге асыруға балалардың өздері қатысады. Бір ғана ерекшелік мүмкін - кейбір жағдайларда мәселені мұғалімнің өзі анықтауы мүмкін. Белгіленген әрекеттер циклі (мәселені қоюдан нәтиже алуға дейін) көп уақытты алады, сондықтан оқу және зерттеу жұмыстары әдетте сабақтан тыс уақытта жүзеге асырылады.

Ғылыми-зерттеу жұмысы оқушыны тыңдаушыдан оқу процесінің белсенді қатысушысына ауыстыруға мүмкіндік береді. Зерттеушілік мінез-құлық баланың дүниені түсінуінің маңызды көздерінің бірі болып табылады. Барлау, ашу, зерделеу – беймәлім әлемге қадам басуды білдіреді. Балалар табиғатынан зерттеуші және әртүрлі зерттеу жұмыстарына үлкен қызығушылықпен қатысады. Зерттеудің табысты болуы көбінесе оның ұйымдастырылуына байланысты. Балаларды бақылауға, салыстыруға, сұрақ қоюға үйрету және оған жауап табуға деген құштарлықты дамыту өте маңызды. Сондықтан

қосымша әдебиеттерді оқып, тәжірибе жасауды үйрену, нәтижелерді талқылау, басқа адамдардың пікірін тыңдау керек. Зерттеу жұмыстарын жүргізгенде балалар ойлауға, қорытынды жасауға үйренеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Адамова З.Х. Зерттеушілік іс-әрекет оқушының шығармашылық іс-әрекетін жүзеге асыру құралы. – <http://collegy.ucoz.ru/publ/49-1-0-7072>. Пайдаланған уақыты: 25.03.2016 ж.;
2. Рассказова Ж. В. Исследовательская деятельность учащихся в условиях общеобразовательной школы: функция и виды // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2012. – № 6. – С. 246–247;
3. Рассказова Ж.В. Исследовательская деятельность младших школьников как компонент процесса обучения в условиях общеобразовательной организации // Молодой ученый. – 2014. – №4. – С. 1080-1082.

**Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп -лицейі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Султанова Шынар Тлеугазыновна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ-ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Шындыққа деген зерттеушілік көзқарас-бұл жеке тұлғаның маңызды қасиеттерінің бірі. Қазіргі әлемде өзі үшін жаңа ақпаратты белсенді іздеуге, ойлау мен мінез-құлықтың жаңа тәсілдерін игеруге, бар тәжірибені жаңа жағдайларда байқау және пайдалану қабілетіне жоғары дайындығы бар адам ғана іске асыра алады.

Оқушыларды зерттеу дағдыларына тәрбиелеу, өмірдің әртүрлі салаларында ішкі көзқарас қазіргі мектептің маңызды міндеті болып табылады. Баланың қоршаған әлемді тәуелсіз зерттеудегі белсенділігі генетикалық тұрғыдан қалыптасқандығы және ерте балалық шақта көрінетіні белгілі. Егер баланың бұл әрекетіне қарсы тұрмаса, көптеген тыйымдармен шектелмесе, керісінше, әртүрлі іс-шаралар үшін, оларды жүзеге асыру жолдарын таңдау еркіндігі үшін барынша қолайлы жағдай жасаса, онда біртіндеп зерттеу қажеттілігі дамиды, балаларды зерттеу салалары едәуір кеңейеді.

Бастауыш сынып оқушыларының зерттеу қызметі олардың құндылық, интеллектуалдық және шығармашылық әлеуетін нәтижелі дамыту үшін жағдай жасайды, білім алушыларды белсендіру, олардың зерттелетін материалға деген қызығушылығын қалыптастыру құралы болып табылады, зерттелетін материалдың шеңберін едәуір кеңейтуге мүмкіндік береді, әмбебап оқу дағдыларын қалыптастырады, тұлғаның дамуы мен даралануына ықпал етеді, сондай-ақ оқушылардың білім алуына мотивация қалыптастырады. Бұл оқыту әдістерінің бірі ғана емес, бұл оқу – тәрбие іс-әрекетінің ерекше стилін қалыптастыру жолы. Ол оқытуды өзін-өзі оқытуға айналдыруға мүмкіндік беретін зерттеу тәсіліне негізделген.

Баланың шығармашылық, зерттеу қажеттіліктерін дамытудың көптеген жолдары бар, баланың зерттеу қажеттіліктерін дамытудың ең тиімді жолдарының бірі-өзінің зерттеу қызметі. Шығармашылық ізденістің дағдылары, балалық шақтағы шындықты өз бетінше түсіну және болашақта барлық іс-әрекеттерді сәтті игерудің берік негізіне айналады. Бастауыш мектеп жасындағы балалар қолайлы даму жағдайында табиғи зерттеу қажеттілігін сақтайды және үлкен қызығушылықпен әр түрлі зерттеу

жұмыстарына белсенді қатысады. Балалардың зерттеу қажеттіліктері мен қабілеттерін дамытуда табысқа жетудің екінші жолы-авторитарлық оқыту стилінен алшақтауды көздейтін, бірақ сонымен бірге оқыту формаларының, әдістері мен құралдарының жақсы ойластырылған, негізделген үйлесімін қамтамасыз ететін ойластырылған, жүйелі ұйымдастырушылық жұмыс.

Ол үшін мұғалім істеу қажет қажет:

- зерттеу, іздеу әдістерінің барлық арсеналына ие болу, оқушылардың өзіндік зерттеу жұмыстарын ұйымдастыра білу;
- өз көзқарасын тандамай, оқушылар арасында пікірталастарды ұйымдастыра және өткізе білу;
- зерттеу топтарында оқушыларды қойылған мәселенің шешімін табуға бағыттай отырып, іскерлік, эмоционалдық көңіл-күйді орнату және қолдау;
- өзіңіз жасай білу және балаларды тандалған мәселелерді шешу үшін әртүрлі пәндердің мазмұнын біріктіруге үйрету.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу-зерттеу қызметін әдіснамалық сауатты ұйымдастыру 1-ден 4-сыныпқа дейін кезең-кезеңімен орындалатын әмбебап оқу іс-әрекеттерін қалыптастыруға бағытталған қадамдардың келесі бағдарлы реттілігін болжайды:

- өмірдің әртүрлі салаларындағы мәселелерді (шешілмеген сұрақтарды) анықтау және тұжырымдау және олардың негізінде сұрақтар қою дағдыларын дамыту;
- болжамды іздеу нәтижелері және олардың негіздемесі ретінде гипотеза жасау дағдыларын қалыптастыру;
- қажетті әдебиеттерді таңдау, мәтінді бағдарлау, түйінді сөздерді табу, зерттелетін мәселе бойынша сұрақтарға жауап беру дағдыларын дамыту;
- сөздіктерде, анықтамалық әдебиеттерде бағдарлау қабілетін қалыптастыру.

Тандалған мәселе мен белгіленген тақырып бойынша оқу-зерттеу қызметін ұйымдастыру өзекті, бастауыш сынып оқушысы үшін эмоционалды тартымды болуы керек, қажетті жабдықтармен, құралдармен және материалдармен қамтамасыз етілуі керек. Тек осы жағдайларда бастауыш сынып оқушыларының зерттеу жұмыстарын олар өз еркімен орындайды.

Бастауыш сынып оқушыларының зерттеу қажеттіліктері мен қабілеттерін дамытудың үшінші жолы-бұл процесті мақсатты психологиялық-педагогикалық қолдау. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу – бұл біртұтас, жүйелі ұйымдастырылған іс-әрекет, оның барысында баланың мектеп жағдайында сәтті оқуы мен дамуы үшін психологиялық және педагогикалық жағдайлар жасалады. Біз әзірлеген мәселе аясында бастауыш сынып оқушыларының зерттеу қажеттіліктері мен қабілеттерін қалыптастыру процесін психологиялық-педагогикалық қолдаудың негізгі буыны-бұл бастауыш сынып мұғалімінің әр оқушының, әр сабақтың жаңа білімін өз бетінше іздеу процесін ұйымдастыруын көздейтін зерттеу тәсілі және зерттеу әдісі. Осылайша, білім беруді зерттеу белгісіз, жаңа білімді іздеу процесі ретінде күнделікті танымдық іс-әрекеттің бір түріне айналады.

Бастауыш мектепте мұғалім қолданатын зерттеу әдісінің негізі:

- оқушылардың танымдық дағдылары мен дағдыларын дамыту;
- ақпараттық кеңістікте бағдарлай білу;
- өз білімін өз бетінше құра білу;
- ғылымдардың әртүрлі салаларынан білімді интеграциялау қабілеті;
- сыни тұрғыдан ойлау қабілеті.

Бастауыш сынып оқушыларының зерттеу қажеттіліктері мен қабілеттерін қалыптастыруды психологиялық-педагогикалық қолдау процесінде әр түрлі деңгейдегі дайындық пен интеллектуалды дамудың балаларын зерттеу жұмысына тарту өте маңызды. Оқушылардың зерттеу қажеттіліктері мен қабілеттерін қалыптастыруды психологиялық-педагогикалық қолдау процесінде мұғалім балалардың жеке мүмкіндіктерін, қызығушылықтарын анықтаудың диагностикалық әдістерін білуі керек, бастауыш сынып оқушыларының оқу зерттеулерін ұйымдастыруда оларды ескеруі керек. Психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу процесінде бастысы - әр балаға өз күшіне сенуге көмектесу.

Осылайша, бастауыш сыныпта зерттеу бойынша жұмысты ұйымдастыру күрделі және көп қырлы, оқушылардың зерттеу қажеттіліктері мен қабілеттерін қалыптастырудың барлық анықталған жолдарын біріктіру қажет, кіші сынып оқушыларын біртіндеп және дәйекті түрде дайындап, зерттеу қызметіне енгізу қажет. Біздің кіші мектеп оқушыларымен жұмыс тәжірибемізде зерттеу жұмысын ұйымдастырудың топтық және ұжымдық формалары жиі қолданылды.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп-лицейі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Муханова Галия Сабырхановна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ӘРЕКЕТІН ДАМУЫ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Қазіргі таңда заманауи оқу орындарында жобалау және зерттеу технологиялары жиі қолданылады. Жобалау жұмыстары сабақ барысында да, сыныптан тыс жұмыстарда да жүзеге асырылады. Оқу үдерісін енді білім алушылардың жобаларынсыз елестету мүмкін емес. Мектептегі жобалар бізге не үшін қажет?

Білім берудің мақсаты – білімді меңгеру ғана емес, сонымен қатар балалардың бойында білім алу қабілетін қалыптастыру. Қытайдың бір мақалы: «Маған айтсаң ұмытып қаламын, көрсетсең есімде қалар, ал өзім істесем үйреніп аламын» (Конфуций) дейді. Бұл даналық бізге нені ұғындырады? Жаңа білімді меңгеру барысында оқушылардың дербестігі мен белсенділігі - табысты білім берудің кепілі екендігі. Балаларды әлемді танып-білудің белсенді процесіне қатыстыра отырып, біз өз мақсатымызға жетеміз, балалардың оқу қабілетін қалыптастырамыз. Сондықтан білім беру ұйымдарында жобалық қызмет әдісі қолданылады.

Мектеп жобасы дегеніміз не?

Мектеп жобасы – бұл оқушылардың өз бетінше тақырып бойынша ақпаратты тауып, оны зерттеп, қорытынды жасап, материал беретін жұмыс. Сонымен бірге оқушылар дайын материалды жаттап қана қоймай, зерттеу жұмыстарын жүргізеді. Жобалық әдіс шығармашылық, мәселелік және зерттеушілік тәсілдерді қамтиды. Ақпаратпен өз бетінше жұмыс істеуге, екіншіліктен арылуға, негізгі нәрсені дұрыс таңдауға үйретіп, баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Жобалық іс-әрекеттер балаларды пәнаралық байланыстарды орнатуға, алған білімдерін іс жүзінде қолдануды табуға, сонымен қатар болашақ мамандығын таңдауға үйретеді.

Америкада жиырмасыншы ғасырдың 90-шы жылдары жобалар әдісі туралы алғаш рет айта бастады. «Жобалық әдіс» терминін педагогикалық процеске ғалым Джон Дьюи (1859-1952) енгізді. Ол мазмұнын негіздеп, бұл әдіске нақты тұжырым берді. Джон Дьюи жобаның келесі ерекшеліктерін атап өтті:

- білім алушы практикалық әрекеттер арқылы күнделікті мәселелерде өз бетінше шешім қабылдайды;

- оқушы ұжымдық әрекет арқылы шығармашылық қабілеттерін дамытады;

- жобаның әрбір қатысушысы нәтижеге қызығушылық танытады.

1905 жылы С.Шацкий бастаған орыс ғалымдары жобалық технологиялардың педагогикалық процеске қалай енгізіліп жатқаны туралы зерттеу жүргізді. 30-жылдардың аяғында бұл әдістеме «педагогикалық емес» деп танылды. Кеңес Одағында жобалық іс-әрекеттер оқу процесінде қолданылмаса, кейде олар сыныптан тыс жұмыстарда, оқушылардың өзіндік жұмыстары түрінде қолданылды. Жоба әдісі біршама ұзақ тарихы бар.

Бүгінгі таңда жоба әдісі әлемдегі ең танымал әдістердің бірі болып табылады.

Жоба түрлері

Жобалардың көптеген классификациялары бар. Көптеген ғалымдар мектеп жобаларын мынадай критерийлер бойынша түрлерге бөлген: негізгі қызметі бойынша, пәндер бойынша, ұзақтығы бойынша, орындалу формасына қарай.

Негізгі қызметі бойынша:

- кіріспе немесе бағдарлаушы жобалар;
- зерттеу;
- шығармашылық;
- ақпараттық.

Кіріспе-бағдарлаушы жобалар жобаға қатысушыларды қызықтыратын әлеуметтік мәселелерді зерттеу болып табылады. Алынған нәтижені сыныптың, мектептің, қаланың, елдің күнделікті өмірінде қолдануға болады.

Ғылыми жоба ғылыми зерттеуге ұқсас. Ғылыми жобаның мақсаты – мәселенің дұрыс шешімін табу, зерттеу мақсатын, пәні мен объектісін анық көру, мәселені шешудің неғұрлым қолайлы жолдарын, нұсқаларын таңдау. Бұл қаланың экологиялық мәселелерін шешудің оңтайлы нұсқаларын табу, өз халқының салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын зерделеу болуы мүмкін.

Шығармашылық жобаларда қатысушылардың оларды жүзеге асыру үшін шексіз мүмкіндіктері бар. Дидактикалық мақсат – оқушыларды тапсырманы шешуге ерекше көзқараспен қарауға үйрету. Шығармашылық жобаның соңғы өнімі мереке, газет, көрме, бейнефильм болуы мүмкін.

Ақпараттық жоба үшін дәлдік пен жүйелілік маңызды. Белгілі бір объект немесе құбылыс туралы ақпаратты зерделеу және талдау жүргізіледі, ақпарат жинақталып, кең аудиторияға ұсынылады. Жұмыстың нәтижесі - ғылыми-көпшілік мақалалар, диаграммалар, алгоритмдер, есептер, карталар, хабарламалар, сценарийлік модельдер.

Іс-шараның нысаны бойынша (әрқайсысының түрі қатысушылардың санына байланысты): жеке және топтық.

Жеке жобада жұмыс толықтай бір қатысушының біліміне, қалауына, сұранысына, шығармашылық көзқарасына сәйкес орындалады. Оқушы мәселені шешудің кез келген әдістерін таңдай алады, сондай-ақ жобаның барлық кезеңдерінде – идеяның пайда болуынан бастап қорытынды рефлексияға дейін тәжірибе жинақтайды. Жеке жобаны жүзеге асыру барысында алынған білімнің салмағы көп, өйткені ол неғұрлым дәлелге, негізге бай.

Бірнеше қатысушы бар топтық жобаларды жүзеге асыру барысында ортақ мақсатқа жету, серіктесті түсіну, өз пікірін қорғау, топтағы өз рөлін білу, басқалармен келіссөздер жүргізу дағдылары қалыптасады. Бұл балаларды біртұтас ұжым болып жұмыс істеуге, бір-біріне қолдау көрсетуге және барлық жағдайда көмектесуге үйрететін топтық жобалар.

Ұзақтығы бойынша:

- шағын жоба (сабақ немесе сабақтың бір бөлігі);
- қысқа мерзімді (4-6 сабақ);
- апта сайын (30-40 сағат);
- ұзақ мерзімді (жылдық)

Пәндер бойынша:

- монопәндік (бір пәнді оқу шеңберінде);
- пәнаралық (әртүрлі пәндердің интеграциясы, олардың логикалық үйлесуі).

Жоба бойынша жұмыс кезеңдері

I кезең – дайындық. Бұл кезеңде қатысушылар тақырыпты алады, оның өзектілігін түсінеді және зерттеу мәселесін тұжырымдайды.

II кезең – негізгі. Бұл кезеңде жұмысты жоспарлау, жауапкершілікті бөлу, негізгі ақпарат көздерін таңдау, қатысушылардың өз бетінше іздену жұмыстары, топ мүшелерінің жобаны жүзеге асыру бойынша жұмысы, дайын өнімді көрсету жолдарын таңдау.

III кезең – соңғы кезең. Бұл кезеңде жобалар қорғалады.

Бастауыш мектепте жобалық іс-әрекетті ұйымдастыру

Бастауыш сынып оқушылары мектептегі алғашқы күндерінен бастап жобалық және ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруға міндетті түрде тартылуы керек, дегенмен бастауыш мектеп жасы бұл оқыту әдісіне өзіндік табиғи шектеулер қояды. Жоба бойынша жұмыста ата-аналардың қолдауы мен көмегі өте маңызды. Бастауыш сынып оқушысы үлкендердің қолдауына ие болса, ол атқарылып жатқан жұмыстың маңыздылығын түсіне бастайды. Жасы ұлғайған сайын жобаны жүзеге асырудағы тәуелсіздік (дербестік) пайызы артады.

Жас ерекшеліктерін ескере отырып, бастауыш мектепте жетекші орынды мыналар алады:

- зерттеу элементтері бар шығармашылық жобалар, оның өнімі: көрмелер, газеттер, жинақтар, мерекелер, иллюстрациялық жүйелер, ертегілер;

- ғылыми жобалар (4-сынып), құрылымы бойынша шын ғылыми зерттеуге ұқсайды. Бастауыш сыныптағы ғылыми жобалардың нәтижесі ғылыми баяндамалар, сынып газетіндегі мақалалар болып табылады.

Бастауыш мектепте жобалау және зерттеу технологиясын қолданудың өзіндік ерекшеліктері бар. Дизайн талаптары ең қарапайым:

1. Баланың мүмкіндіктеріне қарай. Ұсынылған тақырыптардың барлығы баланың түсінетіндей болуы керек. Бала неғұрлым кішкентай болса, соғұрлым жоба оңайырақ. Кішкентай балалар өте қарапайым жобаларды ғана жасай алады. Бұдан шығатын қорытынды: бастауыш мектептегі жобалар қарапайым, қарапайым. Баланың алдында тұрған мәселе және оны шешу жолдары туралы жақсы түсінік болуы керек.

2. Жоба қызметінің тақырыптары нақты ойластырылған болуы керек. Пәндік материалда сәйкес логикалық жүйелілік болуы керек.

3. Бастауыш мектеп жасы – балаларға дизайн негіздерін үйрету уақыты. Сондықтан оқушылар дайындық пен жоспарлаудың барлық кезеңдерін оқытушымен бірге жүзеге асырады. Педагог балалармен бірге тақырыпты, мақсаттарды, қызметтің негізгі бағыттарын, зерттеудің (эксперимент) формалары мен әдістерін тұжырымдайды, есеп беруді ұсынады, топтардың құрамы анықталады, оның мүшелері арасында жауапкершіліктер бөлінеді. Мұғалім ақпаратты қайдан іздеу керектігін ұсына отырып, оқушылардың ойларын өз бетінше ізденуге дұрыс бағыттай алады. Бірақ соңында балалар қажетті білімді қолдана отырып, мәселені өз бетінше немесе бірлесіп шешуі, нақты және нақты нәтиже алуы керек. Сабақта презентация түрінде орындалған жұмыс туралы есеп беріледі.

Бастауыш мектептегі жоба тақырыптары

1-сыныпта жобалар әліпби және әріптер, сандар, жидектер мен жемістер, жәндіктер, үй және жабайы жануарлар және олардың төлдері, құстар, өсімдіктер туралы болуы мүмкін. Бастауыш мектепте 1-сыныпқа арналған балалар кітаптарын жасау, легомен жұмыс істеу, отбасылық және аспаздық жетістіктер, жыл мезгілдері, балалар ойындары мен ертегілер туралы шығармашылық жобалардың тақырыптары өте танымал. Кейбір үлгі тақырыптар: «Мен циркті жақсы көремін», «Менің атым нені білдіреді?», «Күз - сұлулық», «Сүйікті әріпім», «Колибри - жәндік пе, құс па?», «Сүйікті саным» (суреттер, жұмбақтар, ребустар, сүйікті саны бар тақпақтар), «Мультфильм кейіпкерлерінен жасалған әліпби» және т.б. 1-сыныпта ата-ананың көмегі міндетті.

2-сыныпта тақырыптар жануарлар, құстар, жәндіктер, өсімдіктер, саңырауқұлақтар, сонымен қатар халық ойындары, комикстер, билер, ойыншықтар және әдеттен тыс барлық нәрселер туралы болуы мүмкін. Балаларға үйде өсімдіктерді өсіру, экология, математика, қазақ тілі мен орыс тілі, музыка және музыкалық аспаптар, сүйікті журналдар мен кітаптар немесе дұрыс тамақтану бойынша жоба құру тапсырмасын беруге болады. 2-сыныпта оқушылар ата-анасының қолдауын қажет етеді. Тақырыптар келесідей болуы мүмкін: «Ғаламшардың ерекше құстары», «Сүт – денсаулық», «Менің сүйікті үй жануарларым», «Табиғатты қалай қорғаймыз?», «Ата-әжелеріміз қандай ойындар ойнаған?», «Бала кезіңізден көзімізді күтейік» және т.б.

3-сыныпқа арналған жоба тақырыптары бөлме және жабайы өсімдіктер, жануарлар мен жәндіктер, табиғат құбылыстары, қаламыз немесе ауылымыз және олардың көрікті жерлері туралы, халық музыкалық аспаптары, мақал-мәтелдер мен нақыл сөздер, театр және компьютерлік ойындар, ребустар мен сөзжұмбақ құрастыру, қолөнер бұйымдары туралы әртүрлі пәндер бойынша ғылыми жобалар болуы мүмкін. 3-сыныптың тақырыптары: «Экологияның өсімдіктер тіршілігіне әсері». «Сөзжұмбақтағы ертегі кейіпкерлерінің есімдері», «Менің көшемнің атауының тарихы», «Компьютер немесе кітап - қайсысы жақсы?», «Менің мектеп асханасына арналған ас мәзірім», «Ерекше логикалық басқатырғыштар», «Еңбек туралы мақал-мәтелдер».

4-сынып үшін жоба тақырыптары қазақ тілі мен әдебиеті, астрономия, дүниетану, бейнелеу өнері және экология, халық қолданбалы өнері, халық ертегілері мен жырлар, ардагерлер мен әскери техника, балалардың әртүрлі хоббиі мен қызықтары, елдер, жанартаулар, қорықтар, қалаңыздың немесе ауылыңыздың тарихи орындары мен көрікті жерлері туралы, мектебіміз туралы ғылыми жобалар салаларында болуы мүмкін. Тақырыптары: «Ұлы Отан соғысына арналған әскери плакаттар»,

«Мектебіміздің атақты тұлғалары», «Мектеп қонырауының тарихы», «Өңіріміздің ұлттық қолөнершілері», «Ата-бабаларымыздың ұлттық киімдері», «Ұялы телефонның эволюциясы».

Осылайша, жобалау және зерттеу технологияларын оқу процесінде, оның ішінде бастауыш сыныпта қолдану аса қажет әрі маңызды. Жобамен жұмыс істеу кезінде ақпаратты формалды есте сақтау және репродуктивті жаңғыртудың орнына балалардың зерттеушілік әрекеті бірінші орынға шығады. Ал білімді өз бетімен алған балалар оларды мәңгілікке ұмытпастары анық.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Н.Б.Шумакова «Урок-исследование в начальной школе». - М. Просвещение, 2014.
2. М.Ю. Шатилова «Проектирование в начальной школе: от замысла к реализации». – Волгоград: Учитель, 2010
3. О.В. Олейник, Л.П.Кабанюк «Проектная деятельность». – М. ВАКО, 2014

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп -лицейі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Тойкенова Гүлсім Темірбекқызы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ САБАҚТА ЖӘНЕ САБАҚТАН КЕЙІНГІ УАҚЫТТА КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Қарым-қатынас дағдыларын дамыту, коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру мәселесін шешуге принципті көзқарас л.с. Выготскийдің еңбектерінде ұсынылған, ол қарым-қатынасты жеке даму мен балаларды тәрбиелеудің негізгі шарты ретінде қарастырған. Осы тұжырымдамаға сүйене отырып, балалардың коммуникативті дағдыларын қалыптастыру мектептің басым міндеттерінің бірі болып табылады деп айтуға болады, өйткені қарым-қатынас процесінің тиімділігі мен сапасы көбінесе қарым-қатынас субъектілерінің коммуникативті дағдыларының деңгейіне байланысты.

Құзыреттілік ұғымының анықтамалары

Құзыреттілік және коммуникативті құзыреттілік сияқты негізгі ұғымдардың көзқарасын нақтылайық. Құзыреттілік (лат. Competentis – қабілетті) - оқу процесінде қалыптасатын және жеке тұлғаның әртүрлі мінез-құлық және тиімді-практикалық мәселелерді шешуде дербес іріктеу және жобалау әрекеттеріне қабілеттілігі мен дайындығы ретінде көрінетін білімнің, дағдылардың жиынтық сипаттамасы. Құзыреттіліктерді тұлғаның үнемі дамып келе жатқан қасиеттері, білімді жаңа жағдайда қолдану мүмкіндігі деп атауға болады. Соңғы жылдары ең көп қолданылатын термин "коммуникативті құзыреттілік" болды. Коммуникативті құзыреттілік лингвистикалық құзыреттілікті меңгеруді, тіл туралы мәліметтерді білуді, тілдік құралдарды қарым-қатынастың міндеттері мен шарттарымен байланыстыра білуді, коммуникаторлар арасындағы қатынастарды түсінуді, мінез-құлықтың әлеуметтік нормалары мен коммуникативті орындылығын ескере отырып қарым-қатынасты ұйымдастыра білуді қамтиды.

Басқа түсіндірме бойынша, коммуникативті құзыреттілік:

- сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін және сөйлеу мәдениетін меңгеру;

• оқушылардың қарым-қатынастың әртүрлі салалары мен жағдайларында белгілі бір коммуникативті мәселелерді тілдік құралдармен шешу қабілеті;

• қарым-қатынастың әртүрлі жағдайларында шындықты адекватты қабылдау және көрсету үшін вербалды және вербалды емес құралдар саласындағы білім, Дағдылар мен дағдылардың жиынтығы.

Бастауыш мектепте коммуникативті құзыреттілік ерекше маңызға ие. Бастауыш мектеп жасында ішкі сөйлеу, монологиялық сөйлеу түпкілікті қалыптасады, жазбаша сөйлеу негіздері қаланады. Бастауыш мектепте коммуникативті құзыреттілікті қалыптастыру бастауыш сынып оқушыларын оқытудың сәтті болуының шарты болып табылады.

Коммуникативтік блок әмбебап оқу іс-әрекеттерінің негізгі түрлерінің құрамына кіреді. Коммуникативті құзыреттіліктің бірнеше аспектілері немесе компоненттері бар:

- коммуникативті қабілет;
- коммуникативті білім;
- коммуникативті дағдылар.

Коммуникативті қабілет - бір жағынан адамның қарым-қатынастағы табиғи дарындылығы, екінші жағынан коммуникативті өнімділік.

Коммуникативті білім-бұл қарым-қатынас деген не, оның түрлері, фазалары, даму заңдылықтары туралы білім. Бұл салаға белгілі бір коммуникативті дағдылардың даму дәрежесі және менің орындауымда қандай әдістер тиімді екендігі туралы білім кіреді.

Қазіргі тұлғаның маңызды дағдыларының бірі, менің ойымша, коммуникативті дағдылар. Оларды жоғары деңгейде иелену әртүрлі іс-шаралар кезінде басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Болашақта кезең-кезеңімен даму үшін бастауыш мектеп жасында коммуникативті дағдыларды қалыптастыруды бастау маңызды. Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті белсенділігін арттыру оқушыларды жігерлі, мақсатты қарым-қатынасқа шақыру процесін қамтиды. Қарым-қатынас кез-келген сабақтың ажырамас бөлігі болып табылады, сондықтан оқушылардың коммуникативті дағдыларын қалыптастыру оқу процесінің сапасын арттыруға әкеледі.

Қарым-қатынасты жандандырудың басты мақсаты - оқушылардың коммуникативті белсенділігін қалыптастыру, онда коммуникативті мәселелерді шешудің стандартты емес тәсілдерін іздеу, іс-әрекет тәсілдерінің икемділігі мен ұтқырлығы, шығармашылық қызметке көшу байқалады. Коммуникативті даму әр түрлі бағытта жүреді. Бұл сандық жинақтау (сөздік қорының ұлғаюы, айтылу көлемі) және сапалық өзгерістер (айтылу, келісілген сөйлеуді дамыту, кері сөйлеуді түсіну). Алайда, жеке тұлғаның коммуникативті қалыптасуының қарқындылығы мен сәттілігінің негізгі критерийі-табиғаты бойынша әртүрлі коммуникативті міндеттерді түсіну, қою және шешу қабілеті, яғни басқа адамдармен, ақпарат құралдарымен және өзімен қарым-қатынаста сөйлеу-ойлау қызметін дұрыс және оңтайлы қолдана білу.

Қазіргі мектептегі жағдай оқушыдан жаңа күрделі коммуникативті мәселелерді белсенді шешуді талап етеді: оқушылардың бір-бірімен және мұғаліммен зерттелетін материал туралы іскерлік қарым-қатынасын ұйымдастыру. Сондықтан балада ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынастың жоғары формаларын дамыту өте маңызды, бұл мұғалім мен оқушы арасындағы, сыныптастар арасындағы қарым-қатынастың жаңа түрін қалыптастырудың алғышарты болып табылады. Диалог, жанды қарым-қатынас, тренингтер, тілдік коммуникация-оқушылар өсіп, дамитын іргетас.

Оқытудағы коммуникативті тәсілдің негізгі сипаттамасы - "қарым-қатынасты үйрену". Оқу сабағы барысында қарым-қатынас жасау оқушыға оқу жетістіктерін арттыруға ғана емес, сонымен қатар болашақ кәсіби таңдауына әсер етуге мүмкіндік береді.

Оқу коммуникациясының негізгі нысандары:

- Сөйлеу коммуникациясының монологиялық формалары
- Сөйлеу коммуникациясының диалогтық формалары
- Алдын ала дайындалған сөз сөйлеңіз
- Мұғалім мен оқушының оқу әңгімесі
- Жұпта оқу әңгімесі
- Топтардағы оқу әңгімесі
- Сұрау және сұрақтар қою
- Пікірталас
- Сұрақтарға жауап беру

- Рөлдік ойын
- Блиц турнирі
- Дәлелдеу және жоққа шығару
- Жобаны қорғау

Оқушылардың сөйлеу құзыреттілігін дамыту мұғалімнің сөйлеу қарым-қатынасын оқыту мақсаттарын түсінуін қамтиды. Сөйлеу құзыреттілігі қалыптасады:

- пәннің мазмұнын оқыту арқылы;
- қолданбалы зерттеу дағдыларын дамыту арқылы;
- әлеуметтік-коммуникативтік дағдыларды дамыту арқылы;
- оқу коммуникациясының тұлғаға бағытталған аспектісі арқылы.

Оқушының коммуникативті мәдениетін дамытуға ықпал ететін сабақтың мүмкіндіктері орасан зор. Оқушылар мектеп сабағында қарым-қатынас жасауды үйренуі үшін оларды мектеп сабағында дәл осылай жасауға үйрету керек. Бұған келесі кезеңдері бар мектеп коммуникациясын дамытудың ойластырылған тұжырымдамасы ықпал ете алады:

1 кезең:

Оқушылардың сабаққа қатысуға дайындығы

Толық жауап бере отырып, сұрақтарға жауап беру

Мәселе немесе тақырып бойынша жұмыстың мазмұнын қадағалап, сұрақтар қойыңыз

Сұрақтар мен жауаптарға түсініктеме беріңіз

Хабарламалар жасау

Логикалық және дәйекті түрде айту

2 кезең:

Сөйлеудің қарапайымдылығы мен айқындылығы

Әр адамға өз сөзін түсінікті ету қабілетін пысықтау

Өз ойыңызды бейнелі, жарқын және қысқаша жеткізе білу

Мәлімдемені растайтын мысалдарды қолдана білу

Риторикалық сұрақтарды қолдана білу

Серіктеспен және әңгімелесушімен байланысу мүмкіндігі

Сөйлеудің көлемін және жылдамдығын реттей білу

3 кезең:

Жұпта, топта әңгіме жүргізу мүмкіндігі

Әңгімені жалғастыра білу

Сындарлы диалог жүргізе білу

Пікірталас құра білу және оны жүргізу

Конференцияларға, ойындарға және турнирлерге қатысу мүмкіндігі.

Оқушыларды қарым-қатынасқа дайындау бойынша жұмыс бірнеше аспектілерді қамтиды: оқушылардың ойлауы мен сөйлеуінің белгілі бір ерекшеліктерін дамыту, олардың белгілі бір әлеуметтік көзқарастары мен коммуникативті дағдыларын қалыптастыру. Егер адам қажетті құралдар жиынтығына ие болса, қарым-қатынас процесіне тиімді қатыса алады.

Қорытындылай келсек, бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетіндегі коммуникативті қабілеттерін қалыптастыру көбінесе әлеуметтік мәселелерді шешуді анықтайды, бұл бүгінгі таңда бастауыш сынып мұғалімінің жұмысындағы өте өзекті міндет. Бастауыш сынып оқушысының коммуникативті құзыреттілігін дамыту-бұл үнемі өзгеріп отыратын өмір сүру жағдайларына сәтті бейімделе алатын адамның негізгі компоненттерінің бірі. Коммуникативті тәсіл іс-әрекет субъектілерінің өзара әрекеттесуінің осындай кеңістігін құруды көздейді, онда әрқайсысы шындықты ұжымдық іздеуге белсенді қатысады, өз ойларын айтады, дәлелдейді, диалогтағы өз ұстанымдарын құрметтейді және өзара қолайлы көзқарасты қалыптастырады. Коммуникативті технологиялар білім алушыларды белсенді қосу арқылы шындықты іздеу процесінде оқу процесінің қарқындылығы мен тиімділігі жоғарылаған кезде оқу процесін ұйымдастыруды көздейді. Коммуникативтік қабілеттерді дамыту ынтымақтастық технологиясы арқылы барынша іске асырылады. Бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыру-жеке тұлғаны дамытудың маңызды сәттерінің бірі.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп-лицейі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Койлыбаева Салтанат Базарбаевна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ӘРЕКЕТІН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ИНОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Бастауыш жалпы білім берудің мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес тәрбие-білім процесінің тиімділігі мен сапасын арттыру мәселелерін шешудегі басты мәселе-бастауыш сынып оқушыларының оқу әрекетін жандандыру мәселесі. Оқу әрекеті ілімнің кез-келген басқа қызметінен ерекшеленеді, өйткені ол тек объективті ғана емес, сонымен бірге оқу мақсаттарын жүзеге асыруға субъективті бағытталған. Басқаша айтқанда, ол тек оқу материалын игеруге ғана емес, сонымен бірге оқушының іс-әрекеттің өзіне деген көзқарасын қалыптастыруға бағытталған.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде оқу әрекетін жандандыру деп оны қарқындату және тиімділігін арттыру мақсатында қабылданатын шаралар жиынтығы түсініледі. Г.И. Щукинаның айтуынша, оқу әрекетін жандандыру-бұл мұғалімнің де, оқушының да іс-әрекетін күшейтуге, оны жүзеге асыруға ынталандыруға, оқыту мен оқыту формаларының пассивтілігін, инерттілігі мен стереотипін жеңуге бағытталған процесс. Оқу әрекетін жандандыру туралы осындай түсінікке сүйене отырып, бұл процесте мұғалім тарапынан оқушылардың іс-әрекетін басқаруды және оқушының өз іс-әрекетін жандандыруды бөліп көрсетуге болады.

Қазіргі заманғы әдіс оқу дағдыларын қалыптастырудың үш негізгі кезеңін анықтайды. Әр кезеңді толығырақ қарастырайық:

1) Аналитикалық-оқырман іс-әрекетінің барлық компоненттері оқырманнан әр операция үшін жеке күш-жігерді талап ететіндігімен сипатталады: дауысты әріпті көру және оны буын сөзімен байланыстыру, содан кейін сөзді түсіну үшін ақырын айту және сәйкесінше, оның мағынасын түсіну.

2) Синтетикалық-оқудың барлық компоненттерінің бірігуімен сипатталады, яғни қабылдау, түсіну және айту бір уақытта жүреді. Әдетте, бұл кезеңде бала толық сөзбен оқи бастайды.

3) Автоматтандыру кезеңі-оқу техникасы автоматизмге жеткізілуімен сипатталады: барлық үш компонентті оқырман тіпті түсінбейді. Бұл кезеңде баланың барлық назары оқылған нәрсені түсінуге бағытталған (шығарманың идеясы, кейіпкерлердің іс-әрекеттері, көркемдік құралдарды қолдану және т.б.). Оқу дағдыларын жетілдіру жұмыстарында қандай жаттығулар қолданылады? Оларға мыналар жатады:

- айтылымның анықтығын дамытуға бағытталған жаттығулар ;
- сөзге және оның бөліктеріне назар аударатын және дұрыс оқудың алғышарты болып табылатын жаттығулар;
- жедел оқу өрісі мен есте сақтауды дамытатын жаттығулар;
- дауыстап оқудың икемділігі мен жылдамдығын дамытатын жаттығулар.

Саналы оқу дағдысына көп көңіл бөлінеді, оның барысында шығарманың әртүрлі жақтарын, соның ішінде акпараттық, семантикалық және идеялық аспектілерді түсінуге қол жеткізіледі. Егер бала оқығанын түсінбесе, оқу процесінің мәні жоғалады. Мәтінді түсіну бірнеше деңгейде жүзеге асырылады, алдымен олар не туралы айтады, мәтіннің сөздерінің артында жасырылған ойлар, байланыстар, қатынастар, себептер мен салдарлар, содан кейін шығарманың көңіл-күйін, автордың кейіпкерлер мен оқиғаларға деген көзқарасын, сондай-ақ не және қалай жазылғанына өзіндік көзқарасқа көп мән беріледі.

Теледидар, компьютерлер мен бейне ойындар үстемдік ететін ғылыми-техникалық прогресс дәуірінде балалар оқуға деген қызығушылықтарын жоғалтты. Бұрыннан белгілі: адам оқуды тоқтатқанда, ол ойлауды тоқтатады. Егер балалар дұрыс, еркін, мәнерлеп оқымаса, олар жеткілікті сауатты жазуды игере алмайды, мәселелерді дұрыс шешуді үйренбейді.

Балаларды оқуға үйрету дегеніміз - оларды мәтінімен өз бетінше жұмыс істеуге дайындау, оқуға деген сүйіспеншілікті ояту, балаға айналасындағы әлемді білуге көмектесу. Демек, оқу дағдыларын игеру - бұл құрал және балалардың жалпы дамуының шарттарының бірі.

Бастауыш сынып оқушыларының оқуға деген қызығушылығын, танымдық белсенділігі мен тәуелсіздігін ғана емес, сонымен қатар олардың дағдыларының сапасын арттыруға ықпал ететін әртүрлі әдістер мен формаларын қолдану маңызды. Осы нәтижеге қол жеткізу әдістерінің бірі-оқушыларды сабақ шеңберінде де, сыныптан тыс іс-шараларда да оқу іс-әрекетіне ынталандыру мақсатында пайдалану болатын инновациялық технологиялар.

Компьютерлік технологиялар негізінде қолданылатын оқыту құралдарының пайда болуымен ақпараттық өзара әрекеттесуге тағы бір интерактивті оқыту құралы қосылды және мұғалім мен оқушының рөлі өзгерді. Бұл жағдайда мұғалім оқу процесінде жетекші, бағдарлаушы орын алады және оқу ақпаратын беруге кететін уақыт сақталады. Аз уақыт ішінде негізгі материалдарды ұсыну, әр оқушының ойларын тыңдау оларды талдауға мүмкіндік береді. Ал оқушы "Тұтынушы" ретінде ақпаратты іздеудің, алудың, өндеудің және таңдаудың неғұрлым күрделі жолымен жүреді, сондай-ақ оқушылар өз бетінше ақпарат іздеуді, пікір айтуды, бір-бірімен қарым-қатынас жасауды, сұрақтар қоюды, біреудің пікірін тыңдауды және бір-бірін құрметтеуді үйренеді, сондай-ақ компьютерлік оқыту құралдарының көмегімен өзара кері байланыс жүзеге асырылады. Интерактивті әдістерді пікірталастарда, викториналарда, сабақтан тыс сабақтарда мәселелік жағдайларды шешуде қолдануға болады. Тұлғаға бағытталған оқытуда әр оқушының қабілетіне сәйкес әр түрлі деңгейдегі тапсырмалар беріледі. Бұл ретте оқушылардың дербестігін, бастамашылығын дамытатын, тапсырмаларды өз бетінше шешуге мүмкіндік беретін дидактикалық материалдарды пайдалану қажет.

Педагогикалық ынтымақтастық оқушылардың оқу іс-әрекетін күшейту және жандандыру негізінде жүзеге асырылады. Оқушылар ұжымдық және жұпта жұмыс істейді. Бұл ретте оқушылар ұжыммен жұмыс істеуде жауапкершілікті, жеке, жұптық ойлау жаттығуларын, алған білімдері мен тәжірибелерін есте сақтауды, өзектендіруді сіңіреді.

Оқытуды саралау және жекелендіру кезінде мұғалім уақытының 75-80% оқушылармен және сыныппен жұмыс істеуге жұмсалады. Сараланған оқыту кезінде: барлық оқушыларға бірдей тапсырма беріледі және оқушыға тапсырманы орындауға шектеулі уақыт беріледі; оқушыларға сонымен қатар әлсіз оқушыларға тапсырманы орындауға көмектесетін қосымша материал беріледі. Бұл жағдайда оқушылардың психологиялық ойлауы жақсарады, әр оқушының жеке қабілеттері жақсарады, ойлау қабілеттері қалыптасады.

Бастауыш сыныптарда дидактикалық ойындарды сабақтың барлық кезеңдерінде қолдануға болады. Ойындар арқылы математикалық есептерді шешуге, табиғатты сипаттауға, сөздерді үйренуге болады.

Ақпараттық-компьютерлік технологияларды қолдана отырып оқыту қазіргі уақытта өте өзекті. Соңғы уақытта біздің елімізде осы мәселелер бойынша қолайлы жұмыс жүргізілді.

- мектептерді жаңа буын компьютерлерімен қамтамасыз ету;
- оқу процесіне аудиовизуалды құралдарды енгізу;
- интерактивті тақталарды, проекторларды пайдалану;
- электронды оқулықтар жасау;
- оқу процесін дамыту бойынша семинарлар, тренингтер және т.б. өткізу.

Оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану мұғалімге мүмкіндік береді:

- мұғалім сабақты көрнекі түрде ұйымдастырады;
- мұғалім көрнекі құралды дайындауға уақытты үнемдейді және оны сабақтың барлық кезеңдерінде қолдануға мүмкіндік алады;
- оқу материалын түсіндіру үшін қолайлы жағдайлар жасалады.

Бұл жағдайда мұғалім келесі функцияларды орындайды:

- оқу процесін басқарады және оқытуды ұйымдастырады, өзінің және оқытылатын қызметін жоспарлайды, оқу процесінің барысын тексереді;

- оқытуға арналған бағдарламалық құралдарды әзірлейді, жаңғыртады және бейімдейді, мәтіндерді, пішіндерді, кестелерді, сызбаларды, суреттерді таңдайды;
- оқушылардың білімін, іскерлігі мен дағдыларын бағалау процесін автоматтандырады;
- білімді тексеруді автоматтандыру үшін тапсырмалар, сұрақтар мен жаттығулар жасайды;
- оқу бағдарламасы мен оқу бағдарламасындағы өзгерістерді талдайды;
- оқушыларды жеке дамуға бағыттайды.

Осылайша, бастауыш мектепте жаңа технологияларды, атап айтқанда, инновациялық әдістерді жүзеге асыру мәселелерін шешу бастауыш сынып мұғалімінің педагогикалық шеберлігін дамытумен байланысты және оның ұжымдық, топтық, жеке, ұтымды және сезімтал үйлесу қабілетінде көрінеді. Инновациялық технологияларды қолдану оқу дағдыларын қалыптастыруға әкеледі және оқушылар жаңа білім алуға, ақпаратпен жұмыс істеуге, қорытынды жасауға, ынтымақтастыққа, байланыс орнатуға үйренеді.

Область Жетісу, Ескельдинский район, село М. Баисова
КГУ "Средняя школа имени Т.Рустембекова с дошкольным мини-центром"
Учитель начальных классов
Адилбаева Айнура Дуйшембековна

СИСТЕМА РАБОТЫ ОПЫТНОГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ: ПУТЬ К ОСОЗНАННОМУ ОБУЧЕНИЮ

Современное начальное образование – это не просто передача знаний, а комплексная работа по развитию личности ребёнка, его познавательных способностей и навыков взаимодействия. За годы работы в школе я убедился, что эффективность обучения напрямую зависит от грамотной организации учебного процесса. Моя система работы строится на трёх ключевых принципах: осмысленность обучения, деятельностный подход и индивидуальный рост каждого ученика.

Дети лучше запоминают материал, если понимают его практическую ценность. Поэтому я стараюсь наполнять уроки жизненными примерами и реальными задачами. Например, на уроках математики мы рассчитываем семейный бюджет, определяем средний рост класса, анализируем погодные изменения на основе статистики. Важно, чтобы каждый урок давал ребёнку ощущение полезности и значимости полученных знаний.

Обучение должно быть не пассивным усвоением информации, а активной деятельностью. Я использую проектные методы, групповые исследования, ролевые игры и творческие задания. Так, изучая окружающий мир, мы не просто читаем учебник, а проводим настоящие исследования: выращиваем растения, следим за изменением погоды, создаём мини-проекты о родном крае. Такой подход не только повышает интерес к учёбе, но и формирует у детей исследовательские навыки.

Каждый ребёнок – уникален, и моя задача как учителя – раскрыть его потенциал. Для этого я использую дифференцированные задания и учитываю индивидуальные особенности детей. Тем, кто быстро усваивает материал, предлагаю творческие задачи и исследовательские проекты. А тем, кому требуется больше времени, даю дополнительные разъяснения и практические упражнения. Также я активно применяю элементы развивающего обучения и техники, направленные на развитие критического мышления.

Кроме того, важнейшим аспектом работы считаю развитие эмоционального интеллекта у детей. Мы учимся выражать эмоции, работать в команде, слушать и слышать друг друга. Это формирует у ребят уверенность в себе и помогает легче адаптироваться в школьной среде.

Такой подход даёт отличные результаты: дети не просто заучивают информацию, а учатся анализировать, применять знания на практике и работать в команде. Они становятся более самостоятельными, уверенными в своих силах, мотивированными к обучению. Главное – создать в классе атмосферу доверия и интереса, где каждый ребёнок чувствует себя успешным и значимым.

Опыт показывает, что современный учитель должен не только передавать знания, но и развивать у учеников умение думать, решать задачи и адаптироваться к новым условиям. Только так мы сможем подготовить их к жизни в быстро меняющемся мире.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп -лицейі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Ташимова Ұлданай Кылышбековна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ МОТИВТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Дидактиканы дамытудың қазіргі кезеңінде оқыту процесінің тиімділігін арттыру мәселесі оқу процесін басқарудың ең ұтымды жолдары мен әдістерін іздеуге, оқу материалы мен оқу процесін құрылымдық-жүйелік талдауға, сондай-ақ оқытудың техникалық және әдістемелік құралдарының тиімділігін талдауға және бағалауға байланысты ғалымдардың назарын аударады. Енді кезекте оқу, жазу, санау, есептерді шешудің қарапайым дағдыларын игеру жеткіліксіз. Бұл дағдыларды қалыптастыру кеңірек және маңызды міндеттерді шешуге қосылады:

Біріншіден, балаларды ғылыми білімнің логикасында пәндік оқытуға жетелеу, олардың алдында осы ғылымның мазмұнын құрайтын шындықтың зерттелетін саласының негізгі және іргелі қасиеттерін ашу. Сонымен, оқу дағдыларын игеру қарым – қатынас пен ойлау құралы ретінде тілді зерттеуге кіріспе, ал қарапайым санау дағдылары сандық қатынастарды зерттеуге кіріспе болады.

Екіншіден, балаларда өз міндеттері мен тәсілдері бар оқу іс-әрекетін қалыптастыру. Біздің қоғам дамуының қазіргі кезеңінде оқу іс-әрекетін адам өмір бойы орындауы керек. Бұл әр адамның екінші "кәсібі", ол негізінен таңдалған істі алға жылжытуға байланысты келеді.

Үшіншіден, бастапқы оқыту кезеңінің барлық мүмкіндіктерін оқу мотивтерін қалыптастыру және балалардың интеллектуалды дамуы үшін пайдалану. Оқу процесінің тиімділігі мен сапасын арттыру мәселесін шешудегі басты мәселе оқушылардың оқуын жандандыру болып табылады. Оның айрықша маңыздылығы мынада: оқыту рефлексивті түрлендіруші қызмет бола отырып, оқу материалын қабылдау мен есте сақтауға ғана емес, сонымен бірге оқушының танымдық іс-әрекеттің өзіне деген көзқарасын қалыптастыруға бағытталған. Қызметтің трансформациялық сипаты әрқашан субъектінің белсенділігімен байланысты.

Егер біз оқудың алғашқы жылдарынан бастап баланың мектепке ауыртпалық түсіруін қаламасақ, онда біз сыртта емес, оқу процесінде болатын ілімнің осындай мотивтерін оятуға қамқорлық жасауымыз керек. Басқаша айтқанда, мақсат-баланың оқығысы келетіндіктен дәл оқуы, сондықтан ол ілімнің өзінен ләззат алуы қажет. Сондай-ақ, Ян Амос Коменский оқушының жұмысын психикалық қанағат пен рухани қуаныш көзіне айналдыруға шақырды.

Сондықтан бастауыш білім берудің мақсаттарының бірі-баланың танымдық белсенділігін дамыту. Балалардың тәуелсіздігі мен белсенділігін дамыту үшін баланың әрбір сәтті қадамын, сұраққа өз бетінше жауап табуға тырысуын (тіпті сәтсіздігін) оң бағалау маңызды. Балаларға бірдеңе ойлап табу, болжау, мысалдар таңдау және т.б. секілді шығармашылық оқу тапсырмаларын беру өте пайдалы.

Белсенділік іс-әрекеттің өзін емес, оның деңгейі мен сипатын білдіретінін ескеру қажет. Бұл мақсат қою процесіне де, мотивация мен іс-әрекет тәсілдерін білуге де әсер етеді. Белсенділік (жеке білім ретінде) оқушының ерекше жағдайын және оның іс - әрекетке қатынасын білдіреді. Оқушының оқу іс-әрекетіндегі белсенділігі, оның нақты күштерінің көрінісі ретінде, оның дамуының алғышарты мен нәтижесі деп санауға болады. Сонымен қатар, белсенділік жеке тұлғаның туа біткен, өзгермейтін қасиеті емес, демек оны дамытуға болады.

Жеке тұлғаның сипаттамасы ретінде белсенділік оның динамикасын, бастамашылығын ашады және қоршаған әлеммен мағыналы байланыстарды өзгерту мен қолдаудың қайнар көзіне айналады. Белсенділік әрекеттілікпен байланысты, оның қалыптасуының, іске асырылуының және өзара әрекеттесуінің шарты, өз қозғалысының қасиеті ретінде анықталады. Тұлғаның белсенділігі оның әлеуметтік, рухани және биологиялық даму бағдарламаларын құруға көмектеседі.

Соңғы онжылдықтардағы зерттеулер белсенділік мәселесіне әртүрлі көзқарастарды, оның түрлері (қоғамдық, когнитивтік, еңбек және т.б.), оның қасиеттері (бейімделетін және бейімделмейтін, репродуктивті және өнімді шығармашылық), сондай-ақ тұлға белсенділігінің жоғары деңгейін қалыптастырудың процесін терең зерттеді.

Белсенділік қасиеті тұлғаның қасиеті ретінде әртүрлі жоспардағы іс-әрекетте қалыптасады (танымдық, еңбек, әлеуметтік және т.б.). Оның үстіне белгілі бір қызмет түрлеріндегі белсенділіктің көрінісі олардың табиғаты мен ерекшеліктеріне сәйкес келеді. Іс-әрекет түріне қарай әрекет түрлері сәйкес бөлінеді: танымдық, еңбектік, әлеуметтік және т.б.

Барлығымыз білетіндей, оқытудың мақсаты оқушылардың білімін, дағдыларын игеру ғана емес, сонымен қатар тұлғаның жетекші қасиеттерін қалыптастыру болып табылады. Осындай қасиеттердің бірі-танымдық қызығушылықтардың бағыты мен тұрақтылығында, білім мен іс-әрекет тәсілдерін тиімді игеруге, оқу-танымдық мақсатқа жетуге ерікті күш-жігерді жұмылдыруда көрінетін танымдық белсенділік. Жеке тұлғаның іс-әрекетінің бұл сапасы негізінен таным процесінде қалыптасады, ол табиғаты бойынша субъектінің мақсатты белсенділігімен байланысты. Бұл жағдайда белсенділік мақсатқа жетудің құралы және шарты ретінде әрекет етеді. Субъектіні белсенді күйге келтіру оның сыртқы ортамен өзара әрекеттесуінің нәтижесі болып табылады.

Танымдық белсенділік жеке сипатта болады. Сонымен қатар, белсенділік таным шарты бола отырып, жеке тұлғаның туа біткен қасиеті емес, ол іс-әрекет процесінде қалыптасатынын атап өткен жөн. Оқытудың белсенділігіне келетін болсақ, ол танымдық іс-әрекет процесінде қалыптасады және танымға деген ұмтылыспен, психикалық шиеленіспен және оқушының моральдық-еріктік қасиеттерінің пайда болуымен сипатталады, сонымен бірге белсенділіктің өзі іс-әрекеттің сапасына әсер етеді.

Физиологиялық механизмдер тұрғысынан оқу процесі уақытша шартты байланыстардың қалыптасуы екені белгілі. Бұл процесс ми қыртысын белсенді күйге келтіретін зерттеу рефлексін қоздыру арқылы жеңілдетіледі. Зерттеу рефлексін қоздыру-танымдық белсенділіктің қажетті шарты. И. П. Павлов белсенділікті тудыратын жағдайлардың жалпы белгісін – жаңалықты көрсетті. Оқу процесінде мұндай жаңалық белгісіз ақпарат, материалды берудің ерекше түрі, оқытудың жаңа құралы болуы мүмкін.

Танымдық белсенділіктің мәні мынада: оқытудың әртүрлі мәселелерін шешуге интеллектуалды және эмоционалды жауап беру қасиеттерін ала отырып, олар оқушының сабақта не болып жатқанына, біліммен жұмыс жасаудағы бастамашылығына бағдар берудің құнды сезімін тудырады, ол неғұрлым сезімтал тыңдайды және басқалардың не және қалай істейтініне мұқият қарайды. Алайда, танымдық белсенділіктің көріністері әртүрлі және оларды ажырату қиын. Олар:

- 1) танымдық іс-әрекеттердің мақсатқа бағытталуында, олардың мағыналық қалыптастырушы мотивациямен сипатталатын орындылығында;
- 2) білімнің, іскерліктің, қызмет тәсілдерінің сипатында, оларды пайдаланудың ұтқырлығында, мұғалімге бағытталған мәселелердің мазмұнында;
- 3) әлеуметтік коммуникация көздері есебінен, оқудың кең ауқымы, теледидар, радио, компьютерлік технологиялар арқылы танымдық қызметті кеңейту, тереңдету ниетінде.

Бұл оқушылардың оқу процесінен тыс алған білімдерін, дағдыларын оқу іс-әрекетіне енгізуге деген ұмтылысымен байланысты. Оқушылардың танымдық белсенділігі олардың қызметінің психологиялық көңіл-күйінде де: зейін, ойлау процестері, орындалатын іс-әрекетке қызығушылық, жеке бастамада көрінеді. Мұғалім қоятын міндеттерді, мәселелерді талқылауға белсенді жауап (жылдам кері байланыс), сыныптастарының жауаптарына қатысуға, оларды толықтыруға, түзетулер енгізуге деген ұмтылыс – мұның бәрі оқушының оқу-танымдық іс-әрекеттің субъектісіне айналғанын көрсететін танымдық белсенділіктің маңызды көрсеткіштері.

Т.И.Шамованың зерттеулеріне сүйене отырып, танымдық белсенділікті қалыптастырудың келесі деңгейлерін белгілеуге болады:

- 1-деңгей – репродуктивті әрекет;
- 2-деңгей – интерпретациялық әрекеті;

3-деңгей – шығармашылық белсенділік.

Т.И.Шамованың танымдық іс-әрекеттің қалыптасу деңгейлері туралы көзқарасын және оның танымдық әрекеттің анықтамасы бойынша ұсынған классификациясын ұстана отырып, әрбір деңгейді ажырату кезінде мынаны ескеру қажет: біріншіден, оқушының оқуға деген қатынасы, бұл игерілген білім мазмұнына және процестің өзіне деген қызығушылықтан көрінеді; екіншіден, құбылыстардың мәніне, олардың өзара байланысына енуге, сонымен қатар іс-әрекеттің әдістерін меңгеруге ұмтылу; үшіншіден, оқушының іс-әрекетке жұмылдыру, қызмет мақсатына жету үшін моральдық және ерікті күш-жігер. Бұл көрсеткішті оқушының оқу процесінде көрсететін жүйелілігі мен табандылығына қарай бағалау керек. Осы көрсеткіштерге сүйене отырып, біз танымдық белсенділіктің әрбір деңгейіне түсініктеме береміз:

Төмен деңгейлі – репродукциялық белсенділік тұрақты зейіннен көрінеді, ынталандырудың жаңашылдығынан туындайды және оқушының білімді түсінуге, есте сақтауға және жаңғыртуға, оны үлгі бойынша қолдану әдісін меңгеруге ұмтылуымен сипатталады. Бұл белсенділік деңгейінің критерийі оқушының оқытылатын құбылысты түсінуге деген ұмтылысы болуы мүмкін, ол сабақта мұғалімге сұрақ қоюда, мұғалімнің тапсырмасын орындаудағы практикалық іс-әрекетте (баспа материалымен, дидактикалық оқу құралдарымен жұмыс) көрінеді. Белсенділік деңгейінің төмендігінің сипатты көрсеткіші – «неге?» сияқты сұрақтардың болмауынан көрінетін оқушылардың білімді тереңдетуге қызығушылықтың болмауы.

Орта деңгей – түсіндіру әрекеті. Ол оқушының оқытылатын мазмұнның мәнін ашуға, құбылыстың мәніне енуге, құбылыстар мен процестер арасындағы байланыстарды білуге, өзгерген жағдайда білімді қолдану жолдарын меңгеруге ұмтылуымен сипатталады. Бұл белсенділік деңгейінің қалыптасуын бағалау критерийі оқушының келесі сұрақтарды тұжырымдау арқылы көрінетін құбылыстың себебін мұғалімнен немесе басқа көзден білуге ұмтылуы болады.

Жоғары деңгей – шығармашылық белсенділік нақты мінез-құлық пен іс-әрекетте, инициативалық, танымдық және басқа да әрекеттерден, таңдаудағы таңдамалылықтан көрінеді. Шығармашылық белсенділік ұжымдық шығармашылық іс-әрекетке өз еркімен қатысуға ұмтылудан, басқа іс-әрекеттерге қызығушылықтың таралуынан көрінеді. Оқу іс-әрекетіндегі математикалық есептерді шешу барысындағы танымдық белсенділіктің ерекше көрінісі:

- шешілетін міндеттерді кездейсоқ емес таңдау;
- есептерді шешудегі сәтсіз әрекеттерге сыншылдық (есептерді шешудің белгілі жолдарын санамалау);
- оқушының қызығушылықтары шегінде тапсырмаларды таңдау;
- мұғалімнің позициясын алу мүмкіндігі;
- математикалық есептерді шешу жолдарының әртүрлілігі, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау.

Бастауыш сынып оқушыларының белсенділігін қалыптастырудың негізгі көрсеткіші – бұл іс-әрекеттің мақсатын түсінуімен, олардың субъектімен іс-әрекетке дайындығы ретінде іс-әрекет пәніне қажетті қатынасымен сипатталатын оқу және сабақтан тыс жұмыстарға тұрақты қызығушылық.

Осылайша, критерилерінің бірі оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту болып табылатын оқыту үрдісінде педагогикалық технологияларды қолданудың тиімділігін арттыру жолдарын қарастыра отырып, оқыту ықпалының ықпалын қолайлы ететін белгілі бір шарттарды ескеру қажет.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 208 с.
2. Маркова А.К. и др. Формирование мотивации учения: книга для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
3. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения, или Как интересно преподавать: учебное пособие. – Алматы, 2009. – 344 с.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп -лицейі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Турсинбаева Акбота Идрисовна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУҒА ҚҰШТАРЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Мектеп жасында оқуға деген мотивацияны қалыптастыруды қазіргі мектептің өзекті мәселелерінің бірі, қоғамдық маңызы бар мәселе деп атауға болады. Оның өзектілігі білім беру мазмұнын жаңартумен, мектеп оқушыларының бойында білім мен танымдық қызығушылықты өз бетінше меңгеру әдістемесін қалыптастыру, олардың бойында белсенді өмірлік ұстанымды қалыптастыру міндеттерін қоюмен байланысты. Қоғамның бүгінгі таңдағы мектептерге әлеуметтік тапсырысы – білім мен тәрбие сапасын арттыру.

Мектепте шешілуі тиіс міндеттердің бірі – мектеп оқушыларының бойында оң білім беру мотивациясын қалыптастыру және оны одан әрі дамыту үшін жағдай жасау.

«Мотивация» сөзі латынның «movere», қозғалу етістігінен шыққан. Мотивация – академиялық табыстың кілті. Өйткені ынталы оқушы жігерлі, ынтамен оқиды және қуанышпен және ерекше қиындықсыз табысқа жетеді, ол табанды және тапсырманы орындауға бағытталған, интеллектуалдық, спорттық және шығармашылық табыстарға жетеді.

Оқу мотивациясы – оқу әрекетін жүзеге асыруға бағытталған күш-жігерді іске қосатын, бағыттайтын және қолдайтын процесс. Бұл - оқушының мотивтері, мақсаттары, сәтсіздікке реакциясы, табандылығы мен көзқарасымен қалыптасатын күрделі, күрделі жүйе.

Оқушылардың басым көпшілігінің оқуға деген ынтасының төмендігі мәселесі әрбір мұғалімге дерлік таныс. Барлық мұғалімдер өз оқушыларының сабақта және үйде жақсы оқып, қызығушылықпен және ықыласпен оқуын қамтамасыз етуге тырысады. Бұған оқушылардың ата-аналары да қызығушылық танытуда. Бірақ кейде мұғалімдер де, ата-аналар да балаларға қатысты: «оқығысы келмейді», «жақсы оқитын бала, бірақ құлшынысы жоқ», «қабілеті бар, бірақ олар жалқау» деп өкінішпен айтуы мүмкін. Мұндай жағдайларда оқушының білімге деген қажеттілігінің болмауы, оқуға деген ынтасының жоқтығымен кездесеміз. Оқу мотивациясының деңгейін арттыру – ұзақ, қажырлы және мақсатты процесс. Бала оқығысы келмесе не істеу керек?

Сабақты қалай жандандыруға болады? Пәнге деген қызығушылықты және өмірде таныс немесе керісінше, пайдасыз болып көрінетін нәрсені зерттеуге деген ұмтылысты қалай сақтауға болады?

Бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетіне тұрақты қызығушылығын арттыруда саяхат сабақтары, ойын сабақтары, викториналық сабақтар, зерттеу сабақтары, кездесу сабақтары, әңгіме сабақтары, шығармашылық тапсырмаларды қорғау сабақтары, ертегі кейіпкерлерін тарту, ойын әрекеттері, сыныптан тыс жұмыстар және әртүрлі әдістері қолданылады.

Мотивацияны қалыптастырудың әртүрлі формалары мен әдістерін сабақтың әртүрлі кезеңдерінде дер кезінде алмастыру және қолдану балалардың білім алуға деген құштарлығын күшейтеді.

Бір-біріне ұқсамайтын мінез-құлықтары мен әр түрлі жауаптарына қарамастан, бұл оқушылардың барлығы бірдей мәселеден зардап шегеді - мектептегі нашар үлгерім, бұл өз кезегінде оқу мотивациясының төмендігінің немесе мүлдем болмауының нәтижесі.

Адамның кез келген әрекеті мотивацияға байланысты басталады және жалғасады. Жасөспірімде күшті болса, ол табанды, мақсатына жетеді дейді. Мотивациясы жоқ оқушылардың жақсы оқуға мүмкіндік беретін мақсаттары болмайды, сондықтан олар өздерінің интеллектуалдық әлеуетін толық пайдаланбайды. Бірақ қазірдің өзінде бастауыш мектепте оқу мотивациясы өте үлкен мәселе болып табылады - балалар әр нәрсеге алаңдайды, шу шығарады, мұғалімді тыңдамайды, үй тапсырмасын орындамайды. Бала оқуы үшін оның ынтасы болуы керек.

Балалардың бойында тәрбиелік ынтасын қалыптастыру үшін арнайы педагогикалық жұмыс қажет және баланың бойында мектептің тікелей эмоционалдық тартымдылығын сезіне отырып, оқушымын деген мақтаныш сезімін қалыптастыруға баса назар аудару қажет. Балада оқуға қабілеттілікті, танымдық қызығушылықты және мектеп дағдыларын құрдастарынан кем емес меңгеруге деген ұмтылысты дамыту қажет.

Біздің жұмысымыздағы ең маңызды міндет – мектеп оқушыларының табысты оқытуына жағдай жасау. Оқыту процесі оқушылардың белсенді әрекетіне, мұғалім мен оқушылардың бірлескен іс-әрекетіне негізделетіндей етіп құрылуы керек. Біз, мұғалімдер, адам ұзақ уақыт бойы теріс мотивациямен, төмен бағадан қоркумен жұмыс істей алмайтынын үнемі есте ұстауымыз керек. Мотивацияны қалыптастыру – бұл ең алдымен оқудың ішкі мотивацияларының пайда болуына жағдай жасау.

Үлкендер не үшін оқу керектігін жақсы біледі – білім алу, колледжді бітіру, табысты, білімді, құрметті адам болу және т.б. Бірақ бұл себептер балаларға түсініксіз.

Біз ата-аналар тарапынан мектеп оқушыларының оқуға деген ынтасының төмендеуіне әкелетін осындай «педагогикалық күшейтулерді» қолдануын жиі кездестіреміз:

- шамадан тыс назар аудару және шынайы емес мақтау;
- негізсіз жоғары рейтингтер;
- материалдық ынталандыру және беделді құндылықтарды пайдалану;
- қатаң жазалар, сынды кемсіту және назар аудармау;
- негізсіз төмен бағалар үшін материалдық және басқа құндылықтардан айыру.

Баланың мектепке деген теріс көзқарасы және оқуды қаламайтындығы, содан кейін ол оқуға белсенді түрде қарсы тұратын жағдайлары қиынырақ.

Бастауыш сынып оқушылары білімнің құндылығын нашар түсінеді. Олар көбінесе ойынды, ойын-сауық элементтерін қамтитын сүйікті: сурет салу, дене шынықтыру, технология пәндеріне сілтеме жасайды. Бұл жаста балалардың көпшілігінде ересек, маңызды адамды қуантуға, оны жетістіктерімен қуантуға деген ұмтылыс, сондай-ақ оларды ренжіткісі келмеуі басым. Бірінші сынып оқушысының түсінігінде «үйрену» сөзінің мағынасы білім алудан басқа, сыныптастарымен қарым-қатынасқа түсуге және ойнауға деген ұмтылысты қамтуы мүмкін екенін есте ұстаған жөн.

Осылайша, бірте-бірте мотивация қалыптасады.

Кішкентай мектеп оқушылары армандап ойнағанды, жұмбақ шешуді, құпияны ашуды жақсы көреді. Олар әртүрлі қызық оқиғаларды іздейді. Бір типті және ұзақ жұмыс оларды тез шаршатады. Сол себепті мұғалімге монотонды жаттығулардың көп санын орындау қажет болса, оларды ойын әрекетіне қосу керек, онда бұл әрекеттер ойын мақсатына жету үшін орындалады. Сондықтан оқу процесін балалардың қажеттіліктерін, физиологиялық және жас ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастыру қажет:

- сабақтың материалы балаларға қызықты болуы керек;
- оқу кестесін жас ерекшеліктерімен келісе отырып құру;
- сабақтың қарқынын барлық балалардың жұмыс жылдамдығымен үйлестіру (баяу жауап беретін балалардың сәтті жұмыс істеу мүмкіндігі).

Оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға қандай жағдайлар ықпал етеді?

- Оқушының өз бетінше ізденуге және жаңа білімді «ашуға» тартылатын оқытуды ұйымдастыру;
- Топпен, жұппен жұмыс;
- АКТ-ны сабақта қолдану;
- Баланың пәнді және оның жеке бөлімдерін тұтастай оқудың қажеттілігін, маңыздылығын, мақсаттылығын түсінуі;
- Жаңа материалдың бұрын алған білімдерімен байланысы неғұрлым көп болса, оқушылар үшін соншалықты қызықты болады.
- Оқыту қиын, бірақ орындалатын – көп деңгейлі тапсырмалар болуы керек. Оқушының жұмысы қаншалықты жиі тексеріліп, бағаланса, соғұрлым оның жұмысы қызық болады.

- Сабақтың жағымды психологиялық ахуалы;
- Бала неғұрлым кіші болса, соғұрлым материалды бейнелі түрде беру керек.
- Білім шығармашылыққа мүмкіндік туғызуы аса маңызды.
- Оқушылардың сабақта табысқа жету жағдайын жасау.

Тәжірибе мен психологиялық зерттеулерден белгілі болғандай, қарапайым мысалдар мен есептерді шешуге ойын-сауық түрі берілсе немесе ойынға ажырамас элемент ретінде енгізілсе, онда оларды шешудің тиімділігі айтарлықтай артады. Ойынның енгізілуінің арқасында кез келген сабақ барлық балалар, соның ішінде үлкен оқу қабілеттерімен ерекшеленбейтін балалар үшін қызықты, жанды және әсерлі оқу пәніне айналады.

Қазіргі педагогикалық технологияларда оқушылардың ынтасын арттыратын түрлі дидактикалық ойындар мен ойын-сауық жаттығуларының айтарлықтай саны бар. Оларға мыналар жатады: өлеңдегі тапсырмалар, тапқырлыққа бағытталған тапсырмалар, әзіл-тапсырмалар, драмалық ойындар, қызықты деректер, ребустар, сөзжұмбақтар және т.б.

Оқу мотивациясы, егер оқушы өз мүмкіндіктерін жүзеге асырса, өз жұмысының нақты нәтижелерін алса, сақталады және дамиды. Ол үшін шығармашылық тапсырмалар қолданылады: жұмбақ, сөзжұмбақ құрастыру, ертегілер, шағын мазмұндама жазу, кітапша шығару. Бұл әдістердің барлығын бастауыш сынып мұғалімдері белсенді қолданады. Соңғы жылдары оқу орындарында ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) жиі қолданылуда. АКТ оқу әрекетіне мотивацияны дамытуға да ықпал етеді.

Жаңа мемлекеттік білім стандарттары оқумен қатар, сыныптан тыс жұмыстарды қамтиды. Сыныптан тыс жұмыстар оқу-тәрбие процесінің құрамдас бөлігі және оқушылардың бос уақытын ұйымдастыру формаларының бірі болып табылады.

Кіші жастағы оқушыларға арналған сыныптан тыс жұмыстар – бұл кәдімгі сабақ бере алмайтын нәрсені меңгеру, ол шынайы өмірге бағдарлау, өзін сынау, іздену. Сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастырудың әр алуан түрі балалардың белсенділігі мен үлгерімін айтарлықтай арттырады, психологиялық релаксацияға, стресстік жағдайлардан арылуға, адами қарым-қатынас әлеміне үйлесімді енуге, демек, оқытудың тиімділігіне ықпал етеді. Сабақ барысында оқушылардың барлық сұрақтарын қанағаттандыру мүмкін емес. Сыныптан тыс жұмыс оқу-тәрбие жұмысымен ұштастыра отырып, оқушының білім ізденіс белсенділігін жұмылдыратын тиімді құрал қызметін атқарады. Оқушылардың қызығушылықтарын жақсырақ қанағаттандыруға көмектеседі.

Формалардың алуан түрлілігімен сыныптан тыс жұмыс мектеп бағдарламасымен органикалық түрде байланысып, шеңберінен шығып, сонымен бірге оны толықтырып отыруы керек, яғни оқу мен сабақтан тыс жұмыс арасында тығыз байланыс болуы керек. Сыныптан тыс жұмыс формалары: пәндік олимпиадаларға, онлайн конкурстарға, викториналарға, жобалау-зерттеу жұмыстарына, тақырыптық мерекелерге, экскурсияларға және т.б. жалғасады. Осы және басқа да көптеген әдістемелерді іс жүзінде қолдану пәндік мотивация деңгейінің жоғарылауына ықпал етеді, бұл өз кезегінде бастауыш сынып оқушыларының пәнді оқытудың нәтижесіне оң әсер етеді. Көрнекті математик және педагог Джордж Пояның айтуы бойынша, «Жақсы мұғалімдер қанша болса, жақсы әдістер де соншалықты» демекші, бұл барлық оқушыларға оқыту процесінде алған білімдері қызықты және қол жетімді болатынына көз жеткізу ізденімпаз және шығармашыл мұғалімнің қолында.

Бастауыш білім берудің негізгі мақсаты – баланың бойындағы барлық бейімділіктерді оқу іс-әрекеті арқылы оятуға, өзін түсінуге, өзін-өзі табуға, ақырында тұлға болып қалыптасуына, ең болмағанда бойындағы жағымсыз қасиеттерді жеңуге ұмтылу және позитивті дамыту деп ойлаймын. Бұл ретте шешуші рөл мұғалімге тиесілі. Әрбір ұстаз бала тәрбиесі мен білім беруде өзінің неге ұмтылатынын түсінуі керек. Олай болса, сабаққа оқу процесін қызықты әрі қызықты ететін, балалардың көңілді жұмыс көңіл-күйін қалыптастыратын әдіс-тәсілдерді енгізу оқу материалын меңгерудегі қиындықтарды жеңуді жеңілдетеді. Бір немесе басқа ақыл-ой тапсырмасы шешілетін әртүрлі ойын әрекеттері балалардың пәнге деген қызығушылығын қолдайды және арттырады. Тіпті ең пассивті балалар да оқу процесіне бар күш-жігерін салып, үлкен ықыласпен кіреді. Балаларға ең бастысы сәтті, табысты жағдай керек. Табыс дәрежесі көбінесе біздің әлемге деген көзқарасымызды, әл-ауқатымызды, жұмыс істеуге, жаңа нәрселерді үйренуге деген ұмтылысты анықтайды.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп - лицей" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Абдираманова Мадина Бекбергенқызы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Оқушының ой-өрісінің, сана-сезімінің жан-жақты дамуы бастауыш сыныптан басталады. Бастауыш сыныпта оқушылардың тіл орамдылығын арттырып, өмірге көз қарасын қалыптастырса, ой-өрісін кеңейтіп, сөздік қорын байытады. Балаларды жақсыға үйретіп, жаманнан жиренуге тәрбиелейді. Біздің жарқын болашағымыз – өскелең жас ұрпақтың біліктілігімен байланысты. Жас ұрпақ-өркениетті тәрбие шуағына шомылса ғана, білім нәрімен сусындаса ғана мемлекетіміздің көсегесі көгереді, егеменді ел баянды болады. Тәуелсіз ел тірегі – білімді ұрпақ екені ақиқат. Қазіргі таңда оқыту мен білім беру саласы оқушылардың жеке басын дамыту мен сапалы білім беру мақсатында оқытудың жаңа мазмұнын, тиімді әдістерін үнемі іздестіруді талап етіп отыр. Осыған орай оқушының бойындағы барлық сапаны, дағдыны, қабілетті, білім мен біліктілікті тұтас сәйкестікте дамытуға бағытталған білім жүйесін қалыптастыру қолға алынуда. Жан-жақты білімді, өз ойын ашық айтатын, сөйлеу мәдениеті жоғары «жеке тұлғаны» бастауыш сыныптан бастап дайындауға ерекше көңіл бөлінуде.

Бастауыш сынып жасындағы балалардың сөздік қорын байытып, тілін дамыту әдістемесі оқушының тұлғалық ерекшелігін дамытуда ерекше орын алады. Сөйлеу-кез-келген ақыл-ой әрекетінің негізі, байланыс құралы. Оқушылардың салыстыру, жіктеу, жүйелеу, жалпылау қабілеті қалыптасады, игеру процесінде сөйлеу әрекетінде де көрінеді. Оқушының логикалық айқын, дәлелді, бейнелі ауызша және жазбаша сөйлеуі оның психикалық дамуының көрсеткіші болып табылады. Оқушылардың үйлесімді сөйлеудегі жетістіктері барлық пәндер бойынша оқу жұмысындағы жетістіктерді қамтамасыз етеді және анықтайды, атап айтқанда, оқудың толыққанды дағдыларын қалыптастыруға және орфографиялық сауаттылықты арттыруға ықпал етеді.

Бірінші сыныпқа дейін бала ауызша сөйлеуді біледі, сөздерді еркін айтады және қарым-қатынас процесінде сөз тіркесінің ішіндегі сөздерді орналастыру туралы ойланбайды. Жазбаша сөйлеудегі әр фразаның құрылысы арнайы ойлаудың мәні болып табылады. Жазбаша сөйлеуді оқыту оған қойылатын жоғары талаптармен байланысты: мәлімдеме құрылымының анықтығы, ойдың дұрыстығы, сөздерді, сөйлемдерді, тілдің экспрессивті құралдарын қолданудағы дәлдік. Мұғалім оқушылардың үйлесімді сөйлеуін қалыптастыру бойынша жұмыс кезінде ауызша сөйлеуге сүйене отырып, жазбаша сөйлеуді дамытуға ғана емес, сонымен қатар сөйлеу мотивациясын ескерумен тікелей байланысты.

Сөйлеу мотивациясы. Сөйлеу сөйлеу қажеттілігінен туындайды, ал адамның сөздері белгілі бір мотивтерден туындайды. Сөйлеу мотивациясының болуы оқушының ойы мен сезімін білдіріп қана қоймай, бөліскісі келетінін, яғни оның өз ойлары мен сезімдерін айтуға ішкі ынтасы бар екенін білдіреді. Сөйлеуді дамыту бойынша жұмыс әртүрлі әдістер мен құралдарды қажет етеді. Сабақ барысында оқу жағдайы мен сөйлеу мотивтері өзгереді. Оқушылар еркін сөйлейді, содан кейін ойды тәртіпке келтіретін және сөйлеу әрекеттерін қатаң бағытқа бағыттайтын "қатаң тапсырмаларды" орындайды. Сөйлеуді дамыту жұмысында екеуін де біріктіру керек. Балалардың жақсы, эмоционалды, қызықты сөйлеуі үшін, олардың сөйлеуін жақсартуға тырысу үшін, идеяны қарапайым сөздермен жеткізе алатын "оқушыны қызықты әңгімеші рөліне енгізу" керек. Балалардың шығармашылық қиялын дамыту керек, ол оқыған

картиналар мен кейіпкерлерді көруге, сол жерлерді, олар туралы сөйлесетін немесе жазатын адамдарды елестетуге үйрету керек. Оқушының әрбір тәуелсіз мәлімдемесін мақсатты түрде орнатудың маңызы зор: тыңдаушылар оның ойын түсініп, сипатталған суретті елестетіп, оның айтылғанға деген көзқарасын сезінуі үшін баладан айтуды талап ету керек.

Сөйлеуге қойылатын талаптар. Оқушының әрбір үйлесімді ауызша жауабы ауызша сөйлеу жаттығуы болып табылады, сондықтан ол сөйлеу сөзінің мазмұнына, құрылысына және дизайнына қойылатын талаптарға жауап беруі керек. Балалардың назары баяндаудың қисындылығы мен үйлесімділігі, мазмұнның толықтығы сияқты оқиғаның жақтарына аударылуы керек. Синтаксистік құрылымдардың дұрыстығы, лексикалық байлық. Баланы үнемі сөйлеуге ынталандыру керек, оны әңгімеге шақыру керек, өйткені оның монологиялық сөйлеуі әлі дамымаған. Бала айналасындағыларды сөзбен жеткізе алатыннан гөрі көбірек түсінеді. Ол өз ойлары мен сезімдерін білдірудің ең жақсы құралдарын тапқанына сенімді болады. Бұл ішкі сөйлеуде оның барлық ережелері оған жеткілікті және түсінікті болғандықтан орын алады. Сөйлеуге қойылатын жалпы талаптар ауызша да, жазбаша да жауап беруі керек. Барлық сабақтарда күнделікті мағыналы, логикалық, анық және дұрыс сөйлеуді үйрету қажет. Бірінші сыныптан бастап оқушылар сөйлеуге қойылатын талаптармен біртіндеп танысады, әр түрлі жаттығуларды орындау барысында тақырыпта сөйлеудің, негізгі ойды ашудың, ретімен сөйлеудің не екенін түсінеді. Балалар әртүрлі жұмыс түрлерімен танысады, олардың барысында олар әртүрлі мәлімдемелер жасайды. Оқушыларға әңгіме, сипаттама, пайымдау, ертегі деген не екенін түсінуге көмектесу керек, тақырыптың сипаттамасы картинаның сипаттамасынан немесе бақылаулардың сипаттамасынан қалай ерекшелетіндігін, көрген және бақылаған нәрселер туралы оқиғаны кескіндемеден немесе бақылаулар туралы әңгімеден не ажырататындығын түсіндіру қажет.

Арнайы зерттеулер мен педагогикалық практика көрсеткендей, балалар мәтіннің не екенін білуі керек, оның белгілері туралы түсінікке ие болуы керек. Бірінші сыныптан бастап оқушыларды мәтінді құрудың кейбір ережелерімен, оның құрылымымен, мәтіндегі бөліктер мен сөйлемдерді бір-бірімен қалай байланыстыруға, байланыстыруға болатындығымен таныстыру керек. Коммуникативті дағдыларды қалыптастыру қажет:

- мәлімдеме тақырыбын аша білу;
- мәлімдеменің негізгі идеясын аша білу;
- материалды мәлімдемеге жинай білу;
- жиналған материалды жүйелеу мүмкіндігі;
- жазуды жетілдіру мүмкіндігі (жазбаша сөйлеу үшін);
- белгілі бір композициялық формада мәлімдемелер құра білу;
- өз ойларыңызды дұрыс, дәл, анық және мүмкіндігінше айқын жеткізе білу.

Коммуникативті дағдыларды үйрете отырып, мұғалім оқушыларға үйлесімді мәтіннің барлық ерекшеліктерін білуге көмектеседі, үйлесімді хабарламаларды өз бетінше құру қабілетінің дамуына ықпал етеді. Мәтінмен жұмыс жасау барысында-қайталауды үйрену және презентациямен жұмыс жасау кезінде-мәтіннің мазмұнын тақырыппен байланыстыру мүмкіндігі қалыптасады. Тақырып туралы ойлана отырып, оқушылар бүкіл мәтіннің немесе бөліктердің негізгі идеясын бөліп көрсетеді. Балаларға мәтін мазмұнының бірлігін және мазмұнның тақырыппен байланысын орнатуға көмектесетін әртүрлі жаттығулар жасау керек. Тақырыптарды таңдағанда мұғалім олардың өмірлік сипатын, балалардың мүдделерін, қол жетімділігін ескеруі керек.

Қорыта айтқанда, оқушылардың жас ерекшелігіне байланысты түрлендіре жүргізілетін жұмыс – оқушылардың жүйелі ойлау қабілетін тудырып, шығармашылық ізденіске бейімделушілігін молайтады, тіл байлығын арттырады. Тіл дамыту жұмыстарында дамыта оқыту жүйесі іске асып әр оқушы өз бетінше жұмыс істеуге қалыптасады. Бала жұмысына сын көзбен қарап, бағалауға, ойын еркін, дұрыс, ашық айта білуге үйренеді. Оқушыға берілген тапсырманы біртіндеп күрделендіре түсіп, шәкірт бойындағы шығармашыл ізденісті тереңдете түсу менің және барлық ұстаздар қауымының негізгі мақсаттарының бірі болмақ деп есептеймін.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп -лицейі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Абдулхаева Меруерт

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Қазіргі уақытта қазіргі білім беруде болып жатқан барлық өзгерістер мұғалімдерден білім берудің мақсаттарын, міндеттерін, нәтижелері мен мазмұнын өзгертуді талап етеді. Қазіргі оқушылар функционалды сауатты болуы керек.

Функционалды сауаттылықтың негізі бастауыш мектепте қаланады. Ал баланың бойында жеке тұлғаның ұлттық және әлемдік мәдениетке кірігуін қамтамасыз ететін белгілі бір құзыреттіліктер кешенін, өзін-өзі дамыту мүмкіндіктерін қалыптастыруға қамқорлық жасау мұғалімнің мойнына жүктеледі. Мұғалімнің сабақта қолданатын жұмысының барлық формалары мен әдістері танымдық, ақыл-ой әрекетін дамытуға бағытталуы керек, бұл өз кезегінде әрбір оқушының білімін дамытып, байытуға, оның функционалды сауаттылығын дамытуға бағытталған.

"Функционалды сауаттылық" ұғымы әлеуметтік қатынастар жүйесінде әр адамның толыққанды жұмыс істеуін қамтамасыз ете алатын белгілі бір дәрежеде білімнің және дағдылардың болуын білдіреді. Демек, қазіргі білім беру оқушылардың өмірлік тәжірибесіне назар аударып, күнделікті өмірге жақын болуы керек. Бастауыш сынып оқушысының функционалды сауаттылығы оның оқу іс-әрекетін өз бетінше жүзеге асыра алатындығын және алған білімдерін мен дағдыларын әртүрлі жағдайларда іс жүзінде қолдана алатындығын көрсетеді.

Бастауыш сыныптардағы оқу пәндері арқылы функционалды сауаттылықты қалыптастыру және дамыту процесі пәндік білімге, дағдыларға сүйене отырып, ойлау дағдыларын қалыптастыру негізінде жүзеге асырылады.

Оқытудың бастапқы кезеңінде ең бастысы-талдау, синтез, салыстыру, жалпылау, жіктеу, қорытынды, жүйелеу, теріске шығару, шектеу сияқты логикалық әдістердің көмегімен әр баланың ойлау қабілетін дамыту.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалды сауаттылығының негізгі түрлерін қарастырсақ:

- сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін меңгеруді білдіретін коммуникативтік сауаттылық; біреудің ауызша және жазбаша сөйлеуін түсіну мүмкіндігі; өз ойларын ауызша және жазбаша түрде білдіру;
- сөйлеудің ауызша және жазбаша жақтарының белгілерін біріктіретін компьютерлік сауаттылық;
- оқулықтарда, энциклопедияларда және басқа да анықтамалық әдебиеттерде қажетті ақпаратты, сондай-ақ ғаламдық Интернет желісінен және оны қайта өңдеу және жүйелеу арқылы басқа көздерден ақпарат алу мүмкіндігін көздейтін ақпараттық сауаттылық;
- іс-әрекет сауаттылығы ұйымдастырушылық дағдылардың болуы ретінде, яғни іс-әрекеттің мақсатын, оның міндеттерін тұжырымдау, іс-әрекеттің барысын жоспарлау, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі түзету.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалды сауаттылығын сапалы қалыптастыру үшін мұғалім келесі шарттарды орындауы керек:

- оқытудың белсенділік сипатын сақтау;
- оқушылардың өзіндік іс-әрекет дағдыларын қалыптастыру;

- оқушылардың жаңа материалды белсенді зерделеуі;
- оқушыларға олардың қызметінің нәтижелері үшін жауапкершілік деңгейін жеткізу;
- оқу процесінің оқушылардың өмірімен байланысы;
- барлық оқушыларға педагог талаптарының анықтығы мен қолжетімділігі;
- әр оқушының жеке білім беру траекториясын жүзеге асыру;
- топтық жұмыстың өнімді түрлерін қолдану.

Сонымен қатар, қазіргі мұғалім өз қызметінде келесі білім беру технологияларын қолдануы керек:

- ұйымдастырушылық және зияткерлік дағдыларды қалыптастыруға көмектесетін жаңа білімді игерудің мәселелік-диалогтік технологиясы;
- дұрыс оқу іс-әрекетін қалыптастыру технологиясы, соның арқасында коммуникативті дағдылар дамиды;
- оқушыларда әмбебап оқу іс-әрекеттерінің барлық түрлерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін жобалау-зерттеу қызметі;
- білім беру міндеті балалардың іс-әрекетін тудыратын жағдайларды ұйымдастырудан тұратын "оқу жағдайларын" қолдану;
- оқушылардың өз шешімдерін қабылдауға және өз көзқарасын білдіруге құқығы бар оқытудың көп деңгейлі саралану технологиясы;
- ақпараттық-коммуникативтік технологиялар, соның арқасында оқушылар белгілі бір зияткерлік дағдыларды қалыптастырады;
- оқушылардың оқу жетістіктерінің деңгейін бағалау технологиясы.

Мен өз сабақтарымда логикалық әдістердің жоғары деңгейіне сәйкес тапсырмаларды қолданамын. Сонымен қатар, оқушылардың функционалдық сауаттылығының дамуында келесі шарттарға көп көңіл бөлемін:

- оқыту формалары мен әдістері;
- оқушылардың оқу жетістіктеріне диагностика және бағалау жүргізу;
- қосымша білім беру бағдарламалары және сабақтан тыс жұмыстар;
- оқыту процесінің барлық қатысушыларының сенімі мен ынтымақтастығына негізделген жайлы білім беру ортасын құру;
- ата-аналардың оқу-тәрбие процесіне қатысуы.
- оқушының сабақтағы жұмысын мақұлдау;
- жақсы бағалауға бағытталған іс-шаралар;
- сыныпта мұғалім мен оқушылар арасында сенімді қарым-қатынас құру;
- мінез-құлықты емес, қызметті ұйымдастыру;
- орындалған жұмыстар бойынша оң бағаларды ынталандыру.

Функционалдық сауаттылық құзыреттіліктермен тығыз байланысты, яғни.мәселені көру және оның шешімін іздеу, ол үшін әртүрлі технологияларды қолдану және өмір бойы жаңа нәрселерді үйренуді жалғастыру. Осыған сүйене отырып, бастауыш сынып мұғалімінің бірқатар құзыреттері оның функционалдық сауаттылығын және соның салдарынан оқушыларында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мүмкіндігін көрсете алады. Олардың ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

1. Сабақтарды жоспарлау мен дайындаудағы құзыреттілік. Мұндай құзыреттілік мұғалімнің жоғары жұмыс қарқынына төтеп беруге, оқушылардың назарын аударуға және ауыстыруға, материалды (фото, видео, аудио материалдар) ұсынудың әртүрлі формаларын қолдануға дайын екендігін көрсетеді.

2. Сыныпты басқарудағы құзыреттілік. Бұл барлық оқушыларды білім беру процесіне барынша қосу, сонымен бірге жұмыстың әртүрлі формалары мен әдістерін қолдану, мұғалім мен білім алушылар арасындағы ынтымақтастықты қамтамасыз ету қабілетінен тұрады.

3. Білім алушылардың барынша белсенділігі мен дербестігін қамтамасыз ететін жағдайлар жасау мен нысандарды, әдістерді таңдаудағы құзыреттілік. Бұл оқушыларды оқу процесіне эмоционалды түрде тарту және оқушылардың өздері арасындағы қарым-қатынасты құру мүмкіндігі.

4. Білім алушылардың қажеттіліктеріне барынша сәйкес келу үшін өз қызметін жоспарлаудағы құзыреттілік. Ол тапсырмаларды күрделілігі мен көлемі бойынша саралау, шығармашылық тапсырмаларды пайдалану, кері байланысқа назар аудара отырып, балалармен жеке жұмыс жүргізу мүмкіндігін қамтиды.

5. Бағалаудың әртүрлі әдістерін қолдану құзыреттілігі. Әр түрлі бағалау құралдарын қолдана білуді, серіктестік бағалауды, топтық және жеке, өзін-өзі бағалауды ұйымдастыруды қамтиды.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру әрбір білім беру саласы, әрбір оқу пәні контекстінде шешілуі мүмкін екенін ұмытпауымыз керек. Ол үшін мен осы бағыт бойынша әдістемелік материалдармен жұмыс істеймін. Материалдар барлық компоненттер бойынша функционалдық сауаттылықты бағалаудың негізгі тәсілдерін, диагностикалық жұмыстардың демонстрациялық нұсқаларын, тапсырмалардың сипаттамаларын және бағалау жүйесін қамтиды.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру-бұл күрделі, көпжақты, ұзақ процесс. Қажетті нәтижелерге әр түрлі заманауи білім беру педагогикалық технологияларын үйлестіре отырып, шебер, сауатты түрде қол жеткізуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Практическая реализация компетентностного подхода в процессе обучения младших школьников / Н. В. Кузнецова, С. В. Маслова, О. И. Чиранова, А. А. Кадомцева // Начальное образование. 2018. Т. 6, № 5. С. 13—19;
2. Губанова М.И. Функциональная грамотность младших школьников: проблемы и перспективы формирования [Текст] / М.И. Губанова, Е.П. Лебедева. // Начальная школа плюс До и После. — 2009.
3. Хижнякова О.Н. [Текст] / Современные образовательные технологии в начальной школе. — 2016. — 107

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп-лицейі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Усембаева Эльмира Артыкбаевна

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА КӨБЕЙТУ КЕСТЕСІН ОҢАЙ МЕҢГЕРУ ЖОЛДАРЫ

Жалпыға бірдей білім беру стандарттарында бастауыш сынып оқушыларын ойлауға, талдауға, өз бетінше ой қорытуға, бағдарламада қарастырылған математикалық білімдерді меңгеруге, шығармашылық белсенділік пен ойлау қабілетін дамытуға тәрбиелеуге көп көңіл бөлінеді.

Жалпы білім беретін мектепте «Математика» пәнінің іргелі ұстанымы ретінде білім берудің дамытушы функциясының басымдылық принципі алға қойылған. Осыған байланысты жалпы білім беретін мектепті қазіргі даму кезеңінде жаңарту білім беруді оқушылардың белгілі бір білім көлемін меңгеруіне ғана емес, сонымен қатар олардың жеке тұлғасын дамытуға, олардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағдарлауды көздейді.

Бастауыш мектепте өз бетінше ойлайтын, бойында туындайтын мәселелерді шеше алатын, негізгі нәрсені бөліп көрсететін және жалпылама қорытынды жасай алатын, алған білімдерін іс жүзінде қолдана алатын тұлғаны дайындауға алғышарттар жасалады. Сондай-ақ жеке тұлғаны дамыту мақсаттары алға қойылып, пәндік білім мен дағдылар оларға жету құралы ретінде қарастырылады.

Оқулық – оқытудың негізгі құралы. Оқулықтар белгілі бір жүйеде орналасқан және курстың логикалық өзегі болып табылатын теориялық материалды (белгілі бір ұғымдарды, қасиеттерді, ережелерді, математикалық терминологияны және т.б. анықтау) қамтиды. Сонымен қатар оқулықта

жаттығулар жүйесі де қамтылған, оның көмегімен оқушылар теориялық білімді де меңгеріп, бағдарламада анықталған іскерліктер мен дағдыларды меңгеруі тиіс. Бастауыш сыныпқа арналған қазіргі заманғы математика оқулықтарын талдау нәтижелері оқулықтардың әдістемелік жүйесі мұғалімнің іс-әрекетін сабақта жаңалық ашу және таң қалдыру атмосферасын құруға, өз бетінше оқу дағдыларын дамытуға бағыттайтынын айтуға мүмкіндік береді.

Математика оқулықтарының беттерінде ұсынылатын оқу материалы оқушылардың әмбебап интеллектуалдық әрекеттерін қалыптастыруға, бір математикалық объектінің әртүрлі қызметтерін, маңызды белгілерін анықтауға, игерілген іс-әрекет тәсілдері мен алған білімдерін беруге жағдай жасайды.

Біздің зерттеуіміздің міндеті – бастауыш сынып оқушыларының кестелік көбейту туралы білімдерін және оны практикада қолдану дағдыларын сапалы түрде қалыптастыруға ықпал ететін оқытуды ұйымдастырудың әдістемелерін, әдістерін және жолдарын табу.

Көбейту төрт негізгі арифметикалық амалдың бірі болып табылады. Арифметикада көбейту деп бірдей мүшелердің қосындысының қысқаша жазбасы түсініледі. Мысалы, $5 \cdot 3$ белгісі «үш бесті қосу» дегенді білдіреді, яғни бұл жай ғана $5+5+5$ санының стенографиялық белгісі. Көбейтілетін сандар «көбейткіштер», көбейтудің нәтижесі «көбейтінді» деп аталады. Көбейтудің мағынасы - бірдей мүшелердің қосындысын сәйкес белгілермен және керісінше ауыстыру.

Көбейту екінші сынып оқу бағдарламасының негізгі тақырыбы болып табылады. Көбейту шамаларды өлшеу процесінде жаңа өлшемдерге көшумен байланысты ерекше әрекет ретінде қарастырылады. Көбейту кестесін оқып-үйрену және меңгеру математиканы оқытуда өте маңызды сәт болып табылады. Сонымен қатар, мұғалімдер бастауыш сынып оқушыларының кестелік жағдайларды әртүрлі жылдамдықпен есте сақтау фактісімен жиі кездеседі.

Кейбір оқушылар көбейту кестесін оңай және тез меңгереді. Оларды кестелік көбейтумен танысу мен орындауға байланысты кез келген әрекет қызықтырады. Олар әр түрлі тапсырмаларды орындауда дербестікке ұмтылады және сабақта күрделі психикалық әрекетке дайындығымен, сонымен қатар тиімділіктің жоғарылауымен ерекшеленеді.

Басқа бір оқушылар тобы, керісінше, жеке ерекшеліктеріне байланысты бір таңбалы сандарды көбейту кестесін есте сақтауға көп уақыт жұмсайды. Олардың ішінде баяу, жүйке жүйесі инертті, қозу үрдісінен тежелу процесі басым балалар бар. Олар бір әрекеттен екіншісіне тез ауыса алмайды, тапсырманың өзгеруіне, мұғалімнің сұрақтарына тез жауап бере алмайды.

Мұғалім көбейту кестесін оқып үйрену және есте сақтау үдерісін қызықты етіп, кез келген оқушыны жалықтырмайтындай етіп жасауы керек.

100 шегінде бөлу және көбейту кестесін білмей келесі сыныптарда математикадан бағдарламалық материалды ойдағыдай меңгеру мүмкін емес. Сондықтан математика сабақтарында бұл материалды неғұрлым табысты меңгеру үшін көбейту кестесін есте сақтаудың әртүрлі әдістері мен тәсілдерін қолдану қажет. Көбейтудің нақты мағынасын аша отырып, ең алдымен оқушылардың жиындардағы сәйкес амалдарды орындау тәжірибесін кеңейту керек.

Пифагор кестесі

Ең басты мақсат — көбейту кестесін жаттап алу болғанымен, үйренуден алдын оның мәнін түсініп алуының маңызы зор. Ол үшін көбейтуді қосумен алмастырамыз: бірдей сандар біз көбейтетін санға бірнеше рет қосылып отырады. Мысалы, $6 \cdot 8$ — 6 санын бір-біріне 8 рет қосу.

Бірдей мәндерді түспен белгілеп көрсету

Пифагор кестесі — көбейтуді үйренудегі таптырмас көмекші құрал, сондай-ақ онда кейбір заңдылықтар көрсетілген. Мысалы, көбейткіштердің орнын ауыстырғанда көбейтіндінің мәні өзгермейді ($4 \cdot 6 = 6 \cdot 4$). Осы сияқты "бірдей" жауаптарды ажырату үшін қандай да бір түспен белгілеп алыңыз, ал бұл көбейту кестесін қайталау кезінде шатастып қалмауға көмектеседі.

Пифагор кестесін ең қарапайым және түсінікті бөлігінен бастап үйренген жөн: 1, 2, 5 және 10-ға көбейту. Қандай да бір санды 1-ге көбейткенде, оның мәні сол санның өзіне тең болады, яғни өзгермейді, ал санды 2-ге көбейтсек, оның 2 еселенген мәніне тең болады. Қандай да бір санды 5-ке көбейткендегі мәні не 0-мен, не болмаса 5-пен аяқталады. Ал санды 10-ға көбейтсек, екі таңбалы сан шығады, сол көбейткіш санның өзі мен нөл саны.

«Қиын емес, оңай...» әдісі

Бүгін балаға көбейту кестесінде «керемет қиын ештеңе жоқ» деп түсіндіреміз. Осыған дәлел ретінде жұмысты санды 1-ге көбейтуден бастаймыз. Балаларға кез келген санды бірге көбейткенде, сол сан

шығатынына керемет қуанады, себебі оңай. Осыдан математикалық ереже шығады: санды 1-ге көбейткенде сол санның өзі шығады.

Сол күні санды 10-ға көбейтуге көшеміз: 1-ге көбейтуге ұқсас, тек нәтижесінде кез –келген санға 0-ді қосып отырамыз. Мысалы: $1 \times 10 = 10$, $2 \times 10 = 20$ т.с.

Дәл сол күні 2-ге көбейтуге үйренеміз. Егер бала сабақта қосу амалын жақсы меңгерген болса, онда ол еш қиналмайды, өйткені кез-келген санға дәл сондай санды қосу керек. Мысалы: $2 \times 2 = 2 + 2 = 4$, $2 \times 3 = 3 + 3 = 6$ және т.с.с.

Егер бала шаршамаса санды 4-ке көбейтуді үйретеміз. Ол да қиын емес. Санды 2-ге көбейтіп, нәтижесіне дәл соны қосу керек. Мысалы: $5 \times 4 = 5 \times 2 + 5 \times 2$, яғни $10 + 10 = 20$. Қалай үйренсе де жауаптары қайталанып отырады. Осы орайда тағы ереже: көбейткіштердің орны ауысқанымен, көбейтінді мәні өзгермейді. Мысалы: $5 \times 2 = 2 \times 5$ немесе $4 \times 5 = 5 \times 4$.

«Мотивация» әдісі

Бұл күні мақсатымыз - санды 5-ке көбейту. Балаға 5-тің кестесі көрсетіледі, ол бәрін бірден түсініп алады. Тақ санды 5-ке көбейту нәтижесі 5-пен аяқталады, ал жұп сандарды 5-ке көбейту нәтижесі 0-мен аяқталады.

Мысалы: $5 \times 3 = 5 \times 2 + 5 = 10 + 5 = 15$,

$5 \times 4 = 5 \times 3 + 5 = 15 + 5 = 20$.

Енді санды 3-ке көбейту де солай оңай: 2-ге көбейтуді білеміз, енді оған керек санды қосу ғана қалды.

Мысалы: $4 \times 3 = 4 \times 2 + 4$ яғни $8 + 4 = 12$

Сондай-ақ көбейту кестесін оңайырақ жаттатуда әртүрлі ойын технологияларын да қолдана аламыз. Мысалы, «Тауып көр», «Кім жылдам?», «Сиқырлы билеттер» және «Бірліктер - ондықтар» ойыны.

Қорытындылайтын болсақ, оқушылар қазіргі кезде математика пәнімен мектеп табалдырығын аттаған кезден бастап таныса бастайды.

Ендеше математика пәнінің айнымас міндетті бөлігі көбейту кестесін оқушы білуге тиіс. Осы әдістемелік нұсқаулық арқылы, көбейту кестесін үйренгеннен кейін, сан алуан құбылыстардың зердесімен шолу жасайтын данышпан ғалымдар құпиясын жинақтап, ғылымға бет бұрып, олардың айнымас білімдер жиынтығын білетін болады.

Қызылорда облысы, Қазалы ауданы, Қазалы қаласы

Ғ.Мұратбаев атындағы №17 орта мектеп

Педагог-психолог

Аржикова Базаркүл

МЕКТЕП ПЕН ОТБАСЫНЫҢ ҮНТЫМАҚТАСТЫҒЫ – БОЛАШАҚ КЕПІЛІ

Мектеп – өскелең ұрпақты тәрбиелеу жүйесіндегі шешуші буын. Оның жас ұрпақты тәрбиелеудегі рөлі өте зор. Еліміздің бүкіл жастары мектеп арқылы өмірге жолдама алады. Мектеп ешуақытта отбасынан, қоғамнан бөлініп, өз бетінше жеке автономиялық мекеме болаған емес. Сондықтан оның іс – әрекеті отбасымен, жұртшылықпен, еңбек ұжымдарымен табиғи байланысты. Міне, мектептің үлкен тәрбиелік функциясы осында. Мектеп тәрбиеге байланысты барлық қоғамдық күштерді ұйымдастыру және біріктіру рөлін атқарады.

Ол ішкі тәрбие процесін басқарып қана қоймайды, сонымен бірге мөлтік аудандарда, кәсіпорындарда жүргізілетін тәрбие жұмысының мақсатқа бағыттылығын қамтамасыз етеді. Осы тұрғыдан мектеп балалармен тәрбие жұмысын ұйымдастырудың, жеке адамның дамуында және қалыптасуында әр түрлі факторлардың ықпалын үйлестіріп, біріктірудің орталығы. Мектеп іс – әрекеттің ең бастысы – тәрбие түрлерінің (дүниетаным, еңбек, мінез – құлық, эстетикалық және дене тәрбиесі) мақсаттары және міндеттері жүзеге асырылады.

Мектеп басшылығымен жүргізілетін тәрбие жұмыстарының формалары көптеп саналады. Олар: ата – аналармен жұмыс: сынып жетекшілерінің және мұғалімдердің үйелменмен жұмысы; сыныптан және мектептен тыс тәрбие жұмыстары. Осы жұмыстардың барлығына мектеп басшылық жасайды, көмектеседі, тиісті адамдармен, ұйымдармен бірігіп іске асыруды қамтамасыз етеді. 2. Отбасы адам

баласы тәрбиесінің ең алғашқы ұжымы. Отбасы бүкіл ғасырлар бойы адам баласы тәрбиесінің құралы болып келді. Сондықтан ол адам үшін ең жақын әлеуметтік орта. Отбасы белгілі дәстүрлердің, жағымды өнегелердің, мұралардың сақтаушысы. Онда бала алғаш рет өмір жолымен танысады, моральдық нормаларын игереді. Сондықтан отбасылық өмір жеке адамның азамат болып өсуінің негізі. Отбасы оқыту мен тәрбие жұмысындағы мектептің одақтасы. Ол бала тәрбиесі жөніндегі мектеппен тығыз байланысты болуды өте жақсы түсінеді. Өйткені, бала тәрбиесінің отбасыда мектепте нәтижелі болуы осындай ынтымақтастыққа негізделеді. Отбасы тәрбиесі – бұл қоғамдық тәрбиенің бір бөлігі, мемлекет алдындағы ата – аналардың борышы.

Өкімет отбасына үнемі қамқорлық жасауда. Оған дәлел: балалар мекемелері жөніндегі халықтың қажеттілігін толық қанағаттандыру, балаларды еңбек, спорт лагерьлерінің, жас натуралистер станцияларының, ғылыми – техникалық және көркем шығармашылық үйірмелерінің жұмысын кеңейту; ананы, балалық шақты қорғауға ерекше көңіл бөлу; отбасы мүшелерінің демалуы үшін санаторийлердің, демалыс үйлерінің жүйесін кеңейту; аналар жағдайын еске алып, әйелдердің халық шаруашылығына қатысуын үйлестіру. Отбасында басты мәселелердің бірі – баланың тіршілік әрекетін ұйымдастыру. Бұған баланың күн ырғағы, міндеттері қойылатын талаптар, оның үй еңбегіне қатысуы, оқу – әрекеті бос уақытын ұйымдастыру жатады.

Бала өмірін және іс – әрекетін ұйымдастыруда негізгі жағдайлардың бірі – ұтымды ырғақ жасау. Күн ырғағы өмір тәртібі, еңбекпен демалыстың парасаттылықпен, кезектесіп өтуі, талаптарды орындау, жақсы әдеттерді қалыптастыру. Күн ырғағын жасауда ата – ана баланың жасын, үй жағдайын, денсаулығын, мұғалімдер мен сынып жетекшілерінің кеңесін, отбасы мен мектеп ырғағының бірлігін еске алуы тиіс.

Отбасыда күн ырғағының негізгі құрамды элементтері – еңбек, демалыс, ойын, сабаққа дайындалу, тамақтану, ұйқы т.б. дұрыс алмасып отыруы қажет. Күн ырғағын сақтау негізінде мидың үлкен жарты шарының қабында шартты рефлексдер жүйесі (динамикалық стереотип) пайда болады. Мысалы, бала белгілі бір уақытта ұйықтауға үйренсе, оның ми қабында тежелу процесі басым болады да тез 19 тез ұйқыға кіріседі. Сондықтан, ата – аналар белгілі бір уақытта сабаққа дайындалуға, ұйықтауға, тұруға үйретулері, яғни, ырғақ элементтері берік орындалуы тиіс. Балалардың бос уақыты – бұл шығармашылық елігу, қызығу дүниесі. Бала бос уақытында қоғамдық пайдалы істерге, спорт ойындарына, кинофильмдерге, спектакльдерге қатысады. Көптеген отбасыларда ата – аналардың балаларымен бірігіп серуендеуі ізгі дәстүрге айналды. Отбасыда балалардың тәрбие процесіне табысты ықпал жасауда басқа да жағдайларды сипаттайтын белгілерді атауға болады. Оларға мына мәселелері жатады:

1. Отбасының этикалық құрамы және құрылымы: толық емес отбасы, бір балалы, көп балалы отбасы, бір ұлттық, көп ұлттық отбасы.

2. Тіршілік әрекетінің және ортаның жағдайлары: отбасы мүшелерінің білім дәрежесі, еңбектену, кәсіптік құрамы, бюджеті, жалпы материалдық әл – ауқаты, селодық және қалалық отбасы.

3. Отбасының мәдени потенциалы: күнделікті тұрмыстың жалпы мәдениеті, күн ырғағы, демалыс, оның формалары, кітапхананы, теледидарды, музыка аспаптарын пайдалана білуі, спортпен айналысу, отбасылық дәстүрлік мерекелер.

4. Ішкі отбасылық қатынастар микроклиматының сипаттамасы, үйелменде көзқарастың бірлігі және айырмашылығы, отбасы мүшелерінің өз міндеттеріне көз қарасы.

5. Қоғамға көзқарасы: еңбек және қоғамдық міндеттерге, қоғамдық тәрбие институттарына қатысы.

6. Отбасының тәрбиелік потенциалы: отбасылық тәрбие, қолданылатын әдістер, ата – аналардың және басқа мүшелердің педагогикалық мәдени дәрежесі. Отбасының өзіне тән ерекше функциялары бар. Олар халықтың өсуі, адамзат ұрпағын әрі қарай жалғастыру, қажетті шаруашылық функциясы, отбасы мүшелерінің өзара және туған – туысқандарымен қатынас жасау функциясы.

Отбасы тәрбиесінің кейде сәтсіздікке ұшырауының себептері. Отбасылық тәрбие бірқалыпты жағдайда іске асырылып, отырмайды. Зерттеу мәліметтеріне қарағанда отбасылық тәрбиенің сәтсіздікке ұшырауының басты себебі – үлкен адамдардың педагогикалық көзқарастарының қауқарсыздығынан болады. Біріншіден отбасында болатын өктемдік баланы өзін өзі билеушілігінен айырады, әрбір қадамына бақылау жасайды, ол өз күшіне мүмкіншілігіне сенімсіз және ішкі жай – күйі төмен болады. Екіншіден, баланы еркелетушілік, бетімен жіберушілік ата – аналардың бәрін кешірушілік сүйіспеншілігіне байланысты.

Баланың жетегіне түсіп еркіне жіберушілік өзіншілдікке тәрбиелейді. Үшіншіден, әке мен ананың және басқа отбасы мүшелерінің тарапынан бірыңғай талаптың жоқтығы. Осының нәтижесінде ата – аналарды немесе ересек отбасы мүшелерінің көзқарастарындағы алалықты пайдаланып, бала екі жүзді және жағымсыз нәрсеге бейім болып өседі. Төртіншіден, ата – аналар балаларды еркімен қарым – қатынас жасаудан, өмірден аулақтауға тырысады, бөгет жасайды. Бұл баланың қалыптасуына, дамуына залалды әсер етеді. Бесіншіден, егер әке мен ана өз баласының іс – әрекетіне немқұрайды, жауапсыздықпен қараса, онда соны пайдаланып, кездейсоқ, күмәнді адамдармен танысуға мүмкіндік алады. Біздің халқымыздың отбасы жағдайында жас ұрпақ тәрбиесіндегі жетекші буын ата мен әже іс – әрекетінің төңірегінде шоғырланған. Себебі, отбасында әке мен шеше негізгі еңбек иелері, отбасы қажеттілігін қамтамасыз етушілер. Ал ата мен әженің өмір тәжірибесі өз дәрежесіне даналық ақыл – ойдың, орында дүниетанымының, талғамның, денсаулық бағбанының, орынды тәртіп пен мінез құлықтық мектебі болып табылады.

4. Мектеп пен отбасы ынтымақтастығының формулалары. Мектеп оқу – тәрбие жұмысының мазмұнын жақсартуға қамқорлық жасайды, ата – аналарды, барлық жұртшылықты қатыстырады. Мектеп пен отбасы ынтымақтастығының бірнеше формалары бар. Мектеп пен отбасы байланысының басты формасы ата – аналар жиналысы. Онда көптеген мәселелер, мысалы, күнделік өмір, еңбек, демалыс, оқушылардың бол уақыты, кәсіптік бағдар, оқу және тәрбие жұмысы, т.б. талқыланады, оларды одан әрі жетілдірудің нақты формалары қарастырылады. Байланыс формаларының бірі – педагогтардың оқушылар үйіне баруы. Мақсат: оқушылардың үй жағдайымен, күнделік өмірімен, тұрмысымен танысу, оқу және тәрбиеге байланысты әртүрлі тақырыптарда ата – аналармен әңгіме өткізу, пікір алмасу. Мектеп пен отбасы ынтымақтастығының тағы бір формасы педагогикалық насихат, яғни ата – аналарға педагогикалық білім беру. Қазір ата – аналар және қалын бұқара арасында психологиялық және педагогикалық білімді насихаттаудың маңызы өте зор. Насихат жұмысы оқыту мен тәрбие міндеттерін шешуде болымды әсер етеді. Н.К.Крупская өзінің еңбектерінде ата – аналарды педагогикалық минимуммен қаруландырудың қажет екенін бірнеше рет айтқан болатын. Ата – аналардың тәрбие жұмысы процесінде жеке адамның қалыптасуына ықпалы, олардың жалпы 20 олардың жалпы және педагогикалық мәдениетіне байланысты. Осы тұрғыдан педагогикалық – психологиялық білім негіздерімен ата – аналарды қаруландыру мектеп алдында тұрған міндеттердің бірі. Мектептің ата – аналар комитеті мұғалімдерге, ата – аналарға көмектеседі, балалардың демалысын, қиын отбасыларды шефке алуды, балалардың тұрған жеріндегі жұмыстарды ұйымдастыруға қатысады.

Ата – аналар жиналыстарын, олардың конференцияларын пікірталастарды, балалар мерекелерін өткізудің дайындық жұмыстарына қатысады. Мектептің, отбасының, бүкіл халықтың және мемлекеттің негізгі мақсаты қазіргі заманның талаптарына сай балаларды және жастарды тәрбиелеу, оларды мамандық таңдауға, арнайы орта және жоғары оқу орындарына түсуге халық шаруашылығының салаларында еңбек етуге даярлау. Міне, осы тұрғыдан тәрбие бүкіл жұртшылықтың ісі болып отыр.

**Қызылорда облысы, Қазалы ауданы
Қожабахы ауылы, №25 орта мектеп
Музыка пәнінің мұғалімі
Үсен Гүлназ Еменқызы**

МУЗЫКА САБАҚТАРЫНДАҒЫ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІН ДАМУ

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында: «Қазіргі мектептердің – біріншіден: ресурстарын әрі қарай дамытатын адам тәрбиелеу, орта білім жүйесін одан әрі дамытып жұмылдыру міндеттерін көздейді. Бұл міндеттерді шешу үшін мектеп ұжымдары, әр мұғалім күнделікті ізденіс арқылы барлық жаңалықтармен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа практика, жаңа қарым қатынас жасаулары қажет:» - деп атап көрсетілуі мұғалім іс-әректіне жаңа бағыт сілтейді. Еліміз егемендік алғалы бері бірқатар отандық ғалымдарымыз музыкалық фольклорымыздың тәрбиелік мүмкіндіктерін ашып көрсетіп, нақты ұсыныстар жасауда. Атап айтар болсақ С.Ұзақбаева өз

зерттеулерінде музыкалық фольклорымыздың педагогикалық мүмкіндіктерін және әдіс тәсілдерін ашып көрсетті.

1994 жылы А.Райымбергенов және С.Райымбергеноваларды бастауыш мектептің бірінші сыныптарына арнаған «Мұрагер» музыка сабағының бағдарламасы жасалынды. Бағдарламаны ерекшелігі балаларға домбыра үйрету арқылы халық өнеріне ынтасын арттыру. Бұл бағдарлама авторлары, белгілі музыка зерттеушісі, А.Мұхамбетова- «Баланын генетикалық мүмкіншіліктерін ұлттық дәстүр арқылы жеңіл ашуға болады, бұл жүйе балаға төңіректегі ортаны игеруге, қабылдауға көмектеседі» - деп айтқандай, халқымыздың дәстүрлі, рухани байлығына сүйене отырып және халық педагогикасының даму жетістіктерін ескере отырып, жаңа педагогикалық жүйе негізінде жасаған.

1955 жылы М.Балтабаев, Д.Берденова, У.Серікболовалардың бастауыш мектепке арналған «Елімай» музыка сабағының бағдарламасы жасалынды. Осы бағдарламаның кіріспесінде белгілі ғалым М.Балтабаев- «Білім беретін жүйеге дәстүрді қоса кіргізу керек және бөлек этнографиялық бөлшек түрінде емес, халық шығармашылығын біртұтас көркем ретінде беру қажет»- деп ерекше атап айтады. Бағдарлама «Сарыарқа», «Тұлпар», «Аққу», «Елімай» тақырыптары аясында өрбиді.

Бастауыш мектептерге арнап жасаған Ш.Құлманова, М.Оразалиева, Б.Сүлейменовалардың музыка сабағының бағдарламасындағы музыкалық материалдар, музыкалық фольклорымызды пайдалана отырып, балаларға ұлттық тәлім тәрбие беру негізінде құрылған. Қазіргі кезде жалпы білім беретін мектептердің оқулықтарының мазмұны қазақ халқының өмір тәжірибесіне, әдет-ғұрыптарына, салт-дәстүрлеріне, рухани қазынасына, саяси әлеуметті, экономикалық ерекшеліктеріне ыңғайланып жасалуда. Бұны біз ұрпағымыздың бойына ұлттық құндылықтарымызды, қасиеттерімізді сіңіруді қажеттілігінен туындаған жағдай деп түсінуіміз керек. Яғни, ұрпағымызға ұлттық тәрбие беру қажет. М.Жұмабаев бұл мәселе жөнінде былай деп ой түйеді: «Әрбір ұлттың балаға тәрбие беру туралы ескіден келе жатқан жеке- жеке жолы бар. Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп қолданып келе жатқан жол болғандықтан әрбір тәрбиеші сөз жоқ ұл тәрбиесімен таныс болуға тиісті. Және әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлт үшін қызмет атқаратын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті»

Тәрбие ісі адамзаттың бүкіл даму тарихымен қатар жүріп келеді. Тәрбие-бір ұрпақтың өмір сүру тәжірибесін екінші ұрпаққа жалғастырушы үрдіс. Бүгінгі заман талабы- еліміздегі болып жатқан саяси экономикалық, ғылыми-техникалық, мәдени өзгерістерге байланысты жас өспірімдердің тәрбиесіне жаңа тұрғыда қарауды талап етіп отыр. Қазіргі кездегі тәрбиенің басты мақсаты ұлттық сана-сезімі оянған, мәдениетті, рухани ойлау дәрежесі биік, шығармашылықпен қызмет атқара алатын, қоршаған табиғи ортаға, әлеуметтік ортаға икемдеу, үйлесімді дамыған тұлға қалыптастыру болып табылады.

Тәрбиенің негізгі міндеті – қоғамның қажетті талаптарының әрбір баланың борыш, намыс, ождан, қадір-қасиет сияқты биік адамгершілік стимулдарына айналдыру.

Мектептегі оқушыларға беретін тәрбие саласының бірі-эстетикалық тәрбие. Эстетикалық тәрбие өнер құралдары арқылы, яғни музыкада-дыбыс арқылы жасалынған көркем бейнелер негізінде оқушының дүниетанымын арттырып, өмірдің шындығы мен әсемдікті сезіну қабілетін дамытады. Музыкалық тәрбиенің негізгі мәні, мақсаты сапалық жағынан жеке адамның жан дүниесінің үйлесіп қалыптасуын және рухани байлығын дамыту болып табылады.

Музыка өзінің көркемдігі және нәзіктігімен адам жанын баурап, олардың ақыл-ой, сана-сезімінің кеңейіп, жақсы мінез-құлықтарының қалыптасуына әсерін тигізеді. Білім беру саласында оқушылардың эстетикалық, этикалық және адамгершілік нормаларын меңгерту міндетін жүзеге асыруда музыка пәнінің орны ерекше.

Музыкалық тәрбие дегеніміз- музыкалық өнердің ықпалы арқылы баланың жеке басын қалыптастыру – музыкалық ынтасын, қажеттерін, қабылетін, музыкаға эстетикалық көзқарасын қалыптастыру деген сөз. Музыка тәрбиесі жастарға өнер құндылықтарын үйрете отырып, олардың бойына адамгершілік эстетикалық мәдениетті, көркемдік талғамды, шығармашылық қабілетті дамытады. Өскелен ұрпаққа музыкалық тәрбие беруде, бала бойына рухани байлықты дамытудың аса маңызды саласы – музыкалық өнер .Соның ішіндегі бастауыш мектеп оқушыларының бастапқы музыкалық мәдениетін қалыптастыру, оны басқару музыкалық –педагогикалық ғылымның өзекті мәселесі.

Тәрбиенің аса маңызды құрамы -өнер.Соның ішінде өте кең, сан ұғымды қамтитын-музыка өнерін айтамыз. Музыка адамзаттың рухани азығы, жан серігі, тілмен айтқызып жеткізе алмайтын ұшқыр қиялы, нәзік сезімі.

Жалпы музыкалық білім беру, музыка өнері арқылы мектеп оқушыларына музыкалық тәрбие берудің педагогикалық шарттарын ғылыми-педагогикалық тұрғыдан негіздеп, ғылыми әдістемелік жағынан қамтамасыз ету қажет. Музыкалық тәрбие негізінен жалпы білім беретін мектептесініптық-сабақ жүйесібойынша іске асады. Оқушыға музыкалық тәрбие беруде оқытудың принциптерін және әдіс-тәсілдері, соңғы технологияларды шебер қолдану ең қажет нәрсе болып табылады. Сонымен қатар сабақты дидактикалық ойындар,өзіндік жұмыс , ой қозғау, нота сауатын үйрету, музыка тыңдату , музыка ырғағына сай әр түрлі қимылдар жасату, музыка жанрын ажырата білу басты міндеттер болып табылады.

Музыка сабағында оқушыларды музыкалық мәдениетке тәрбиелеу мәселесінқарастыру өзекті, әрі осы уақытқа дейін арнайы қарастырылып жатқан тың мәселелердіңбірі.

Тәрбие қоғамдық үрдіс, қоғам мен жеке тұлғаның ара-қатынасын қамтамасыз ететін басты жүйе. Оның негізгі өлшемі өмірге қажетті тұлғаның жағымды қасиеттерін дамыту болып табылады. Оқушылардың сапалы тәртібі мен байымды мінезін және сенімін тәрбиелеу мұғалімнің ақсатқа бағытталған іс-әрекетіне байланысты.

Әр ұлт өз ұрпағына ұлттық тәрбие беру арқылы ғана ұлттық болмысын, беинесін сақтап дамыта алатыны белгілі. Ал, ұлттық тәрбиенің қайнар көзі фольклорымызда екені даусыз. Себебі дәстүрлі мәдениетіміздің ұмыт бола бастаған қай түрін, қай саласын болсада сол фольклорымыздан тауып, ажырата аламыз. Біз бұл жерде ұлттық тәрбинің көздерін музыкалық фольклордан қарастырмақпыз. Әл-Фараби бабамыз музыканың адам психологисына әсері жөнінде- « Музыка денені шынықтыратын гимнастика тәріздес, ол адамның жанын жетілдіреді. Алдымен лаззатқа бөлейді, одан соң құмарлықты ойатады, қиалға жетелейді» - деп пікір айтқан. Халқамыздың бірнеше ғасырлар көлемінде жинақталып қалыптасқан бай музыкалық фольклоры бар.

Атап айтар болсак: тарихи әуендер, эпикалақ жырлар, тұрмыс салт жырлары, лирикалық әндер т.б міне осы фольклорымызбен- ақ ұлттық болмысымызды қалыптастыратын тәлім- тәрбие беріп отырған тарихи шындық.Егемен елімізде табандылықпен жүзеге асырылып жатқан, әлемдегі елулікті қатарына кіру саясаты қоғам өміріні ішінде, білім беру саласына күн тәртібіне қойылыа отырған күрделі мәселелерді бірі – жаңа тұрпаттағы, жаңа ұстаздар даярау, білім беру қызметіне жаңаша көзқараспен қарау, қолжеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып салалау, жастарды шығармашылық потенциялын дамытуды, мұғалім іс-әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыруды талап етеді.

Мұғалімге жаңа технологиянын ғылыми негізде меңгерту және терең білімді, ұлтжанды ұрпақ тәрбиелеу. Музыканы үйрету, есту, тыңдау, шығармашылық іс-әрекет барысында оқушының ой толғанысы жанданып, жігерленеді, ой-қиялы өседі. Жалпы сабақты дәстүрлі, дәстүрлі емес, сайыс, ойын, кіріктірілген сабақ, саяхатаралас сабақ түрлерін жиі өткізу әдетке айналғаны жөн. Заман талабына сай оқытудың жаңа технологиясын игере отырып, пәнаралық байланысқа көңіл бөлген жөн. Музыкалық тәрбиенің ерекшелігі – музыка пәні арқылы сөзбен тіл жеткізіп айта алмайтын, адамның жан дүниесіндегі құбылыстарды сезімді дыбыс арқылы беруге мүмкіндік тудырады.

Музыкалық тәрбие – жеке тұлғаның ақыл-ойы мен дене бітімін жетілдіріп, жан-жақты өмір тәжірибесін кеңейтуге, қызығушылық, біліктілігін және ойлау қабілетін дамытуға, шығармашылық іскерлікке тәрбиелеуге мүмкіндік туғызады, оқушырды халықтық музыкаға баулайды.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
"Ө.Жәнібеков атындағы №27 ІТ мектеп -лицейі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Сыздыкова Сауле Түлегеновна

ДИАЛОГТІК ОҚЫТУ – ОҚУ САПАСЫН АРТТЫРАТЫН НЕГІЗГІ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІС

Қазіргі заманауи оқушының көпшіл болуы, әртүрлі әлеуметтік топтарда қарым-қатынас жасау, әртүрлі салаларда бірлесе жұмыс істей білу, жанжалды жағдайларды болдырмау немесе олардан шебер шығу қабілеттеріне ие болуы маңызды.

Өнімді өзара әрекеттесу дағдылары қазіргі адамның өмірлік маңызды дағдылары болып табылады. Олардың қалыптасуы жеке тұлғаның табысты әлеуметтенуін қамтамасыз етеді, оның басқа адамдармен қарым-қатынас жасау қабілетін арттырады. Қазіргі мемлекеттік білім беру стандартының терминологиясында бұл дағдылар коммуникативті әмбебап оқу іс-әрекеті тобына кіреді, олардың табысты қалыптасуы бастауыш мектепте бірлескен оқу қызметін дұрыс ұйымдастыру арқылы қамтамасыз етіледі.

Қазіргі мектептегі оқыту мен тәрбиелеу процесін ізгілендіру баланың ересектермен және құрдастарымен әлеуметтік байланыстар саласына терең енуді, әр баланың психикалық даму әлеуетін іске асыруға ықпал ететін осы байланыстардың оңтайлы үлгілерін әзірлеуді көздейді. Сондықтан білім беру ынтымақтастығы ерекшеліктері мәселесін зерттеу тек теориялық тұрғыдан ғана емес, сонымен бірге өткір практикалық маңызға ие. Бұл мәселе қазіргі заманғы бастауыш мектептегі оқу-тәрбие процесіне баланың ересектермен және құрдастарымен әлеуметтік қарым-қатынасын ұйымдастырудың жоғары деңгейін білдіретін талаптардың артуына байланысты ерекше өткір болды. Бұл мәселені шешу көп жағдайда әрбір балаға оның терең психологиялық-педагогикалық зерттеуіне негізделген жеке көзқарасты қамтамасыз етумен байланысты.

Оқыту үдерісінде күтілетін басты нәтиже – оқушылардың қалай оқу керектігін үйрету дағдыларын қалыптастыру, нәтижесінде олардың тәуелсіз, өз бетінше жұмыс жасайтын, ынталы, сенімді, жауапты, сыни ойлауы дамыған, әр салада құзыреттілігін көрсететін жеке тұлға болып қалыптасуы.

Мәселелік диалогтық оқыту – жаңа материалды түсіндірудің дәстүрлі сабағын, оны меңгертуді білімді ашу сабағымен ауыстыруға мүмкіндік беретін дамыта оқытудың заманауи дидактикалық жүйесі. Бұл оқыту жалпы педагогикалық сипатқа ие, яғни оны кез келген оқу пәнінде және кез келген білім беру деңгейінде жүзеге асыруға болады. Мәселелік диалогтың мәні – мектеп оқушыларын сабақтағы ғылыми шығармашылықтың барлық буындары арқылы «бағыттау», мұғалімнің де, оқушылардың өздері де арнайы ұйымдастырылған диалог арқылы білімді меңгеруін қамтамасыз ету.

Интерактивті оқытуды екі кезеңге бөлуге болады:

1-кезең – тәрбие мәселесін тұжырымдау (алға қойған мақсатты жүзеге асыру). Сабақтың тақырыбын, сауалнамаға арналған сұрақты құрастырудың бұл кезеңінде біз:

- мәселелік жағдайдан ынталандыратын диалог;
- жетекші диалог,
- сабақтың тақырыбын мотивациялық әдіспен жеткізу түрін қолданамыз.

2-кезең – шешімді іздеу (жаңа білімді қалыптастыру, меңгеру кезеңі). Гипотезаны ынталандыратын диалог, білімге жетелейтін диалог құруға, қорытындыларды тұжырымдау, дәлелдеуге негізделеді.

Нәтиже – оқушы сабақтың басты орталығында тұрады. Білім оқушының диалогқа мұғалімнің де, сыныптастарының да араласуы нәтижесінде игеріледі. Ерекшелігі мұғалімнің әңгіме тақырыбын, оқушылардың айтқан сөздерінің орынды, дұрыстығын, қашан және қалай сөйлей алатынын бақылауында көрініс табады.

Диалогтік оқытудың негізі – әңгімелесу. Әңгімелесудің үш түрі бар:

1) үлкен пікір қайшылығы бар және әркім өзінше шешімге келетін әңгіме-дебат;

2) басқалардың айтқанын тыңдай отырып, келісетін, әңгіме білім алмасу үшін қолданылатын кумулятивті әңгіме;

3) әркім өзекті ақпаратты ұсынатын, әркімнің ойы пайдалы деп есептелетін, бірақ мұқият бағаланатын, қатысушылар бір-біріне сұрақ қоятын, барлық ақпарат дәлелді, топ мүшелері келісімге келуге ұмтылатын, соған бірлесе ұмтылатын зерттеушілік әңгіме.

Оқушылар өздері қолданатын сұрақтардың түрлерін нақты анықтауы керек. Негізінен екі түрі бар:

1) төмен дәрежелі сұрақтар есте сақтауға бағытталған және дұрыс және бұрыс деп есептеледі.

2) жоғары дәрежелі сұрақтар – олар оқушылардың ақпаратты кез келген әдіспен қолдану, қайта ұйымдастыру, кеңейту, бағалау және талдау қабілетіне бағытталған. Олай болса, диалогтік оқытуды келесі: ұжымдық, жұптық, топтық жұмыс жұмыс түрлері арқылы жүзеге асырамыз.

Мен өз сабақтарымда келесі жұмыс түрлерін қолданамын:

1) Кез келген оқушы өз бетімен жұмыс істегенде партасында отырған көршісінен де, осы тапсырманы орындаған оқушыдан да көмек сұрай алады. Бұл ретте ол дайын жауап алмайды, бірақ мәселені қайта өңдеу арқылы шешу жолдарын бірлесіп іздеу жүзеге асырылады. Талқылаулардың екеуі үш немесе шағын топқа ауыса алады.

2) Топқа тақырып бойынша бір жарнама парағы беріледі. Барлық тапсырмалар топтың әрбір мүшесіне түсінікті етіп орындалады. Жауап беру, әрекет өнімін қорғау нұсқалары: ерікті таңдау, топтық қорғау немесе сөйлеушілерді мұғалім анықтайды.

3) Белгілі бір уақыт аралығында топ ашық сұрақтар қоюы керек, біз оларды сағат тілімен өткіземіз. Жауаптар дайын болған кезде топ белгі береді.

Бір сабақ үшін көптеген стратегияларды, жұмыс формаларын қабылдауға болмайды. 1-2 әдіс қолданылса жеткілікті, бірақ ол өнімді болуы керек.

Интерактивті оқытуда қолданылатын стратегиялар:

«Кеңесші» әдісі. Топтарға бөлу мақсатты түрде жүзеге асады. Бір топқа кейін басқа топтарда кеңесші бола алатын оқушыларды қосу керек. Әр топқа тапсырма беріліп, ол аяқталғаннан кейін кеңесші тапсырмалардың жауаптарын тыңдайды. Топтың кез келген мүшесіне нақтылау сұрақтарын қоя алады. Егер даулар туындаса, олар бірлесіп шешіледі. Сарапшы топ жұмысының бағасын барлық топтардың жұмысты орындауын жалпы талдауда береді.

«Бұрыштар» әдісі. Барлық топтарға бір тақырып қарастырылады. А1, А2 пішіміндегі парақта жалпы талқылаудан кейін белгілі бір уақыт ішінде олар өз жауабын кез келген нысанда жазады. Әр топ белгілі бір түсті маркерлермен жұмыс жасайды. Постер топтан топқа беріледі. Оқушылар жазбаша ақпаратты зерттейді және олардың түсінің маркерлерін қосады, даулы жерлерге ескертулер жасайды. Жұмыс постер бастапқы топқа оралғанша орындалады. Әр топ өздеріне қосылғандардың барлығын зерттейді, жазған (белгіленген) даулы сұрақтарға бірлесіп жауап береді. Өз жұмысын қорғаған кезде олар не қосқанын, немен келісетінін, нені келіспейтінін және неге екенін бағалайды.

«5-5-5» әдісі. Жеке жұмыста да, жұптық, топтық жұмыста да қолдануға болады. Мәтінді оқығанда бес тірек сөйлем көзге түседі. Бұл сөйлемдерде бес сөз тіркесі (әрқайсысында бір), содан кейін әр сөз тіркесінде бір түйінді сөз бөлектеледі. Нәтижесінде мәтінде бес негізгі сөз бөлектеліп қалады. Егер бұл жұмыс топта жүргізілсе, онда әр топ өздерінің 5-5-5 (бес сөйлем – бес сөз – бес сөз) бойынша ұсынылған тақырыпты ашады. Бұл стратегияны үй тапсырмасын дайындау кезінде де қолдануға болады.

«Сұхбат» әдісі. Үйде немесе белгілі бір уақытта дайындаған сұрақтарын қояды. Бұл жұпта болуы мүмкін немесе топтан бір адамға қоңырау шалуға болады, ол басқа топтан сұхбат алатын адамды таңдайды. «Залда» отырғандар да қатыса алады. Олар өздерін кез келген басылымның, арнаның өкілі ретінде көрсетіп, осы тақырып бойынша өздерін қызықтыратын сұрақ қоя алады.

«Қос күнделік» әдісі. Бұл күнделік дүниетану тақырыптарында немесе әдеби оқу жұмысы бойынша жүргізілуі мүмкін. Пікірлерді талқылау кезінде жиі бірнеше жауаптар туындайды, пікірталас туындауы мүмкін, бұл оқушылардың диалогты ашуына себеп болады.

Жұмысты бастамас бұрын мұғалім топтардың жұмысын тексеретін «сарапшыларды» анықтайды. Берілген мәселе бойынша олардың білім деңгейі анықталады; Материал жинақталып, қорытынды жасалады. Топтар жұмысында нені тыңдау керек екені анықталады. Әр топ жұмысты орындайды, сосын оларға «сарапшы» отырады және олар логикалық тізбекті құра отырып, негіздей отырып, оған жауаптарын дәлелдейді. «Сарапшы» тыңдайды, бағалайды және топтың жауабында нені жіберіп алғанын қосады. Белгіленген уақыттан кейін мамандар басқа топқа ауысады. Нәтижесінде әр топқа 3-4 сарапшы келеді. Орындалған жұмыстан кейін топ мамандардан алынған барлық ескертулерді ескере отырып, өз жауабын қорғайды.

Қорытындылай келе, интерактивті оқытудың негізгі идеяларын, негізгі формаларын тәжірибеге енгізе отырып, бастауыш сынып оқушыларының сауатты сөйлеуі қалыптасып, еңбек тәртібі жақсарып, жұппен, топпен жұмыс істеу принциптері анықталып, өзінің іс-әрекетін талдау және одан әрі әрекет ету үшін қадамдарды анықтау қабілеті (оқыту үшін бағалау) дами түскендігін айта аламыз. Сонымен қатар балаларда өз көзқарасын қорғау, басқалардың ойына күмән келтіру қабілеті, үй тапсырмасын да, қосымша ақпаратты да дайындаудағы дербестік артты, көшбасшылыққа ұмтылу қалыптасты және ең бастысы, ішкі мотивацияның, соның нәтижесінде оқу үлгерімінің артуы байқалады.

Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы

Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті

Магистрант

Әмір Ақниет Қаныбекқызы

ДҮНИЕТАНУ САБАҚТАРЫ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АДАМГЕРШІЛІК ҚАСИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация: дүниетану пәні бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудағы маңызды құрал болып табылады. Бұл пән оқушыларға табиғат әлемі, қоғам және олардың арасындағы байланыстар туралы түсінік беріп қана қоймай, сонымен қатар балаларға өзара көмек, әділеттілік, экологиялық жауапкершілік, және ортақ мақсатқа бірге жету дағдыларын үйретеді. Дүниетану сабағы барысында оқушылар табиғаттағы үйлесімділік, қоғамдағы ізгі қарым-қатынастар, сондай-ақ ұжымдық жұмыс пен өзара сыйластық сияқты адамгершілік құндылықтарды меңгереді. Пән оқушыларға табиғатқа деген сүйіспеншілік, жауапкершілік сезімдерін оятып, олардың әлеуметтік дағдыларын дамытады.

Кілт сөздер: дүниетану пәні, адамгершілік қасиеттері, бастауыш сынып, экологиялық жауапкершілік, ұжымдық жұмыс, табиғат қорғау, моральдық тәрбие, әлеуметтік дағдылар, адамгершілік құндылықтар, табиғатпен үйлесім.

Адамгершілік тәрбиесінің мәселесі барлық уақытта философтар, психологтар және педагог-ғалымдар тарапынан зерттеліп келді. Қазіргі таңда бұл мәселе ерекше маңызды болып отыр, себебі қазіргі жағдайларда, әлеуметтік-саяси ахуал елімізде елеулі түрде күрделеніп, тәрбиелеу процесі де қиындатылған кезде, жас ұрпақ қоғамдағы барлық кемшіліктерді өз бойына сіңіріп, оның дағдарыс

кезеңінде жасалып жатқан өзгерістерді қабылдағандықтан, оны болжау қиын болып отыр. Бұл жағдайда адамгершілік құндылықтар мен адамгершілік тәрбие ең алдымен жастарды гуманистік бағытта тәрбиелеудің негізі ретінде басты орынға қойылуы керек. Бұл әсіресе нарықтық қатынастар кезеңінде, жеке бастың еркіндігі, икемділігі, іскерлігі ғана емес, сонымен қатар адамзаттық адамгершілік құндылықтарға бағытталған тұлғаны тәрбиелеуді талап етеді, осылайша нарықтық экономика адамға бағытталған болуы қажет.

Бастауыш сынып оқушыларына адамгершілік тәрбие беруді тиімді жүзеге асыру үшін, жалпы білім беру пәндерін оқыту барысында кешенді тәсілді қолдану қажет, әсіресе гуманитарлық пәндер циклында: әдебиеттік оқу, орыс тілі, бейнелеу өнері. Адамгершілік қасиеттерді тәрбиелеу мен адамгершілік құндылықтарды дарыту жұмысын әсіресе бастауыш мектеп жасында бастау өте маңызды, себебі балалардың отбасыдағы көргені мен естігені олардың дүниетанымын қалыптастырып, ересек өмірде де олардың қарым-қатынасын анықтайды.

Бастауыш сынып оқушысын адамгершілік тәрбиелеудің маңызды міндеттерінің бірі оның адамгершілік түсініктер мен көзқарастармен толығуы болып табылады. Адамгершілік тәрбие баланың сана-сезіміне, сезімдеріне әсер етіп, оның адамгершілік мінез-құлқының дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Әрбір бала әр түрлі деңгейде адамгершілік әдеттер мен дағдыларды меңгереді.\

Оқушылардың адамгершілік қасиеттерін зерттеу мақсаты — тәрбиелік жұмыстың перспективаларын айқындап, оны бастауыш сынып оқушыларының ерекшеліктеріне қарай жүзеге асыру. Қазіргі бастауыш мектеп мұғалімдерінің міндеті — балаларда тәуелсіз шешімдер қабылдауды, әрекеттері мен қылықтарында мақсаттылықты, өзін-өзі тәрбиелеу мен өзара қарым-қатынасты реттеу қабілетін дамыту. Бастауыш мектептегі сабақтар оқушылардың сезім мәдениетін тәрбиелеуде үлкен әлеуетке ие. Әдеби шығармалар балаларды өмір мен өлім, ашу мен мейірім, қатыгездік пен қайырымдылық сияқты күрделі құбылыстармен таныстырады.

Бастауыш сынып оқушыларының психологиялық ерекшеліктері олардың ерекше қызығушылық танытуы, адалдық, жауапкершілік, жаңа ақпаратты қабылдауға деген құштарлықпен сипатталады, бұл ойлау мен танымдық қызығушылықтардың дамуына қолайлы орта қалыптастырады. Оқыту процесі қызықты болған кезде, оқу да жеңіл және қызықты болады. Бұл мұғалімдерді мынадай сұрақтарға итермелейді: «Оқушыларды мектепке баруға деген ынта мен ықыласпен қалай жігерлендіруге болады? Олардың білім алуына деген ұмтылысын қалай бағыттап, қалыптастыруға болады?»

Дүниетану пәні бастауыш сынып оқушыларының жалпы дамуында маңызды рөл атқарады. Бұл пән балалардың қоршаған әлем туралы түсініктерін кеңейтіп, табиғат пен қоғам заңдылықтарын түсінуге көмектеседі. Сонымен қатар, дүниетану сабақтары оқушылардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда ерекше маңызға ие. Адамгершілік қасиеттер — бұл жеке тұлғаның мінез-құлқын, қоғаммен қарым-қатынасын және моральдық-этикалық құндылықтарын айқындайтын негізгі сипаттар. Осы пән арқылы балаларға өз-өзіне және қоғамға деген құрмет, жақсылық пен жамандықты ажырату, қайырымдылық пен мейірімділік сияқты құндылықтарды ұғындыруға болады.

- Дүниетану пәні арқылы бастауыш сынып оқушылары әлемді танып, табиғат құбылыстарын зерттеу арқылы өзара байланыстың маңыздылығын түсінеді. Әрбір адамгершілік қасиет табиғатпен және қоғаммен үйлесімді байланыс орнатудан басталады. Мысалы, экологиялық білім беру арқылы балаларға табиғатты қорғаудың маңыздылығын, оны ұқыпты пайдаланудың қажеттілігін үйретуге болады. Бұл олардың адамгершілік жауапкершілігін арттырып, болашақта қоршаған ортаны сақтауға бағыттайды.

- Дүниетану сабақтарында балалар түрлі табиғи және әлеуметтік құбылыстар туралы білім алып, осыған орай өз эмоцияларымен жұмыс істейді. Мұғалім табиғат пен қоғам туралы айтқан кезде, оқушылардың мейірім мен қайырымдылық, әділдік пен әділетсіздік, достық пен сатқындық сияқты мәселелерге қатысты ойлары қалыптасады. Бұл олардың моральдық дамуына ықпал етеді.

- Дүниетану пәні арқылы оқушылардың табиғатқа деген сүйіспеншілігін, жан-жануарларға және өсімдіктерге деген құрметін дамытуға болады. Балалар табиғаттың әсемдігін, оны қорғаудың қажеттілігін түсінген кезде, олардың адамгершілік қасиеттері де дамиды. Мысалы, табиғатты қорғау, жан-жануарларға қамқор болу, таза ортада өмір сүру сияқты құндылықтар бала санасында терең орын алады.

- Дүниетану сабақтары балаларға тек табиғат емес, қоғамдағы адамгершілік қатынастарды да үйретеді. Әсіресе, адамдар арасындағы өзара көмек, сыйластық, әділеттілік мәселелері маңызды. Оқушылар өздерінің жеке тәжірибесі арқылы адамдарға көмек көрсету, қиындықтарды бірге еңсеру сияқты қасиеттерді меңгереді.

Дүниетану сабақтары балаларға табиғатпен танысудың ғана емес, сонымен қатар қоғамдағы адамгершілік қарым-қатынастарды үйретудің маңызды құралы болып табылады. Бұл сабақтарда, әсіресе, адамдар арасындағы өзара көмек, сыйластық пен әділеттілік сияқты мәселелерді қарастыру маңызды. Оқушылар өз тәжірибелері арқылы осы құндылықтарды ұғынып, бір-біріне көмек көрсету, ортақ қиындықтарды бірге жеңу сияқты қасиеттерді меңгереді. Осы арқылы олар қоғамда жауапкершілікті сезініп, адамгершілік тұрғысынан дұрыс әрекет ету жолдарын үйренеді.

Балалардың адамгершілік санасы мен мінез-құлқы бірлікте қалыптасады — бұл педагогиканың негізгі қағидасы. Балалардың жаңа сипаттары ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынас барысында пайда болады. Балалар ересектермен мазмұнды қарым-қатынас жасауға белсене қызығушылық танытады. Ересектің беделі, оның бағалаушылық пікірі мінез-құлықта маңызды рөл атқарады. Өзіндік әрекет жасау және мінез-құлықтың саналық деңгейінің өсуі, іс-әрекетте моральдық нормаларды қолдануға қабілеттіліктің дамуына әкеледі.

Балалар құрдастарымен әртүрлі іс-әрекеттерде белсенді түрде қарым-қатынас жасауды қалайды, бұл баланың «балалар қоғамы» деп аталатын жаңа ортада өзін-өзі танытуына әкеледі. Бұл өзара қарым-қатынастарды дамытуға мүмкіндік беретін белгілі бір алғышарттарды қалыптастырады. Құрдастарымен мазмұнды қарым-қатынас жасау, жеке тұлғаның толыққанды қалыптасуындағы маңызды фактор болып табылады. 6-8 жас аралығындағы балалар ұжымдық жоспарлау дағдыларын меңгеріп, өзара іс-әрекеттерін үйлестіруге, дауларды әділ шешуге, жалпы нәтижелерге жетуге үйренеді. Мұның барлығы балалардың моральдық тәжірибелерін жинақтауға ықпал етеді.

Бұл үрдіс олардың адамгершілік құндылықтарын түсініп, өзін-өзі реттеу және өзара құрмет көрсету дағдыларын дамытуға негіз қалайды. Тәрбиенің басты мақсаты — баланың жеке тұлғасын қалыптастыру барысында оның адамгершілік сезімдерін дамыту және оны қоғамда үйлесімді өмір сүруге дайындау болып табылады.

Дүниетану сабағы балаларға өздерінің жеке өміріне, табиғатқа, өз Отанына деген сүйіспеншілік пен жауапкершілік сезімін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Балалар өздерінің туған өлкесі, жері, табиғаты, халқымен байланысты маңызды құндылықтарды үйрене отырып, адамның қоғамда, табиғатта және әлемде дұрыс әрекет етуін түсінеді. Олар өздерінің ортақ үйі - Жерді қорғаудың, оның байлықтарын сақтау мен құрметтеудің маңыздылығын түсінеді.

Дүниетану сабағында балалардың адамгершілік қасиеттерін дамыту үшін келесі әдістерді қолдануға болады:

- **Табиғат пен қоғам арасындағы байланыс:** Оқушыларға табиғаттағы өзара көмек пен үйлесімділікті үйрету арқылы ұжымдық, бір-біріне қолдау көрсету дағдыларын қалыптастыру.
- **Табиғат қорғау:** Оқушыларға табиғатты қорғаудың, экологиялық жауапкершіліктің маңыздылығын түсіндіре отырып, олардың қоршаған ортаға деген сүйіспеншілік пен қамқорлық сезімін дамыту.
- **Ұжымдық жұмыс:** Дүниетану сабақтарында балаларды топтық жұмысқа тарту арқылы, оларды бір-бірімен ынтымақтасуға, келісімге келуге үйрету.
- **Табиғаттағы әсемдікті көру:** Оқушыларды табиғаттың әсемдігімен таныстыра отырып, оларға сұлулыққа деген эстетикалық сезім мен табиғатқа деген сүйіспеншілік тәрбиелеу.

Сонымен, дүниетану пәні балаларды адамгершілік құндылықтарға баулып, олардың табиғатқа, қоғамға және адамдарға деген жауапкершілік сезімдерін оятып, адамгершілік қасиеттерді дамытуға мүмкіндік береді.

Осылайша, Дүниетану сабағы бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Бұл пән оқушыларға табиғат әлемін түсінуге, оның құндылықтарын бағалауға және адамгершілік қағидаттарды меңгеруге мүмкіндік береді. Дүниетану сабақтары арқылы балалар экологиялық жауапкершілікті сезініп, қоғамдағы ізгі қарым-қатынастар мен ұжымдық жұмыстарға деген қажеттілікті түсінеді. Осы пәннің көмегімен оқушылар өзара сыйластық пен әділеттілікке үйреніп, әлеуметтік дағдыларын дамытуға, табиғатты қорғауға деген жауапкершіліктерін арттыруға мүмкіндік алады. Сонымен қатар, дүниетану сабақтары бала тәрбиесіндегі гуманистік құндылықтарды қалыптастырып, олардың саналы әрі жауапкершілікті азамат болып өсуіне ықпал етеді.

Қызылорда облысы, Шиелі ауданы, Бидайкөл ауылы
"№148 орта мектеп" КММ
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Көбегенова Ләззат Құрманәліқызы

ҰСТАЗ ШЕБЕРЛІГІ-ТӘЖІРИБЕМЕН ШЫҢДАЛАДЫ

Мен - қарапайым ұстазбын. Ұстаздық ұлы жолда келе жатқанымға биыл отыз жеті жыл. Осы жылдарымда менің ойымда: - Шәкіртіме не бере алдым? - деген сұрақ тұрады. Жалпы, ұстаз болу-жауапты мамандық. Ұстаздық мамандық-қиындығы мен қызығы қатар жүретін ең жауапты мамандық. Осы мамандақты саналы түрде таңдай отырып, бар ой-арманым-бала жүрегіне жол табу болды.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен сабақ беруде көп іздену керек. Өйткені, әдебиет нақты пән емес, ол – жан-жақты пән. Әдебиет тарихпен де, музыкамен де керек десеңіз, жаһандық құзіреттілікпен де байланысып жатады. Осы пәннің ең бір кереметтігі-кез-келген шығарманың шәкірттерге берер тағлымы. Алтыншы сыныпта С.Мұратбековтің «Жусан иісі» шығармасын өттік. Шығарманың басынан аяғына дейін жетім бала - Аянның тағдыры айтылады. Шығармадағы автор бала - жазушының өзі. Аянның жоқшылықпен бірге ата-ана мейірімін аңсап жүргені, майдандағы ағасын сағына, сарыла күтуінің өзі оқырманға ой салады. Аянның бригадирден өлімші боп таяқ жеуі, керзі етікпен аямай тебуі жүрегінді ауыртады. Бапай шалдың үйіне іздеп барған автор бала, жазушы досы оның пеш түбінде ескі көрпе үстінде жатқан күйін көреді. Қалтасындағы нанын бергенде Аян тез-тез жеп, тағы да қалтасын теріс айналдырып, қықымына дейін теріп жейді. Тойып ішер тамақ жоқ, сұрапыл соғыстың елде ештеңе қалдырмай жалмап жатқан кезі. Біз бүкіл сынып болып повестің толық нұсқасын ғаламтордан оқып, жан-жақты талдадық. Аянның денсаулығының нашар екенін, тіпті, Бапай шалдың кемпірі мен көрші әйелдің сөзінен дәретін ұстай алмайтынын да оқыдық. Шығарманы оқып болған соң сұрақтар беріп білімін пысықтадым. Аян неге жусан иісін жақсы көреді? Аянның ертегілері қалай басталады? Аянның тобығы қалай тайып кетті? Аян әжесі қайтыс болғанда неге жыламады? Аянның ең жақсы қасиетін ата. Оқушылар Аянның бойындағы сабырлық, тазалық, досқа адалдық, білімге деген құштарлығын атап айтып жатты. Тобығын өзінің бұзауына мінем деп шығарғанын, ертегілерінің өте қызық және өз тағдырына ұқсас: «Баяғыда бір жетім бала болыпты...» деп басталатынын, Аянның әжесі қайтыс болғанда кешке қарай ел көзінен тыс қамығып жылағанын, ол жайлы автор баланың сөзін келтіре отырып айтып шықты. Енді біз Аянға хат жаздық, оны бірі жұбатты. Бірі-достық ықылысын білдірді. Ең соңғы сабақта біз ғаламтордан Аянның прототипі – Науан Керімов жайлы видео-сұхбат көрдік. Қазір Талдықорғанда тұратынын, Талдықорған қаласының «Құрметті азаматы» екенін, он бес аласы, елу немересі, он сегіз шөбересінің барын білдік. Балалар қуанып, Аян-Науанның ұрпақтарын санап жатты. Ернар деген оқушым: -Апай, біз оқыған Аянның алпыс үш ұрпағы бар екен, - деді қуанғанынан. О.Бөкейдің «Тортай мінер ақ боз ат» шығармасын да осылай талдап оқыдық. Соңғы қорытынды сабақта мен Ақберен Елгезектің «Болмаған балалық шақ» әңгімесінен үзінді айтып бердім. Балалар Аянға, Тортайға, Ақберенге мінездеме жазды, хат жазды. Ақбереннің балалық шағының ауыр болғанын естіп отырып, балалар қамығып тыңдады. Соңында сұрақ қойдым: -Балалар, балалардың бейбіт өмірде жетім қалуының себебі неде? - деген сұрақ бердім. Ойлана отырып Айзере деген оқушым: -Апай, ата-анасының қайтыс болуынан, - деді. Гүлназым: -Ата-аналарының ажырасуынан, - деді. Мен өз жауаптары бойынша түйінді ой айттым: -Бейбіт өмірде бала жетім қалмауы керек. Әрбір шаңырақ құрған қыз бен жігіт ойланып, болашағына қайғы-қасірет әкелмеуді

ойлауы керек. Соғыста жетім балалар саны көп болды. Өйткені, соғыстың аты-соғыс... Ал бейбіт өмірде барлық бала бақытты болуға лайықты. Менің сабақтарым, әсіресе, ашық-үлгілі сабақтарыма қатысқан әріптестерім көп мәлімет алғанын, әдіс-тәсілдердің де тақырыпқа сай болғанын, сабағыма қатысқандарына риза болып, рақметін айтып жатады. Әдеби шығарманы толық түсінген соң түрлі тәсілдермен талдаймын. Сабағымды қазақтың ұлттық дәстүрлерімен байланыстырып өткенді қалаймын. Ондағы мақсатым-өскелең ұрпақтың өз ата-дәстүрінен кенже қалмаса деген ой... Қазақтың «Теңсерік», «Үме», «Сірге жияр», «Көк жағыс» деп аталатын дәстүрлерін оқушыларға түсіндіре отырып, сабақта пайдаланамын. Мысалы, «Теңсерік» дәстүрі бойынша шөпті бір өзі шауып бітіре алмасын біліп, шөп шабуға көмекке бір адамды шақырады. Ақысына шөп береді. Сабақта оқушыға тапсырма беріледі. Егер өзі орындай алмаса, көмекке бір оқушыны шақырады. Екеулеп тапсырманы тақтада орындайды. Балл екеуіне теңдей етіп қойылады. Бұл әдістің бір тиімділігі оқушыларды өзара тату болуға тәрбиелейді. «Үме» дәстүр-көлемді жұмыста жасалатын дәстүр. Бұл да шөп шабу науқанына байланысты, 20-30 жігіт қатар тұрып, шалғы орақпен бір күнде бірнеше тонна шөп шапқан. Бұл әдісті мен көбіне қазақ тілінде пайдаланамын. Тапсырманы бес мүшеге талдауда бұл- таптырмайтын әдіс. «Сірге жияр» дәстүрі биені ағытар кезде ауыл үлкендерін шақырып, соңғы қымызды берген. Осы дәстүрді «Сірге жияр» деп атаған. Мен белгілі бір шығарманы толық аяқтаған соң осы әдіс арқылы тақырыпты талдаймын. Баланың бойындағы шығармашылық қабілетін дамытудың жолдары көп. Шығармашылық қабілеті дамыған оқушы кез-келген тығырықтан жол тауып шығады. Қазіргі функционалдық сауаттылықтың өзі осы шығармашылыққа негізделген. Егер оқушы ақпараттық, компьютерлік, коммуникативтік жалпы жан-жақты сауатты болса, барлық салада белсенді қызмет көрсете алады. Ұялы телефонды сабаққа қажетті ақпаратты алу дереккөзі ретінде пайдалануға рұқсат беруге болады. Әрине, сабаққа құлықсыз оқушылар да болады. Бірақ біздің мамандығымыз-адам тәрбиесі болғандықтан қалайда тіл табысуға, тапсырма орындатуға барынша ықпал жасауымыз керек. Сонау 1995 жылдары тапсырма арқылы оқушыларға киіз үй құрғызатынбыз. Үш топқа тапсырмаларды бөліп береміз. Бірінші топ «Керегені», екінші топ «Уықты», үшінші топ «Шаңырақты» құрып, қараша үй тігетінбіз. Тағы бір ең жақсы әдіс- «Көршіңмен татусың ба?» әдісі. Осы әдіс арқылы жұптық тапсырмалар беріп, бірге орындайтын. Бұл әдістің бәрі сыныпты татулыққа, ауызбіршілікке шақыратын. Қазақ тілі сабағында алтыншы сыныпта «Отбасылық құндылықтар», «Әлемнің жеті кереметі» деген тақырыптарды өттім. Тілдік бағдар бойынша «Біріккен сөздер және олардың емшелері». Осы тақырыптарды өткенде оқушыларға ең бірінші, бес құндылықты ұғындырамын. Олар:

Ақиқатты айту;

Барлық кезде дұрыс әрекет жасауға үйрену;

Ешкімге қиянат жасамау;

Жан-жағындағылармен сүйспеншілікте тату болу;

Әрқашан рухани бай болуға ұмтылу;

Осы бес құндылықты меңгерген бала өмірде өз орнын табады.

«Жеті кереметті» өткенде ең алдымен жеті сезімді атап айтамын. Олар:

1).Көру 2).Түйсіну 3).Есту 4).Сезу 5).Күлу 6).Сюю, жақсы көру 7).Мейірім.

Әр бала осы жеті сезімді білгенде ғана әлемді таниды, білуге құштарлығы оянады. «Әлемнің жеті кереметі» деп мыналарды айтамыз: 1).Египет пирамидасы 2).Артемида ғибадатханасы 3).Галикарнас кесенесі 4).Вавилонның аспалы бағы 5).Зевс мүсіні 6).Родос аралындағы Родос алыбы 7). Александрия маяғы. Енді оқушыларға айтатын ең құнды жеті керемет біздің жеті кереметтеріміз. Аталарымыздан қалған мұра, көненің көзі-Домбыра; Ата-бабамыздың негізгі баспанасы-Киіз үй; Қожа Ахмет Яссауи кесенесі; Рухани әрі тарихи орын-Маңғыстау жерасты мешіті; Ұшар басына Самұрық құс алтын жұмыртқа салған «Бәйтерек». Жалпы, жас ұрпақ тәрбиесі өте жауапты, сонымен қатар өте күрделі. Саккұлак бидің адамзатқа айтқан өсиеті ұстаз қауымына арналған дер едім. Ол нақылда: әрбір адамның басшысы-ақыл, жетекшісі-талап, жолаушысы-ой, жолдасы-кәсіп, қорғаны – сабыр, қорғаушысы-мінез, сынаушысы-халық деп айтылған. Осы ұстаным болашақтың бағбандары ұстаз қауымына да қажет құндылықтар деген болар едім. Жалпы, сабақ беру жай ғана қырық бес минутты өткізу емес, әр баланы бір жұлдызға, бір тұлғаға теңеп, оның болашағына айқын бағдар беру. Ұстаздық ұлы жолда барлық ұстаз қауымының бойынан табылуға тиіс: білім-білік, терең ой, сабырлы мінез, мейірім мен рухани байлық. Осы қасиеттерді бойына жинаған мұғалім келешекте кемел ұстаз болады.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Бүгінгі таңда оқыту процесі әр мұғалімнен жаңашылдығын талап етіп отыр. Қазіргі педагогикаға енген жаңа әдістер мен тәсілдер мұғалімнің тек түсіндіруші, оқушының қабылдаушы рөлінде мүлдем сыйыспайды. ХХІ ғасырды бәсеке ғасыры десе, сол бәсекеде тек бәсекеге қабілетті, өз пікірін нақты жеткізе білетін, терең білімді игеріп қана қоймай, сол білімін өмірде қолдана білетін жеке тұлға қалыптастыруда мұғалімдерге үлкен жауапкершілік артылып отыр.

Бұл міндеттерді шешу үшін мектеп ұжымдарының, әр мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа тәжірибеге, жаңа қарымқатынасқа өту қажеттілігі туындайды. Білім берудің маңызды шарты- оқу үрдісін жаңарта отырып, оқушылардың қызығушылығын арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту, олардың өздігінен білім алуға құштарлығын жетілдіру, қол жеткен табыстарды сын көзбен бағалай отырып саралауда мұғалім іс-әрекетін жаңаша тұрғыда ұйымдастыру.

«Өз еңбегін талдай білген адам ғана тәжірибелі ұстаз бола алады» демекші, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жаңа әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың таным белсенділігін арттыру, қазіргі қоғам талабына сай ой-өрісін дамыту, шығармашылығын кеңейту, терең білімді, бәсекеге қабілетті тұлғаны тәрбиелеп, қалыптастыру болып табылады. Оқу құралында соңғы жылдары әдістемемізге еніп жатқан жаңа әдіс-тәсілдер мен жаттығулар, рефлексия мен кері байланыс түрлері өте көп. Солардың ішінде оқыту барысында тиімділігі жоғары бірнеше әдіс түрлерін атап кеткенді жөн көрдім.

Олар: «Ақындар мен жазушылар» әдісі, «Аквариум» әдісі, «Алфавит» әдісі, «Ара ұясы» техникасы, «Аударыспақ» әдісі т.б. Әдіс- тәсілдерді қолдану арқылы өткен сабақтардың тиімділігі неде? Біріншіден, мұғалім көп қиналмайды, оқушылар жаңа сабақты оңай қабылдап, тез меңгереді, сондай-ақ сыныпта артық шу, артық әңгіме болмайды. Екіншіден, оқушы мен оқушы, мұғалім мен оқушы арасында ынтымақтастық жоғары болады. Сабақ барысында тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану нәтижесінде оқушының сабаққа қызығушылығы артады, нақты өз деңгейінде бағаланады, жеке қабілеті айқындалады, өз бетімен жұмыс істеуге үйренеді. Сонымен қатар тиімді әдістерді тапсырмалар арқылы пайдаланғанда оқушылар: өз ойын ашық, қысылмай жеткізе алады, өз ойын дәлелдеуге тырысады,өзіне деген сенімділігі жоғарылайды,оқуға деген қызығушылығы артады,ой шапшаңдығы, сөз байлығы молаяды,өз әрекетінің дұрыстығын түсініп, қорғай алады. Қазіргі таңда тиімді әдіс-тәсілдерді пайдаланудағы сабақтардың алғы шарттарына:

- сабақты белсенді өткізіп, әр баладан еркін жауап алуға жағдай жасау;
 - сенімділікке баулу үшін баланың жауабын үнемі бағалау;
 - қиялын дамыту үшін «Менің ойымша» деген жауапқа дағдыландыру;
 - әр түрлі жауапқа бірдей қарау, жақсысын мадақтап, жаманын сынамау;
 - тіл байлығын дамыту үшін қалайда жауабын соңына дейін тыңдау;
- жеке тұлға ретінде «Мен» деген рөлін көтеру, өз пікірін қалыптастыру жатады.

Сөз соңында айтарым, Н.Ә.Назарбаевтың: «Өмір бойы білім алу – әр Қазақстандықтың өмірлік кредосына айналуы қажет», - деген сөзі ұстаздарға тікелей қатысты. Өзгелерге білгенінді немесе білу керектіні үйрету үшін, алдымен, соны қалай үйретуді білуді басты назарда ұстаған жөн. Сабақты әртүрлі әдіс –тәсілдерді қолданып, түрлендіріп өткізу оқушыларымыздың білімге, оқып – үйренуге құштарлығын арттыратыны анық. Ұстаз қандай әдіс-тәсілді қолданса да,мақсат біреу –ол оқушыларға тиянақты да сапалы білім беру. Сондықтан кездесетін қиындықтарға қарамастан білім беру сапасын арттыру,баланы жеке тұлға ретінде алып қарап тәрбиелеу-ұстаздар қауымының міндеті.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ДАМУА ОҚЫТУ ӘДІСІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бастауыш білім үздіксіз білім беру жүйесінің алғашқы басқышы екенін ескере отырып, оқушыға белгілі бір көлемдегі білім, білік, дағдыларды меңгертумен бірге табиғат қоғам, адам, айналаны қоршаған дүние туралы танымын қалыптастыру, оның жеке басының қасиеттерін жанжақты дамыту, жоғары адамгершілік принциптерге тәрбиелеу – бүгінгі күннің басты талабы. ХХІ ғасырдың бет-бейнесі біліммен өлшенбек. Ертеңгі келер күннің бүгінгіден гөрі нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын құдіретті күш тек білімге ғана тән. Қай елдің болсын өсіпөркендеуі, өркениетті дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына тікелей байланысты.

Қазақстан Республикасындағы туындап жатқан әлеуметтік экономикалық өзгерістер еліміздің әлемдік білім деңгейіне енуі жағдайында жалпы орта білім берудің мемлекеттік стандартына сәйкес білім беру жүйесі мазмұны мен оқытудың әдістемелік жүйесін қайта қарау мәселесін талап еткен еді. Қазіргі кезде білім беру жүйесінде білім мазмұнын жаңарту, жетілдіру мәселелері өзекті мәселелердің бірі болып саналады. Білім мазмұнын жаңарту оқу материалының теориялық негіздерін жан-жақты терең қарастыруды талап етеді. Кезінде бастауыш білім жүйесінің өзгеріске ұшырауына Л.В.Занков, Д.Б.Эльконин, С.М.Языков, А.А.Люблинская т.б. ғылыми зерттеу жұмыстарының нәтижесі себеп болған. Дамыту кезінде оқушыларды біліммен қаруландыру, дағдыны меңгерту, білімге құштарлықты қатар жүргізу керек. Білім жоқ бала ойлай да алмайды. Дамыта оқыту барысында білім көлемі де күрделенуге, кеңеюге тиіс деп есептелген. Еліміздің егемендік алып қоғамдық өмірдің барлық салаларында, соның ішінде білім беру саласында жүріп жатқан демократияландыру мектепті қазіргі кездегі дағдарыстан шығатын қуатты талпыныстарға жол ашты. Білімнің айрықша басымдылық алуы қазіргі қоғамдық прогрестік заңдылықтарынан туындайды. Жаңаша білім құрылымы, негізгі әдістері, формалары, оқу құралдары дамыта оқытудың әдістемелік жүйелері сияқты маңызды мәселелер білім беру орталықтарының құнды құралы.

Ғасырлар тоғысында өзінің жаңа даму жолы мен болмысын айқындап алған Қазақстан Республикасы ХХІ ғасырда болашақ буын ұрпаққа білім беру мен тәрбиелеудің жаңа парадигмаларын қалыптастыруды алдыңғы кезектегі міндет етіп қойып отыр. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруге мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі – маңызды мәселелердің бірі болып саналады. Дамыта оқытуды 1950 жылдың аяғынан бастап Л.В.Занков (1901-1977) және Д.Б.Эльконин (1904-1984) зерттей бастады. Дамыта оқыту оқушыны оқу пәндерін оқып үйренуден теориялық ойды дамытатын оқу іс-әрекетіне көшірді (Эльконин-Давыдов). Ол оқушыны жанжақты дамыту міндетін қойды (Л.В.Занков). Осы міндетті шешу үшін білім мазмұнын түбірлі өзгерту мақсаты қойылған жоқ (Л.В.Занков). Психологтар оқу процесіне оқушының іс-әрекетін енгізу керектігін, оның маңызын дәлелдеді. Дамыта оқыту арқылы оқушыға берілетін білім бұрынғыдай репродуктивтік жолмен емес, керісінше арнайы ұйымдастырылатын баланың жанжақты "теориялық" іс-әрекеті арқылы берілетін болды. Дамыта оқытудың екі жүйесінің де оқу бағдарламалары, оқулықтары бар, олар Ресей мектептерінде кең қолданылуда. Көбіне бастауыш мектепте қолданылады. Дамыта оқыту принциптері орта және жоғары сыныптарға әлі кең түрде енгізілмей отыр. [3] "Жақын даму аймағы" көрнекті кеңес психологы Л.Выготский (1896-1934) оқыту мен дамудың байланысын (О-Д) зерттеп, егер оқыту баланың өзекті даму аймағында жүрсе, онда ол баланы дамытпайды деді. Өзекті даму аймағы - баланың өз бетімен істей алатын жұмыстары. Ал ересектермен ынтымақтаса істей алатыны — жақын даму аймағы. Мысалы, баланың сөйлей алуы - актуальды даму аймағы. Бұл жерде даму жүрмейді. Сондықтан бала мектепке келген бірінші күннен бастап "жақын даму аймағында", дәлірек айтсақ, баланың жазба тілін қалыптастыруға кірісу керек. Ол үшін алдымен жеңіл тапсырмалар беріледі. Мысалы, Ш.Амонашвили және оның мұғалімдері әріптер мен сөздерді белгілеуге Д.Б.Эльконин жасаған шартты белгілерді қолданады. Тақтаға сөйлем және оның астына шартты белгісі жазылады. "Жақын даму аймағында"

жұмыс істейтін В.Ф.Шаталов әлі өтпеген ережемен оқушыларға есеп шығартады. Е.Ильин оқушыларға мұғалімнің өзі біржақты жауап бере алмайтын сұрақтар қояды. 24 Сонымен жақын даму аймағы баланың ақыл-ой жұмысы басталар тұсы. Мұғалім мұнда оқушыға тапсырма, әдістемелік нұсқау береді, ізденуге бағыттайды, ізденістің бағдарламасын береді. Мұғалімнің жақын даму аймағындағы жұмысының тиімділігінің көрсеткіші - әр оқушының мұғалімнің көмегін алуға әзір тұруы. Дамыта оқытуда мұғалім жақын даму аймағында жұмыс істеу керек. Ол оқушыға ақпараттар беруші, ынталандырушы, бейне туғызушы, баланың кемшіліктері мен табысына назар аударушы, себебі әр оқушының өзінің "жақын даму аймағы" бар, онда жалпы тәсілмен жұмыс істеуге болмайды.

Бала басқа балалармен ынтымақта дамиды. Бұл принциптер Б.Тұрғынбаеваның зерттеуінде толығырақ түсіндірілген. Л.В.Занков өз экспериментінде оқушылардың психологиясын зерттеу әдістерін кең қолданды. Дамуда оқыту жетекші рөл атқаратынын, ол балаға жанама түрде әсер ететінін, баланың ішкі жан сарайының ерекшелігі оқытудың оған өтуіне жол беретінін, оқыту тиімділігінің көрсеткіші, мақсаты баланы жалпы дамыту екенін іс жүзінде дәлелдеді.

Мұғалімнің жұмыс стилі сыныптағы нақты жағдайға байланысты өзгереді. Мұғалімнің сұрағы мен тапсырмалары біржақты жауаппен шектелмей, оқушыны өз көзқарасын айтуға, өз бағасын беруге итермелейді. Занков жүйесінде оқытуды ұйымдастырудық жетекші нысаны — сабақ. Тек сабақтың дәстүрлі құрылымы өзгереді. Сабақ оқушылардың түсінігіне қиын болып келеді. Осыған сәйкес сабақ жаңа материалды оқудан басталуы мүмкін. Дәстүрлі оқытуда уақыттың көбінде мұғалім сөйлейді. Дамыта оқытуда мұғалім баланың өз ойын, өз бақылауларын, танымын айтуына жағдай жасайды. Сыныптағы "тәртіп" ұғымы өзгереді. Оқушылар жұмыс барысында шулайды, күледі, бірбірімен әзілдеседі.

Оқытуды ұйымдастырудық маңызды нысаны - экскурсия. Таным негізі тек кітап, мұғалім сөзі ғана емес, қоршаған орта, материалдық мәдениет. Л.В.Занков түсінігінде даму адамның өзін-өзі көрсетуінсіз, өз пікірін, бағасын білдірусіз мүмкін емес. Оның жүйесімен қорытынды шығарғанда баланың байқампаздығына, ойлау барысына, тәжірибелік іс-әрекетіне, сезіміне, ерік-жігеріне, қажеттіліктеріне жақсы мен жаманға көзқарасына, олардың қаншалықты деңгейде дамығандығына баса назар аударылады. Сонымен сабақ үлгерімі жалпы дамумен ұштастырыуылады. Оқушы бағдарламаны өте жақсы меңгермесе де, оқуға деген ынтасы пайда болып, сынып ұжымымен байланысы жақсарса, дүние туралы түсінігі, онымен қатынасы өзгерсе, онда оқыту өте тиімді (пайдалы) жүрген деп бағаланады. Дәстүрлі оқытуда баға басты рөл атқарады. Л.В. Занков сыныптарында балаларға баға қойылмайды. Баға жазба жұмыстарының қорытындылары бойынша шығарылады. Нәтижесінде балалар кім "озат", кім "үлгермеуші" екенін білмейді. Л.В.Занковтың дидактикалық жүйесінде шынайы жағымды эмоциялар көп, мұғалім мен оқушылар арасында татулық бар. Баланы жалпы дамытатын жаңа мәселелерді (сұрақтарды) талдау, жолдасының көзқарасымен келісу немесе оған күдіктене қарау, өз пікірі дұрыс болмаса бас тарту. Ақыл-ой іс-әрекетінің алуан түрін орындау кезінде бала қиындықты жеңіп, табысына қуанады, қанағаттанады. Баға қойылмауы сыныпта жақсы жағдай туғызады.

Сонымен Л.В.Занков жүйесі 25 бойынша оқыту баланың дамуын анағұрлым тездететінін көрсетті, балалар – сыншыл. Бастауыштан орта сыныптарға өткенде қиындық болады. Дамыта оқыту рефлексияға қабілеттілік сияқты бағалы сапаны қалыптастырады. Рефлексия - өзінің психикалық жағдайы туралы ойлануы, өзінің толғаныстарын таңдай білуге бейімділік. Бала өзінің мінез-құлқын, жүріс-тұрысын реттеп отырады. Л.В.Занков оқушыларының ерекшелігі ақыл-ой жұмысына құштарлықтары. Бала өз бетімен білім алуға ұмтылады. Білімді өз бетімен алу көңілге жақсы сезім ұялатады. Өзін жақсы көру достық, өмірді сүю сияқты қасиеттердің негізі.

Қазіргі кезде Республиканың білім беру жүйесінің ең басты мәселесі – қазақ мектебі түлегінің білім сапасының деңгейін халықаралық дәрежеге жеткізу, дамыта оқыту. Ол үшін мектепке заман талабына сай мемлекеттік білім стандартын енгізу, соған сәйкес кәсіби шеберлігі дамыған кадрмен қамтамасыз ету, өркениетті ғылыми – әдістемелік бағытқа ынталандыру, жаңа базистік оқу жоспары мен жаңа буын оқулықтарына көшу, орта білімді ақпараттандыру, тағы сол сияқты білім беру саласында жүйелі жұмыстар атқару – еліміздегі ең маңызды әрі кезек күттірмейтін мәселесі.

АҒЫЛШЫН ТІЛІН САБАҒЫНДА ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМУ

Қазіргі мектеп оқушыларының оқу қажеттілігі бірнеше факторлармен, ең алдымен, жаңа нәрселерді меңгеру, белгілі бір білім саласында қажетті хабардарлық деңгейін сақтаумен, қажетті ақпаратты табумен, соңғы деректерді зерттеумен және т.б. анықталады. Сонымен қатар бұл факторларға мәтіннің табиғаты, оның тілдік және композициялық ерекшеліктері, жанрлық және стильдік ерекшеліктері, ақпаратпен қанықтылық дәрежесі, тілдік күрделілік деңгейі жатады. Бұл мақаланың мақсаты – жоғары сынып оқушылары арасында шет тіліндегі мәтінді меңгеруде, әртүрлі пәндік салалар бойынша білімдерін құрылымдау және толықтыруда синектикалық әдіс элементтерін қолдану мүмкіндіктерін қарастыру. Жұмыстың теориялық маңыздылығы оның шет тілі сабақтарында мәтін әрекеті процесінде синектикалық белгілерді пайдалану мүмкіндіктерін қарастыруымен, жұмыстың практикалық құндылығы синектика әдісінің элементтерін шет тілдерін оқыту тәжірибесінде, оқу бағдарламаларын, элективті курстарды әзірлеуде, кәсіби бағытталған мәтіндермен мәтіндік әрекет процесінде қолдану мүмкіндігімен анықталады.

Мектеп жасында жоғары сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын дамытудың негізгі құралы мәтіндер болып табылады. Жоғары сынып оқушылары үшін жаңа біліммен қамтамасыз ете алатын кәсіби бағдарланған шынайы мәтіндер үлкен қызығушылық тудырады. Айта кету керек, оқушылардың жаратылыстану-математикалық ғылымдар саласында негізгі мектепте оқу барысында алған белгілі бір білімі бар және қосымша материалды қабылдау оңайырақ қабылданады. Шет тілі оларға физика, химия, биология, география, математика және т.б. ақпарат көздерін пайдалана отырып қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Бұл жағдайда оқудың табысты болуы, яғни оқылған мәтіннің мазмұнын түсіну мәтіннің қай пәнге арналғанын білуге байланысты екенін атап өткен М.В.Ляховицкийдің пікірі орынды. Автор пәнді білу дәрежесі әрқашан оқылатын нәрсенің мағынасына ену тереңдігіне тура пропорционалды екенін атап өтеді. Сонымен қатар білім беру профиліне сәйкес пәнді өте жақсы білу көп жағдайда тілдік сипаттағы білімнің жетіспеушілігін өтей алады.

Кәсіби бағытталған оқуды оқытуда біз пәнаралық әдісті қолданамыз. Пәнаралық байланыс, бұл жағдайда дамыта оқыту жүйесінде оқушылардың танымдық іс-әрекетін ұйымдастырудың бір жолы ретінде қарастырылады, өйткені ол оқу материалын таңдауға және құрылымына әсер етеді, білімнің жүйелілігін арттырады, танымдық қызығушылықты дамытады, танымдық белсенділікті қамтамасыз етеді және жаратылыстану математикалық циклі және ағылшын тілі пәндері бойынша оқу материалының жүйелілігін, осы пәндер бойынша оқыту сапасын арттыруға ықпал етеді.

Сонымен қатар пәнаралық байланыс мектеп оқушыларын білімді өз бетінше меңгеруге баулиды (интерсубъективті), негізгі ойды түсініп, қажетті ақпаратты іздей отырып, жан-жақты түсініп оқу дағдысын қалыптастырады. Оқушылар аталған дағдыларды білімнің кез келген саласында пайдалана алатынын атап өткен жөн.

Оқуға үйретуде синектика әдісінің элементтері қиялды шығармашылық ойлауды дамыту құралы бола отырып, таным тәсілі, оқытудың белсенді әдісі, қарым-қатынастың шартты сөйлеу жағдаятының құралы ретінде қолданылады.

Мәтін, барлығымыз білетіндей, сол немесе басқа стильге қатыстылығымен сипатталады: публицистикалық, іскерлік, ауызекі тіл. Жоғары сынып оқушылары үшін ғылыми-танымдық мәтіндер, жоғары сынып оқушыларын болашақ кәсіби қызметіне жақындататын арнайы мәтіндер ерекше маңызға ие.

Бұл мақалада біз профильдік мәтінмен жұмыс істеу кезінде синектикалық мүмкіндіктерді пайдалануды ұсынамыз. Синектика әдісінің элементтерін қолдану практикалық сабақтарда (сабақтарда) мүмкін, бірақ көп дәрежеде элективті курстарда.

Синектика әдісінің авторы, американдық өнертапқыш Уильям Гордон мен оның әріптесі Джордж Принс XX ғасырдың 50-жылдарының басында зерттеу барысында жеке және ұжымдық шығармашылықтың бір-біріне ұқсас екенін дәлелдеді. Синектика әдісінің бірегейлігі оны білімнің әртүрлі салаларында және қызмет салаларында қолдану мүмкіндігімен түсіндіріледі. «Синектикалық» термині гетерогенді элементтердің бірігуін білдіреді. Синектика әлеуметтік-психологиялық мотивацияға, ұжымдық интеллектуалдық әрекетке негізделген зерттеу әдістемесі ретінде анықталады. Синектикалық нәтижеге қол жеткізуді қамтамасыз ететін негізгі механизм білімнің бір пәндік саладан екіншісіне ауысуына ықпал ететін аналогиялар болып табылады, олар алдымен бұрыннан бар интерпретацияларды сақтайды, содан кейін нәтижелерді жаңа білімге түрлендіреді.

Шетел тілдерін оқыту әдістемесінде синектика әдісін әдістемелік әдіс ретінде қолдануға болады, мысалы, жобалау және зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру кезінде. Шет тілі сабағында синектикалық оқыту элементтерін пайдалану шығармашылық атмосфераны құруға, білім беру бейіні бойынша білімдерін кеңейтуге, ақыл-ой қызметін белсендіруге, дұрыс шешім табуда жоғары сынып оқушыларының ассоциативті ойлауын дамытуға ықпал етеді.

Синектикалық мүмкіндіктерді пайдалану мәтіннің тақырыбын түсіну кезінде туындайтын барлық ассоциацияларды пайдалана отырып, мектеп оқушылары тақырып бойынша жұмыс істейтін мәтіннің мазмұнын болжауға мүмкіндік береді. Ассоциациялар сөздердің, сөз тіркестерінің мағынасына құрылады. Терминологияны оқытуда ассоциативті байланыстарды қолдану да мүмкін. Синектикалық әдістің элементтерін қолдану жоғары сынып оқушыларының оқуын ұтымды етеді деп ойлаймыз.

Шет тілі сабақтарында синектика әдісінің элементтерін пайдалана отырып, мұғалім мектеп оқушыларын жаңа шешімдерді іздеуге ынталандырып, талқылау процесіне тарта отырып, синектор қызметін атқарады. Мәселені шешу көбінесе әртүрлі пән салаларынан білімді қажет етеді, сондықтан синектор мұғалімі талқылау тақырыбына байланысты пән мұғалімдерін (химия, физика, биология, математика және т.б.) шақыруы мүмкін. Сабақ барысында оқушылар рефлексия жасайды, өз пікірлерін айтады, фактілерді салыстырады, қорытынды жасайды, шет тілінде қарым-қатынас жасау қажеттілігін сезінеді. Мәтіндік әрекетті оқытуда синектикалық ерекшеліктерді пайдалануды біз шет тілі арқылы жаңа білім алудың мотиві ретінде қарастырамыз.

Мәтіндік әрекет процесінде синектикалық оқыту элементтері аналогия құру арқылы зерттелетін мәселені, сұрақты, тапсырманы талдауға көмектеседі, яғни талқылау барысында жоғары сынып оқушылары шешу үшін жаңа стандартты емес шешімдерді қолдануға мүмкіндік алады. Аналогияларды қолдану оқушылардың іс-әрекетін ретке келтіріп, алгоритмнің қатаңдығына әкеледі.

Шет тілі бойынша практикалық сабақтарда оқытудың пәндік мазмұны мәтіндер түрінде жүзеге асырылады және сөйлеу әрекетінің өнімі болып табылады. Мәтіндерде тақырып пен ниет бірлігі, салыстырмалы толықтық, сабақтастық, тұтастық, ішкі құрылым – синтаксистік (сөйлем деңгейінде), композициялық және логикалық, белгілі бір мақсаттылық пен прагматикалық жағдай болады. Мәтінді қабылдау оларға кіретін тілдік бірліктермен ғана емес, оның пәндік мазмұнын құрайтын фондық біліммен де қамтамасыз етіледі. Кейбір зерттеушілер мәтінді сөйлеу әрекетінің өнімі деп есептейді және оның толықтығы, жүйелілігі, тұтастығы, ішкі құрылымы – синтаксистік, композициялық-логикалық мақсаттылық және прагматизм сипатталады.

Шет тілі жоғары сынып оқушыларының тұлғасын тәрбиелеуге белгілі бір үлес қосады. Білім беру мазмұнын таңдаған кезде оқушылардың шет тілін нақты қолдану шарттарынан шығу маңызды. Бұл ретте пәнаралық байланыстар маңызды рөл атқарады. Пәнаралық байланыс жаратылыстану-математикалық цикл пәндерінен шет тіліне және керісінше білім, білік және дағдыларды беруге ықпал етеді. Бұл оқушылардың болашақ кәсіби қызметіне қатысты маңызды ақпаратпен практикалық сабақтардың (сабақтардың) қанықтылығының арқасында мүмкін болады.

Мәтіндік әрекетті оқытуда синектикалық белгілерді пайдалану идеясы оқушыларды белгіленген тақырыпқа қызығушылықтары бойынша топтарға бөлу. Шет тілі бойынша оқушылар тобы 10–11 адам екенін ескерсек, мәселені талқылауға екі топ (әрқайсысы 4–6 адам) қатысуға болады. Әр топ салыстыру, талдау, синтез, жалпылау әдістерін қолдана отырып, зерттеу мәселесінің шешіміне келуге тырысады.

Бірінші кезеңде мәселе жалпы түрде талқыланады; екінші кезеңде мәселе талданады, мәселенің тұжырымы жасалады; үшінші кезеңде бірінші шешімдердің корреляциясы енгізіледі, белгіленген мәселені шешу үшін жаңа идеяларды іздеу жүзеге асырылады; төртінші кезеңде зерттеу мәселесін

шешудің қиындықтары анықталады; бесіншіден – жетекші сұрақтарды таңдау және аналогиялар көмегімен мәселені шешуге көшу.

Міне, синектикалық мүмкіндіктерді пайдалана отырып, жоғары сынып оқушылары үшін тапсырмалардың мысалдары:

- Мәтіннің тақырыбын мұқият оқып шығыңыз: « Nanorobots venture inside cells» және оны түсінуге тырысыңыз. Назарларыңызды тақырыпқа аударыңыз, төмендегі сөздерге қарап, олардың мағынасына талдау жасаңыз және бұл мәтіннің қай білім саласына жататынын және қандай мәселеге арналғанын айтыңыз. Жауабыңызды негіздеңіз. Micro- and nano-robots, venture inside cells, build for medical purposes, to venture deep within our bodies, to repair damage, to deliver drugs selectively, external guidance system, to operate nanorobots inside individual cells.

- Кәсіби бағыттағы мәтіндердің көркем мәтіндерден ерекше лексикасы мен терминдерімен ерекшеленеді. Оқушылар болашақ мамандығына сәйкес физика, химия, биология, география және т.б. оқу арқылы ұқсас мәтіндермен жұмыс істеу тәжірибесіне ие. Сөздерді оқып, олар сізде қандай ассоциация тудыратынын және қай білім саласына жататынын айтыңыз, сізге таныс емес сөздерді бөлектеңіз және жаратылыстану-математикалық цикл пәндерінің мәтіндерінде кездестірген сөздермен салыстыру және ұқсастықтар салу арқылы олардың мағынасын анықтауға тырысыңыз: microbes, species, organisms, molecules, microorganisms, bacteria, cells, cancer cells, tissue, fungi, antimicrobial compounds.

Айта кету керек, зерттеу нәтижелері оқушылардың жаратылыстану-математикалық цикл пәндерінен шет тілі арқылы алған білімдерімен расталады. Ағылшын тілі сабағында мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығын дамытуға ықпал ететін белсенді жұмыс түрлерінің бірі ретінде мәтіндік әрекет процесінде синектика әдісінің элементтерін қолдануды қарастыруға болады.

Қорытындылай келе, синектика бізде таным әдісі, оқытудың белсенді әдісі, мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығын, қиялдық ойлауын дамыту құралы ретінде қарастырылатынын атап өтеміз. Ағылшын тілі сабағында мәтіндік іс-әрекет процесінде синектикалық әдіс элементтерін қолдану оқу пәні бойынша білімнің жинақталуын қамтамасыз етеді және жоғары сынып оқушыларының шет тілі арқылы білім кеңістігін кеңейтуге ықпал етеді. Мәтіндік әрекет процесінде жинақталған тәжірибе ассоциативті ойлауды дамытады, бұл білім алушыларға жаңа, стандартты емес, түпнұсқа идеяларды жасауға көмектеседі, қиялын, ойлауын дамытады, сонымен қатар есте сақтау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Қиялдың көмегімен мектеп оқушылары жаратылыстану-математикалық цикл пәндерінде осы фактілер мен құбылыстар туралы өздерінде бар ақпараттар тұрғысынан фактілер мен құбылыстарды қабылдай алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Гальскова, Н.Д. Основы методики обучения иностранным языкам [Текст]: учебное пособие / Н.Д. Гальскова, А.П. Василевич, Н.Ф. Коряковцева, Н.В. Акимова. – М.: КНОРУС, 2018. – 390 с.
2. Мильруд, Р.П. Учение как познавательная деятельность в образовательном курсе иностранного языка [Текст] / Р.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 2014. – № 1. – С. 10–16.
3. Палешева, Е.А. Аутентичные тексты как средство развития познавательного интереса учащихся при обучении чтению на уроках иностранного языка в старших классах средней школы [Электронный ресурс] / Е.А. Палешева // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2011. – 1 квартал 2011. – С. 21–25.
4. Воробьев, В.В. Общее и специфическое в лингвострановедении и лингвокультуроведении [Текст] / В.В. Воробьев // Слово и текст в диалоге культур. – М.: Государственный институт русского языка им. А.С. Пушкина, 2008. – С. 83–92.

Алматы облысы, Енбекшіқазақ ауданы, Қаратұрық ауылы
МКҚК “Өркен-1” бөбекжай балабақшасы
Дене шынықтыру нұсқаушысы
Пархатова Дилинур Нурмухаметовна

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНЫҢ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРІН САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫНА БЕЙІМДЕУДЕ АСЫҚ ТЕРАПИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Балалардың салауатты өмір салты ғимараттың іргетасы сияқты. Неғұрлым іргетас қаланған болса, соғұрлым биік ғимарат тұрғызылуы мүмкін; баланың дене тәрбиесіне қаншалықты қамқорлық жасалса, оның жалпы дамуында, ғылымда, еңбекке қабілетті және қоғамға пайдалы адам болуында соғұрлым үлкен жетістіктерге жетеді.

Мектепке дейінгі жас – маңызды және жауапты кезең. Осы кезеңде бала ағзасының әртүрлі жүйелерінің жұмысында қайта құрылымдау жүреді, сондықтан осы жастағы балаларда салауатты өмір салтын сақтау және нығайту, әдеттер мен қажеттіліктерді тәрбиелеуге жан-жақты ықпал ету өте қажет. Бұл - ата-аналар мен ұстаздар алдында тұрған бірінші кезектегі міндеттердің бірі. Дәл осы уақытта мектеп жасына дейінгі балаларда салауатты өмір салтының негіздерін қалыптастыруды бастау қажет.

Денсаулық сақтау технологиялары – баланың білім алуы мен дамуының барлық кезеңдерінде оның салауатты өмір салтын сақтауға, білім алу үшін қажетті білім, дағды мен әдеттерді қалыптастыруға бағытталған білім беру ортасының барлық факторларының өзара байланысы мен өзара әрекетін қамтитын шаралар жүйесі. Олардың негізгі мақсаты – оқушылардың салауатты өмір салты туралы түсініктерін қалыптастыру, өзіне және құрдастарына алғашқы медициналық көмек көрсете білу, сондай-ақ өз денсаулығын сақтауға қажетті білім, білік және дағдыларды қалыптастыру және дамыту үшін жағдай жасау. Жұмыс түрлері: спорттық мерекелер, сабақ арасындағы дене шынықтыру минуттары, таңертеңгілік жаттығулар, көз жаттығулары, тыныс алу жаттығулары, саусақ және динамикалық гимнастика, релаксация, тек балабақшада ғана емес, сонымен қатар орман саябақтарында серуендеу, спорттық ойындар, шынықтыру процедуралары.

Үздіксіз білім берудің бірінші буыны ретінде мектепке дейінгі тәрбиеге қойылатын жаңа талаптар - асық терапиясы жататын инновациялық технологияларды қолдану. Мұндағы мақсат - баланың логикасын, сонымен қатар қолының ұсақ моторикасын дамыту. Әзірлеуші мамандардың айтуынша, әдістеме әр балаға жеке көзқарасқа негізделген. Сүйектердің көмегімен балалар санауды, логикалық ойлауды, музыкалық аспаптарда ойнауды үйренеді.

Асық терапиясы барлық жағынан баланың дамуына (білім болсын, денсаулық болсын) жақсы әсер етеді. Балабақшадағы барлық ұйымдастыру-басқару жұмыстары асықтар арқылы жүзеге асырылады: сөйлеуді дамыту, музыка, математика, бейнелеу өнері, тіпті дене шынықтыру. Олар бұл ойынды жылы мезгілде ауада ойнайды. Әдетте әр ойыншының өз асықтары болады, бірақ жеке ойылымдарда ортақ жиынтықты пайдалануға рұқсат етіледі. Қарапайым асықтар кейде әртүрлі түске боялады, олар көлемі мен салмағына қарай бағаланады және әртүрлі атауларға ие. Басты асық, «сақа» (әдетте үлкен асық) ең жоғары бағаға ие. «Сақа» әдетте қайнатылмаған буындардан алынады, өйткені пісіру процесінде сүйек өз массасын жоғалтады, бұл соққы күшіне кері әсер етеді. Үлкен тұрақтылық үшін «сақа» әдетте қорғасынмен толтырылады. Ал хан мен сұлтан балаларының ішінде «сақа» тіпті алтынға толған.

«Асық-терапия» технологиясын оқу үдерісіне енгізудің негіздемесі:

Біріншіден, қазіргі заманда бізге жат «еуропалық немесе американдық құндылықтардың» агрессивті түрде таңылуы, адамгершілік негіздерінің максатты түрде әлсіреуі орын алуда. Өскелең ұрпақты келеңсіз әсерден құтқару – балаларды өз халқының ғасырлар бойы ұстанып келе жатқан ұлттық салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарына тереңірек бойлауға мүмкіндігінше тарту;

Екіншіден, гиподинамия қазіргі әлемдегі ең өткір мәселелердің бірі болып табылады. Бұл терминнің мағынасын болжау қиын емес, «гиподинамия» «төмендеген белсенділікті» білдіреді. Қазіргі әлемдегі адамдарда гиподинамияның негізгі себебі айқын. Техникалық прогрестің жетістіктері адамның өмірін жайлы етеді, бірақ дене белсенділігінің төмендеуі денсаулыққа кері әсер етеді. Бұл мәселе, әсіресе мектеп жасындағы балаларды айналып өтпейді, олар сабақтан кейін бос уақытын көшеде емес, үйде компьютерде өткізуді қалайды. Сондықтан дүние жүзіндегі дәрігерлер жыл сайын тұрғындар арасында физикалық белсенділікке көбірек көңіл бөледі.

Осыдан келіп үшінші себеп шығады, қазірде тікелей қарым-қатынасты әлеуметтік желілердегі байланыс алмастырды. Шынайы өмірдегі виртуалды «лайктардың» кесірінен тағдырлар бұзылып, тіпті түрлі келеңсіз жағдайларға әкеліп соқтыруда. «Онда» балалар әдемірек, табысты болып көрінеді, бірақ шын мәнінде кешендер мен тірі адамдармен тіл табыса алмау қалыптасады.

Қазақтың бірқатар салт-дәстүрлерінде ұлттық ойындар ерекше орын алады, олардың ішінде салт-дәстүрдің қазынасы балаларға арналған ойындармен бейнеленген.

Асықтың ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан терең тарихи тамыры бар. Мәдениеттанушы, «Алматы ақшамы» газетінің бас редакторы Қали Сәрсенбай бұл ойынның Мысыр перғауындары заманынан бері белгілі екенін, оған Каир мұражайында қойылған сүйектер дәлел екенін айтады. Қазақтар арасында асықтар қола дәуірінде кеңінен қолданылған.

Ұлттық ойын әр халықтың өмір сүру заңдылықтарының нәтижесінде дүниеге келеді. Қазақтың ұлттық ойындары мал шаруашылығымен, көшпелі тұрмыспен тығыз байланысты. Асық ойнауға ұсақ малдың – қой мен ешкінің сүйектері пайдаланылған. Әрбір асық ойынының өзіндік кезеңдері бар: басы, шарықтау, жеңіс, аяқталу.

Ережелер мен заңдар бар, жазалар мен жүлделер де бар. Әркім өз асықтарын жеңімпазға беруі де мүмкін. Асық ойынына кез келген адам қатыса алады, ешқандай шектеулер жоқ және оның әлеуметтік мәні терең. Асықты бүкіл қазақ халқының ортақ ұлттық мұрасы деп батыл айтуға болады. 2017 жылдың желтоқсан айында қазақтың асық ойыны ЮНЕСКО-ның Адамзаттың материалдық емес мәдени мұрасының репрезентативті тізіміне енді. Қазақстан Республикасында Республикалық асық федерациясы ұйымдастырылады, жыл сайын республикалық турнирлер өткізіледі. Асық ойыны бірнеше түрге бөлінеді, әр ойын келесісін толықтырады, дамытады, бірақ бірін-бірі қайталамайды. Ойында қолдың епті болуы жеткіліксіз, мұнда ойынға қатысушының физикалық күші де маңызды. Асықты бар күшімен ұру үшін бір мезгілде аяқты артқа лақтыру – бұл қозғалыс ептілік пен күшті қажет етеді. Асық ойнаудың қай түрі болмасын, бала болсын, жасөспірім болсын, ойыннан жеңімпаз болып шығуға құштарлығын оятады, өзін-өзі құрметтеуге баулиды. Сонымен қатар асық ойыны ойыншының үнемі қозғалыста болуын талап ететіндіктен, бала күш-қуатының асқынғанын сезінеді, тамырдағы қан тезірек жүгіреді, кішкентай адам өсіп, дамиды.

Үнемі қозғалыс, жүгіру, бұрылу, еңкею, мұның бәрі денені дамытады, қол-аяқты қозғалғыш етеді. Асық ойындарының барлығы да тәрбиелік жүкті көтереді, дәлдік пен ұқыптылыққа үйретеді. Сонымен бірге асық ойнаған баланың логикалық ойлауы да дамиды, өйткені асықты қалай соғу керектігін мұқият сынап немесе біркелкі және түзу түскен асықты қалай соғу керек, нокаут үшін қандай күшпен соғу керек екені алдын ала ескеріледі. Осы сұрақтардың барлығын санасынан өткізіп, сосын асықты көздеп, дәл соғуы керек. Әрине, асық ойыны көпшілікті дамытатынын айта кеткен жөн, өйткені оны кемінде екі-үш адам ойнауы керек. Ойын баланы шыңдауға, оның сана-сезімі мен дене күшін нығайтуға көмектеседі, дұрыс шешім қабылдауға көмектеседі. Жалпы, асық - ойыны ойын ғана емес, тәрбиені ерекше дамытатын өнер.

Қорыта келгенде, асық өнерін дамыту – денсаулықты сақтау, балалардың психофизикалық және әлеуметтік денсаулығын сақтау саласындағы ретро-енгізуші оқу тәжірибесі. Асықпен жұмыс көп қырлы, балалар үшін қызықты, көптеген сезімтал сәттерде қолданылады. Идея білім беру салаларындағы асықтармен жаттығулар мен тапсырмалар жүйесін қамтиды.

Алматы облысы, Енбекшіқазақ ауданы, Қаратұрық ауылы
МКҚК “Өркен-1” бөбекжай балабақшасы
Тәрбиеші
Бутина Ирина Викторовна

ЕРТЕГІЛЕР АРҚЫЛЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТЫ ДАМУ

Аннотация. Мақалада қазақ ертегілерінің ұлттық құндылықтарды қалыптастырудағы маңызы қарастырылады. Ертегілердің тәрбиелік, танымдық және мәдени мәні талданып, оларды мектеп бағдарламасында қолданудың тиімді жолдары ұсынылады. Ертегілердің көмегімен балалардың ұлттық сана-сезімін, адамгершілік қасиеттерін дамыту мүмкіндіктері сипатталады.

Кілт сөздер: қазақ ертегілері, ұлттық құндылықтар, тәрбиелік мән, танымдық әлеует, білім беру, мәдени мұра.

Қазақ халқының мәдени мұрасының ажырамас бөлігі болып табылатын ертегілер ұлттық құндылықтарды қалыптастыру мен сақтауда ерекше орын алады. Ертегілер – ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан халықтың өмірлік тәжірибесі мен дүниетанымының көрінісі. Олар тек қызықты оқиғалар мен қиял-ғажайып бейнелерден ғана тұрмайды, сонымен қатар жас ұрпақты тәрбиелеудің, оларға ұлттық сана мен адамгершілік қасиеттерді сіңірудің қуатты құралы болып табылады. Әр халықтың ертегілері өз мәдениеті мен салт-дәстүрлерін насихаттап, келер ұрпаққа ата-бабаларының өмірлік қағидаттарын үйретуге бағытталған. Қазақ ертегілерінің мазмұнында халқымыздың еркіндік сүйгіш рухы, қайсар мінезі, әділеттілік пен адалдыққа деген ұмтылысы бейнеленген.

Қазақ ертегілерінің негізгі мақсаты – балаларға жақсы мен жаманды ажырата білуге үйрету, өмірде кездесетін қиындықтардан сүрінбей өтуге баулу. Олардың мазмұнына зер салсақ, әділдік, еңбекқорлық, батырлық, достық, адалдық, үлкенге құрмет, кішіге ізет сияқты ізгі қасиеттер насихатталады. Сонымен қатар, ертегілердің танымдық маңызы да зор. Олар бала қиялын шарықтатып, олардың таным көкжиегін кеңейтіп, ұлттық сананы қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Қазақ ертегілері арқылы халық даналығының негіздері, ата-баба аманаты мен өмір сүру қағидалары көрініс табады.

Ертегілер арқылы ұлттық құндылықтарды сіңірудің басты артықшылықтарының бірі – олардың бала санасына жеңіл әрі қызықты түрде жеткізілуі. Бала ертегі кейіпкерлерінің бастан кешкен оқиғалары арқылы өмірдің мәнін, жақсылықтың жамандықты жеңетінін, еңбекқорлықтың табысқа жетелейтінін ұғынады. Мәселен, «Ер Төстік» ертегісінде ерлік пен батырлық, «Алтын сақа» ертегісінде адалдық пен әділдік, «Жеті лақ» ертегісінде бауырмалдық пен қамқорлық сияқты құндылықтар көрініс табады.

Сонымен қатар ертегілер – қазақ халқының дүниетанымы мен мәдениетін бейнелейтін маңызды құралдардың бірі. Әрбір ертегіде ұлттық ерекшеліктер, қазақтың тұрмыс-салты, әдет-ғұрпы, наным-сенімі көрініс табады. Ертегілер арқылы бала ұлттық дәстүрлерді бойына сіңіріп, ата-бабаларының өмір салтымен танысады. Мысалы, «Қаңбақ шал» ертегісінде қазақтың қонақжайлығы мен ақылдылығы дәріптелсе, «Алдар Көсе» туралы ертегілерде тапқырлық пен әділдікке негізделген ұлттық құндылықтар насихатталады.

Қазіргі білім беру жүйесінде ертегілерді тиімді пайдалану арқылы ұлттық құндылықтарды дамытуға болады. Әсіресе, бастауыш сыныптарда ертегілерді оқу, талдау және сахналау әдістері оқушылардың бойында ұлттық сана-сезім қалыптастырудың тиімді тәсілдері болып табылады. Балалар ертегі

кейіпкерлеріне еліктеп, олардың жасаған іс-әрекеттері арқылы адамгершілік қағидаларын түсінеді. Сонымен қатар ертегілерді оқу баланың тіл байлығын арттырып, сөйлеу мәдениетін жетілдіруге де ықпал етеді.

Ертегілер бастауыш сынып оқушыларының ойлау қабілетін дамытып қана қоймай, олардың өмірге деген көзқарасын қалыптастырады. Ертегідегі жағымды кейіпкерлердің іс-әрекеттері арқылы балалар жақсылық пен жамандықтың ара-жігін ажыратуды үйренеді. Әрбір ертегі оқиға желісі арқылы өмірдің түрлі қиындықтары мен оларды жеңудің жолдарын көрсетеді. Бұл балаларға кез келген қиын жағдайда сабыр сақтап, ақылмен шешім қабылдауға көмектеседі. Ертегілер оқушылардың эмоционалдық дамуына оң әсерін тигізеді. Олар кейіпкерлердің сезімдерін түсініп, соған байланысты өз эмоцияларын реттеуге дағдыланады.

Ертегілер балалардың тілдік қорын байытып, олардың сөйлеу қабілетін жетілдіруге де үлкен үлес қосады. Қазақ ертегілерінде ұлттық ерекшеліктерге сай тұрақты тіркестер, мақал-мәтелдер, көркем бейнелер молынан кездеседі. Оларды оқи отырып, бала жаңа сөздерді меңгереді, сөйлеу барысында оларды қолдана бастайды. Бұл баланың ойын нақты әрі көркем жеткізуге үйретеді. Сонымен қатар ертегілерді дауыстап оқу арқылы оқушылардың артикуляциясы мен дикциясы жақсарады, дұрыс сөйлеу дағдылары қалыптасады. Мұғалімдер сабақ барысында ертегілерді мәнерлеп оқытуды жүйелі түрде қолданса, балалардың тілдік сауаттылығы артады.

Ертегілерді сабақ барысында пайдалану балалардың ойлау қабілетін дамытып, олардың логикалық тұжырым жасауына көмектеседі. Балалар ертегі мазмұнын талдау арқылы оқиғалардың себеп-салдарын анықтап, өз көзқарастарын білдіруге үйренеді. Сонымен бірге ертегілердің тәрбиелік мәні де зор. Олар балаларға батылдық, сабырлылық, шыдамдылық сияқты қасиеттерді сіңіріп, өмірдің сынақтарына төтеп беруге үйретеді.

Балалар ертегідегі оқиғалардың дамуын талдау арқылы логикалық ойлаудың алғашқы негіздерін қалыптастырады. Әсіресе, оқушыларға ертегі кейіпкерлерінің шешімдерін талдатып, олардың қандай қателіктер жібергенін немесе қалай дұрыс әрекет еткенін түсіндіру маңызды. Мұндай тәсілдер баланың сын тұрғысынан ойлау қабілетін дамытып, оны шығармашылық ізденіске жетелейді. Сонымен қатар балалар ертегілерді талдау барысында болжам жасауды, түрлі шешімдерді салыстырып, дұрыс қорытынды шығаруды үйренеді. Бұл олардың оқу барысында ғана емес, күнделікті өмірде де кездесетін мәселелерді шешу қабілеттерін жақсартуға көмектеседі.

Ертегілерді сабақтарда қолдану оқушылардың өз көзқарасын білдіруге мүмкіндік береді. Балалар ертегідегі оқиғалар туралы пікір білдіріп, кейіпкерлердің әрекеттеріне баға береді. Бұл олардың сөйлеу мәдениетін қалыптастырып, ойын жүйелі түрде жеткізуіне көмектеседі. Сонымен қатар мұғалімдер балаларға ертегілерді сахналауға мүмкіндік берсе, олардың өзін-өзі ұстау дағдылары жетіледі, коммуникативтік қабілеттері артады. Осылайша, ертегілер тек оқу материалы ғана емес, сонымен бірге балаларды жан-жақты дамыту құралына айналады.

Қазіргі заманғы технологиялар дәуірінде ертегілерді оқыту мен насихаттаудың жаңа тәсілдері пайда болуда. Мультимедиялық құралдар, анимациялық фильмдер, интерактивті кітаптар арқылы ертегілерді балаларға қызықты әрі әсерлі етіп жеткізуге болады. Бұл олардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырып, халық мұрасын тереңірек тануға мүмкіндік береді. Сонымен қатар ертегілердің желісі негізінде түрлі ойындар, драмалық қойылымдар ұйымдастыру арқылы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға болады.

Қазіргі ақпараттық технологиялар дәуірінде балалардың назары көбіне гаджеттерге, интернетке ауып барады. Сондықтан ертегілерді оқыту әдістерін жаңартып, оларды заманауи технологиялармен үйлестіру маңызды. Мультимедиялық ертегілер, интерактивті қосымшалар, ертегі әлеміне арналған виртуалды шынайылық құралдары арқылы балалардың қызығушылығын арттыруға болады. Мысалы, балаларға қазақ ертегілеріне негізделген анимациялық фильмдер көрсету арқылы олардың ұлттық мәдениетке деген сүйіспеншілігін оятуға болады. Бұл балалардың ертегілерді тек тындап қана қоймай, оларды визуалды түрде қабылдауына мүмкіндік береді.

Сонымен қатар ертегілер негізінде түрлі ойындар ұйымдастыру оқушылардың шығармашылық әлеуетін арттыруға көмектеседі. Балалар ертегілер желісі бойынша рөлдік ойындар ойнап, оқиғаларды өз бетінше құрастырады. Бұл олардың қиялын дамытып, өз ойларын еркін жеткізуге үйретеді. Осындай тәсілдерді қолдану арқылы мұғалімдер балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, олардың

ұлттық құндылықтарды тереңірек түсінуіне жағдай жасайды. Осылайша, ертегілер мен заманауи технологияларды үйлестіру ұлттық тәрбиені жаңа деңгейге көтереді.

Қазақ ертегілері – ұлттық құндылықтардың жаршысы. Олар халықтың ғасырлар бойы жинақтаған өмірлік тәжірибесін, рухани мұрасын, мәдениетін бойына сіңіріп, келер ұрпаққа аманат ретінде жеткізеді. Осы себепті мектеп бағдарламаларында ертегілерге ерекше мән беріліп, оларды оқыту барысында ұлттық құндылықтарды дамытуға бағытталған әдістемелер қолданылуы тиіс.

Қорытындылай келе, ертегілер – тек қана әдеби мұра емес, сонымен бірге ұлттық тәрбиенің маңызды құралы. Олардың көмегімен жас ұрпақ өз халқының мәдениетін, дәстүрін, адамгершілік қағидаларын үйреніп, саналы әрі тәрбиелі азамат болып өседі. Сондықтан мектеп мұғалімдері ертегілерді сабақ барысында кеңінен пайдаланып, олардың тәрбиелік және танымдық әлеуетін барынша тиімді қолдануы қажет. Ертегілер арқылы бала тек ертегілер әлеміне саяхат жасамайды, сонымен бірге халқымыздың ұлы мұрасы мен рухани құндылықтарын бойына сіңіріп, ұлттық санасы қалыптасқан азамат болып тәрбиеленеді.

**Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
"№ 17 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
География пәні мұғалімі
Акаева Эльмира Алавутдиновна**

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІН ОҚИТУДАҒЫ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Аңдатпа. География пәні — бұл біздің әлемімізді, оның табиғи, экономикалық, әлеуметтік және мәдени аспектілерін зерттейтін ғылым. Бүгінгі таңда географияны оқытуда көптеген өзекті мәселелер туындайды, олар білім беру жүйесінің жаңартылуымен, технологиялардың дамумен және қоғамның қажеттіліктерімен тығыз байланысты. Бұл мақалада география пәнін оқытудағы негізгі қиындықтар, инновациялық әдістер мен тәсілдер, сондай-ақ оқушылардың географиялық сауаттылығын арттыру жолдары қарастырылған.

География пәнін оқытудағы өзекті мәселелер. География пәні — адамзаттың табиғатпен және қоғаммен қарым-қатынасын терең түсінуге мүмкіндік беретін ғылым. Алайда, оның оқытылуы бүгінгі күні бірқатар өзекті мәселелермен бетпе-бет келуде. Олардың арасында оқу бағдарламаларының ескіргендігі, оқытушылардың біліктілігінің жетіспеушілігі, заманауи технологияларды пайдалану мәселелері және оқушылардың пәнге деген қызығушылығының төмендігі бар.

1. Оқу бағдарламалары мен әдістемелердің ескіргендігі

Білім беру жүйесі жылдам өзгеріп жатқан әлемге сәйкес келмейді. Оқу бағдарламалары көбінесе дәстүрлі әдістерге негізделген, ал заманауи оқушылардың қызығушылықтары мен қажеттіліктері басқаша. География пәнінде оқытудың интерактивті әдістерін енгізу, жобалық жұмыстар мен зерттеулер жүргізу арқылы оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттыру қажет.

2. Оқытушылардың біліктілігі

География пәнін оқытатын мұғалімдердің кәсіби деңгейі де маңызды мәселе. Көптеген мұғалімдер заманауи технологияларды қолдануда, жаңа әдістерді меңгеруде және өз пәні бойынша жаңалықтарды

қадағалауда қиындықтарға тап болады. Олардың біліктілігін арттыру үшін арнайы курстар мен семинарлар ұйымдастыру, тәжірибе алмасу бағдарламаларын енгізу қажет.

3. Заманауи технологияларды пайдалану

Бүгінгі күні ақпараттық технологиялардың дамуы география пәнін оқытуда жаңа мүмкіндіктер ашып отыр. Географиялық ақпараттық жүйелер (ГИС), виртуалды экскурсиялар, интерактивті карталар мен модельдер оқушыларға пәнді тереңірек түсінуге көмектеседі. Алайда, бұл технологияларды тиімді пайдалану үшін оқытушылардың да білімі мен дағдылары болуы тиіс.

4. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығының төмендігі

Көптеген оқушылар үшін география пәні қызықсыз болып көрінеді. Олардың назарын аудару үшін оқытушылар шығармашылық тәсілдерді, ойын элементтерін, топтық жұмыстарды пайдалану арқылы сабақтарды қызықтырақ ете алады. Географияның күнделікті өмірмен, экологиялық мәселелермен және мәдениетпен байланысын көрсету — оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырудың тиімді жолы.

Қорытынды

География пәнін оқытудағы өзекті мәселелер — бұл тек білім беру жүйесінің проблемалары ғана емес, сонымен қатар қоғамның дамуымен байланысты күрделі сұрақтар. Оқытудың инновациялық әдістерін енгізу, мұғалімдердің біліктілігін арттыру және оқушылардың қызығушылығын ояту — бұл география пәнінің болашағын жарқын ету үшін қажетті қадамдар. Тек осылайша біз ұрпақтарды әлемді тереңірек түсінуге, табиғат пен қоғам арасындағы байланыстарды бағалауға үйрете аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бейсенова, Г. (2020). Географияны оқыту әдістемесі. Алматы: Қазақ университеті.
2. Сатыбалдиев, А. (2019). Заманауи білім беру технологиялары. Астана: Білім.
3. Тұрсынов, Б. (2021). Географиялық ақпараттық жүйелер: теория мен практика. Алматы: Ғылым.
4. Кенжебаев, Е. (2022). Оқушылардың географиялық сауаттылығын арттыру жолдары. Журнал «Білім және ғылым», 5(3), 45-50.

Алматы облысы, Қарасай ауданы
"Абай ауылындағы орта мектебі" КММ
Бастауыш сынып мұғалімдері
Тузельбаева Нургуль Есмуратовна, Ормаханова Марал Бостандыковна,
Байчугурова Сауле Ахметовна

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ЦИФРЛЫҚ ҚҰРАЛДАР МЕН РЕСУРСТАР

Қазіргі таңда білім беру жүйесі ақпараттық технологиялармен тығыз байланысты болып отыр. Математика пәнін оқытуда цифрлық құралдар мен ресурстардың тиімділігі артты. Бұл ресурстар оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын оятады, оқу процесін жеңілдетеді, және математикалық дағдыларды меңгеру жолдарын жаңартады. Математика сабақтарында цифрлық технологияларды пайдалану оқушылардың білім сапасын арттыруға, олардың логикалық ойлауын дамытуға және мәселелерді шешу қабілеттерін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Математика сабағында қолданылатын цифрлық құралдар мен ресурстар оқушылардың математикалық білімдерін жақсартуға және оқу үрдісін тиімдірек ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Цифрлық құралдар мұғалімдер мен оқушылар үшін оқу-әдістемелік жұмыстарды жеңілдетеді, ал оқушыларға мәселелерді шешудің әртүрлі тәсілдерін үйретеді. Сонымен қатар, цифрлық технологиялар арқылы оқушылардың өз білімдерін тексеріп, өзін-өзі бағалауға мүмкіндік алады.

Цифрлық құралдар мен ресурстардың түрлері:

- Математикалық бағдарламалар мен қосымшалар: Математика пәнінде қолданылатын ең кең тараған цифрлық құралдар - арнайы математикалық бағдарламалар мен қосымшалар. Мысалы, GeoGebra,

Desmos, Wolfram Alpha сияқты бағдарламалар оқушыларға графиктер мен функцияларды бейнелеп көрсетуде, теңдеулер мен жүйелерді шешуде көмектеседі.

- GeoGebra - геометрия, алгебра және есептеулерді біріктіретін және кеңінен қолданылатын онлайн бағдарлама. Оқушылар бұл құралды арқылы фигураларды құрып, олардың қасиеттерін зерттей алады.

- Desmos - математикалық графиктер мен теңдеулерді визуализациялау үшін қолданылатын онлайн қосымша.

- Wolfram Alpha - есептеулер мен мәселелерді шешуде қолданылатын құрал. Бұл бағдарлама шешімдерді ұсынумен қатар, есептерге қажетті барлық ақпаратты көрсетеді.

-Онлайн платформалар мен ресурстар: Білім беру порталдары мен платформалар оқушыларға қосымша ресурстар ұсынуға мүмкіндік береді. Олардың арасында Khan Academy, Coursera, EdX, Duolingo сияқты платформалар бар. Бұл ресурстар әртүрлі деңгейдегі оқушылар үшін математикалық материалдарды толық меңгеруге мүмкіндік береді.

- Видеолар мен интерактивті сабақтар: YouTube, Khan Academy сияқты платформалар оқушыларға түсінікті әрі қызықты форматта математикалық тақырыптарды үйрететін видеолар ұсынады. Интерактивті сабақтар оқушыларға тақырыпты тереңірек меңгеруге және сұрақтарға жылдам жауап алуға мүмкіндік береді.

Математика сабағында цифрлық құралдарды тиімді қолдану үшін мұғалімдерге төмендегідей әдістерді ұсынуға болады:

- Интерактивті тақтаны пайдалану: Математика сабағында интерактивті тақта қолдану - мұғалім мен оқушы арасындағы байланыс пен ақпарат алмасуды жеңілдетеді. Оқушылар тақтада есептерді шешіп, графиктерді салуға қатысады, бұл оларды белсендіруге және материалды тереңірек меңгеруге көмектеседі.

- Тапсырмаларды және ойындарды цифрлық ресурстар арқылы ұйымдастыру: Оқушыларға онлайн тесттер мен тапсырмаларды орындау арқылы білімдерін тексеруге болады. Мысалы, Quizlet сияқты қосымшалар арқылы оқушылар жаттығуларды орындап, нәтижелерін бірден көріп, өз білімін бағалай алады.

- Виртуалды зертханалар мен модельдер: Геометрия, алгебра, тригонометрия сияқты салаларда виртуалды зертханалар мен модельдер оқушыларға нақты құбылыстарды визуализациялауға мүмкіндік береді. Бұл оқушыларға күрделі тақырыптарды түсіну мен зерттеу үшін үлкен көмек болады. Математика сабағында цифрлық құралдарды қолданудың артықшылықтары:

- Өзіндік білім алу: Цифрлық құралдар оқушыларға өз бетінше жұмыс жасау мүмкіндігін береді. Оқушылар уақыт пен кеңістікке тәуелсіз қажетті ресурстарды табуға мүмкіндік алады.

- Жеке оқыту тәсілі: Әр оқушының өз деңгейіне сәйкес оқытуды ұйымдастыру мүмкіндігі артады. Оқушылар өздерінің жылдамдығына және қабілеттеріне қарай жұмыс істей алады

- Уақыт үнемдеу: Цифрлық құралдар тапсырмаларды тез орындауға, есептеулерді жылдам тексеруге және нәтижелерді бірден көруге мүмкіндік береді. Бұл мұғалімдер мен оқушылар үшін уақытты тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Цифрлық құралдар мен ресурстар қазіргі уақытта математика сабақтарында білім сапасын арттыруға және оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға маңызды рөл атқарады. Әртүрлі математикалық бағдарламалар, онлайн платформалар мен интерактивті материалдар оқушылардың білім алуына ықпал етеді. Математика сабақтарында цифрлық құралдарды дұрыс пайдалану білім беру жүйесінің тиімділігін арттырады, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятады және олардың математикалық дағдыларын дамытуға үлкен көмек көрсетеді.

Алматы облысы, Қарасай ауданы, Береке ауылы
"М.Бейсебаев атындағы орта мектебі" КММ
Химия пәнінің мұғалімі, педагог-модератор
Тумабаева Айдана Илебаевна

ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАТИВТІ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Жаңа ақпараттық технологиялар - бұл жаңа техникалық құралдар ғана емес, сонымен қатар оқытудың жаңа формалары мен әдістері, оқыту мен тәрбиелеу процесіне жаңа көзқарас. Жобалау әдістемесі — ақпараттық технологияларды, интернетресурстарды пайдалану сияқты заманауи педагогикалық технологиялар оқытуда тұлғаға бағытталған тәсілді іске асыруға мүмкіндік береді, балалардың қабілеттерін, олардың оқыту деңгейін, қызығушылықтарын ескере отырып, оқытуды дараландыруды және саралауды қамтамасыз етеді. Білім беруде АКТ қолдану ақпараттық қоғамды дамытудың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Мұндай жағдайда мектеп оқушыларда жаңа дағдыларды қалыптастыруы керек – осы әлемде бейімделу және өзін табу, ақпаратты өз бетінше жинау, талдау, жалпылау және оны басқа адамдарға беру, жаңа технологияларды игеру. Бұл трансформацияда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) оқу процесінде белсенді қолдану үлкен рөл атқара алады және ойнауы керек, өйткені:

- оқу процесінде АКТ-ны зерттеу және қолдану оқушыларға қазіргі қоғамда өмір сүруге және жұмыс істеуге қажетті дағдылар мен біліктіліктерді алуға мүмкіндік береді;
- АКТ білім беру сапасын арттыратын оқытудың жаңа нысандары мен әдістерін дамытудың тиімді құралы болып табылады;
- АКТ-ны кеңінен қолдану білім берудің қолжетімділігін арттыруға, ақпараттық қоғам мен білімге негізделген экономиканың даму жағдайларына тұрақты бейімделуді қамтамасыз етеді.

Ақпараттандыру білім беруді жалпы жаңғыртудың, оқу іс-әрекетінің мазмұны мен нысандарын, мектептің барлық құрылымын, білім беруді басқарудың қажетті құрамдас бөлігі және шарты болып табылады. Ақпараттандырусыз жаңғырту бағдарламасын толық көлемде орындау мүмкін емес. Оқу процесінің бөлігі ретінде химияны оқыту мектептегі осы жаһандық өзгерістерден тыс қала алмайды. Оқуға деген қызығушылықты арттыруға ықпал ететін компьютермен жұмыс жасау ғана емес, сонымен қатар қиындық дәрежесі бойынша оқу тапсырмаларын ұсынуды реттеу мүмкіндігі, дұрыс шешімдерді ынталандыру мотивацияға оң әсер етеді. АКТ-ны қолданумен оқыту жүйесінің дәстүрлі жүйеден түбегейлі айырмашылығы оның технологиялық базасында, компьютерлік және коммуникациялық технологиялардың жоғары әлеуетін іске асыруда жатыр. Бұл білім берудің негізгі мәселелерін шешуге мүмкіндік береді:

- білім беру сапасын арттыру;
- білім берудің қолжетімділік дәрежесін арттыру;
- халықтың білім беруінің өсуі есебінен елдегі экономикалық әлеуетті арттыру (адами капитал);
- ұлттық білім беру жүйесін әлемдік қоғамдастықтың ғылыми, өндірістік, әлеуметтік-қоғамдық және мәдени ақпараттық инфрақұрылымына интеграциялау.

Мақсатқа жету үшін келесі міндеттерді шешу қажет:

- химия сабағында АКТ және интернет-ресурстарды пайдалану ерекшеліктерін қарастыру,

- химия бойынша сыныптан тыс жұмыста АКТ қолдану нәтижелерін талдау,
- АКТ-ны өзінің практикалық қызметінде қолданудың тиімділігін талдау,
- химия сабағында АКТ және интернет-ресурстарды пайдаланудың "артықшылықтары" мен "кемшіліктерін" анықтау.

Химияны оқытудың негізгі мақсаты-әлемнің жаратылыстану-ғылыми бейнесін қалыптастыру және дамыту. Мұғалімнің міндеті-әр оқушы үшін химия бойынша білімді игеруге жағдай жасау, әр оқушыға өзінің белсенділігін, шығармашылығын көрсетуге мүмкіндік беретін оқыту әдістерін таңдау, химияны оқыту процесінде оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру. Осылайша, білім беруді жаппай компьютерлендірудің маңызды негізі, әрине, қазіргі компьютер тиімді оқытуға ықпал ететін және кейіннен оқушылардың жалпы дамуына әсер ететін техникалық құрал болып табылады. Химияны оқытудағы компьютерлік технологиялар. Қазіргі мектептегі химияны оқыту саласындағы жаңару процестері мұғалімдерге оқу құралдарын өз бетінше таңдау құқығы мен мүмкіндігі берілген жағдайды тудырады.

Химия сабақтарында АКТ қолдану мысалдары:

- Бағдарламалық мультимедиялық құралдарды: оқу бағдарламаларын, электрондық оқулықтарды, бейнероликтерді қолдана отырып сабақ құру.
- Автоматты бақылауды жүзеге асыру: дайын сынақтарды қолдану, тест қабықтарын қолдана отырып, өз сынақтарыңызды жасау.
- Виртуалды модельдері бар зертханалық семинарларды ұйымдастыру және өткізу (жабдықтың болмауына, уақыттың шектеулілігіне немесе тікелей бақылауға жатпайтын көптеген құбылыстар компьютерлік экспериментте жеткілікті түрде егжей-тегжейлі зерттелуі мүмкін).
- Эксперимент нәтижелерін өңдеу.
- Әдістемелік бағдарламалық құралдарды әзірлеу (мұғалімдердің әдістемелік материалдары бар "акт сабақтарында" дискілері шығарылды)
- Әр түрлі мақсаттағы педагогикалық бағдарламалық құралдарды әзірлеу.
- Интернет-ресурстарды пайдалану.
- Коммуникациялық технологиялар: қашықтықтан олимпиадалар, қашықтықтан оқыту, желілік әдістемелік бірлестік.

Сабақтан тыс уақытта оқушыларды қисынды ойлау, есте сақтау қабілеттерін дамыту үшін оқушылардың шығармашылық ізденісін, тапқырлығын, зеректігін, ойлауға икемділігін, өмірге ғылыми көзқарасын дамытуға арналып, өткізілген сыныптан тыс жұмыстардың тақырыптарына тоқталсам: «Білгір химик», «Жүзден жүйрік», «Химия әлеміне саяхат», «Не? Қайда? Қашан?», «Химия және денсаулық» сияқты танымдық ойындары қолданамын. Алынған өзекті тақырыпты басшылыққа ала отыра және істелінген жұмыстарды қорытындылай келе өзін-өзі бағалай білетін, шығармашылық деңгейі жоғары жан-жақты тұлға қалыптастыра отырып, оқушының білім сапасын, алған білімдерін байқап көруге болады. Яғни, оқушы құзырлығын дамытамын. Осындай тәжірибем арқылы оқушылардың білімін, дағдыларын, ойлау қабілеттерін, шығармашылық ізденістері арқылы оқушыларымнан мол жетістіктерге жеттім. Мысалы: 8 сыныпқа «Оттегі-химиялық элемент. Оттектің қасиеттері, алынуы, қолданылуы» тақырыбында өткен ашық сабағым «сатылай кешенді талдау» стратегиясын пайдаланғанда өте сәтті өткізілді.

Химия сабақтарында мультимедиялық презентацияларды қолдану химия ғылымының барлық аспектілерін игеруге коммуникативті тәсілге негізделген: танымдық, оқу, дамытушылық және тәрбиелік. Қорытындылай келе, теориялық оқыту сабақтарында ақпараттық технологияларды қолдану барлық жағынан көп уақытты қажет ететін процесс болғанымен, ол барлық шығындарды ақтайды, оқытуды қызықты, қызықты және мазмұнды етеді деп айтқым келеді. Менің ойымша, компьютерлік технологияларды қолданудың әсері мұғалімнің жаңа нәрселерді түсінуге деген ұмтылысына және осы жаңа мүмкіндіктерді пайдалану қабілетіне байланысты.

**КГКП “Күншуақ” специальный детский сад отдела образования
по району Улкен Нарын управления образования Восточно-Казахстанской области
Воспитатель
Оспангалиева Райгуль Токтаровна**

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РЕЧЕВОМ РАЗВИТИИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Инновационные технологии в речевом развитии дошкольников играют важную роль в формировании и развитии языковых навыков у детей. Вот несколько ключевых направлений и методов, которые могут быть использованы для поддержки речевого развития:

1. Цифровые технологии и приложения: Использование мобильных приложений и интерактивных игр, направленных на развитие речи, может сделать обучение более увлекательным. Программы и игры могут включать в себя задания на развитие словарного запаса, понимание речи, а также упражнения на произношение.

2. Виртуальная и дополненная реальность: Технологии виртуальной и дополненной реальности позволяют создать увлекательную и интерактивную среду для обучения. Дети могут взаимодействовать с виртуальными персонажами, что способствует развитию речевых навыков через игры и задания.

3. Мультимедийные ресурсы: Использование видео, аудиозаписей и интерактивных презентаций помогает разнообразить процесс обучения. Музыкальные и художественные материалы могут стимулировать интерес к языку и способствовать лучшему запоминанию.

4. Онлайн-платформы и дистанционное обучение: В условиях современной реальности онлайн-ресурсы могут помочь родителям и воспитателям в организации речевых занятий. Специальные курсы и вебинары могут быть полезны для обучения взрослых методам работы с детьми.

5. Социальные сети и блоги: Обмен опытом между родителями и педагогами через социальные сети может способствовать распространению лучших практик в области речевого развития детей. Педагоги могут делиться методическими рекомендациями и примерами успешных игр и упражнений.

6. Индивидуализированный подход: Использование технологий позволяет адаптировать учебный процесс под индивидуальные потребности каждого ребенка. Это может включать создание индивидуальных программ, основанных на интересах и уровне речевого развития.

7. Игровые методики: Инновационные игры, которые включают элементы ролевого взаимодействия и творчества, могут значительно повысить мотивацию детей к общению и развитию речи.

8. Интерактивные доски и проекторы: Эти устройства могут быть использованы для создания интерактивных занятий, на которых дети могут активно участвовать в процессе обучения.

Используя инновационные технологии, важно помнить о необходимости личностного подхода к каждому ребенку и сочетания традиционных методов с современными. Это позволит максимально эффективно способствовать речевому развитию дошкольников.

АҒЫЛШЫН ТІЛІ ПӘНІН ОҚЫТУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН БЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

Қазіргі жағдайда мұғалімнің негізгі міндеті-оқушының ұзақ уақытқа алаңдауға уақыты да, тілегі де, мүмкіндігі де болмайтындай етіп оқу іс-әрекетін ұйымдастыра білу. Бұл мұғалімге оқытудың белсенді әдістері көмектеседі.

Оқытудың белсенді әдістері (ОБӘ) - бұл оқушыларды оқу материалын игеру процесінде белсенді ойлау және практикалық іс-әрекетке итермелейтін әдістер. ОБӘ оң оқу мотивациясын қалыптастыруға ықпал етеді, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, оқушыларды білім беру процесіне белсенді түрде тартады, оқушылардың жеке мүмкіндіктерін ашады, стандартты емес ойлауды дамытады, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады, материалдың үлкен көлемін тиімдірек игеруге мүмкіндік береді, тұлғаның коммуникативтік қасиеттерін дамытады, командада жұмыс істей алады, бірлескен жобалық және зерттеу қызметін жүргізеді. Оқытудың белсенді әдістері әртүрлі аспектілерде білім беру мәселелерін шешуді қамтамасыз етеді:

- оң оқу мотивациясын қалыптастыру;
- оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру;
- білім алушыларды білім беру процесіне белсенді тарту;
- тәуелсіз қызметті ынталандыру;
- танымдық процестерді дамыту - сөйлеу, есте сақтау, ойлау;
- Оқу ақпаратының үлкен көлемін тиімді игеру;
- шығармашылық қабілеттерін дамыту және ойлаудың стандартты дамуы;
- білім алушының жеке басының коммуникативтік-эмоционалдық саласын дамыту;
- әр оқушының жеке және жеке мүмкіндіктерін ашу және олардың көрінісі мен дамуына жағдай жасау;
- өзіндік психикалық еңбек дағдыларын дамыту;
- әмбебап дағдыларды дамыту.

Сондықтан оқушылардың танымдық белсенділігінің деңгейін барынша арттыратын, оларды оқу материалын игеру процесінде белсенді ойлау және практикалық іс-әрекетке итермелейтін әдістерді оқытудың белсенді әдістері деп атаған жөн.

Ағылшын тілін оқытудың практикалық мақсатын ескере отырып, оны қарым — қатынас құралы ретінде оқыту, жетекші әдістемелік принцип коммуникативті бағыт принципі болып саналуы керек. Бұл дегеніміз, оқыту оқушыларды ауызша (тыңдау, сөйлеу) және жазбаша (оқу, жазу) қарым-қатынасқа тарту үшін құрылуы керек. Оқытудың белсенді әдістерін қолдану ақпараттық-түсіндірмеден іс-әрекетті дамытатын оқытуға көшуді қамтамасыз етеді, ол оқу ақпаратын ұсынудың монологиялық әдістерін мұғалімдердің оқушылармен және оқушылармен өзара қарым-қатынасының диалогтық формаларымен ауыстыруды көздейді. Бұл білім сапасының артуына бірден әсер етеді. Мұндай ағылшын тілі сабақтарында оқушылар жалықпайды, олар оқуға немқұрайлы қарамайды, бұған уақыт жоқ — бәрі бос емес.

Оқытудың белсенді әдістеріне ойындар мен ойын жағдайларын пайдалану, сабаққа проблемалық жағдайды енгізу, жоба әдісі, АКТ қолдану және басқалар жатады. Ойын әрекеттері болмаса, оқушылардың жадында шетелдік лексиканы бекіту, менің ойымша, аз тиімді және шамадан тыс психикалық стрессті қажет етеді. Ойын жағымды эмоционалды жағдайға кепілдік беретін құрал ретінде оқушылардың еңбекке қабілеттілігі мен қызығушылығын арттырады, бұл оқу материалын игеру сапасына әсер етеді. Сабақтың әр кезеңіне және оған сәйкес белсенді оқыту әдістеріне қысқаша тоқталайық. Әдістердің көпшілігі әмбебап және оларды тек шет тілі сабақтарында ғана емес, сонымен қатар басқа оқу пәндері бойынша сабақтарда да қолдануға болады.

Сабақтың басталуы баланың сабақты қандай көңіл-күймен және көңіл-күймен бастайтыны өте маңызды. Оның жұмысы да, жетістігі де осыған байланысты.

"Жағымды пікір" әдісі-оқушылардың көңіл-күйін, психологиялық жағдайын анықтау, оны жақсарту, сәттілік жағдайын жасау. Өткізу: оқушыларға түсі бар картаны тандау ұсынылады (orange — happy, glad, green — funny, black — sad). Осыдан кейін студенттер жақсы көңіл-күймен бөлісіп, партадағы көршісін мақтауы керек. Немесе мұғалім балалардан өздерін қалай сезінетінін сұрайды және түсі олардың көңіл-күйіне сәйкес келетін картаны көтеруді сұрайды. Түстердің интерпретациясы слайдта немесе тақтада берілген, мысалы :anange — happy, glad (риза, қуанышты) және т.б. осыдан кейін мұғалім топтағы көңіл-күй әр түрлі екенін айтады және партадағы көршісіне ағылшын тілінде жағымды пікірі айту арқылы оны жақсартуды ұсынады.

"Кіру билеті" әдісі-оқушыларды шет тілді ортаға енгізу, сабақта жұмысқа ынталандыру. Өткізу: әрбір оқушы кабинетке кірген кезде зерттелетін тақырып бойынша есте қалғандай көп сөз айтуы керек.

"Сөзді тап" әдісі-сабақтың басына шоғырлануды қамтамасыз ету, сабаққа деген қызығушылықты, оқушылардың назарын арттыру. Мұғалім бұрын өткен материалға қатысты қызықты сұрақтар қояды: дұрыс жауаптар тақтадағы бағанға жазылады. (Уақытты үнемдеу үшін жауаптар тек сөздерден тұруы мүмкін). Тігінен сөздердің алғашқы әріптері жаңа тақырыптың атауы ретінде қызмет ететін сөзді құрайды.

"Ассоциация" әдісі бейнелі ойлауды, есте сақтауды қолдануға мүмкіндік береді. Бірінші оқушы карточканы мұғалімнен алады және осы сөзбен байланысты бірлестіктерді атайды. Карточка мұғалімге оралғанға дейін тізбек бойынша беріледі. Әр оқушының өз ойын жылдам қарқынмен айтуға мүмкіндігі бар.

Сабақтың соңында рефлексия кезеңінде жұмыстың қорытындысы шығарылады.

"Деформацияланған мәтін" әдісі- оқушылардың оқыған материалы туралы білімдерін бекіту (бұл әдіс, алдыңғы әдіс сияқты, үй тапсырмасын тексеру кезінде де қолданыла алады). Материалдар: сабақтың тақырыбына сәйкес келетін алдын-ала дайындалған мәтіндер. Бұл әдісте, қатысушыларға ұсынылған мәтіннің семантикалық бөліктерінің дұрыс реттілігін қалпына келтіру ұсынылады.

Қорытындылай келсек, оқытудың белсенді әдістері оқушылардың зерттелетін пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың шығармашылық тәуелсіздігін дамытуға, әртүрлі білім көздерімен жұмыс істеуге үйретуге мүмкіндік береді. Мұндай сабақтарды өткізу барысында тұлғаның жан-жақты дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасалады.

**Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Қасқасу ауылы
№2 Ш.Уалиханов атындағы жалпы орта мектебі
Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі
Айтимбетов Канат Рисбатович**

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ «САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫ» ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Дені сау балалар-қоғамның әл-ауқаты. Дені сау өскелең ұрпақсыз ұлттың болашағы жоқ. Денсаулықты сақтау мәселесі әлеуметтік болып табылады және оны қоғамның барлық деңгейлерінде шешу керек.

Мектептің басты міндеті-оқушыларды сапалы оқыту, дамыту және тәрбиелеу олардың денсаулығына зиян келтірумен қатар жүрмейтін барлық деңгейдегі білім беру процесін ұйымдастыру. Ал мектептегі дене шынықтыру сабағы-денсаулықтың басты сабағы.

Ғылыми-техникалық прогресс, гаджеттер мен ғаламтордың пайда болуы нақты достардың, ашық ойындардың болуын алмастырды, нәтижесінде жасөспірімдердің отырықшы өмір салты нормаға айналып, бұл гиподинамияны, иммунитеттің әлсіреуін және әртүрлі аурулардың пайда болуын тудыруда. Сондықтан мемлекеттік білім беру стандарттарындағы басым және өзекті бағыттардың бірі оқушылардың салауатты өмір салтын нығайту және қалыптастыру болып табылады, өйткені ұлт денсаулығы жастардың салауатты өмір салтына байланысты. Сондықтан қалыптасқан қолайсыз орта

жағдайында білім беру ұйымдарында салауатты өмір салтына деген ынтаны арттыру процесін ұйымдастыру қажет.

Мектеп оқушыларының салауатты өмір салты мен денсаулығын сақтау мотивациясын қалыптастыру мәселесі көптеген педагогикалық зерттеулерде әртүрлі тәсілдермен шешіледі. С.Д.Добротворская қоғамның қажеттіліктерін ескере отырып, денсаулыққа құндылық қатынасы арқылы мотивацияны арттыру шарттарын қалыптастыратын құндылық көзқарас арқылы тұлғаның салауатты өмір салтына бағдарын анықтайды. Бұл жағдайда мотивация мектеп оқушыларының салауатты өмір салтына құндылық-бағдарланған семантикалық бағдары ретінде әрекет етеді, оның ішінде денсаулық мәселелеріне танымдық қызығушылық және осы мәселеге жеке адамның дүниетанымының көрінісі болып табылады. К.В.Сундуковтың пікірінше, жасөспірімдерді салауатты өмір салтын ұстану қажеттілігін қанағаттандыру жолдарын үйрету керек. Спортқа деген қажеттілікті өзектендірусіз мақсат қою сияқты ынталандырудың басқа түрлеріне көшу мүмкін емес.

Жасөспірімдерді оқыту мен тәрбиелеу процесінде денсаулықты ынталандыру және салауатты өмір салты басты орынға ие болуы керек. Ғылыми дереккөздерге жүгінсек, В.И.Загвязинскийдің, Б.П.Беспалько, Ю.М. Орлов және басқа ғалымдар салауатты өмір салтына мотивацияны дамыту жеке тұлғаның салауатты өмір салтына бағдарлануын қамтамасыз ету қажеттілігін өзекті ететінін байқауға болады. Жасөспірімдердің салауатты өмір салтын ынталандыру арқылы оның нәтижесі болып табылатын процесті түсінуге болады:

- физикалық, психикалық, рухани және дене бітімінің үйлесімін түсіну;
- салауатты өмір салты үшін қажетті нормаларды, мінез-құлық ережелерін сақтау қажеттілігін түсіну.

Бұл жасөспірімнің салауатты өмір салтына мотивациясын дамыту үдерісі үшін белгілі бір жағдайларды қамтамасыз етуді талап етеді. Мұндай шарттар ретінде мыналарды бөліп қарастыруға:

- бірінші шарт - дене шынықтырумен айналысу нәтижесінде денсаулықтың функционалдық жағдайының оң өзгерісін бақылау және соның нәтижесінде жасөспірімдердің салауатты өмір салтына мотивациясын дамыту - медициналық тексерулер (жүрек-қан тамырлары өзгерістерін, тыныс алу функцияларын арнайы зерттеулер);

- екінші шарт – дене шынықтыру сабағын ұйымдастыруға дифференцияланған және жеке көзқарасты ұстану, ол мынаны білдіреді:

- а) жыныс және жас ерекшеліктерін ескере отырып;
- б) жасөспірімдердің денсаулық жағдайының деңгейін ескеру;
- в) жасөспірімдердің салауатты өмір салтына мотивациясын жаңартудың әртүрлі әдістерін енгізу;

- үшінші шарт – салауатты өмір салты туралы, денсаулық құндылықтары туралы қажетті білім қорын қалыптастыруды көздейтін денсаулық пен салауатты өмір салты құндылықтарын ашатын ортаны құру.

Жасөспірімнің дене тәрбиесі процесінде салауатты өмір салтына мотивацияны дамыту процесін қамтамасыз етудің негізгі құралы:

- денсаулықты сақтауда және салауатты өмір салтын сақтауда тұлғаның ерікті көріністерін байқауға болатын көрнекті спортшылардың мысалында;
- жасөспірімдерді салауатты өмір салты саласында тәрбиелеу;
- дене шынықтыру сабағының құрылымына дәстүрлі емес әдістерді енгізу;
- адам ағзасына мақсатты әсер етуді ғана емес, сонымен қатар салауатты өмір сүруге деген ынтаның қалыптасуын бақылау.

Дене шынықтыру пәні арқылы жасөспірімдердің салауатты өмір салтына мотивациясын дамыту процесін ұйымдастыру формасы дәстүрлі формалармен байланысты және мыналарды қамтиды: денсаулық туралы дәрістер, спорт туралы әңгімелер, диспуттар мен дискуссиялар, ашық ауада іс-шаралар, жаяу серуендеу, денсаулық жолы, жаттығулар, динамикалық сағаттар, сабақтар – конференциялар, тақырыптық кештер.

Дене шынықтыру пәні арқылы дене тәрбиесі процесінде салауатты өмір салтына мотивацияны дамыту бойынша іс-шараларды ұйымдастыра отырып, жасөспірімнің денсаулығын жақсылыққа жетудің маңызды ресурстарының бірі ретінде түсініп, анықтау керектігін ескерген жөн. Сондықтан бұл процесті нақты сауықтыру шараларымен қамтамасыз етудің жолдары мен құралдарын таңдау сөзсіз. Сондықтан мектепте оқушылар мен ұстаздар арасында бұқаралық спорттық іс-шаралар, спорт мерекелері: спорт

апталығы, спортқа қатысты мерекелік шаралар өткізу дәстүрге айналдырған жөн. Ашық ауадағы сабақтар эмоционалды – жағымды фон құрумен үйлеседі, бұл эмоционалды – психикалық салаға пайдалы әсер етеді.

Сонымен, дене шынықтыру мен спортты дамыту өскелең ұрпақтың салауатты өмір салтына деген көзқарасын қалыптастырудың маңызды факторларының бірі болып табылады. Сонымен қатар, спорт қарама-қарсы тенденцияларды жеңудің маңызды факторы болып табылады, яғни, жасөспірімдер мен жастардың нашақорлыққа, алкоголизмге және салауатты өмір салтының басқа да көріністеріне бейімділігі.

**Алматы облысы, Қарасай ауданы, Береке ауылы
«Еркемай балабақшасы» КМҚК
Тәрбиеші
Бубешикова Гулмира Бахытжановна**

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ДАМУЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бүгін өсіп келе жатқан сәбилер ертеңіміздің жалғасы. Әрбір тәрбиеші, педагог, әрбір ата-ана, бала дамуының психологиялық ерекшеліктерін білмесе, балаға үлгі өнеге көрсете алмаса, баланың өсуіне жағдай жасамаса, онда тәрбиелі жан-жақты дамыған бала тәрбиелеу екіталай. Бала сезімтал, байқағыш. Оларға дұрыс жауап беру, түсіндіру, тура жолға бағыт бағдар беріп отыру, ой-өрісін ұштау баршамыздың парызымыз. Психологияда қабылданған периодизация бойынша (Д. Б. Эльконин) балабақшадағы тәрбие үш үлкен дәуірді қамтиды: ерте балалық шақ - туғаннан 3 жасқа дейін, балалық шақ - 3 жастан 10 жасқа дейін және жасөспірім шақ. Мектепке дейінгі психология балалар психологиясының ажырамас бөлігі бола отырып, баланың өмірінің алғашқы 7 жылындағы психикалық дамуын зерттейді.

Мектеп жасына дейінгі балалардың психологиясының өзіндік ерекшеліктері бар. 4 жасқа жақын балаларда ақыл-ой белсенділігінің жаңа түрлері пайда болады, олар сөйлесуге және тыңдауға деген ұмтылысты көрсетеді, тақырыптың өзіне ғана емес, оның құрылымына және оны қолдану тәсілдеріне де қызығушылық таныта бастайды және бұл өз кезегінде баланың сөйлеуінде түрлі қызығушылық пенсұрақ тудырады. Сөйлеу бірте-бірте дамиды және біртіндеп баланың кез-келген іс-әрекетімен бірге дами бастайды (сурет салу, ойын, санау, бақылау және т.б.). Сөйлеу дамуының айрықша ерекшелігі-балалардың өз сөздерін ойлап табуға деген ұмтылысын, бұрыннан таныс сөздерді негізге ала отырып атауға болады. 5-6 жасқа дейін бала өз ойларын дәйекті түрде жеткізе алады, сөз тіркестерін дұрыс құра алады, ол өз сөздеріне және олардың қандай жағдайда айтылғанына назар аударады, бұл жаста баланың болашақ мәлімдемесін жоспарлауға мүмкіндік беретін ішкі сөйлеу жеткілікті түрде қалыптасады.

Л.Н. Леонтьев мектепке дейінгі жылдары баланың "алғашқы түйіндері байланады, қызметтің жаңа, жоғары бірлігін құрайтын алғашқы байланыстар мен қатынастар орнатылады, сонымен бірге субъектінің жаңа, жоғары бірлігі — жеке тұлға қалыптасады" деп жазды, сондықтан мектепке дейінгі балалық шақ кезеңі маңызды, өйткені ол тұлғаның психикалық механизмдерін дамытады. Осы кезеңде бала қоршаған әлемді белсенді түрде тани бастайды, жаңалықтар ашады, үйдегі, балабақшадағы және көшедегі заттармен танысады. Бала заттардың қасиеттерін, мүмкіндіктері мен шектерін қарастырады, тыңдайды,

ұстайды, сынайды, зерттейді. Осы кезеңде ақыл — ой белсенділігі белсенді жұмыс істей бастайды және дами бастайды, содан кейін бала өзіне бұрыннан таныс көптеген заттарды қайта қарастырады, оларға қол жетімді тәсілдермен талдау жасайды-бұл кезең үшін дидактикалық ойындар, билер, саздан немесе пластилиннен мүсіндеу және сурет салу тәрбиеде өзекті іс-әрекеттер болып саналады. Балаларда белгілі бір бағалау критерийлері қалыптасады, оларды басшылыққа ала отырып, олар әлемге деген көзқарастарын білдіреді, ал олардың басқалармен қарым-қатынасы біртіндеп моральдық сипатқа ие болады, достық сезімдері тереңдей түседі.

Мектепке дейінгі жаста танымдық процестердің белсенді дамуы жүреді, мысалы, сенсорлық даму, ол бірқатар ерекшеліктерге ие болады: сенсорлық стандарттар игеріледі, қабылдаудың фокусы, жоспарлылығы, басқарылуы және хабардарлығы артады. Ойлау өзгереді, дамудың әрбір жаңа кезеңі алдыңғы кезеңнің арқасында жүреді, бала ойлаудың жаңа тәсілдері мен ақыл-ой әрекеттерін игереді. Ойлаудың өзі визуалды-әрекеттен визуалды-бейнелі және одан әрі ауызша-логикалық жолға өтеді, ол ситуациядан тыс болады. Ойлаудың тиімді формасы балалар үшін маңызды рөл атқарады, өйткені бұл кезеңде ойлаудың интериоризациясы жүреді және сонымен бірге практикалық әрекеттерді қайта құру жүреді. Бейнелі ойлау кезінде балаларда аналитикаға дейінгі ойлау кезеңі басым болады-бала қабылдау негізінде сақталған схемалармен, белгілі бір бейнелермен ойлайды. Игерілген сөйлеу ойлау проблемаларын шешудің тәсіліне айналатын пайымдауды дамытады, ойлау проблемасы пайда болады, қызығушылық дамып, сұрақтар туындайды. Бала неғұрлым күрделі байланыстар мен қатынастарды ашады, пайымдауды үйренеді, экспериментпен айналысады. Бұл байланыстар мен қатынастарды түсінуге, өз білімі мен күшін қолдануға көмектеседі, тәуелсіздік пен табандылық дамиды.

Мектеп жасына дейінгі балаларға арналған суреттерді қабылдау кезінде оларға қойылған сұрақ үлкен рөл атқарады, әйтпесе талдау процесі қиынға соғуы мүмкін, ал кеңістікті қабылдау кезінде балалар визуалды қабылдауға сүйене отырып, бағдарлай алады, бірақ сол және оң жақтарын ажыратуда қиындықтар туындауы мүмкін. Ойлаудың дамуы сөйлеумен тығыз байланысты, ол өз кезегінде ситуациялық, белгілі бір оқиғамен байланысты қарым-қатынас пен байланыстың әмбебап құралына өтеді. Сөйлеу мәнерлілік пен жаңа формаларға ие болады, бала тілдің заңдылықтарын сөздермен "өзара әрекеттесу" арқылы үйренеді, олардың үйлесімді пайымдауды үйренеді — осылайша сөйлеу таным мен ойлаудың құралына айналады.

Мектепке дейінгі кезеңде мінез-құлықтың жеке механизмдері пайда болады және тұлғаның мотивациялық саласы белсенді түрде қалыптасады, сонымен қатар мотивтердің бастапқы бағыныштылығы қалыптасады, ерік пен ерік-жігер дамиды. Мотивтер арасында маңызды орынды үлкен мектеп жасына дейінгі балаларға тән танымдық мотив алады, өйткені 5-6 жасында ақыл-ой белсенділігі тәуелсіз сипатқа ие бола бастайды, бұл балаларға тәжірибе жинауға мүмкіндік береді.

Мектеп жасына дейінгі балалардағы жетекші әрекет — бұл ойын. Ойын (әсіресе рөлдік ойын) - бұл балаларға арналған іс-әрекеттің ерекше түрі, бұл оларға қоғамдық тәжірибені қалпына келтіруге және қабылдауға көмектеседі. Баланың "арсеналындағы" алғашқы рөлдік ойындардың бірі, әдетте, "отбасын ойнау". Ойын, оның негізінде өмірден алынған тәжірибе мен қиялды басшылыққа алады. Болашақта ойындарда бала танысатын әртүрлі мамандықтар пайда болады, ойындарда ол осы мамандықтарды сынап көреді және әртүрлі комбинациялар жасайды. Рөлдік ойынның көмегімен балалар әлеуметтік мінез-құлық нормаларын, әлеуметтік рөлдерді біледі және ойынға енгізілген әр баланың моральдық мінез-құлқы дамиды, сонымен қатар олар ұжымда өзара әрекеттесуді, ойыншыларға ақпарат беру және өздерінің мінез-құлқын құру тәсілдерін таңдауды үйренеді.

Қорытындылай келе айтарым, мектепке дейінгі балалар психологиясының маңызды міндеті — даму заңдылықтарын анықтау, оған әсер ететін себептерді іздестіру. Мектепке дейінгі балалар психологиясының негізгі зерттеу компоненттері — балдырғанның психикалық дамуын, психикалық дамудың әрбір сатысының ерекшеліктерін, психикалық дамудың маңызды жағын, баланың бойындағы психикалық процесстер мен сапалардың, қабылдаудың, зейіннің, қиялдың, есте сақтаудың, ойлаудың, сөйлеудің, сезімдердің, мінез-құлықтың, еріктің, басқарудың бастапқы формаларының пайда болуы және жетілуін қарастырады.

**Жамбыл облысы, Байзақ ауданы, Бурыл ауылы
"Өнер мектебі" МКҚК
Прима қобыз мұғалімі
Умирбекқызы Ажар**

ДИНАМИКАЛЫҚ БЕЛГІЛЕРДІ ТҮСІНІП ОЙНАУ

Бөлім:	Музыка бөлімі.
Педагогтің аты-жөні:	Умирбекқызы Ажар
Күні:	
Секция немесе үйірме атауы. Сыныбы.	Прима қобыз. 2 сынып
Сабақтың тақырыбы:	Динамикалық белгілерді түсініп ойнау.
Сабақтың мақсаты:	а) білімділік: - Шығарманы ойнау барысында динамикалық белгілерді үйрету, динамикалық күш ерекшеліктерін айырып, шығармада қолдана білу. б) дамытушылық: - Шеберлігін арттыру, әуендік сезімталдығын, тыңдау, қиялдау қабілетін дамыту. в) тәрбиелік: - Білімгердің ой-өрісінен кең орын алып, сұлулыққа, әсемдікке, отан сүйгіштікке, халқымыздың асыл мұраларын құрметтеуге, халық музыка аспаптарына деген сүйіспеншілік сезімін арттыруға, қазақ музыка өнерін құрметтеуге, адамгершілікке, ұлттық музыканы қадірлей білуге тәрбиелеу.
Құндылықтар	Ұлттық мүдде.

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезеңі/ Уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Ұйымдастыру кезеңі:	Оқушылармен сәлемдесу және олардың сабаққа қаншылықты дайын екенін көру. Нота дайындап, аспаптың құлағын келтіріп, білімгердің назарын сабаққа аудару. - Шығарманы ойнау барысында динамикалық белгілерді үйрету, динамикалық күш ерекшеліктерін айырып, шығармада қолдана білу. - Шеберлігін арттыру, әуендік сезімталдығын, тыңдау, қиялдау қабілетін дамыту.	Құрал-жабдықтарын түгелдеу.	Деңгейіне қарай бағалау.	Аспап, Журнал, Сабақ жоспары, Ақ т құралдары.
Үй тапсырмасын тексеру:	Ж.Рамо «Ригодон» шығармасын динамикалық белгілермен ойнау.	Сұрақтарға дұрыс жауап беру.	Деңгейіне қарай бағалау.	

Жаңа сабақ:

Шығарманың динамикалық белгілерінің сақталуы мен штрихтарына көп көңіл бөлу. Дыбыстың динамикалық өзгеріс кезінде дыбыстың біркелкі таза шығуын сақтай отырып, олардың үндестігі мен ырғақтық үйлесімділіктерін қадағалау. Динамика (грек тілінде “күшейту” деген сөз) деп музыкадағы дыбыс күштерін азайту немесе күшейту дәрежесін айтады. Ән-күйдің мазмұны мен табиғи болмысын ашу үшін, түрлі орындалу ерекшеліктерін білдіру үшін арнайы динамикалық белгілер қолданылады. Негізгі динамикалық белгілер орындау мағынасын білдіретін итальян тіліндегі сөздердің бас әріптерімен белгіленеді.

Айтылуы (Итальянша)	Жазылуы (таңбасы)	Мағынасы (қазақша)
Форте	<i>f</i>	қатты күшті
Пиано	<i>p</i>	ақырын, жай
Меццо-форте	<i>mf</i>	орташа, күшпен
Меццо-пиано	<i>mp</i>	ақырын
Фортиссимо	<i>ff</i>	өте күшті, қатты
Пианиссимо	<i>pp</i>	өте ақырын, жай
Крецендо		бірте-бірте күшейте
Деминуэндо		бірте-бірте жайлата
Сфорцандо	<i>sf</i>	кенеттен күшейтіп

Музыкадағы динамикалық белгілердің естілуін табиғаттағы басқа да дыбыстармен салыстыруға болады. Мәселен, өте қатты найзағайдың дыбысын - *ff*: поездың жүйткіп келіп тоқтағанын деминуэндо, тоқтап тұрған поездың бірте –бірте жүйткі жөнелгенін крецендо белгісімен. Түнгі табиғаттың мүлгіген тыныштығын *pp*; ақырын ғана себелеп жауып тұрған жаңбырды *p* бірте-бірте естілген ат тұяғының дүбірін крецендо белгілерімен салыстыруға болады.

Деңгейіне қарай бағалау.

Сергіту сәті:

Музыкалық ойындар.

Деңгейіне қарай бағалау.

Сабақты қорытындылау:	Динамикалық белгілер туралы қысқаша сұрап, сабақты қорытындылау. Сабақты қорытындылау үшін « Ноталар сөйледі » сұрақ-жауапқа көшу.		Деңгейіне қарай бағалау.	
Үйге тапсырма беру:	Шығарманы орташа екпінде, дыбыстарды таза, анық санап, динамикалық белгілерді қолдана ойнау.	Күнделікке жазып алу..	Оқушының белсенділігіне, білімділігіне, тапқырлығына қарай бағалау.	Оқушы күнделігі.

**Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Қасқасу ауылы
№2 Ш.Уалиханов атындағы жалпы орта мектебі
Ағылшын пәнінің мұғалімі
Анламасова Ақмаржан Нұрғалиқызы**

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА АЙТЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ДҰРЫС ДАМУЫ БОЙЫНША НЕГІЗГІ ҚАДАМДАР

Қазіргі таңда мектепте ағылшын тілін үйренудің негізгі мақсаты-оқушылардың коммуникативті құзыреттілігін біртіндеп және жүйелі дамыту. Бұған ауызша және жазбаша қарым-қатынас дағдылары, тыңдау және оқу, сондай-ақ ақпаратты өңдеу және беру дағдылары үшін тілдік білім мен дағдылар сияқты бірнеше компоненттер кіреді. Сонымен қатар, коммуникативті құзыреттілікті сәтті қалыптастыру үшін тілдің әлеуметтік-мәдени контекстін және тиісті лингвистикалық білімді түсіну қажет. Осы компоненттердің кем дегенде біреуінің болмауы қарым-қатынас дағдыларын дамытуға және жалпы ағылшын тілін түсінуге кедергі келтіруі мүмкін.

Ағылшын тілін меңгеру халықаралық ортада табысты қарым-қатынас жасаудың қажетті шарты болып табылады. Ол үшін оқушылар тілді ауызша да, жазбаша да қолдана білуі керек. Олар сөйлеу әрекетінің барлық түрлерін, соның ішінде рецептивті (тыңдау және оқу) және өнімді (сөйлеу және жазу) әрекеттерін меңгеруі керек. Сонымен қатар, ағылшын тілін сәтті меңгеру үшін тілдің лексикасын, фонетикасын және грамматикасын меңгеру қажет. Маңызды фактор сонымен қатар әртүрлі контексттер мен қарым-қатынас жағдайларында қолдануға болатын әртүрлі қарым-қатынас түрлері мен сөйлеу функцияларын білу болып табылады. Тек осы аспектілердің барлығын білу білім алушыларға ағылшын тілін жоғары деңгейде меңгеруге және оны тұлғааралық және халықаралық қарым-қатынаста тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Тыңдалым және айтылым сөздік қорын дамытудағы алғашқы қадамдар және ағылшын тілін оқытудың заманауи әдістерінің қажетті компоненттері болып табылады. Бұл сөйлеу әрекеттері басында қиын болуы мүмкін, бірақ олар оқушыларға есту арқылы сөйлеуді жақсырақ түсінуге және сөйлеуді жақсартуға көмектеседі. Сонымен қатар, дұрыс айтылым ағылшын тілінде тиімді қарым-қатынас жасаудың маңызды аспектісі болып табылады. Лексика мен грамматикаға ғана емес, интонацияға да назар аудару керек, өйткені бұл сөйлеуді түсіну мен қабылдауға айтарлықтай әсер етеді.

Сондай-ақ, айтылым дағдылары мен фонетикалық білімді дамыту тілдік материалды сәтті меңгеру үшін қажетті қадам екенін атап өткен жөн. Ағылшын тілін үйрету кезінде дұрыс айтылым дағдыларын қалыптастыруға және айтылымдағы қателіктерді жоюға көп көңіл бөлу керек. Ағылшын тілі сабақтарында ағылшын тілінде сәтті қарым-қатынас жасау үшін қажетті сөйлеу дағдылары мен практикалық дағдыларды қалыптастыруға назар аудару керек.

Айтылымды үйрену тілді меңгерудің маңызды кезеңі болып табылады, өйткені ол сөйлеу дағдыларын дамытуға және еркін сөйлеуге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Ағылшын тілінде айтылымды үйренудегі мақсат-бұрыннан бар және жаңа есту және сөйлеу дағдыларын дамыту арқылы сөйлеуді қабылдау мен айтудың психофизиологиялық механизмдерін тілдің фонетикалық табиғатына бейімдеу. Бұл артикуляция мүшелерінің қозғалғыштығына және адам құлағының ықтимал мүмкіндіктеріне

байланысты мүмкін. Оқушылардың гетерогенді деректерін ескеру маңызды, өйткені әр баланың есту және артикуляциялық сезімталдығы әртүрлі болуы мүмкін.

Фонематикалық айтылымның дұрыстығы және еркін сөйлеу-айтылымның негізгі талаптары. Біріншісі сөйлеудің фонетикалық дизайнының жеткілікті дұрыстығын талап етеді, сондықтан әңгімелесуші оны түсіне алады. Екіншісі оқушының қалыпты сөйлеу қарқынымен сөйлей алатындай дәрежеде айтылу дағдыларын автоматтандыруды талап етеді. Осылайша, айтылымды үйрену ағылшын тілін сәтті меңгерудің және ауызша және жазбаша сөйлеу дағдыларын дамытудың ажырамас бөлігі болып табылады.

Оқушылардың айтылымын жақсартуға көмектесетін көптеген әдістер бар және ең тиімдісі-ойындарды пайдалану. Ойын тек көңіл көтеру ғана емес, сонымен қатар оқушылардың эмоционалды және психикалық белсенділігін ынталандыру тәсілі. Білім беру ойындары материалды игеруді жақсартуға, сондай-ақ әлеуметтік дағдылар мен ақыл-ой қабілеттерін дамытуға көмектесетіні белгілі. Көптеген танымал мұғалімдер бұл фактіні біле отырып, оқушылармен жұмысында ойындарды пайдаланады.

Бұдан басқа, ойындар әр оқушының ақыл-ой қабілеттерін көрсете алады және олардың жеке қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Ойын барысында оқушылар нақты мәселелерді шешудің әртүрлі тәсілдерін талқылай алады, бұл оларға шығармашылықпен ойлауды және білімді нақты өмірде қолдануды үйренуге көмектеседі. Нәтижесінде оқу процесінде ойындарды пайдалану оқушылардың айтылуын жақсартудың және олардың ақыл-ой және әлеуметтік қабілеттерін дамытудың маңызды және тиімді әдісі болып табылады.

Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың айтылымын жақсарту үшін фонетикалық ойындарды қолдануға болады, олар қателіктердің алдын алуға және қателерді түзетуге бағытталған ойындарға бөлінеді. Алайда, күрделі дыбыстар мен дыбыстардың тіркесімдері алғашқы сабақтардан бастап кездесетіндіктен, материалды жеңілдету мүмкін емес, ал ойындар қарапайымнан күрделіге дейін өткізіледі және сабақта енгізілген сөздермен байланысты.

Фонетикалық дағдыларды қалыптастырудың тиімді әдістерінің бірі-өлеңдерді, рифмаларды, диалогтарды және прозалық үзінділерді қолдану. Бұл материалдар сабақта нақты жағдай жасауға және ағылшын тілінің дыбыстық жағын меңгеру процесіне ойын элементін енгізуге көмектеседі. Рифмдер, әсіресе, материалды есте сақтауға көмектеседі, өйткені оларды есте сақтау әр түрлі үндестіктермен, рифмдермен және ырғақтармен жеңілдетіледі.

Айта кету керек, айтылым дағдыларын қалыптастыру белгілі бір қарым-қатынас жағдайында болуы керек немесе мүмкін болса, осы шарттарға еліктеуі керек. Сондықтан, фонетикалық ойындар өткізу және ағылшын тілін оқыту практикасында өлеңдер, рифмалар мен диалогтарды қолдану осы пәнді жақсы меңгеруге, тіл, сөздік қоры және оның жұмыс істеу ерекшеліктері туралы білімдерін кеңейтуге ықпал ететіні сөзсіз.

Осылайша, дұрыс айтылым ағылшын тілін үйренудегі негізгі дағдылардың бірі болып табылады, өйткені ол ағылшын тілінде тиімді қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Мектептегі ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың дыбыстарды, фонемаларды, сөздерді және сөз тіркестерін ағылшын тілінде дұрыс айтуды үйренуі үшін олардың айтылым дағдыларын дамытуға жеткілікті көңіл бөлу керек. Фонетикалық ойындар мен рифмаларды қолдану балалардың айтылу дағдыларын қалыптастырудың тиімді әдістері болып табылады. Бұл әдістер сабақтарда ойын ортасын құруға, балалардың назарын ағылшын тілін үйренуге аударуға, сондай-ақ жаңа материалды тиімдірек есте сақтауға көмектеседі.

Дұрыс айтылым ауызша сөйлеудің ажырамас бөлігі болып табылады және онсыз оқушылар ағылшын тілінде сөйлеуде қиындықтарға тап болуы мүмкін. Сондықтан, ағылшын тілін оқыту кезінде балалар өз білімдерін іс жүзінде сәтті қолдана алатындай етіп айтылу дағдыларын дамытуға тиісті назар аудару қажет.

ФИЗИКА САБАҒЫНДА ДЕҢГЕЙЛІК ТАПСЫРМАЛАРДЫ ОРЫНДАТУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЕСЕП ШЫҒАРУ DAҒДЫЛАРЫН АРТТЫРУ

Қазіргі уақыт талабына сай білім беру мазмұнының жаңарту – бүгінгі күннің басты міндеті. Білім беру жүйелерінде сан алуан жұмыстар жүргізілуде. Оның ең басты, бірі де бірегейі – білім мазмұнын ұлттық негізде жетілдіре отырып, білім мен тәрбиені ұлттық рухта әлемдік жүйеге жақындастыру. Сондықтан оқу-ағарту саласына оқу үдерісіне жаңа технологияларды кең көлемде енгізілуде. Сондай педагогикалық оқыту технологиясының бірі, оқушының да, мұғалімнің де белсенді шығармашылық қызметін дамытатын «деңгейлеп оқыту технологиясы». Деңгейлеп оқыту технологиясы әр оқушыларға өз мүмкіндіктерін толығымен пайдалана отырып білім алуға жағдай жасайды және әртүрлі категориялардағы балаларға бірдей зейін аударып, олармен саралай жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Деңгейлеп оқыту технологиясының маңыздылығы – қиындықты жеңіп, қызығушылығының пайда болуы, жаппай жұмысқа кірісуі, бос отыратын оқушының болмауы, білімпаздығын дамытуы, ізденіс дағдысы, шығармашылық қабілетті дамыту. Орта мектепте деңгейлеп оқыту технологиясына деңгейлік тапсырмаларды орындау, соған сәйкес оқушы білімін бағалау төрт деңгейге бөлінеді. Бірінші деңгейдегі тапсырмалар жеңіл, қарапайым түрде ұйымдастырылып отырады. Деңгейден деңгейге көшкен сайын тапсырмаларға қойылатын талаптар да артып, күшейіп отырады, тапсырма мазмұны біртіндеп күрделене түседі. Міндетті деңгейдегі тапсырмалар мұғалім түсіндерген білімді оқушының қайталап бере алатынындай болуы керек. Оқушыны жаңадан меңгерген білімін кез келген жағдайда тани алуға дағдыландыратын болуы қажет. Физика пәнінде мұндай талаптар жаңа тақырыпты игеру соңында шығарған есептерге ұқсас тапсырмалар құру арқылы орындалады және олар оқушының өзі шығарған ереже, анықтама, заңдарын бекітуге арналады. Бұл деңгейдегі тапсырмаларды орындаған оқушылар 4-5 балл алып, бағалау жүйесінің «қанағаттанарлық» деген бағасына сәйкес бағаланады.

Алгоритмдік деңгейдің тапсырмалары өткен материалмен өзара салыстыра отырып, жаңа материалдың ерекшеліктерін ажырата алуға негізделген болуы керек. Яғни, бұрынғы тапсырмаларға ұқсас, бірақ оларды орындау үшін алғашқы алған білімдерін түрлендіріп пайдалану қажет болады. Мұндай тапсырмаларды орындаған оқушылар 6-7 балл алып, бағалау жүйесінің «жақсы» деген бағасына сәйкес бағаланады. Эвристикалық деңгейдегі тапсырмаларды орындау барысында оқушылар жаңа тақырып бойынша меңгерген алғашқы қарапайым білімдерін (заңдылықтар шығару, анықтамалар, формулаларды жаттау, т.с. с.) жетілдіріп, тереңдетумен қатар, ол тағы да жаңа білімді меңгеріп, өзі үшін жаңалық ашуы тиіс. Мұндай жұмыс – анализ бен синтез және салыстыру арқылы негізгісін анықтау, қорытындылау сияқты ой жұмыстарын қажет етеді. Мұндай есептерді шешу барысын оқушылар жаңа есептерге тап болады да, проблемалық жағдай туындайды. Оны шешу үшін оқушы жаңа әдістер іздеуі керек. Бұл деңгейдегі тапсырмаларды орындаған оқушылар білімі 8-10 баллмен есептеліп, бағалау жүйесінің «өте жақсы» деген бағасына сай баға алады.

Шығармашылық деңгейде тапсырманың мақсаты тереңдетіліп, оқушылардың жинағын өмірлік тәжірибесі мен қалыптастырған ұғым түсініктерінің, қиялы мен белсенді ой еңбегінің нәтижесінде жүзеге асырылады. Бұл деңгейдің тапсырмалары ғылыми көзқарасын қалыптастыруға баулитын болуы қажет (реферат, баяндама, өз ойын, пікірін қосатын тапсырмалар, т.б.). Оқушының жеке ізденісі болғандықтан, бұл деңгейде оқушы білімі бағаланбайды, бірақ ынталандырудың басқа түрлері қарастырылады (баспасөз бетінде жариялау, мақтау қағазымен мадақтау, т.б.). Деңгейлік тапсырмалармен жұмыс жүргізу оқушының жеке қабілетін ашуға, өзіне деген сенімін арттыруға, пәнге деген қызығушылығын арттыруға жол ашады. Енді, мысалға 9-сынып физика пәнінен «Гармониялық тербелістердің негізгі сипаттамалары» тақырыбына деңгейлеп оқыту технологиясын қолдану әдістемесін қарастырайық.

Бастапқы деңгей

1. Төменде көрсетілген қозғалыстың қайсысы механикалық тербелістер деп аталады? Барлық дұрыс жауаптарды көрсетіңдер.

А) Өткеншектің қозғалысы

- Б) Жерге түсіп бара жатқан доптың қозғалысы
В) Гитараны тартқан кездегі шегінің қозғалысы
2. Гармониялық тербелістің графигі 1-суретте көрсетілген. Барлық дұрыс жауаптарды көрсетіндер.
А) Тербеліс амплитудасы 10 см.
Б) Тербеліс периоды 2 с.
В) Тербеліс жиілігі 0,5 Гц.

Орташа деңгей

1. Дененің тербеліс жиілігі 2000 Гц. Тербеліс периоды неге тең?
2. Дененің тербеліс периоды 10-2 с. Тербеліс жиілігі неге тең?

Жеткілікті деңгей

1. Егер жиілігі 0,5 Гц, ал амплитудасы 80 см-ге тең болғандағы гармониялық тербелістің теңдеуін жазыңдар.
2. Минутына 60 тербеліс жасайтын, амплитудасы 8 см-ге тең гармониялық тербелістің теңдеуін жазыңдар.

Қорыта айтқанда, физика пәнін оқытуда деңгейлеп оқыту технологиясын қолдану біріншіден, мұғалімнің еңбек өнімділігін арттырады. Екіншіден, әр оқушының оқу нәтижелерін бақылауға және кері байланыстар жүйесі білім алушылардың жеке ерекшеліктері мен қабілеттерін, мінез-құлқының сипатын ескере отырып, білімді терең меңгерулеріне мүмкіндік береді. Үшіншіден, кез-келген технология сияқты мақсаты нақты анықталатындықтан, бақылаудың шынайы әдістерін пайдалану субъективті факторлардың рөлін кемітуге мүмкіндік береді. Төртіншіден, оқыту технологияларын құру оқыту нәтижелерінің мұғалімнің біліктілік деңгейлеріне тәуелділігін кемітуге, сонымен қатар, барлық орта білім беру мекемелерінде оқушылардың пәнді меңгеру деңгейін теңестіруге қолайлы жағдай тудырады. Бесіншіден, технологияландыру орта мектеп пен кәсіби білім беру бағдарламаларының сабақтастығына алғышарт болады.

**Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Қасқасу ауылы
№2 Ш.Уалиханов атындағы жалпы орта мектебі
Бастауыш сынып пәнінің мұғалімі
Билерова Лаззат Керимхановна**

БАСТАУЫШ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАНЫҢ ТӘРБИЕ ҮРДІСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Жалпы педагогикалық үдерісте тәрбие жұмыстары да өз өрісін табады. Бұл үдеріс, әдетте, дербес сипатты құбылыс ретінде қарастырылады, себебі ол өз ерекшеліктеріне ие болуымен оқу үдерісіне де, даму үдерісіне де жанаса бермейді. Тәрбие барысын зерттеуші педагогика саласы тәрбие теориясы деп аталады. Егер оқу үдерісінің субъекттері мұғалім мен оқушы есептелетін болса, тәрбие үдерісінің қатысушылары-тәрбиеші мен тәрбиеленуші. Бастауыш мектепте оқуды да, тәрбиені де жүргізетін бір тұлға-маман педагог. Бастауыш мектеп жасындағы баланы тәрбиелеу – жалпы тәрбие үрдісінің ең негізі кезеңі. Сондықтан мұғалім алдымен жалпы тәрбие үрдісінің теориясы мен жетекші идеясын және бастауыш саты оқушысының жас ерекшелігін, соған орай балаға педагогикалық қолдау көрсетуді қатар білуі тиіс.

Тәрбие-мақсатты жүйеде тұлға қалыптастыруға бағытталған үдеріс, яғни арнайы ұйымдастырылған, тәрбие мақсатын іске асыруға бағытталған тәрбиеші мен тәрбиеленуші арасындағы басқарымды әрі бақылаулы өзара ықпалды іс-әрекет қатынастары. Тәрбиені ұйымдастыру формасы-бұл тәрбие процесін ұйымдастыру тәсілі. Бала адамдармен бірлескен іс-әрекет процесінде және олармен қарым-қатынас барысында өзінің дағдыларын, мінез-құлық үлгілерін, құндылықтарын, сезімдерін дамытады, қалыптастырады. Сондықтан сынып жетекшісі тәрбиелік мақсаттарға жету үшін балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, әртүрлі іс-әрекеттерді ұйымдастыра білуі керек. Сынып жетекшісі ретінде мен балалармен жұмысымды сыныптың тәрбие жұмысының жоспарына сәйкес құрамын. Ағымдағы оқу жылына арналған сыныптың тәрбие жұмысының мақсаты білім алушыларды

әлеуметтендіру бағыттарының бірі ретінде шығармашылық әлеуметтік белсенді тұлғаны дамыту үшін жағдай жасау болып табылады (ұйымшыл ұжымды, тұлғаның адамгершілік қасиеттерін, білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру) сыныптың тәрбие жұмысының міндеттері:

- патриотизм сезімін, Отанға, өлкеміздің өзіндік мәдениетіне деген сүйіспеншілік пен құрмет сезімін тәрбиелеу.

- ұжымды біріктіру бойынша жұмыс, бір-біріне ұқыпты қарауға, өзара көмекке тәрбиелеу.
- оқуға саналы және адал көзқарасты қалыптастыру, адамгершілік нормаларын меңгеру және практикалық қолдану негізінде адамның адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу үшін жағдай жасау.

- жеке гигиена ережелері, салауатты өмір салты туралы білімді тереңдету және жүйелеу.

Сыныптың тәрбие қызметінің бағыттары:

- "денсаулық" бағыты
- "өзара іс — қимыл" бағыты
- "адамгершілік" бағыты
- "Интеллект" бағыты
- "бос уақыт" бағыты
- "отбасы" бағыты

Мерекелер, саяхат ойындары, сынып сағаттары, жарыстар, экскурсиялар, танымдық ойындар, викториналар және басқа да көптеген тәрбие іс-шаралары оқушылар үшін ерекше тәрбие ортасын жасайды. Ұжымдық істер тек оқушылар үшін ғана емес, ата-аналар үшін де оқиғаларға айналады. Мерекелер мен бірлескен іс-шаралар қуаныш әкеледі, көңіл-күй қалыптастырады, әр баланың жадында қалады. Бірінші сыныпта оқу жылындағы тәрбие жұмысы балаларды ұжымдағы мектеп өмірімен таныстыруға бағытталған. Балалардың жолдастық сезімін дамыту, бір-бірімен мәдени қарым-қатынас жасау, шындықты айту, мектепте, сыныпта, отбасында мінез-құлықтың негізгі ережелерін сақтау қажеттілігі қамтылған. Бұған сынып сағаттары даықпал етеді: "Не жақсы, не жаман", "Сыпайылық мектебі". Мен, әңгімелесу, сынып сағаттарындағы рөлдік ойындар арқылы балаларды қоғамдық орындарда, көшелер мен жолдардың қиылысында жүріс-тұрыс ережелерін сақтауға, салауатты өмір салты ережелерін сақтауға, спортпен және дене шынықтырумен айналысуға үйретуге тырысамын: "Менің спорттық жетістіктерім" сыныбының үздік спортшысына конкурс, "Олимпиада ойындарының тарихы" жобасы, "Ұқыпты жаяу жүргіншілер клубы" (танымдық ойын), "Бағдаршамға бару" (жаттығулары), "Біз асханаға барамыз", "Денсаулық еліне саяхат" (сынып сағаты) және т. б. Балалардың сынып сағаттарын дайындауға қатысуы өте маңызды: олар сыныпта немесе үй кітапханасында тақырыптық кітаптарды таңдады, өлеңдер үйренді, суреттер салды, пайдалы кеңестер дайындады және т.б. іс-шараларды дайындауға көмектеседі. Мен сөйлеу тілін, шығармашылық қабілеттерін, мейірімділік пен жауаптылық сезімдерін дамытуға бағытталған дамытушы сабақтарды қолданамын: "Бұл мен" өзін-өзі таныстыру, "Мен және Лего" байқауы. Табиғат әлеміне саяхат, викториналар, кітап оқу, "Құстарды қыста тамақтандырыңыз" және басқа да акцияларға қатысу балаларда табиғатпен өзара әрекеттесудің эмоционалды-сезімтал тәжірибесін, табиғаттағы экологиялық сауатты мінез-құлықты кеңейтуге ықпал етеді.

Туған табиғатқа деген сүйіспеншілік-Отанға деген сүйіспеншіліктің алғашқы белгілерінің бірі. Моральдық-эстетикалық және рухани - адамгершілік бағыттар бойынша жұмыс балалардың туған жеріне, Отанына, адамзатқа деген сүйіспеншілік сияқты күрделі сезімдер мен ұғымдарды қалыптастыру мүмкіндігін анықтайды. Мен балаларда патриоттық сезімдерді, бүкіл планетада бейбітшілікке деген ұмтылысты, соғысқа деген теріс көзқарасты тәрбиелеуге тырысамын; балаларды патриоттық тәрбиелеу мәселелері бойынша сырттай экскурсиялар, "Батылдық" сабақтарын өткіземін. Сонымен қатар тұлғаның эмоционалды-сезімтал саласын дамыту бойынша жұмыс жүргізілуде. Мысалы: "Мейірімділік пен құрмет күні", "Ең жақын және қымбат адам" - Аналар күніне; "Туған күн күні", "Қош бол бастауыш мектеп" мерекелеріне қатысу. Ұжымда өзін-өзі басқару бойынша-міндеттер бөлінді, бұл балалардың жауапкершілігін, тәуелсіздігін, ұйымшылдығын тәрбиелейді. Балалар сыныпта кезекшілік етеді, еңбек жұмыстарына қатысады, бөлме өсімдіктеріне күтім жасайды.

Тәрбие үрдісі нәтижесі тәуелді болатын факторларды өзіне міндетті құрауыштар ретінде: балалар мен педагогтар саналы сезінген, олардың бірлескен әрекеттерінің сипатын анықтайды, қабылдаған мақсаттарды, сол әрекеттің өзін, оның қатысушыларының арасында қатынастарды, осы үрдістерді басқаруды енгізуі тиіс.

**Алматы қаласы, Жетісу ауданы
№129 жалпы білім беретін орта мектеп
Қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі, педагог-модератор
Манап Сымбат Талғатқызы**

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУЫ

Еліміздің білім беруді дамыту тұжырымдамасында мектеп алдына қойылған мақсаттар мен міндеттер заманауи мектеп түлектерінің коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға ықпал ететін елеулі тәсілдерге назар аударуға итермелейді. Мұғалімдерді оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың құзыреттілік тәсіліне бағыттайтын білім берудің мақсаттары қолданыстағы білім беру технологияларына қойылатын талаптарды, оқыту мен тәрбиелеудің нәтижелерін бағалау критерийлерін өзгертуді, білім берудің сапалы жаңа деңгейіне жетуді көздейді.

Қазіргі білім берудің мақсаты – Қазақстан Республикасының қоғамдық, эмоционалдық және саяси өміріне тиімді қатысуға дайын, бәсекеге қабілетті тұлғаны дайындау. Заманауи білім берудің міндеттері – қазақстандық патриотизмге, адам құқықтары мен бостандықтарын құрметтеуге тәрбиелеу, табысты және нәтижелі еңбекке дайын, өмір бойы білім алуға ұмтылатын құзыретті, белсенді, шығармашыл, сондай-ақ салауатты өмір салтын ұстанатын отбасында, қоғамда, ұжымда өз іс-әрекетіне және әлеуметтік рөлді орындауға әлеуметтік бекітілген құндылық бағдарлары бар әлеуметтік бейімделген тұлғаны қалыптастыру.

Тілдік құзыреттілікті қалыптастыру – тілді оқытудың ең маңызды аспектісі, өйткені тілдік құзыреттілік – оқушылардың сөздерді, олардың түрлерін, синтаксистік құрылымдарды әдеби тіл нормаларына сәйкес қолдану, оның синонимдік құралдарын пайдалана білу, сайып келгенде тіл байлығын меңгеру табысты сөйлеу әрекетінің шарты ретінде.

Соңғы уақытта біздің қоғамда тілдік құзыреттілікті қалыптастыруға ерекше мән берілуде, өйткені дәл осы әлеуметтік белсенді тұлғаның табысты қалыптасуының кепілі болып табылады.

Сонымен, коммуникативті және тілдік құзыреттіліктерді дамытудың жоғары деңгейіне жету үшін ең алдымен шешуді қажет ететін мақсаттар мен міндеттер айқындалады:

- жаңа білім беру технологияларын, оқытудың белсенді түрлерін қолдану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін дамытуға жағдай жасау;
- оқытудың белсенді түрлері арқылы мектеп оқушыларының ауызша және жазбаша сөйлеуін дамытуға ықпал ету;
- әр оқушының шығармашылық әлеуетін ашуға және жүзеге асыруға ықпал ету;
- тілдік құзыреттілігін арттыру, оның ішінде тілдің өзінің байлығын меңгеру, әдеби тілдің барлық нормаларын, оның ішінде емле ережелерін (орфографиялық және пунктуациялық) меңгеру.

Жұмыс тәжірибесінде коммуникативтік және тілдік құзыреттіліктерді қалыптастырудың келесі кезеңдерін ажыратамыз:

1. Құзыреттілікті көрсетуге дайын болу: теориялық материалды практикалық қолдану призмасы арқылы зерттеу.

2. Құзыреттілік мазмұнының мағынасын меңгеру: тілдік материалды бақылау, эвристикалық әңгіме, тіректік схеманы модельдеу.

3. Құзыреттіліктің көріну тәжірибесі: сөздік жұмыстары, мәтінмен жұмыс, диалогты оқыту, жеке белсенділік өнімін жасау, құзыреттілік мазмұнына қатынасы, құрылған мәтін бойынша рефлексия, сөйлеу мінез-құлқын түзету, оқу материалының мазмұны бойынша жұмыс, коммуникативті және тілдік құзыреттіліктердің барлық элементтерін дамыту, оқу тәжірибесінің мазмұны педагогикалық әдістемелерді мұқият тандауды талап етеді.

4. Мәтінмен жұмыс істеуге көп көңіл бөлу керек: мәтінмен күрделі жұмыс, мәтінге лингвистикалық және стилистикалық талдау жасау, мәтінді өңдеу, әртүрлі типтегі презентацияларды жазу (толық, қысқа, шығармашылық тапсырмамен және т.б.), шығармашылық жұмыстардың әр түрін жазу (шығармалар, дәлелдемелік эсселер, сценарийлер, оның ішінде стилизациялар, өлеңдер), өз шығармашылық және ғылыми жобаларын сабақта және сабақтан тыс уақыт аясында жүзеге асыру.

Барлығымыз білетіндей, заманауи сабақ әр оқушының оқу нәтижесі ретіндегі құзыреттер жиынтығын меңгеруге бағытталған. Осыған сәйкес олар үш негізгі құзыреттілікке қол жеткізу құралы ретінде қабылданады: мәселені шешу құзыреттілігі және өзін-өзі ұйымдастыру, ақпараттандыру құзыреті, коммуникативтік құзыреттілік. Мәселені шешу құзыреттілігі және өзін-өзі ұйымдастыру әртүрлі жағдайларда мәселені анықтауға, жауапты шешімдерді бағалауға, шешімдердің салдарын бағалауға, өз қызметіне мақсат қоюға, оны шешу үшін қажетті жағдайларды анықтауға, жоспарлауға және ұйымдастыруға, сонымен қатар оған қол жеткізу, өз қызметін және оның нәтижелерін өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі бағалауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Оқу үрдісінің жағдайында жағдайды мұғалім белгілейді. Сөйлеу әрекетінің пәні – белгілі бір тақырып аясында белгілі мотивтерге байланысты айтылатын ойлар.

Коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастырудағы мұғалімнің негізгі міндеттерінің бірі оқушылардың қарым-қатынастың жоғары деңгейіне сәйкес келетін дағдылар мен қабілеттерді меңгеретіндей жағдайларды ұйымдастыру болып табылады. Соңғы кездері педагогика мен психология бойынша шетел әдебиетінде де, отандық әдебиеттерде де адамның басқа адамдармен қарым-қатынас саласындағы жетістіктері «коммуникативтік құзыреттілік» ұғымын көбірек көрсетуде.

Психологиялық-педагогикалық зерттеулерге сәйкес коммуникативтік құзыреттілік келесі құрамдастарды қамтиды:

1) эмоционалды (эмоционалды жауап беруді, эмпатияны, басқаға сезімталдықты, жанашырлықты, серіктестердің әрекеттеріне назар аударуды қамтиды);

2) когнитивтік (басқа адамның білімімен байланысты, басқа адамның мінез-құлқын болжай білу, адамдар арасында туындайтын әртүрлі мәселелерді тиімді шешу қабілетін қамтиды);

3) мінез-құлық (баланың ынтымақтасу қабілетін, бірлескен іс-әрекетін, бастамасын, қарым-қатынастағы сәйкестігін, ұйымдастырушылық қабілетін және т.б. көрсетеді).

Коммуникативтік құзыреттілік – адамның қоғамда өмір сүру нормалары мен ережелерін адекватты орындауға мүмкіндік беретін қарым-қатынас дағдылары. Коммуникативтік қарым-қатынастың мәні оқыту үрдісінің қарым-қатынас процесінің үлгісі болып табылатындығында. Қазақ тілін оқытудың бастапқы кезеңінде оқушылардың бастауыш деңгейінде қарым-қатынасқа мүмкіндік беретін коммуникативтік құзыреттілік негіздері қаланады. Сонымен қатар, қазақ тілін басқа ұлттық мәдениетпен қарым-қатынас және өзара әрекеттестік құралы ретінде оқушылардың қазақ тілін меңгеруге деген ұмтылысын қалыптастырумен байланысты қазақ тілін оқытудың дамытушылық және тәрбиелік аспектілері басымдыққа ие.

Тіл үйретудегі коммуникативтік бағыт ойын техникасын жүйеде жүзеге асыру мүмкіндігін табады. Оған сюжетті ойындар мен ойын жағдайлары кіреді.

1. Сюжетті ойындардың алдында «пәндік» деп аталатын ойындар тұрады. Олар объектілермен сөйлеу-ойын әрекеттерінің негізін құрайды, оқушылар белгілі рөлдерді алатын қарым-қатынас ойынына көшу үшін жағдай жасайды.

2. Оқушылардың мотивациялық негізде бірдеңені сипаттау, түсініктеме беру, түсіндіру, айту, көрсету немесе істеу қажеттілігі туындайтын рөлдік ойындар қарым-қатынастың тиімділігіне ықпал етеді.

3. Мен өз сабақтарымда стратегияларды (жаңылтпаштар, көрнекі дәлелдермен жұмыс, контекстік оқыту технологиясы, мәтіндердің фотосуреттермен сәйкестігі, «Блум түймедағы», «Драма», «Стоп-кадр» тәсілдерін) қолданамын.

Коммуникативтік құзыреттілік нақты өмірлік жағдайларда өз мәселелерін шешу үшін ауызша және жазбаша қарым-қатынастың әртүрлі құралдарын пайдалануға, өз көзқарасын білдіруге және этикет нормаларына сәйкес адамдармен топта қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді. Оқыту әдісін таңдау жоспарланған нәтижелердің сипатымен анықталуы керек. Сабақтың нәтижесі – оқушыларды өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі жетілдіруге бағыттайтын білім, білік, дағды. Құзыреттілік – адамның қасиеттері мен қасиеттерінің жиынтығы. Құзыреттілік оқушының оқу іс-әрекеті үшін өзінің адами мүмкіндіктерін жүзеге асыру қабілетін сипаттайды.

Осылайша, коммуникативтік тәсілді оқу-тәрбие үрдісінде қолданудың артықшылығы – коммуникативті дағдыларды қалыптастыру оқушылардың ынтасын арттыруға, пәнаралық байланыс орнатуға көмектеседі. Бұл бұл өз кезегінде танымдық белсенділікті, қиялды, өзін-өзі басқаруды, топпен жұмыс істеу дағдыларын және т.б. дамытуға ықпал етеді.

**Түркістан облысы, Төлеби ауданы, Қасқасу ауылы
“Б.Түлкиев атындағы жалпы білім беретін мектеп”КММ
Информатика пәнінің мұғалімі
Ибраһимова Гулнур Смайловна**

ИНФОРМАТИКА САБАҚТАРЫНДАҒЫ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯЛАНҒАН ӘДІСТІ ҚОЛДАНУ

Мектептегі білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінде оқушылармен олардың жеке қабілеттерін дамытуға және өскелең ұрпақтың қоғамда табысты әлеуметтенуіне ықпал ететін жаңа жұмыс түрлерін іздеуге үлкен көңіл бөлінуде.

Әдетте мұғалімнің сабақта таңдаған қарқыны барлық сынып оқушылары үшін қалыпты емес, тек белгілі бір топ үшін, қалғандары үшін ол тым жылдам немесе тым баяу. Бір оқу міндеті тікелей кейбір оқушылар үшін шешілмейтін мәселеге айналады, ал басқалары үшін керісінше. Бір мәтінді кейбір оқушылар бірінші оқығаннан кейін түсінеді, ал басқалары қайталауды қажет етеді, ал үшіншісі осы материалды нақтылауды қажет етеді. Оқу материалын игерудің сәттілігі, оны игеру қарқыны, білімнің беріктігі, сонымен қатар көптеген факторларға байланысты оқушылардың танымдық мүмкіндіктері мен қабілеттері мұғалімнің бір қызметіне ғана байланысты емес. Оқушылар өздерінің бейімділіктерімен, есте сақтау түрлерімен, дайындық деңгейімен, қоршаған әлемді қабылдауымен, мінез ерекшеліктерімен ерекшеленеді. Бұдан шығатыны, мұғалімнің міндеті-әр баланың нақты және әлеуетті мүмкіндіктерін сыныптық оқу түрінде пайдалану мүмкін болатын оқу жағдайларын жасау. Оқушыларға нақты дифференциацияланған тәсілді жүзеге асыру бұл мәселені шешуге ықпал етеді.

Оқытуды дифференциациялау-бұл әр оқушы үшін білім деңгейі мен сапасын қатаң анықтау ғана емес, бұл оның жеке басының ерекшеліктерін ескеру, өзінің жеке басын анықтауға, қабілеттерін дамытуға және ашуға көмектесу және қолдау. Оқытуды саралау жұмсақ, икемді, өзгермелі, оқушылардың әлеуметтік-мәдени жағдайлары мен қажеттіліктеріне бейімделіп, оқудың жеке бағытын күшейтіп, оның гуманистік мағынасын ашуы мүмкін болуы керек.

Соңғы жылдары информатика әдістемесінде информатика пәнін тек компьютерлік сауаттылықты қалыптастыру міндетімен байланыстыруға болмайтынын түсіну байқалды. Информатика пәнінің міндеттері мектеп оқушыларын практикалық іс-әрекетке және еңбекке дайындау міндеттерімен шектелмейтіндігін атап өткен жөн. Информатика пәні жалпы білім беретін оқу пәні ретінде компьютерлік сауаттылықты дамытудың қолданбалы міндеттерінің шеңберінен шығатын оқу міндеттерінің кешенін құрайды.

Информатика пән ретінде білім беруді дифференциациялауды жүзеге асыруға ерекше зор мүмкіндіктер береді, олар мыналарға байланысты:

Біріншіден, информатиканың оқу үдерісіне енгізген ақпараттық технологиялардың әлеуеті;

Екіншіден, осы оқу пәнінің кең пәнаралық байланыстары;

Үшіншіден, білім беру мазмұнының маңызды қолданбалы құрамдас бөлігі – ақпараттық технология құралдары мен оларды адам қызметінің әртүрлі салаларында пайдалану әдістері, ол білім мазмұнын дифференциациялаудың табиғи саласын қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар, информатиканы оқыту кезінде компьютермен жұмыс істеу дағдылары бойынша дифференциациялау қажеттілігі туындайды: оқушылардың информатика бойынша білім деңгейі әртүрлі, үй тапсырмаларын орындау және заманауи компьютерлік технологияларды қолдануға байланысты өз мүдделерін қанағаттандыру үшін компьютерге қол жеткізудің әртүрлі мүмкіндіктері бар (мәтіндік және графикалық редакторлармен жұмыс, интернет ресурстарын пайдалану және т.б.).

Дифференциацияланған оқыту жүйесін қолдана отырып, әр оқушының психологиялық ерекшеліктерін, оның нақты мүмкіндіктерін ескеру қажет.

Информатика сабағында дифференциациялау оқыту процесінде деңгейлік және бейіндік тәсілдердің бірлігі пайдаланылады және бұл ұғымдар бір-біріне сәйкес емес өмір сүре алмайды. Бұл тәсілдер білім беруді ізгілендіру тұжырымдамасы аясында үйлесімді біріктірілген. Мұғалім информатиканы оқыту процесінде оқушылардың жаңа білімді қабылдаудан ләззат алуы үшін мүмкіндігінше қызықтыруы керек. Ол үшін дифференциация мен дараландыруды оның жүзеге асырудың ең жоғарғы формасы ретінде қолдану қажет.

Информатиканы жоғары деңгейде оқып-үйрену бейіндік дифференциацияға сүйенбестен максималды оң нәтижемен жүзеге асырылмайды. Бұл информатика сабақтарындағы бейіндік дифференциациялау оқу тиімділігінің драйверіне айналуы тиіс. Бұл пәнді терең меңгеруге, мектеп оқушыларының информатика және ақпараттық технологиялар туралы түсініктерін кеңейтуге, оларды адам қызметінің әртүрлі салаларында қолдану мүмкіндіктеріне бағытталған. Информатика сабағында дифференциацияланған оқытуды пайдалану дәстүрлі сабақтармен салыстырғанда инновациялық әдіс деп айтуға болады.

Қазіргі заманғы дифференциацияланған оқыту жүйесінің соңғы элементі-білім алушының танымдық саласының дамуын және оның материалды игеру дәрежесін үнемі бақылау және бағалау. Бұл ретте таңдалған оқыту стратегиясының оқушының даму деңгейіне сәйкестігін айқындау, сондай-ақ бағдарламаны оқушылардың жеке ерекшеліктеріне барынша бейімдеу мақсаттары қойылады. Сонымен қатар, әлсіз оқушылар өздерін басқалар сияқты сезінбеуі үшін сабақтарды осылай құру өте маңызды. Мұғалім информатиканы оқыту кезінде дифференциациялау мәселесіне өте мұқият қарауы керек, бірақ сонымен бірге әлсіз оқушыларды жаңа білім алуға және күшті оқушылар тобына көтерілуге ынталандыруы керек.

Информатика сабақтары күшті де, әлсіз оқушылардың да осы пәнге деген танымдық қызығушылығын арттыратындай етіп құрылуы керек, бұл үшін оқытудың тиімділігі мен тиімділігі жоғары болатын жаңа білім алудың және бұрыннан бар білімді бекітудің формаларын таңдау қажет. Мұғалім қолда бар дидактикалық мүмкіндіктерге сүйене отырып, дифференциацияланған әдісті құруы керек және сонымен бірге өзінің кәсіби деңгейін көтеруге тырысуы керек.

Қорытындылай келе айтарым, кез келген мәселені шешу, ең алдымен, білім беруде, ережені үнемі сақтамайынша мүмкін емес: егер ересек пен бала арасында өзара түсіністік, ынтымақтастық болмаса, ештеңе нәтиже бермейді. өзара сыйластық. Адамды тәрбиелеу мен оқыту – күрделі, көп қырлы, әрқашан өзекті міндет. Әрбір баланың үлкен әлеуеті бар, оны жүзеге асыру үлкендерге байланысты. Ал мұғалімнің міндеті негізінен оқушының өзін-өзі анықтауға, өзін-өзі растауға және өзін-өзі жүзеге асыруға қабілетті, еркін, шығармашыл және жауапты тұлға болып қалыптасуына көмектесу.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Беликова, И. Г. Опыт профильной дифференциации обучения / И. Г. Беликова // Актуальные вопросы развития профессионализма педагога в современных условиях : Материалы международной электронной научно-практической конференции, в 4-х томах, Донецк, 01–31 октября 2019 года. – Донецк: Истоки, 2019. – С. 55-60;
2. Шевелева, М. С. Элективные курсы, как способ профильно-дифференцированного обучения информатике / М. С. Шевелева // Студенческая наука для развития информационного общества : Сборник материалов IX Всероссийской научно-технической конференции, Ставрополь, 19–21 декабря 2018 года. – Ставрополь: Северо-Кавказский федеральный университет, 2019. – С. 376-381.

Алматы облысы, Іле ауданы, Боралдай кенті
№54 орта мектеп
Педагог психолог, педагог-сарапшы
Отарова Жамал Эримбетовна

**«5 – ШІ СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНЫҢ МЕКТЕПKE БЕЙІМДЕЛУІНЕ
ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КӨМЕК»**

Тренинг

Мақсаты: оқушылардың өз-өздерін тануға, психологиялық-педагогикалық көмек көрсету, оқушылардың бастауыш буыннан орта буынға өту кезіндегі алғашқы сезімдерін, көңіл күйін, сыныптың ұжымдастығын, психикалық ерекшеліктерінің дұрыс қалыптасуына ықпалын тигізу.

Сабақтың түрі: тренинг сабақ

Құрал-жабдықтар: «Көгілдір планета» суреті бар ватман, маркер, ватман, суреттер, қағаздан қиылған гүл, қағаздан қиылған көбелек.

Сабақтың барысы

Кіріспе.

Психолог: Сәлеметсіздер ме, балалар?! Мен сіздерді көргеніме өте қуаныштымын. Көңіл күйлеріңіз қандай? Біз бүгінгі сабақты қызықты да, пайдалы өткіземіз деп ойлаймын.

«Танысу» жаттығуы

Психолог: үлкен қойылымнан кейін қошеметке бөленіп тұрған әртісті елестетесіздер. Ол ішінен қобалжып, көпшіліктің қошеметін шын көңілмен қабылдап тұр.

Сіздердің сыныптарыңыз өте тамаша. Бәріңіз де қошемет көрсетуге лайықсыздар. Мен сіздерге қызықты ойын ұсынғым келіп тұр. Бұл ойынның барысы мынадай. Қол соғып, қошеметтеу бастапқы уақытта басталып, уақыт өте күшейе береді. Барлығың үлкен шеңбер құрып тұра қалыңыздар. Кез келген оқушының атын атап шеңбердің ішіне шақырамын, ал сендер қошемет көрсетіңіздер. Содан кейін ол бір оқушыны шақырады, оны да қол соғып қарсы аламыз. Үш оқушы келесі оқушыны шақырады, шеңбер бойындағылар қол соғады. Осылайша қошемет көрсеткен оқушы келесісін тандап ортаға шақырады, жалғаса береді. Қол соғу үдей береді. Әлі қошеметке бөленбеген оқушыларға былай айту керек: «Ду қол шапалақ!».

Рефлексия:

1. Қошемет көрсетуді күтіп тұрғанда не сезіндіңіздер?
2. Сізге арнап қол соққанда не сезіндіңіздер?

Негізгі бөлім

Топтарға бөлу: 1-топ, 2-топ, 3-топ

«Материктер құрастырамыз» атты ойын

Психолог тақтаға үлкен шар (шеңбер) салады. Қалай ойлайсыздар бұл неге ұқсайды? Балалардың жауаптарынан кейін шардан тыс жұлдыздар салады. Ал, енді бұл неге ұқсайды? Иә, бұл планета. Содан кейін алдын ала дайындалған планета суреті ілінеді. Құрметті оқушылар, қазір біз біріге отырып әлемде жоқ планетаны құрастырамыз. Бұл сіздердің сыныптарыңыздың планетасы болады. Бұл планетада материктер мен мұхиттары, өзен-көлдер, таулар мен жазықтар болады. Бұлардың қанша болуын сіздер шешесіздер, бұл сіздердің қиял, армандарыңызға байланысты.

Балалар, сіздер кейбір сыныптастарыңызбен баяғыдан таныссыздар, ал кейбірімен осы оқу жылы таныстыңыздар. Қарым-қатынасқа түсу арқылы сіздер бір-біріңізді жақынырақ білесіздер, сондықтан бізге «Қатынастар материгі» керек. Мектепке келген ең басты мақсат сіздер үшін оқу, білім алу, сондықтан да келесі материк бұл – «Білім материгі». Әркімнің әртүрлі қызығушылықтары бар: спорт, музыка, кинофильмдер, коллекция жинау, би т.б. – «Қызығушылықтар материгі» болады.

Кез келген адам, бала ма, ересек пе, апа-ата ма армандағанды жақсы көреді. Біздің планетамызда «Армандар материгі» артық болмас.

Материктегі өмірдің қандай болуын өздеріңіздің қалауларыңыз бойынша құрыңыздар. Материктегі географиялық объектілерді әртүрлі қатынастар, армандар, жақсы көретін іс атауларымен бен таныстырыңыздың қызығушылықтарын да ескеріңіздер.

Топтардағы балалар материктеріне өзен-көлдердің, таулар мен жазықтықтардың т.б. географиялық объектілердің суреттерін салуда (жеңіл аспаптық музыка қосылып тұр).

Әр топтан бір оқушы шығып құрлықтарын тандап алсын.

Құрлықтарды таныстыру

Әр топтан бір оқушыдан тақтаға шығып өз материктерін таныстырады. Балалар өз ойларын ортаға салып, топтық тақырыпқа сай сөздерін айтты.

Материктер планетаға орналастырады.

Құрметті оқушылар, сіздер өз сыныптарыңыздың планетасын құрдыңыздар. Сіздердің шығармашыл ойларыңыз, қиялдай алуларыңыз, бір-біріңізбен жұмыс жасай білулеріңіз сіздерге көмектесті.

«Біздің 5-сынып»

Мақсаты: оқушылардың сынып туралы ойларын білу, қарым-қатынасын анықтау. Топтық суреттер арқылы оқушының ойларын білу. Оқушылар топ болып отырады. Топқа жұмыс беріледі. Оқушылар өздерінің ойларын презентация жасайды.

1-топқа – «Менің бесінші сыныбым»;

2-топқа – «Менің сынып жетекшім»;

3-топқа – «5-сынып оқушысы қандай болу керек?»

Қорытынды бөлім.

Топтық жұмыс: «Гүлге қонған көбелек»

Барысы: әр оқушы орта буынға келгенде қандай ерекше жағдайдың болғанын және арманын қағаздан қиылған көбелекке жазып, тақта алдындағы гүлге апарып қондырады.

Кері байланыс:

Рефлексия «Алма тілектері»

Мақсаты: оқушылардың ойларын жинақтату: сыныбына тілегін жазып, сабақтан алған әсерлерімен бөліседі.

Шымкент қаласы

№46 мектеп-лицей коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші

Маденова Жанар Утешовна

1-СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЕСЕПТЕУ МАШЫҚТАРЫН ЖЕТІЛДІРУ

1-сынып оқушыларының есептеу машықтарын жетілдіру үшін ойын элементтері, көрнекі құралдар, цифрлық ресурстар және күнделікті өмірмен байланысты есептерді қолдану өте тиімді. Бастысы – сабақты қызықты әрі қолжетімді етіп өткізу.

Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында: «Бастауыш білім берудің мақсаты кең ауқымды дағдылар негіздерін меңгерген білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін жасау болып табылады», - деп көрсетілген. Математикалық сауаттылықтың мақсаты бүгінгі күн талабына сай, жан-жақты дамыған, белсенді, өмірге талпынысы, тұрақты қызығушылығы бар, алған білімді іс-әрекетте, өмірмен байланыстыра алатын, еркін қолдану дағдысы дамыған тұлға қалыптастыру. Математика білім мазмұнының ең алғашқы бастамасы бастауыш буында жүзеге асатыны белгілі. Себебі, бастауыш буында жоғары сыныптарда оқылатын бүкіл пәннің іргетасы қаланып қана қоймайды, сонымен қатар білім алуға талпынушылық, яғни балалардың оқу әрекеті, танымдық белсенділік, жеке бастың адами қасиеттерінің негізі осы кезеңде қаланады. Функционалды сауатты адамды қоғамның барлық мәселелеріне өз үлесін қоса алатын тұлға деп қарастырсақ болады. Яғни, бүгінгі мектеп, орта және жоғары оқу орындарының басты мақсаты - ұлттық құндылыққа негізделген, функционалдық қабілеті дамыған болашақтың іскер иесін дайындау. Функционалдық сауаттылық - жеке тұлғаның бүгінгі жаһандану дәуіріне тиесілі әлеуметтік, саяси және экономикалық қажеттіліктерге бейімделуі. Ал, бастауыш сыныпта бұл нәтижелер математика,

жаратылыстану және тіл сабақтары материалдары арқылы кездескен мәселелерді шешу дағдыларының қалыптасуы арқылы дамиды. Бастауыш сынып оқушыларының математикалық-функционалдық сауаттылығын дамыту – бұл қазіргі білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі. Бұл бағытта жұмыс істеу оқушылардың күнделікті өмірде математиканы қолдана алу қабілеттерін қалыптастырып, логикалық ойлау, анализ жасау, шешім қабылдау және деректерді тиімді пайдалану дағдыларын дамытады. Математикалық-функционалдық сауаттылық дегеніміз не? Математикалық-функционалдық сауаттылық – бұл адамның математикалық білімін күнделікті өмірде, нақты жағдайларда, кәсіби әрекетте қолдана алу қабілеті. Математикалық-функционалдық сауаттылық мақсаты: бастауыш сынып оқушыларының математикалық білімдерін күнделікті өмірде қолдана алу қабілеті, логикалық ойлау мен мәселелерді шешуге бағытталған дағдыларын дамыту болып табылады.

Бастауыш сынып оқушыларының есептеу дағдыларын дамыту – олардың математикалық ойлау қабілетін, логикасын және күнделікті өмірдегі мәселелерді шешу шеберлігін арттырудың маңызды бөлігі. Мұнда бірнеше әдіс-тәсілдер мен ұсыныстар берілген:

1. Ойын және интерактивті әдістерді қолдану

- Математикалық ойындар: Логикалық жұмбақтар, сандық ойындар, пазлдар мен есеп ойындары балалардың қызығушылығын арттырады.

- Қолданбалы ойындар: Мысалы, дүкен ойыны, ақша айырбастау, уақытты санау сияқты ойындар арқылы нақты өмірдегі есептерді меңгеруге болады.

2. Күнделікті өмірдегі есептерді қолдану

- Практикалық есептер: Балаларға үй шаруашылығындағы қарапайым есептерді, мысалы, тағамдар санын есептеу, сағатты оқу, және т.б. тапсырмалар беру.

- Жобалық жұмыстар: Мектепте немесе үйде шағын жобалар жасап, оларда сандық деректерді талдау мен есептер шешуге үйрету.

3. Жүйелі сабақтар мен технологияның көмегі

- Сандық тапсырмалар: Әртүрлі деңгейдегі есептерді жүйелі түрде беріп, оқушылардың қабілеттерін біртіндеп арттыру.

- Интерактивті тақта және компьютерлік бағдарламалар: Математикалық білімді ойындар мен бағдарламалар арқылы ұсыну арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру.

4. Топтық жұмыс пен ынтымақтастық

- Топтық тапсырмалар: Оқушыларды топтарға бөліп, бірге есептерді шешуді ұйымдастыру, бір-бірінен үйренуге мүмкіндік береді.

5. Бағалау мен кері байланыс

- Жеке және топтық бағалау: Оқушылардың жетістіктерін жүйелі түрде бақылап, әрқайсысына жеке кері байланыс беру.

- Мотивация: Жетістіктерін мадақтау, қиын есептерді шешкен кезде ынталандыру арқылы оқушылардың өзін-өзі бағалау сезімін арттыру.

Есептеу дағдыларын дамыту баланың математикалық сауаттылығын арттырып, өмірдегі қиын жағдайларды шешуге қажетті логикалық ойлау қабілетін дамытады. Бұл үдеріс тиімді әдістерді, қызықты тапсырмалар мен практикалық қолданбаларды біріктіруді талап етеді. Бұл ұсыныстарды қолдана отырып, мұғалімдер мен ата-аналар балалардың есептеу дағдыларының дамуына оң ықпал ете алады.

1-сынып оқушыларына математика сабағында функционалдық сауаттылықтарын дамыту үшін логикалық ойлау, өмірлік жағдаяттарды шешу, сандармен, фигуралармен және өлшемдермен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіретін тапсырмалар қажет. Осыны есепке ала отырып «ЗЕРЕКТИК» математикалық сауаттылықты дамыту тапсырмаларын құрастырып шықтым. Тапсырмалар жинағында балалардың математика сабағында алған білімдерін тиянақтап, есептеу машықтарын жетілдіруге арналған тапсырмалар берілген. Бұл кітап өз сыныбымның жыл бойы орындаған жұмыстарының жиынтығы. Егер балаға өтілген тақырыптар бойынша қосымша тапсырмалар беріліп отырса, білімдері бекіп, машықтанады. Ойлау қабілеттері дамиды. Балалардың қабылдау қабілетіне қарай, кейбір тапсырмаларды алдын ала үйрету жағдайы қарастырылған.

«ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И НЕЙРОСЕТИ»

Аннотация. В современном цифровом мире программное обеспечение стало неотъемлемой частью нашей жизни. Оно лежит в основе работы организаций, систем коммуникации, развлечений, и многих других аспектов нашей повседневности. Непрерывное развитие технологий требует от разработчиков программного обеспечения постоянного совершенствования методов и инструментов для создания более эффективных, надежных и функциональных продуктов. В этом контексте, искусственный интеллект (ИИ) выступает как мощный катализатор трансформации всей отрасли. Проникновение ИИ в процессы разработки программного обеспечения не только автоматизирует рутинные задачи, но и открывает новые горизонты для творчества, инноваций и повышения производительности. Влияние ИИ на сферу IT становится всё более заметным, вызывая как воодушевление, так и беспокойство по поводу будущего профессии разработчика. Целью данной статьи является всестороннее исследование того, как искусственный интеллект меняет сферу разработки программного обеспечения, анализируя конкретные примеры его применения, а также рассматривая изменения, которые происходят в ролях и требованиях к IT-специалистам. Мы рассмотрим, как ИИ способствует автоматизации процессов, повышает качество кода, оптимизирует управление проектами, и создает новые возможности для инноваций. Также мы проанализируем влияние ИИ на рынок труда в IT и вызовы, которые стоят перед индустрией в связи с этими изменениями.

Ключевые слова: искусственный интеллект, разработка программного обеспечения, автоматизация, процесс разработки.

Одним из ключевых направлений влияния ИИ на разработку программного обеспечения является автоматизация рутинных и монотонных задач. Это позволяет разработчикам сосредоточиться на более сложных и творческих аспектах их работы, что, в свою очередь, повышает общую производительность и качество создаваемых продуктов.

Интеллектуальная генерация кода: Использование ИИ для автоматической генерации кода — это одно из самых многообещающих направлений. Инструменты, такие как GitHub Copilot, Tabnine, и другие, используют модели машинного обучения, обученные на огромных массивах кода, для того чтобы предсказывать и предлагать фрагменты кода, соответствующие контексту. Это позволяет разработчикам значительно ускорить процесс написания программ, снизить количество ошибок, и быстрее прототипировать идеи. ИИ-системы также могут автоматически генерировать шаблонный код, что особенно полезно при создании новых проектов или компонентов программного обеспечения. Однако, важно отметить, что ИИ не является панацеей. Сгенерированный код не всегда может быть оптимальным или полностью соответствовать требованиям, поэтому разработчикам все равно необходимо проверять и дорабатывать его. Плюсы и минусы кодирования с помощью ИИ Генерация кода с помощью ИИ дает одно главное преимущество: она экономит время разработчиков, позволяя им выдавать код без необходимости его писать. [1]

ИИ в тестировании ПО: Тестирование является неотъемлемой частью процесса разработки программного обеспечения, и ИИ здесь также находит своё применение. Алгоритмы машинного обучения могут автоматически генерировать тестовые сценарии, покрывая различные комбинации параметров и входных данных, что помогает выявлять ошибки и уязвимости на ранних стадиях разработки. Инструменты для автоматического тестирования UI (пользовательского интерфейса) и API (программного интерфейса) позволяют проводить комплексное тестирование, не требуя при этом значительных временных и финансовых затрат. Использование ИИ в тестировании не только ускоряет процесс, но и повышает его эффективность, позволяя обнаруживать более сложные и скрытые ошибки. Тестирование ПО позволяет обнаруживать несоответствия ожидаемым результатам в поведении системы, благодаря чему пользователи ресурса достаточно редко сталкиваются с так называемыми багами. Однако, не исключены ошибки и со стороны тестирования из-за невнимательности или

недостаточной подготовки тестировщика. На помощь в данном случае приходят вспомогательные инструменты, основанные на искусственном интеллекте (ИИ), которые стремительно развиваются в последние несколько лет. [2]

Влияние ИИ распространяется не только на процесс написания кода, но и на управление проектами, а также на процессы DevOps (Development and Operations). Интеграция ИИ в эти области позволяет сделать процессы более гибкими, автоматизированными и эффективными.

Управление проектами: ИИ может анализировать данные прошлых проектов, идентифицировать закономерности и делать более точные прогнозы относительно сроков, стоимости и необходимых ресурсов для новых проектов. Системы на основе ИИ позволяют отслеживать прогресс проекта в реальном времени, автоматизируя процесс управления задачами и выделяя потенциальные проблемы, которые требуют внимания менеджеров. ИИ может также помочь оптимизировать распределение ресурсов, автоматически назначая задачи исполнителям с учётом их компетенций и загруженности. Применение ИИ в управлении проектами не только повышает эффективность процессов, но и помогает минимизировать риски и предотвращать срывы сроков.

ИИ в DevOps: DevOps, объединяющий разработку и эксплуатацию, является ключевой практикой в современной IT-индустрии, и ИИ играет в ней важную роль. ИИ позволяет автоматизировать развертывание и настройку приложений, обеспечивая более быстрый и плавный переход от разработки к эксплуатации. Системы на основе ИИ могут анализировать работу приложений в реальном времени, обнаруживая потенциальные сбои и проблемы безопасности, и автоматически реагировать на них, минимизируя простои и обеспечивая стабильную работу программного обеспечения. Использование ИИ в DevOps повышает гибкость, масштабируемость и надежность инфраструктуры, а также позволяет сократить расходы на её обслуживание.

Внедрение ИИ в процессы разработки программного обеспечения неизбежно ведет к трансформации ролей и требований к IT-специалистам. Автоматизация рутинных задач не означает, что разработчики станут не нужны. Наоборот, их роль смещается от написания кода к более сложным задачам, требующим креативности, аналитических способностей и понимания работы ИИ.

Изменение роли разработчика: Роль разработчика становится более стратегической, требуя от него глубокого понимания архитектуры программного обеспечения, принципов работы ИИ и умения интегрировать его в различные системы. Разработчики должны уметь анализировать требования, проектировать решения, и контролировать качество кода. Фокус смещается от рутинного написания кода к созданию инновационных и сложных архитектур.

Искусственный интеллект и нейросети не только отнимают у людей работу, но иногда и создают новые профессии и рабочие места. Сейчас эти технологии не могут работать в отрыве от людей — им нужно «сопровождение» живых людей, от квалификации которых зависит конечный результат работы. Рассказываем, что за люди «работают на роботов», какие навыки от них требуются, как выглядит их рабочий день и много ли они зарабатывают. [3]

Необходимость изменения подхода к обучению: Для подготовки квалифицированных IT-специалистов, отвечающих вызовам времени, необходимо изменение подхода к обучению. В учебные программы должны быть интегрированы курсы по ИИ, машинному обучению и анализу данных. Акцент должен быть сделан на практическом обучении и работе с реальными проектами, а также на изучении этических аспектов использования ИИ. Искусственный интеллект оказывает глубокое и многогранное влияние на будущее разработки программного обеспечения. Автоматизация рутинных задач, интеллектуальная генерация кода, использование ИИ в тестировании и управлении проектами, а также трансформация ролей и требований к IT-специалистам — все эти факторы указывают на масштабные изменения в IT-индустрии. Внедрение ИИ не является угрозой для разработчиков, а представляет новые возможности для развития и профессионального роста.

Список литературы:

1. <https://www.itweek.ru/ai/article/detail.php?ID=225687>
2. <https://habr.com/ru/amp/publications/852212/>
<https://www.forbes.ru/tekhnologii/493522-zaklinateli-robotov-kakie-professii-sozdal-ii-i-kto-na-etom-zarabatyvaet>

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ АВТОМОБИЛЬНОГО ТРАНСПОРТА В КАЗАХСТАНЕ

Автомобильный транспорт является ключевым элементом транспортной системы Казахстана, и обеспечивает более 80% объема перевозок грузов и более 99,7% пассажирских перевозок. По данным Бюро национальной статистики, в 2023 году транспортом республики было перевезено 980,7 млн тонн грузов; это на 4,4% больше уровня 2022 года. Из данного объема значительная часть приходится на автомобильный транспорт. В то же время развитие автомобильного транспорта сталкивается с рядом системных проблем, в числе которых состояние инфраструктуры, экологическая нагрузка, финансирование и эффективность логистических цепочек. Казахстан, обладая обширной территорией в 2,7 млн км² и относительно низкой плотностью населения (6,7 человек на км²), сталкивается с особыми сложностями в обеспечении транспортной доступности и устойчивости дорожной сети [1,2].

По состоянию на 1 января 2023 года, протяженность автомобильных дорог в Казахстане составляла 94 781 км, что на 572 км меньше по сравнению с предыдущим годом. Из этого объема, дороги международного и республиканского значения составляли 26,2%, областного значения — 33,5%, а районного значения — 40,1%. Согласно данным Министерства транспорта, в 2023 году строительно-монтажными работами было охвачено 10,7 тыс. км автомобильных дорог, из них 6,5 тыс. км — трассы республиканского значения и 4,2 тыс. км — местные дороги. По итогам этих работ, доля дорог в нормативном состоянии на республиканском уровне достигла 92%, а на местном уровне — 87%. Тем не менее, в некоторых регионах ситуация остается сложной. Основными причинами неудовлетворительного состояния дорог являются недофинансирование, экстремальные климатические условия и высокая нагрузка от тяжеловесного транспорта. Несмотря на реализацию государственных программ, таких как «Нұрлы жол», и развитие государственно-частного партнерства (ГЧП), темпы модернизации остаются недостаточными для обеспечения высокого качества дорожной инфраструктуры по всей стране [3,4].

Экологическая составляющая автомобильного транспорта вызывает особую обеспокоенность. Казахстанские города, особенно крупные, страдают от высокого уровня загрязнения воздуха. По данным Казгидромета, в 2023 году в городах Астана и Караганда уровень загрязнения воздуха был оценен как очень высокий. Основными факторами являются устаревший парк автомобилей, преобладание машин с бензиновыми и дизельными двигателями, низкий уровень использования газомоторного топлива и электромобилей. Согласно данным Высшей аудиторской палаты, в 2023 году средний возраст автомобилей в Казахстане достиг 22 лет, что усугубляет ситуацию. Введение стандартов Евро-5 и Евро-6 могло бы существенно сократить уровень выбросов, однако их внедрение идет медленно из-за высокой стоимости автомобилей, соответствующих этим стандартам. Программы субсидирования перехода на электромобили также пока развиваются слабо [5,6].

Финансирование дорожного строительства и содержания в Казахстане остается актуальной проблемой. По данным Министерства индустрии и инфраструктурного развития Республики Казахстан, ежегодно на ремонт и содержание дорог выделяется около 600 млрд тенге, однако этих средств недостаточно для комплексного обновления всей дорожной сети. В 2023 году доход от платных дорог составил 30 млрд тенге, что направлено на их содержание и текущий ремонт [7].

Для привлечения дополнительных инвестиций в дорожную инфраструктуру Казахстан активно использует механизм государственно-частного партнерства (ГЧП). Примером является проект строительства Большой Алматинской кольцевой автомобильной дороги (БАКАД), реализованный с привлечением частных инвесторов. Однако эффективность некоторых проектов ГЧП вызывает вопросы [8,9].

Высокая стоимость проезда по платным дорогам вызывает недовольство среди населения и бизнеса. Ставки платы за проезд для грузового транспорта варьируются от 5 до 25 тенге за километр в зависимости от грузоподъемности, что приводит к стремлению перевозчиков избегать платных участков. Это приводит к увеличению нагрузки на бесплатные дороги, многие из которых находятся в

неудовлетворительном состоянии, что усиливает износ инфраструктуры и требует дополнительных затрат на ее содержание [10].

Казахстан, занимая стратегически важное положение между Европой и Азией и участвуя в инициативе «Один пояс – один путь», сталкивается с рядом проблем в сфере грузоперевозок и логистики. Недостаточное развитие придорожной инфраструктуры, неэффективное распределение транспортных потоков и бюрократические барьеры снижают конкурентоспособность страны как международного транзитного хаба. В частности, на пограничных пунктах пропуска, таких как «Хоргос» на границе с Китаем и «Карасу» на границе с Кыргызстаном, регулярно фиксируются задержки при оформлении грузов. Согласно отчету Азиатского банка развития, на пункте пропуска «Хоргос» среднее время пересечения границы составляло 16,4 часа, что значительно снижает эффективность транзита [11].

Кроме того, несмотря на положительные аспекты участия в инициативе «Один пояс – один путь», существуют серьезные проблемы, включая сложности в инфраструктуре и недостаточную прозрачность в сфере транспортно-логистики [12].

Для повышения эффективности транзитных перевозок и снижения времени транспортировки товаров между Китаем и Европой, Казахстан реализует меры по развитию транспортно-логистической инфраструктуры. В рамках государственной программы развития транспортно-логистического потенциала страны до 2030 года предусмотрено строительство новых железнодорожных линий, модернизация существующих маршрутов, а также развитие портов Актау и Курык на Каспийском море [13].

Для решения обозначенных проблем необходим комплексный подход, включающий модернизацию дорожной сети, развитие экологически чистых видов транспорта, оптимизацию логистики и внедрение современных технологий. Долгосрочная программа реконструкции и содержания дорог должна учитывать климатические особенности и рост транспортного потока, с приоритетным развитием ключевых коридоров, таких как Западная Европа – Западный Китай, расширением сети платных дорог с продуманной тарифной политикой и внедрением технологий дорожного мониторинга. Развитие экологически чистого транспорта требует субсидирования перехода на газомоторное топливо, расширения сети зарядных станций для электромобилей и налоговых льгот на покупку автомобилей с низким уровнем выбросов. Автоматизированные системы контроля перегруза грузового транспорта позволят снизить нагрузку на дорожное покрытие и продлить срок эксплуатации дорог. Оптимизация процедур пересечения границ с помощью цифровых систем оформления грузов и электронных очередей на КПП сократит время ожидания и повысит привлекательность Казахстана как транзитного узла. Модернизация городского общественного транспорта должна включать закупку современных автобусов на газомоторном топливе и электротранспорта, развитие сети выделенных полос и совершенствование системы оплаты проезда с интеграцией мобильных платежных решений. Только комплексный и системный подход позволит Казахстану создать устойчивую и эффективную транспортную систему, удовлетворяющую потребности как внутреннего рынка, так и международных перевозчиков.

Источники

1. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 декабря 2022 года № 1116 "Об утверждении Концепции развития транспортно-логистического потенциала Республики Казахстан до 2030 года" <https://www.gov.kz/memleket/entities/aqmola-upt/documents/details/478254?lang=ru>
2. <https://stat.gov.kz/ru/industries/business-statistics/stat-transport/publications/113770/>
3. <https://www.zakon.kz/sobytiia/6394627-v-kazahstane-protvazhennost-dorog-umenshilas-na-572-km.html>
4. Официальный информационный ресурс премьер-министра Республики Казахстан <https://primeminister.kz/ru/news/svyshe-10-tys-km-avtodorog-postroyat-i-otremontiruyut-v-2023-godu-26429>
5. <https://inbusiness.kz/ru/news/bolee-90-kazahstancsev-udovletvoreny-kachestvom-vozduha-otkuda-takaya-bezoblachnaya-statistika>
6. <https://www.zakon.kz/ekonomika-biznes/6439582-ekspert-v-sluchae-prinyatiya-petitsii-net-utillsboru-sostoyanie-avtoparka-kazahstana-ukhudshitsya--.html>

АРНАЙЫ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

М.Әуезов «Халықты халықпен, адамды адаммен теңестіретін - білім» - деп атап көрсеткеніндей, еліміздің болашақта ілгері басуы үшін ең алдымен білім қажет. Рухани ұлттық қажеттілікке жараған білім – ең сапалы білім, рухани ұлттық тәрбие нәрімен сусындаған ұрпақ қана – жарқын болашаққа нық қадам басып, тәуелсіз елдің гүлденуіне сөзсіз үлес қосатын болады. Қазіргі таңда оқытушы алдында тұрған бағдарлы мақсат пен айқын міндет – сапалы білім мен саналы тәрбие беру, заман талабы мен ағымына сай тұлға қадыптастыру екендігі барлығымызға мәлім. Аталған міндеттерді орындау үшін әр оқытушының алдында «Оқыту үрдісін қалай қызықты ұйымдастыруға болады?», «Студенттердің болашақ мамандықтарына деген қызығушылықтарын тудыру үшін не істеу керек?», «Студенттердің қазіргі заман талабына сай болып, жаңа кәсіби міндеттерін меңгеруі үшін қандай оқыту тәсілдері тиімді?» деген маңызды сұрақтар туындайды. Осы сұрақтарды шешудің бір жолы – оқытуда инновацияны қолдану, яғни оқытушының жаңа қаруы ретінде инновациялық технология элементтерін кеңінен пайдалану. Инновация дегеніміздің өзі жаңалықты енгізу, жаңалық әкелу, жаңа әдістеме мен жаңа технология. Олай болса, оқыту үрдісінде инновациялық технологияны пайдалану — өмір талабы деп қарастырғанымыз дұрыс. Қытай даналығына сүйенсек: «Ауызша айтылғанды ұмытамын. Көрсетсең, мүмкін есімде сақтармын. Қатысушы болсам, мен түсінемін» делінген. Осы сөздерден инновациялық оқытудың мәні өз көрінісін табады.

Қазақстанда ең алғаш «Инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым Немеребай Нұрахметов. Ол “Инновация, инновациялық үрдіс деп отырғанымыз – білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі” деген анықтаманы ұсынады.

Студенттердің болашақ маман ретінде қалыптасуында арнайы пәндерді оқытудың маңызы үлкен. Арнайы пәндерді оқыту үдерісіне қоғамның жаңа қажеттіліктеріне сәйкес инновациялық тәсілдерді енгізу, оқытушының қажымас ізденімпаздығы мен шығармашылық жемісін талап етеді. Осыған орай кез-келген студенттің қабілетіне қарай білім беруді, оны дербестікке, ізденімпаздыққа, шығармашылыққа тәрбиелеуді жүзеге асыратын заманауи инновациялық технологияны меңгеруге ұмтылу керек. Себебі мемлекеттік білім стандартына сәйкес оқу үдерісін ұйымдастыру жаңа педагогикалық технологияларды, білім алушылардың білімін қадағалаудың инновациялық бақылау-өлшеу құралдарын енгізуді жүктейді. Оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, дамыту міндеттерін көздейді. Оқытушының жеке тұлғаны зерттеуіне, оны толық танып, білуге және оқытудың мақсатына жетуге тиімді, әрі нақты жол ашады. «Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет», - деп Елбасы атап көрсеткендей, инновациялық әдіс-тәсілдер жаңа білім берудің бірден – бір шарты. Арнайы пәндер оқытушысы ретінде мен күнделікті жұмысым үшін алдыма келесідей міндеттерді қоямын:

- білім беру үрдісінде жаңа технологияларды мүмкіндігінше қолдану;
- студенттердің танымдық әрекеттерін саралау;
- тақырыптың маңыздылығы мен ақпараттың жеткізілуінің жоғары сапасын қамтамасыз ету;
- оқу – тәрбие үрдісін қажетті технологиялық жабдықтармен жабдықтау (компьютер, интерактивті тақта, т.б).

Жоғарыда аталған мақсаттарға жету үшін өз сабағымда төмендегі инновациялық технология элементтерін жиі қолданамын. Олардың түрлері мен ерекшеліктеріне тоқталатын болсам:

1. Ойын технологиясы. Педагогикалық ойындар технологиясы дегеніміз педагогикалық жұмысты ойын түрінде ұйымдастырудың әдістері мен тәсілдерінің жиыны. Ойын түріндегі жұмыстар сабақ үстіндегі қолайлы деген жағдайларда пайда болып, оқушыларды қызықтырушы құрал ретінде және жоғарылату мақсатында, ізденімпаздық деңгейлерін дамыту үшін қолданылады.

2. Сын тұрғысынан ойлау технологиясы. Мақсат пен міндеттердің орындалуы мынадай ұзақ жоспарлар арқылы іске асады: 1) ассоциация; 2) бірлестік қызмет; 3) көзқарасын талдау мен дәлелдеу түрінде қорғау. Бұл технология бойынша: 1) оқу үрдісінде қызығушылық артады; 2) оқушының өз бетімен білім алуына мүмкіндік беруі туады; 3) оқушының ақпараттық тіл байлығы жетіледі.

3. Деңгейлік саралау технологиясы. Саралап оқыту технологиясы, оқыту процесінің белгілі бөлігін қамтып, ұйымдастырудың шешімдері, оны оқыту құралдарының жиынтығы түрінде көрінеді. Деңгейлеп оқыту технологиясының мақсаты: әрбір студент өзінің даму деңгейінде оқу материалын меңгергенін қамтамасыз етеді. Ерекшеліктері:

1) әр студентке өз мүмкіндіктерін пайдалана отырып, білім алуына жағдай жасауға мүмкіндік береді; 2) әр түрлі деңгейдегі студенттерге, олармен саралай жұмыс істеуге мүмкіндік береді. 3) деңгейлеп-саралап оқыту құрылымында білімді игерудің бірнеше деңгейі қарастырылады: ең төменгі деңгей (базалық), бағдарламалық, күрделенген деңгей сондықтан әрбір студент меңгеруі тиіс ақпараттар жүйесі қамтылады.

4. Оқытудың ұжымдық әдісі (ОҰӘ). ОҰӘ - оқу процесінде адамдарды өзара және жұптық еңбек әрекеттерін орындауы, яғни топтық жұмыстар. Ұжымдық әдістің ерекшеліктері: 1) жоғары жетістікке талпыну; 2) алынған ақпаратты бір-біріне лезде кідіріссіз жеткізу; 3) студенттер арасындағы өзара көмек және бірлік; 4) тақырып пен тапсырмалардың әр түрлілігі.

5. Оқытудың компьютерлік технологиясы – мәліметтерді компьютер көмегімен даярлау және беру әрекеттері. Бұл технология материал мазмұнын кейбір үлгілерді пайдалануға негізделеді.

6. Презентациялар технологиясы. Бұл технология, бір жағынан, оқушыларға сабақта жаңа материалды (бейнелеулер, фотографиялар, дидактикалық материалдар, т.с.с.) көрнекі көрсету құралы болатын болса, екінші жағынан, мұғалімдерге осы материалды дайындауды және оны қолдану процесін де жеңілдетеді. Алдынала жүргізілген тәжірибелер, презентациялар технологиясын сабақта пайдалану студенттердің оқуға деген ынталылығын арттырып, сабақтың қызығалықты өтуін қамтамасыз етіп, оған дайындалу мерзімін қысқартады, ең бастысы – оқытушыларды жаңа ақпараттық желілік технологияларды пайдалануға дағдыландырады.

7. Кезеңдеп оқыту технологиясы. Ойлау қызметін кезеңдер бойынша қалыптастыру, мақсаттың бағытталу технологиясы – бағдарлық білім, шеберлік және дағдыны әсерлі меңгеру. Бұл технология әрбір студенттің жұмыстарды, әрбір қадамын мұғалімнің бақылауын қажет етеді. Сабақ меңгерудің барлық кезеңдерінде бақылап отыру – технологияның ең маңызды құраушыларының бірі болады. Ол студентті қателесуден сақтандыруға бағытталады.

8. Дамыта оқыту технологиялары. Л.В. Занковтың дамыта оқу жүйесі. Оқыту қызметінің негізгі мотивациясы – танымдық қызығушылық. Занков әдісі әртүрлі қызметтерге тарту, дискуссия, дидактикалық ойындарда оқытуда, пайдалану, сол сияқты есті, ойлауды, елестетуді, сөйлеуді байыту бағытындағы оқыту әдісі.

Мысалы, арнайы пәндерді оның ішінде өз мамандығым бойынша «Жол қозғалысын ұйымдастыру», «Жол шарттары және жол қатынас қауіпсіздігі», «Жол көлік оқиғаларын сараптау және трассология» пәндерін оқыту үрдісінде:

1. Ұйымдастыру кезеңінде студенттердің танымдық әрекетін бақылау, үй тапсырмасын сұрау және тақырыпқа деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында ойын технологиясын пайдаланған қолайлы.

2. Жаңа сабақты меңгертуде тақырыпты компьютерлік технология мен презентациялық технологияны, кезеңдеп оқыту технологиясын қолдансақ, тақырып жан – жақты ашылып, ақпарат жинақы әрі түсінікті жеткізіледі.

3. Студенттердің білім тіректерін жинақтау мен қорытындылауда және бекітуде видео – роликтер, тақырып шеңберінде презентациялық қойылымдар қолдана отырып, деңгейлік саралау технологиясын және ұжымдық оқыту әдісін пайдаланған тиімді. Нәтижесінде қазіргі таңда студенттер топтық жұмыс жасауға машықтанған, тақырып бойынша өз ойларын мени пікірлерін ашық көрсете алады және мамандықтарының жауапкершілікке толы қызмет саласы екендігін түсіне алады.

Қорытындылай келе, инновациялық білім беруді іскерліктің жаңа түрі деп қарастырғанымыз жөн дегім келеді. Инновациялық қызмет оқу ісін дамытуға, пәндердің мәнін тереңдетуге, оқытушының кәсіптік шеберлігін арттыруға басқа жаңа технологияларды енгізуге, пайдалануға және шығармашылық жұмыстар жүргізуге бағытталған. Мұндай технологияларды қолдану — біріншіден, оқытушы ұтады, яғни

ол сабақты тиімді ұйымдастыруға көмектеседі, студенттердің пәнге деген қызығушылығы артады, екіншіден, студенттер ұтады, себебі оның тақырып бойынша танымы кеңейеді.

Бұл жөнінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8 - бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен.

**Қарағанды облысы, Балқаш қаласы
Балқаш көпсалалы колледжі
Арнайы пәндер оқытушысы
Усюрова Тогжан Болатхановна**

ТЕХНИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ЗАМАНАУИ АҚПАРАТТАНДЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Түсініктеме

XXI ғасыр өркениетінің ғылыми-технологиялық дамуының жетістігі болып саналатын ақпараттық технологиялар адамзаттың күллі іс-әрекетіне арқау болып, әрбір мемлекеттік құрылымның барлық саласына дендеп еніп, соның ықпал-әсерінен қазіргі қоғамдық қарым-қатынас та жедел қарқынмен даму жолына түсті. Бұл, сөзсіз, отандық білім беру жүйесінің мазмұнын жаңартып, құрылымын жетілдіруге, сондай-ақ сапалық деңгейінің артуына да ықпал етіп, оның жүйесіндегі барлық пәндердің оқыту үдерісіне әсер етуде. Сол себептен отандық білім беру жүйесінің әдіснамасын электронды-ақпараттық, ақпараттық-қатынастық құрал-жабдықтар арқылы жаңартып, халықаралық дәрежеге көтеру және білімгерлерді әлемдік бәсекеге қабілетті маман етіп даярлау мақсатында тың да нақты қадамдар жасалуда.

«Сабақ беру үйреншікті жай шеберлік емес,
ол үнемі жаңадан жаңа табылатын өнер»
(Ж. Аймауытов)

Техникалық білім беруді ақпараттандыру – ауқымы аса кең, кешенді үдеріс. Оған білім берушілер де, білім алушылар да, сондай-ақ осы салада жұмыс істейтін барлық тұлғалар да қатысады.

Педагогикалық білім беру жүйесінде ақпараттық технологиялар білім жүйесінің белгілі бір пәндері бойынша дамып өркендеп, енді біреулерінде кейін қалуы да мүмкін емес. Компьютерді және ақпараттық заманауи технологияларды қолдану машығы қазіргі заманғы әрбір пәнге аса қажет.

Бүгінде барлық деңгейлік білім ошақтарын электронды құрал-жабдықтармен қамтамасыз ету, оларды ғаламтор желісіне қосу, оқу-тәрбие үрдісіне электронды-ақпараттық түрлі бағдарламаларды, электронды құрылғыларға негізделген жаңа әдіс-тәсілдерді енгізу, елімізде ақпараттандыру бойынша педагогтардың біліктілігін жетілдіру, білім беру үдерісін басқаруды ақпараттандыру, автоматтандыру – отандық білім беру жүйесін әлемдік деңгейге жеткізуге мүмкіндік беретін алғы шарттардың бірі ретінде нақты айқындалды. Еліміздің оқу орындарының білімгерлері мен мұғалім-оқытушылары ақпараттық технологияны пайдаланып білім беріп, білім алуға жаппай көше бастады. Соның арқасында білім беру де, білім алу да оңтайланып, жаңа сапалық деңгейге көтеріле бастады. Алайда оның күрделі мәселелері толып жатыр. Олар өздерінің оң шешімін әлі де болсын күтуде. Қоғам мен білім беруді ақпараттандыру-жауапкершілік сезімі мол, терең білімді, жаңа қоғамды жасаушы мамандар санының арта түсуін талап етеді. Барлық типтегі оқу орындарын, соның ішінде, жоғары оқу орындарын бітірушілердің кәсіби даярлығына қойылатын талаптар жоғарылауда. Білім берудің пәндік құрамы да толықтырыла түсуде. Ақпараттандыруда - білім беру жүйесі және онымен байланысты адамзат әрекеттерінің түрлері де бірге қалыптасады, нақтырақ айтқанда ол заманауи технологияның әсерімен маңызды өзгерістерді басынан өткере отырып оларға ықпал етеді. Бұл мәселеде әсіресе жоғары кәсіби білім беруді жетілдірудің алатын орны ерекше. Ақпараттық технология – объектінің, процестің немесе құбылыстың күйі туралы жаңа ақпарат алу үшін мәліметтер жинау, өңдеу, жеткізу тәсілдері мен құралдарының жиынтығын пайдаланатын процесс. Компьютерлік технология – компьютерлік өңдеу базасындағы ақпараттық технология [1]. Қоғамды ақпараттандыру дегеніміз қоғам мүшелері әрекеттерінің тұрақты кеңейетін

баспа түрінде жинақталған ғылыми, өндірістік интеллектуалдық әлеуетін белсенді пайдалану соның негізінде қоғамдық өндірістің барлық салаларының дамуын іске асыратын ғылыми және өндірістік ақпараттық технологияларды интеграциялау; пайдаланылатын мәліметтердің нақтылығын, көрсететін ақпараттардың визуалдылығын, қоғамның кез-келген мүшесінің сенімді ақпарат көздерін пайдалануын, ақпараттық қызмет көрсетудің жоғары деңгейін қамтамасыз ету.

Қазіргі қоғамды ақпараттандыру үдерісінің басым бағыттарының бірі білімді ақпараттандыру – білім беру сферасын әдістемелік және техникалық жабдықтармен қамтамасыз ету, оқыту мен тәрбие берудің психологиялық – педагогикалық мақсаттарына негізделген заманауи технологияларды оңтайлы пайдалану болып табылады. Бұл үдеріс төмендегі әрекеттерді іске асырады: білім беру жүйесін басқару механизмдерін автоматтандырылған ғылыми-педагогикалық қорларды, коммуникациялық желілерді пайдалану негізінде жетілдіру; қазіргі заманғы қоғамды ақпараттандыру шартында тұлғаны дамыту міндеттеріне сәйкес оқыту, тәрбиелеудің ұйымдастырылған формаларын әдістерін, сұрыптау стратегиялары мен әдістемесін жетілдіру; студенттердің интеллектуалдық дамуына, өз бетінше білім алу дағдыларын қалыптастыруға, ақпараттық-оқу, тәжірибелік-зерттеу әрекеттерін іске асыруға, ақпараттарды өңдеу бойынша өзіндік жұмыстардың әртүрлілігіне бағдарланған оқытудың әдістемелік жүйелерін құру; студенттердің білім деңгейін бағалау мен бақылауды айқындаушы компьютерлік тестілік бағдарлама жасау әдістемесін құру және қолдану. Жоғары техникалық білім беретін оқу орындарында ақпараттық-компьютерлік технологияларды пайдаланудың негізгі бағыттарын төмендегідей етіп бөлуге болады: практикалық, семинар және дәріс сабақтарында автоматтандырылған оқу жүйесін қолдану; студенттер мен оқытушылардың қашықтықтан қарым-қатынас жасауында, жоғары оқу орындарында білім беруде ақпараттық технологияларды пайдалану; білім беруде ақпараттық білім ортасын мамандыққа байланысты қолдану ерекшеліктерін пайдаланып оқыту; психологиялық-педагогикалық зерттеулерде ақпараттық білім ортасын қолдану [2].

Ақпараттандырудың жетілдірілуі болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлаудың мазмұнын, әдісін және ұйымдастыру түрлерін сапалы өзгертуге мүмкіндік береді. Педагогикалық бағыттағы мамандарды оқыту жүйесінде ақпараттық-компьютерлік технологияны пайдаланудың мақсаты жаңа ақпараттық қоғамдағы оқып үйренушінің кәсіби даярлықтарын арттыру мүмкіндіктерін кеңейтеді. Сондай-ақ, техникалық білім беру жүйесі оқу үдерісін жекелеу, қарқындату мен оқытудың сапасын арттыру әрекеттерін іске асырады. И.Роберттің [3] ғылыми-зерттеу еңбектерінде жаңа ақпараттық технология құралдарын педагогикалық мақсатта қолданудың келесі негіздері белгіленген:

- ақпараттық технологиялардың негізінде оқу – тәрбие үдерісінің барлық деңгейін қарқындату бағытында, яғни оқыту үдерісі сапасы мен тиімділігін көтеру; танымдық іс-әрекет белсенділігін көтеру;
- пәнаралық байланыстарды тереңдету;
- қажет ақпаратты іздеу тиімділігі мен көлемін кеңейту.

Ал екінші мәселе, болашақ педагог жеке тұлғасын дамыту, ақпараттық қоғам жағдайындағы өмірге өзіндік дайындықтар, яғни түрлі ойлау қабілеттерін дамыту; байланыс жолдары қабілеттілігін дамыту; күрделі жағдайлардағы шешім нұсқаларын ұсыну; компьютерлік графика мен мультимедиа технологияларын пайдаланып, эстетикалық тәрбиелеу; ақпаратты өңдеу және ақпараттық мәдениетті қалыптастыру; жағдай немесе мәселені моделдей білуді дамыту; тәжірибелі-зерттеу іс-әрекетін жүзеге асыра білуді қамтамасыз ету.

Үшіншіден, мына мәселені ескерген жөн қоғамның әлеуметтік тапсырыстарын орындау жұмыстары, яғни ақпаратты сауатты тұлғаны даярлау; тұтынушыны компьютер құралдарымен дайындау; технолог мамандарға кәсіптік бағдар беру жұмысын жүзеге асыру.

Орта техникалық білім беруді ақпараттандыру мәселелеріне арналған ғылыми және ғылыми-әдістемелік әдебиеттердегі ақпараттық іздеу, осы кезге дейін «Оқытудың ақпараттық технологиясы» түсінігінің дәл, нақты анықтамасы жоқ екенін көрсетті. Бұл жерде негізгі ой оқу орындарында компьютерлердің білім беруде қолдану мүмкіндіктерін арттыратын жаңа құрылғылық және бағдарламалық жабдықталуын құрайтын ортамен (техникалық орта; бағдарламалық орта; пәндік орта; технологиялық орта) сипатталатын «ақпараттық технологиялар» терминінің «компьютерлік технологиялар» түсінігін ығыстыруына алып келді. Педагогикалық әдебиеттерде өте көп кездесетін бұл түсініктің анықтамаларын кең мағыналы талдау, оларды түсіндірудің екі негізгі тәсілін анықтауға мүмкіндік береді. Бірінші, оқытудың ақпараттық технологиясын үйренушілердің таным деңгейінің заңдылықтарына сәйкес және ақпараттық өнімдерді аз шығынмен құру, жіберу, сақтау және бейнелеуді

сипаттайтын мәліметтерді өңдеудің ең жаңа әдістері және құрылғыларын оқыту жүйесіне енгізу жиынтығын қолдану арқылы ұйымдастырылған дидактикалық үдеріс ретінде қарастыруды ұсынады. Екінші, қолданыстағы ақпараттық құралдар негізгі орынға ие болатын оқытудың белгілі бір техникалық ортасын құруды қарастырады.

Бірінші жағдайда технология - оқыту үдерісі ретінде қаралса, екіншісінде - оқу үдерісінде ерекше бағдарламалық-техникалық құралдарды қолдану жайлы сөз қозғалады. Соңғы жылдар ішінде таратылған, жоғары кәсіптік білім беруді ақпараттандыру мәселелеріне арналған ғылыми, ғылыми-танымдық және ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдау, бүгінгі күнде шартты түрде техногенді деп атауға болатын екінші тәсілдің тиімді екенін айқындайды. XX ғасырдың 80-90 жылдарында компьютерлік техника мен бағдарламалық жасақтаманың қарқынды дамуы оларды орта буындарға білім беру үдерісіне белсенді түрде енгізу қажеттілігіне алып келді. Бірақ оларды меңгеру, әсіресе оларды педагогикалық тәжірибеде қолдану сол кездегі оқу орындарының барлығына бірдей мүмкін болмады. Сәйкес дайындық пен біліктілікке ие техникалық ғылым көшбасшы қызметін атқарды. Бағдарламалауға келмейтін, пән саласы нашар құрылымға ие болған техникалық ғылымның бағыттары артта қалды. Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасында қалыптасқан жағдайды түбегейлі өзгерте алатын психологиялық-педагогикалық зерттеулер көп өткізілсе де, мұның барлығы білім беруді ақпараттандырудың дидактикалық – әдістемесін және теориялық – әдістемелік негіздерін жасап шығарудың информатика саласындағы ғылыми-техникалық дағдарыстан әлде қайда артта қалуына алып келіп отыр. Оқытудың компьютерлік технологиясына өту, оларды жасап шығаруға сынақтан өткізу мен енгізілуіне жағдай жасау, олардың дәстүрлі әдістермен сәйкес келу тәсілдерін іздеу өте күрделі болып, олар көптеген психологиялық-педагогикалық, оқу-әдістемелік және басқа да мәселелерді шешуді талап етеді. Олардың ішіндегі негізгі бағыттар: білім беру үдерісіне компьютерлік технологияларды енгізу мәселесіне қатысты бірыңғай ғылыми-әдістемелік тәсілді енгізу жолдары. Практикалық тұрғыда оқу үдерісінде компьютерлік технологияны қолдану әдіс-тәсілдерін ұсыну. Болашақ мұғалімдерді компьютерлік технологияны меңгеруге даярлау жолдарын теориялық және әдістемелік тұрғыда көрсету. Пайдаланушылардың білім мен біліктілігін арттыру мақсатында, болашақ мұғалімдерді компьютерлік технологияларды оқытуға даярлау. Білім беру мекемесін материалдық-техникалық базасын жабдықтау. Қажетті әдістемелік құралдарды іздеу, өңдеу және жасап шығару. Компьютерлік технологияларды қолданудағы басты мәселе болашақ маманның интеллектуалдық мүмкіндіктерін кеңейту жолдары мен оқыту сөзінің өзінде өзгеруде: білімді меңгерту, ақпаратты қолдану, оны компьютерден алудан кейінгі орында тұр. Қазіргі оқыту үдерісінде компьютерлік технологияны қолдану-занды құбылыс. Бірақ оларды оқыту барысында қолданудың тиімділігі көп жағдайда «оқытушы-студент» деген күрделі қарым-қатынас жүйесінен туындайтын күрделі байланыс жиынтығындағы олардың алатын орнына тәуелді компьютерлік технологиялар студенттердің дағдыларын қалыптастыруға және дамытуға жағдай жасайды. Бұрынғы кезде оқытушыларға әр бір білімгерді оқытудың жеке тәсілін табу қиын болатын. Ал қазір, компьютерлік желілер мен онлайндық құралдарды қолданудың арқасында оқу мекемелері жаңа ақпаратты әрбір студенттің жеке сұранысына сай жеткізу мүмкіндігін алды. Студенттердің бірлестіктермен және бір-бірімен байланыс жасауы үшін қолданылатын технологиялар қажетті кезде қажет ақпаратты жеткізу арқылы оқыту процесін қызықты және бүгінгі күн талаптарына сай етуі мүмкін. Бұл үдеріс, көбінесе алдын-ала алынған білімдер, оқу ортасын қалыптастырушы күтілген және алынған нәтижелерге байланысты анықталады. XXI ғасырда сәттілікке қол жеткізу үшін академиялық біліммен терең ойлау қабілетті жеткіліксіз болады. Себебі, бұл қажетті техникалық біліктілікті талап етеді. Сондықтан да көптеген студенттер ақпараттық технологиялар саласында білім алып келешектегі өздерінің кәсібін сәтті болуына әрекет жасауда. Қуатты, жоғары өндірісті интернетпен толық байланысқан бағдарламалық жасақтама студенттерге ақпаратты құру және алмасу мүмкіндігін береді. Өз жобасын құрдастары мен оқытушылар көріп бағалайды деген ойдың өзі ғана студентті өзінің барлық білімімен мүмкіндіктерін толық қолдануға итермелейді. Жоғарыда айтылғандардың барлығынан келесідей қорытынды шығаруға болады: білім беруде ақпараттық технологияларды қолданудың өзектілігі келесі себептермен білім берудің жекешелендірудегі ақпараттың технологиялардың көптеген мүмкіндіктерімен; ақпараттық технологияларды қолданғанда және білім берудің сезімталдығын арттыру кезінде студенттердің дағдысын жетілдірумен; байланыстардың кең өрісін қамтамасыз етумен; студенттердің өз бетінше белсенді жұмыс атқаруына жағдай жасаумен; кез-келген адаммен оның кеңістіктегі орнына және уақыттың айырмашылыққа қарамастан интернет арқылы қарым-қатынас жасаумен; оқу материалы

сипаттаудағы, әсіресе көрнекіліктің жоғарылығымен; ақпараттық технологиялардың дамып келе жатқан барлық интерактивті мүмкіндіктерімен; студентке ыңғайлы кез-келген уақытта ақпараттық технологиялардың қажеттілігімен анықталады. Қорыта айтқанда, техникалық мамандықтарда білімді ақпараттандыру аясында ақпараттық технологияларды техникалық білім беруде қолдану студенттердің ақпараттық мәдениетін қалыптастырып, қабылданған кәсіби білім құрылымының сапасын кәсіби тұрғыда қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми сөздігі. Информатика және компьютерлік технология. - Алматы "Мектеп", 2002. – 456 бет.
2. К.М.Беркінбаев, Б.Д.Сыдықов. Информатикалық пәндерді оқытудың педагогикалық технологиясы. // Қазақстан мектебі. 2006, №11, 33-35 б.
3. Роберт И.В. Новые информационные технологии в обучении: дидактическая проблема, перспектива использования // Информатика и образование. 1991, №4, 18-25 б.
4. Голубкова О. А. Использование активных методов обучения в учебном процессе: учебно-методическое пособие. СПб., 1998. 42 с.
5. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова. М.: Изд. Центр «Академия», 2008. 176 с.

**Қарағанды облысы, Балқаш қаласы
Балқаш көпсалалы колледжі
Математика пәнінің оқытушысы
Садвокасова Мейрамгуль Узбаевна**

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ В ЦЕЛЯХ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ЗНАНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Современное общество характеризуется стремительным развитием науки и техники, созданием новых информационных технологий, коренным образом преобразующих жизнь людей. Темпы обновления знаний настолько высоки, что на протяжении жизни человеку приходится неоднократно переучиваться, овладевать новыми специальностями. Непрерывное образование становится реальностью и необходимостью в жизни человека.

Стремительное развитие информационно-коммуникационных технологий является одним из факторов, определяющий вектор развития мирового сообщества XXI века. Цивилизация неуклонно движется к построению информационного общества, где решающую роль играют информация и научные знания.

В последнее время наблюдается активный поиск приёмов и средств повышения эффективности обучения в средне - профессиональном учебном заведении. Модернизация образования требует внедрения информационно-коммуникационных технологий в обучение.

Информационно-коммуникационные технологии – это новые педагогические технологии, которые позволяют не только модернизировать учебный процесс, повысить его эффективность, активизировать обучающегося, но и дифференцировать процесс с учётом индивидуальных особенностей каждого обучающегося.

Сегодня, на фоне информатизации средне - профессионального образования и разнообразного использования компьютерной техники в учебно-воспитательном процессе, вопросы применения информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) на занятиях стали особо актуальными. Они повышают мотивацию к обучению, развивают интеллект обучающихся и навыки самостоятельной работы по поиску необходимой информации, расширяют объём предъявляемой учебной информации и набор применяемых задач, осуществляют индивидуальный подход в обучении, повышают качество контроля знаний обучающихся, обеспечивают гибкость управления учебным процессом, что повышает эффективность обучения.

Применение ИКТ на уроках и во внеурочной деятельности обучающихся, в совокупности с другими инновационными технологиями позволяет создать принципиально иную информационно-коммуникационную среду, которая повышает мотивацию обучающихся на самообразование, интенсифицирует самостоятельную работу, оптимизирует учебную информацию, сокращая время её получения, а главное делает её доступной в любое удобное время.

Использование ИКТ в учебном процессе предполагает повышение качества образования, т. е. решение одной из насущных проблем для современного общества.

Один из наиболее естественных и продуктивных способов вводить новые информационные технологии в средние – профессиональное учебное заведение состоит в том, чтобы непосредственно связать этот процесс с совершенствованием содержания, методов и организационных форм обучения.

Круг методических и педагогических задач, которые можно решить с помощью компьютера, разнообразен. Компьютер – универсальное средство, его можно применить в качестве калькулятора, тренажёра, средства контроля и оценки знаний и средств моделирования, ко всему прочему – это идеальная электронная доска. Важной методической задачей, в плане применения компьютера, является обучение решению задач, а так же некоторым основным способам математических действий, алгоритмам.

Помимо непосредственного использования компьютерных программ в обучающих целях, есть возможности использования мультимедиа и всемирной сети Интернет, которые в любой момент становятся доступны обучающимся. Компьютерный урок характеризуется, прежде всего, интенсивностью использования компьютера, которая может быть оценена процентом времени общения учащихся с компьютером по отношению ко всему времени урока. Изменение технологии получения знаний на основе таких важных дидактических свойств компьютера, как индивидуализация и дифференциация учебного процесса при сохранении его целостности, ведёт к коренному изменению роли преподавателя. Главной его компетенцией становится роль помощника, консультанта.

Технология применения средств ИКТ в предметном обучении основывается на использовании некоторых формализованных моделей содержания деятельности преподавателя, управляющего этими средствами, на повышении мотивации и активности обучающихся, вызываемой интерактивными свойствами компьютера.

В связи с тем, что студентам необходимо изучать большой объём материала, развивать интеллектуальные способности, повышать конкурентоспособность выпускников возникла необходимость использовать ИКТ на уроках математики. Цели использования компьютера, на уроках следующие: развитие межпредметных связей с математикой, формирование компьютерной грамотности, развитие самостоятельной работы учащихся на уроке, реализация индивидуального, личностно-ориентированного подхода.

Приоритетной целью среднего – профессионального образования становится развитие у учащихся способности самостоятельно ставить учебные цели, обобщать, осмысливать новые знания, проектировать пути их реализации, контролировать и оценивать свои достижения. Иначе говоря, формирование умения учиться. Учащийся сам должен стать «архитектором» и «строителем» образовательного процесса.

С целью интенсификации обучения, наряду с ранее использовавшимися в обучении математике классическими формами обучения в школе и в самостоятельной работе учеников всё чаще используются программное обеспечение учебных дисциплин: программы-учебники, программы-тренажёры, словари, справочники, энциклопедии, видеоуроки, библиотеки электронных наглядных пособий, тематические компьютерные игры.

Возможности компьютера, при использовании адаптированных к нему дополнительных технологий: программных продуктов, Интернета, сетевого и демонстрационного оборудования составляют материальную базу ИКТ.

Поскольку наглядно-образные компоненты мышления играют исключительно важную роль в жизни человека, то использование их в изучении материала с использованием ИКТ повышают эффективность обучения, например, графика и мультипликация помогают обучающимся понимать сложные логические математические построения.

ИКТ позволяет интегрировать три процесса обучения: преподавание, учение и оценивание.

Возможности использования нескольких компьютеров в предметном обучении в следующих вариантах:

1. Проектная деятельность – учащиеся составляют мультимедийную презентацию. Созданная учащимися презентация - творческая работа, в которой сочетаются текстовая информация и графические изображения, звуковые эффекты, часть материала переносится в формат гиперссылок. Была использована программа PowerPoint из пакета программ Microsoft Office.

2. Использование тренинговых программ (шаблоны тестов mtsl) - геометрия – широкое поле для этого вида деятельности.

3. Использование диагностических и контролирующих материалов для контроля знаний (используются тесты и задачи).

На данном этапе компьютер помогает преподавателю в управлении учебным процессом, выдает результаты выполнения учащимися контрольных заданий с учетом допущенных в теме ошибок и затраченного времени. Компьютер позволяет учащимся проводить самоконтроль и взаимоконтроль за выполнением заданий.

Применение ИКТ на уроках даёт возможность преподавателю сократить время на изучение нового материала. Это происходит за счёт наглядности и быстроты выполнения работы (отсутствие письменных заданий), проверить знания учащихся в интерактивном режиме, что повышает эффективность обучения, помогает реализовать весь потенциал личности – познавательный, морально-нравственный, творческий, коммуникативный и эстетический, способствует развитию интеллекта, информационной культуры учащихся.

Интеграция всех возможностей компьютерных технологий в образовании помогают стимулировать познавательную деятельность, творческую инициативу, активную позицию учащихся по отношению к себе и к своему образованию.

Список использованной литературы:

1. Словарь бизнес-терминов, ссылка: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/business/5333>
2. R.Karnikau, F.McElroy, Communication for the Safety Professional, Chicago 1975
3. Телегина Н.Д. Инновационные технологии, <http://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/materialy-mo/innovacionnye-tehnologii>
4. Моренкова М.Ю. Обзор личностно-ориентированных технологий, <http://www.videouroki.net/filecom.php?fileid=98660380>
5. Математика в профессии, http://antoshkina.nmcuv.org/ant/Matematika_v_professii_ili_nauka_byt_ucitelem/Zapisi/2012/2/9_Licnostno-orientirovannoe_obucenie_matematike.html

**Қарағанды облысы, Балхаш қаласы
Балқаш көпсалалы колледжі
Арнайы пәндер оқытушысы
Ибраева Сауле Женисовна**

«ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРАВА»

Повышение качества подготовки юристов является одной из потребностей развития общества в современных условиях. Правоведение как сфера профессиональной деятельности имеет свои особенности, которые проявляются в том, что теоретические знания и практические навыки в ней связаны и переплетены неразрывно. Соединение теоретического обучения с практической деятельностью позволяет дополнить традиционное обучение юристов и уже на студенческой скамье дать им возможность узнать наиболее важные профессиональные навыки и обучить их этим навыкам.

Полагаем, что такой комплексный подход необходим при обучении студентов на юридическом факультете В целях всесторонней, качественной подготовки будущих юридических работников следует найти изучения, а также усвоения студентами позитивного научного, законодательного, правоприменительного материала. Необходимо использовать имеющиеся наработки методологического, методического характера и искать пути их постоянного совершенствования». Все это, несомненно, относится к преподаванию в гражданского процессуального права. Основными формами организации учебного процесса при изучении гражданского процессуального права являются лекции и семинары.

Каждое лекционное занятие должно строиться в соответствии с конкретными целями и задачами; выполнять присущие лекции функции; основываться на правильно отобранном и структурированном научно-теоретическом материале; проводиться по соответствующей методике и с необходимыми средствами обеспечения; психологически настроенным на чтение лекции. Построение сценария проблемной лекции возможно через обозначение одной или комплекса проблем и обращение преподавателя к слушателям по поводу способов их преодоления. Лекция-пресс-конференция, как правило, посвящена актуальной и дискуссионной проблеме. В качестве примера можно привести лекцию «Правовой статус прокурора в гражданском процессе», в ходе которой раскрываются цели и задачи участия прокурора в рассмотрении и разрешении гражданских дел в судах общей юрисдикции, формы участия прокурора в гражданском процессе, его права и обязанности в зависимости от формы участия, правовые основы такой деятельности.

Неотъемлемой частью лекции является презентация, сопровождающая изложение преподавателем соответствующего материала, позволяющая этот учебный материал визуализировать (посредством схем, рисунков, графиков и т.п.) и структурировать. Весьма познавательны лекции по гражданскому процессуальному праву, которые проводятся преподавателем с участием практических работников органов прокуратуры, участвующих в рассмотрении гражданских дел в судах общей юрисдикции, в частности прокуроров управления по обеспечению участия прокуроров в гражданском и арбитражном процессе, прокуратуры. В ходе семинаров по гражданскому процессуальному праву студентам задаются вопросы по изученным темам, на которые они должны ответить, данные ответы комментируются другими студентами и преподавателем. Студентам также предлагается самостоятельно разрешать различные правовые ситуации, как правило, основанные на конкретных примерах из прокурорской и судебной практики, требующие определенных навыков в применении соответствующих норм не только процессуального, но и материального права.

Учитывая требования, содержащиеся в Квалификационной характеристике должности помощника прокурора, неотъемлемой частью семинарских занятий является обучение студентов навыкам составления исков, заявлений, заключений, ходатайств и иных процессуальных документов с последующим тщательным анализом допущенных ошибок и возможных вариантов содержания таких документов. Закреплению ранее изученного материала способствует решение студентами ситуационных задач на основе материалов прокурорской и судебной практики, которые позволяют им применить полученные теоретические знания к конкретной жизненной ситуации. Обязательным требованием при подготовке докладов является использование студентами материалов судебной и прокурорской практики, наглядно иллюстрирующих правильное разрешение тех или иных проблемных вопросов правоприменения. Это позволяет более детально, основательно, разносторонне подойти к изучению отдельных аспектов гражданского процесса. Закреплению полученных знаний способствует проведение в ходе семинарских занятий деловых игр, представляющих собой моделирование какого-либо судебного разбирательства с распределением между студентами ролей участников гражданского процесса, для чего используется имеющийся на юридическом факультете. Например, рассмотрение дела о расторжении брака, взыскании алиментов и разделе между супругами имущества, о лишении родительских прав. Или спора о выселении со встречным иском о вселении и нечинении препятствий в проживании. Заранее студентами при содействии преподавателя составляется сценарий, распределяются роли. Обязательным элементом деловой игры является ее последующий анализ не только преподавателем, но и студентами, присутствующими в зале. Следует отметить такую форму проведения занятий со студентами, как выездные семинары.

Специфика изучения гражданского процессуального права заключается в том, что студенты должны много времени уделять самостоятельной подготовке. Это обусловлено не только необходимостью освоения теоретических основ дисциплины, но и анализом значительного количества материалов судебной. Гражданский процесс, как известно, «обслуживает» практически все отрасли права. В связи с этим представляется возможным качественно и доступно показать связь процессуального права с материальным в лекционном курсе и практических занятиях посредством использования метода сравнительного правоведения. К примеру, институты процессуального права, такие как лица, участвующие в деле; представительство; процессуальное правопреемство; процессуальное соучастие и др., производны от сходных институтов материального права. Их изложение невозможно без использования метода сравнительного правоведения. Весьма сложные проблемы иска и исковой формы

защиты нарушенных субъективных прав граждан и организаций следует излагать в сравнительном анализе с нормами гражданского права (в широком смысле). Следует выявить сходство, взаимообусловленность, взаимосвязь материального и процессуального права, подкрепив теоретические положения ссылкой на законодательство и судебную практику. Используя такую методику изложения, преподаватель сумеет убедить студента в необходимости комплексного подхода к изучению юридических дисциплин. Наиболее ярко это проявляется при проведении деловых игр, в ходе которых студенты должны показать хорошее знание норм не только гражданского процессуального права, но и норм материального права (семейного, жилищного, гражданского и т.п.) в их тесной взаимосвязи. Использование традиционных и инновационных методов обучения способствует более глубокому, качественному освоению студентами учебной программы по гражданскому процессуальному праву, получению ими уровня знаний, необходимого для последующей работы в органах прокуратуры.

**Жетісу облысы, Панфилов ауданы
"Д.Қонаев атындағы орта мектеп" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Раева Эльмира Турсыновна**

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ ЖОЛЫ РЕТІНДЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Бүгінгі таңда білім беру мазмұны айтарлықтай өзгерістерге ұшырады: білім берудің негізгі мақсаты ретінде пәндік білім, білік, дағдыдан басымдық оқушылардың құзыреттілігін қалыптастыруға ауыстырылды. Бұл өз кезегінде бағалау жүйесіндегі өзгерістерге әкелді.

Оқу қиынға соғатын оқушылардың оқуға деген құштарлығы мен ынтасы, тілегі жоғалатыны белгілі. Оқушыларды бағалау жүйесіндегі оқыту мен оқудағы жаңа әдіс бұл мәселені шешуге көмектеседі. Бағалаудың бұл «жаңа» түрі «қалыптастырушы» немесе «оқуды жақсарту мақсатындағы бағалау» деп аталады және оқушылардың жеке тұлғасын қалыптастыруға арналған. Мұндай бағалау жүйесі оқушылардың жеке деңгейіндегі жетістіктерін бақылауға мүмкіндік береді, бұл білім сапасын арттыруға айтарлықтай ықпал етеді.

Қалыптастырушы бағалаудың мақсаты – әрбір жеке оқушының нәтижелерін жақсартуға көмектесу.

Қалыптастырушы бағалау әдістерін қолданудың ерекшелігі – бұл күнделікті тәжірибеде, әр сыныпта қолданылатын бағалау, яғни мұғалім мен оқушылардың білім сапасына оқытудың алғашқы кезеңдерінде ықпал ете алатынын білдіреді. Сонымен қатар формативті бағалау оқушыларға да, мұғалімдерге де қолайлы формада қолданылады.

Оқушылардың ішкі ынтасын арттыру үшін олардың жеткен жетістіктерінің бұрынғы тәжірибесін ескеру, сабақта белсенді әрекеттерді мақсатты түрде ұйымдастыру, сонымен қатар оқушылармен кері байланыс орнату өте маңызды.

Қалыптастырушы бағалау критерийлер бойынша жүргізіледі.

Критериялды бағалау жүйесі:

- критерийлер оқушылардың жұмысын бағалауға бағытталған (аралық немесе қорытынды кезеңде);
- білім алушылардың жұмысы басқалардың жұмысымен емес, критерий бойынша бағаланады немесе стандартпен (үздік жұмыс үлгісі) салыстырылады;
- критерийлер оқушыларға алдын ала белгілі;
- бағаны шығарудың нақты алгоритмін құру, сол бойынша оқушы өзінің үлгерім деңгейін анықтап, өз бағасын анықтай алады;
- бағалау критерийі – оқу мақсаттарының нақты көрінісі; үйретілген нәрсені ғана бағалауға болады.

Сабақтағы тәжірибемде мен қалыптастырушы бағалаудың келесі әдістерін қолданамын:

«Ауызша бағалау». Бұл мұғалім мен оқушы арасында ауызша кері байланысты орнату, сабақтың кез келген кезеңінде нәтижелі болуы мүмкін.

«Жазбаша түсініктемелер». Қалыптастырушы бағалаудың құрамдас бөлігі. Оқушылардың жазба жұмыстарын тексеру барысында бағалау критерийлері мен нәтижеге жету деңгейіне сәйкес өз пікірлерімді жазамын.

«Сен – маған, мен – саған». Жұптық жұмыста оқушыларды өзара бағалау. Бағалау критерийлері алдын ала анықталады.

«Екі жұлдыз, бір тілек». Ол оқушылардың шығармашылық сипаттағы жұмыстарын бағалауда қолданылады. Сыныптасыңыздың жұмысын тексеруді ұсынамын. Оқушылар бір-бірінің жұмысына түсініктеме бергенде, бағалау болмайды, екі сәтті сәт анықталып, «екі жұлдыз» және жақсартуға лайық бір сәт – «тілек» көрсетіледі.

«Ішкі және сыртқы шеңбер». Оқушылар екі шеңберге тұрады: ішкі және сыртқы бір-біріне қарама-қарсы тұрып, өткен тақырып бойынша әріптестеріне сұрақтар қояды. Сыртқы шеңбердегі балалар қозғала отырып, жаңа әңгімелесушіге сұрақтар қою арқылы жаңа жұптар құрады.

«Өлшеу». Бұл әдіс оқушылардың тапсырмаларды дұрыс орындағанын анықтау үшін қолданылады. Бұл кезде балалардың жұмысы тоқтап, «Біз не істеп жатырмыз?» деген сұрақ қойылады. Берілген сұраққа жауап беру арқылы оқушылар тапсырманың мәнін және оны орындау үдерісін түсіну деңгейін көрсетеді.

«Шағын тест». Шағын тестілер (тапсырмалардың аз санын қамтиды) оқушылардың білімін, іскерлігін және дағдысын, яғни белгілі бір ақпаратты, материалды білуін бағалауға арналған. Шағын тестті орындау үшін сабақ уақыты 5 минуттан аспайды. Оқушылар ұсынылған тапсырмалардың жауаптары жазылған қағазды береді.

«Редакторлар кеңесі». Эссені өңдеу кезінде критерийлер тақтаға ілінеді. Барлық оқушылар «редактор» рөлін, ал тақтаға өз қалауынша келген оқушы «жазушы» рөлінде болады. «Редакторлар» жазылған әңгімені мұқият тыңдап, табыс критерийлеріне сүйене отырып, оқушы жұмысының жақсы жақтарын көрсетіп, эссе мазмұнын жақсартуға қатысты ұсыныстар жасайды. Бұл жағдайда тестілеу формасының өзі оқушыларға табыстан үйренуге көмектеседі. Білім алушы «редакторлардың» (оқушылар) ұсыныстарын тыңдап болған соң, өз орнына отырып, жұмысын түзетеді. Оқушылар тақтаға өз қалаулары бойынша шығады. олардың кейбіреулері сыныптасының жұмысын жақсарту бойынша ұсыныстарды тыңдай отырып, жұмыстарын тексереді, егер олар ұқсас қателер мен дәлсіздіктерді тапса, оны түзетеді.

«Дана үкілер». Оқушыларға оқулықтағы абзац немесе мәтін мазмұны бойынша өз бетімен жұмыс істеу ұсынылады. Осыдан кейін оларға талқылау үшін сұрақтар беріледі.

Мәтінмен жұмыс істеу негіздері. (мәтіннен негізгі ұғымдарды тауып, жазып алу).

- «Сіз соңғы жаңалықтарды білесіз бе?» (Өзіңіз үшін жаңа деп санайтын ақпаратты таңдаңыз).
- Белгілі және белгісіз (мәтіннен сізге белгілі және бұрын белгісіз ақпаратты табыңыз).
- Күтпеген ақпарат
- Ғибратты қорытынды (қандай қорытынды жасауға болады?).

Сабақта әртүрлі формативті бағалау әдістерін қолдана отырып, балалардың сабақтағы жұмысын смайликтер, жұлдыздар, күндер және басқа да бейнелер арқылы бағалауды ұнататынын байқадым. Көптеген балалар өздерін объективті түрде белгілейді. Қалыптастырушы бағалаудың осы әдістерін қолдану маған белгілі бір тақырып бойынша материалды меңгеру деңгейін бақылауға және нәтижеге қарай өз әрекеттерімді соған сәйкес реттеуге мүмкіндік береді. Қалыптастырушы бағалау күнделікті тынымсыз еңбекті, жұмыс барысында жинақталған белгілі бір тәжірибені қажет етеді.

Алматы қаласы, Жамбыл ауданы, Б. Қыдырбекұлы ауылы
"Жазира" бөбекжайы
Тәрбиеші
Танірберген Аршынгүль

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ДӘРІПТЕУ БАЛАБАҚШАДАН БАСТАЛАДЫ

Мектеп жасына дейінгі балаларды тұлғалық дамыту мәселесі мемлекеттік саясаттың бір бөлігі болып табылатынын ескере отырып, мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту басымдыққа ие болады. Еліміздің білім беру саласында елеулі оң өзгерістер орын алуда: мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесі жанданып, мемлекет басшысының бастамасымен қолға алынған бағдарламалардың арқасында білім берудің жаңа сапасына көшу жүзеге асырылуда.

Балабақша – балаларды қоғамда өмір сүруге үйрететін алғашқы әлеуметтік мекеме. Дәл осы жерде баланың басқа адамдармен алғашқы тәуелсіз байланыстары орын алады, ол қарым-қатынас жасауды және өзара әрекеттесуді үйренеді. Біздің бүгінгі тәрбиеленушілеріміз – жаңа заманның балалары, олардың мотивтері, құндылықтары, қызығушылықтары әртүрлі. Балаларға осы қанық ақпарат әлемінде өмір сүруге кім көмектесуі керек? Бәлкім, бұл мұғалім шығар.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында кішкене баланы мектепке дейінгі дайындықпен толық қамтуға ерекше көңіл бөлінген. Негізгі мақсат – балалардың жалпы, интеллектуалдық, физикалық дамуы, олардың білімді игеруге дайындығын қамтамасыз ету, білім беруді жаңарту жағдайында баланың оқу әрекетін меңгеру үшін тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру. Бұл өз кезегінде әрбір мұғалімнен оқытудың жаңа технологиялары негізінде педагогикалық қызметке түбегейлі өзгерістер енгізуді, баланың жеке басына, оның мәселелеріне, қызығушылықтарына бет бұруды талап етеді.

Моральдық және рухани құндылықтар, олар балаларға қолжетімді ме? Осы бағыттағы жұмыс тәжірибесіне сүйене отырып, дұрыс жауап беруге болады: мектепке дейінгі жас кезеңінде отбасына, туған жерге, Отанға деген сүйіспеншілік сезімі пайда болады. Бұл - баланың танымында туып, мақсатты тәрбие беру барысында қалыптасатын рухани-адамгершілік мүмкіндіктерінің жан-жақты дамуының бастауы.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесі Қазақстанның патриоттарын, құқықтық демократиялық, әлеуметтік мемлекеттің азаматтарын тәрбиелеуді қамтамасыз етуге арналған. Рухани-адамгершілік тәрбие кез келген халыққа, кез келген мемлекетке қажет. Дегенмен, бұл тәрбие өте сезімтал, әдептілікпен жүргізілуі керек және оны жастайынан ата-анамен өзара бірлестікте орындау керек. Шығармашылық тұлға мен мінездің қалыптасу кезеңі ретінде мектепке дейінгі жастың ерекше әлеуеті айқын.

Сүйіспеншілік, мейірімділік, жанашырлық, зорлық-зомбылық жасамау, төзімділік, әділ мінез-құлық, жан тыныштығы сияқты ең маңызды адами қасиеттерді қамтитын - адамгершілік, сондықтан біз, үлкендер, тәрбиешілер тәрбиеленушілерімізге, балаларымызға күнделікті, сағат сайын, минут сайын тәрбиелеуге міндеттіміз.

Біздің заманымызда әлем балаға агрессивті болып, балалық шақ өнеркәсібі ойыншықтардан бастап жаһандық коммерциялық телебағдарламаларға дейін балалардың психикасына, олардың адамгершілік және рухани әлеміне жойқын әсер етуде. Бірден көп ұрпақ өскен ескі жақсы ойыншықтарымыз, кітаптарымыз, мультфильмдеріміз бір түнде жоғалып кетті. Олардың орнын шетелдік телехикаялардың кейіпкерлері басты: супермендер, өрмекші адамдар, монстрлар және т.б. басты.

Бала өмірінің алғашқы жылдары оның тәрбиесіндегі маңызды кезең болып табылады. Осы кезеңде оны өз халқымен, елімен көзге көрінбейтін түрде байланыстыратын және кейінгі өмір жолын айқындайтын сезімдер мен мінез-құлық қасиеттері дами бастайды. Әрине, мектеп жасына дейінгі бала құқықтық, саяси немесе әлеуметтік-экономикалық аспектілерді әлі түсінбейді, бірақ оның қарапайым құқық тәртібі ережелерін сақтауы, ғылым мен өнер саласындағы жетістіктер туралы түсінік, мемлекеттік рәміздер, Отанымыздың даңқын асқақтатқан тұлғалардың есімдерін білу, өзін-өзі бағалау, еліміздің тарихи өткенін құрметтеу, өз отандастарына мақтаныш, адамзат пен әлемнің дамуына сыртқы үлес қосу сияқты тұлғалық қасиеттерді дамытуға негіз болады.

Бұл әсердің тамыры – тереңде: бала үйренетін өз халқының тілінде; оның әндерінде, музыкасында; өзі көңіл көтеретін ұлттық ойындар мен ойыншықтарда; туған жерінің табиғаты, өзі өмір сүріп жатқан халықтың жұмысы, тұрмысы, әдет-ғұрпы туралы алған әсерлерінде жатыр. Сонымен бірге танымдық деңгей елдің атрибуттары мен рәміздерін білуден, мемлекеттің құрылымы туралы қарапайым түсініктерде, отбасы мүшесі ретінде, одан кейін балабақша тобындағы балалар ұжымының мүшесі ретінде, сондай-ақ ауылдың, ауданның, облыстың тұрғыны, Қазақстан азаматы ретінде өзінің «құқықтары мен міндеттерін» білуінде көрінеді.

Заман, дәуір, адамдар өзгереді, бірақ адамның жақсылыққа, махаббатқа, нұрға, сұлулыққа, шындыққа деген ұмтылысы мәңгілік болып қалады. Балалардың бойында елімізді мекендейтін барлық халықтарға деген жанашырлық пен оң көзқарасты қалыптастыру – маңызды міндеттердің бірі. Оны жүзеге асыруға өлке мұражайлары көмектеседі.

Халық мерекелері Тәуелсіздік күні, Наурыз, Конституция күні – халық мәдениетін жаңғыртудың және ұлттық құндылықтарды дамытудың құралы, себебі мерекенің өзі қоғам өмірінен ажырамас барлық идеялар мен өнегелік нұсқауларды сіңіреді.

Әр халықтың өз ұрпағын тәрбиелеуде ұлттық ерекшеліктері болады. Мен өз жұмысымда халқымыздың тамаша салт-дәстүрлерін бойына сіңіріп, кеңінен қолданамын. Үгіт-насихаттың негізгі құралдары – тіл, халық өнері, рәміздер, өнер, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, ырым-тыйымдар, халық ойындары, мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, жұмбақтар.

Мерекелік материалды таңдауда мен келесі талаптарды ескеремін:

- Мектеп жасына дейінгі кіші топ балалары үшін «шағын фольклорлық формалар» бар;
- Үлкен топтарда мұнымен қатар халық ертегілері, халықтық өрнектер, әдет-ғұрыптар да қолданылады.

Мемлекеттік мерекелерде театрландыру элементтері, қазақ халық ертегілерін сахналау енгізіледі. Олай болса, ұлттық әдет-ғұрып, салт-дәстүр, мерекелер балаларды өзі тұратын елін мақтан етуге тәрбиелеуге зор мүмкіндік береді. Қазақ тілінде тақпақтар мен әндерді жаттап, орындау арқылы бүлдіршіндердің сөздік қорлары байиды, дыбысты айту дағдылары қалыптасады.

Ауызша халық шығармашылығын білу, сүю де азаматтық-патриоттық тәрбиенің бір қыры болып табылады. Өйткені халық дәстүрі, тұрмыс-тіршілігі, мінезі, ерлігі, Отанға деген сүйіспеншілігі ертегілерде көрініс табады. Ертегілердің арқасында бала жақсылық пен жамандықты ажырата алады, өзінің жеке қасиеттерін бағалай отырып, өзіне ұнайтын кейіпкерді таңдайды. Балаларды адамгершілік позициясынан жауапты шешім қабылдауға ынталандырады, моральдық-адекватты істер жасауға ұмтылуға тәрбиелейді.

Халық ойындары мен ертегілері – біздің ғаламшарымыздағы кез келген халықтың шынайы байлығы мен мұрасы. Бала басқа рөлге ие бола отырып, оны сезінеді, әртүрлі өмірлік жағдайларда өзін сынап көреді. Ойынның тәрбие құралы ретіндегі ерекшелігі - оның халық дәстүрлеріне отбасылық, еңбектік, мерекелік және ойын-сауықтық дәстүрлердің жетекші құрамдас бөлігі ретінде енуінде. Халық ойындарында әзіл-қалжың, бәсекелестік ынта көп, қимыл-қозғалыс дәл және бейнелі, көбінесе күтпеген рифмалармен сүйемелденеді, бұл ойыншыларды жылдам ұйымдастыруға, оларды көшбасшыны объективті таңдауға және ойынды ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Осы бағытта жүргізіліп жатқан жұмыстарды саралай келе, табысты жүзеге асыру үшін біртұтас адамгершілік-рухани тәрбие кеңістігін: отбасы мен мектепке дейінгі ұйымды құру қажет деген қорытындыға келдім. Сондықтан мектеп жасына дейінгі балаларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу мәселелерін шешуде тәрбиешілердің ата-аналармен тығыз қарым-қатынасы бірінші орында.

Қорытындылай келе, болашақ ұрпақты тәрбиелей отырып, қоғамға дені сау, күш-қуат пен жігерге толы мемлекетімізді құрушы тұлға қажет екенін және еліміздің болашағы көп жағдайда рухани-адамгершілік тәрбие мәселелерін қалай шешуге байланысты екенін есте ұстауымыз керек.

Орал қаласы
Ә.Молдағұлова атындағы № 38 мектеп-лицейі
Көркем еңбек пәні мұғалімі
Бисенгалиева Маншук Хамидуллиновна

ЖҮННЕН ЖАСАЛАТЫН ҚОЛӨНЕР БҰЙЫМДАРЫ

Қазақ халқының қолөнері сан ғасырлық тарихы бар терең мәдени мұралардың бірі саналады. Солардың ішінде жүннен жасалатын бұйымдардың орны ерекше. Жүннен жасалған заттар тұрмыста кеңінен қолданылып, әсемдігімен және күнделікті өмірге пайдасымен ерекшеленеді. Бұл бұйымдар табиғи материалдардан жасалатындықтан экологиялық тұрғыдан таза, әрі ұзақ уақытқа төзімді болып келеді.

Жүн түрлері және оны өңдеу

Жүн қолөнер бұйымдарын жасау үшін көбіне қой жүнін пайдаланады. Қой жүнінен басқа түйе жүнін, ешкі түбітін, кейде қылшықты жүндерді де қолданады. Жүн өңдеу бірнеше кезеңнен тұрады: жүнді тазалау, жуу, кептіру, тарау және бояу. Дайын болған жүннен түрлі қолөнер бұйымдарын жасауға кіріседі.

Жүннен жасалатын бұйымдар түрлері

Жүннен жасалатын қолөнер бұйымдары өте көп әрі алуан түрлі. Олардың ең кең тараған түрлеріне мыналар жатады:

1.Киіз

Киіз-қой жүнінен жасалатын дәстүрлі бұйым. Оны үйдің төсеніштері, киіз үйдің жабындылары, сырмақ, текемет жасау үшін пайдаланады. Киіз басу-ерекше шеберлікті қажет ететін күрделі процесс. Киізді әшекейлеу үшін әртүрлі ою-өрнектер қолданылады.

2.Сырмақ

Сырмақ-киізден жасалатын төсеніш түрі. Ол түрлі түсті киіз бөліктерін оюлап қиып, оларды жүн жіптермен қию арқылы жасалады. Сырмақтың сәндік және жылулық қасиеті жоғары.

3. Текемет

Текемет те киізден жасалатын төсеніштің бір түрі. Оны басу кезінде әртүрлі түстерді үйлестіріп, бетіне әдемі оюлар салады. Текемет қазақтың тұрмыс-салтының ажырамас бөлігі болған.

4. Қой жүнінен тоқылған бұйымдар

Қолмен иірілген жіптен жылы киімдер-жүн шұлық, қолғап, бас киімдер, жамылғылар тоқылады. Мұндай бұйымдар қыста жылы, әрі жайлы.

5. Түйе жүнінен жасалатын бұйымдар

Түйе жүнінен жасалған көрпе-жамылғылар, шапан, бөкебай (мойын орағыш), жейделер ерекше жеңілдігімен және жылулық қасиетімен бағаланады.

6. Құрақ көрпе

Құрақ көрпе жасау кезінде де жүн кеңінен қолданылады. Оның ішіне қойдың немесе түйенің таза жүнін салып, сыртын матамен қаптайды.

Жүннен жасалатын заманауи бұйымдар

Қазіргі уақытта жүннен жасалатын бұйымдарға заманауи сипат беріліп, интерьер дизайнында, сән индустриясында да қолданылып келеді. Мысалы, жүннен жасалатын кілемшелер, сәндік жастықтар, сөмкелер, панно, ойыншықтар, аксессуарлар ерекше сұранысқа ие. Сондай-ақ жүнді киіздену әдісі арқылы әшекей бұйымдарын, сувенирлерді, картиналарды жасау кең таралған.

Жүннен жасалған бұйымдардың артықшылықтары

.Табиғилығы-экологиялық таза материал.

.Жылу сақтағыш қасиеті-суықтан қорғайды.

.Төзімділігі-ұзақ уақыт бойы сапасын жоғалтпайды.

.Сәнділігі-әдемі ою-өрнектермен безендіріледі.

.Емдік қасиеті-түйе және қой жүнінің буын ауруларын емдеуге ықпалы бар.

Жүннен жасалатын қолөнер бұйымдары қазақ халқының мәдениеті мен тұрмысының маңызды бөлігі болып табылады. Әр бұйым шебердің талғамын, ұлттық дәстүрді, тарихи мұраны бейнелейді. Қолөнер шеберлері бұл өнерді ұрпақтан-ұрпаққа жалғастырып, қазіргі заман талабына сай жаңаша өң беріп келеді. Жүннен жасалған бұйымдар қазақ халқының мәдени құндылықтарын сақтап, оны әлемге танытудың бір жолы ретінде де ерекше маңызға ие.

Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы, Дөң селосы

"Дөң мектеп-гимназиясы" КММ

Информатика пәні мұғалімі

Болатова Ақбөбек Нұрланқызы

ОҚУДАҒЫ ГЕЙМИФИКАЦИЯ: ОҚУШЫЛАРДЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ЫНТАЛАНДЫРУ

Бүгінгі білім беру жүйесінің ағымдағы жағдайы жаңа тәсілдер мен инновациялық әдістемелерді қолдануды талап етеді. Осы тұрғыда геймификация білім берудің тиімділігін арттырудың бір тәсілі ретінде танылады. Оқудағы геймификация дегеніміз - ойын элементтерін және механикаларын оқу процесіне енгізу арқылы оқушылардың ынтасын, белсенділігін және мотивациясын арттыру процесі.

Ойын технологияларының оқу процесіндегі рөлі

Геймификация білім беруде бірнеше артықшылықтарға ие. Біріншіден, ойындар студенттерге қызықты тәжірибелер ұсынады, бұл оқуға деген қызығушылықты арттырады. Мысалы, ойындар арқылы ұсынылған тапсырмалар, марапаттар жүйесі және деңгейлер студенттің мақсатқа жету үшін қажырлы еңбек етуіне ынталандырады.

Екіншіден, геймификация оқушыларға, студенттерге кері байланыс қамтамасыз етеді, бұл оларға өздерінің оқу жетістіктерін бағалауға мүмкіндік береді. Ойындарда нақты уақыттағы кері байланыс және

жетістіктердің көрнекі көрсетілуі оқушыларға өздерінің білім деңгейлерін түсінуге, білімді бекітуге және одан әрі жетілдіруге көмектеседі.

Геймификацияның құрамдас бөліктері

Оқу процесіне геймификацияны интеграциялау үшін бірнеше негізгі элементтерді қолдануға болады:

Тапсырмалар және шақырулар (Challenges): Оқушыларға кезектескен тапсырмалар мен қызықты міндеттер ұсынылады. Бұл тапсырмалар оқушылардың логикалық және шығармашылық ойлауларын дамытады.

Марапаттар мен бонустар (Rewards and Bonuses): Жақсы орындалған тапсырмалар үшін оқушыларға ұпайлар, бейджер немесе сыйлықтар беріледі. Марапаттар жүйесі студенттердің мотивациясын арттырады және оларды алға жылжуға ынталандырады.

Деңгейлер (Levels): Ойын деңгейлері жүйесін қолдану оқушыларға мақсаттар қоюға және оларды кезең-кезеңмен орындауға көмектеседі. Әр деңгейде күрделілік артады, бұл оқушының білімін тереңдетуге ықпал етеді.

Бәсекелестік (Competition): Кейбір геймификация элементтері оқушылар арасында достық бәсекелестікті қолдайды. Бұл оларды жақсы нәтижелер көрсетуге және өзара ынтымақтастықты арттыруға итермелейді.

Геймификацияның білім берудегі артықшылықтары

1. Жаңа дағдыларды дамыту: Геймификация ойын элементтері арқылы шешім қабылдау, лидерлік және командамен жұмыс жасау сияқты маңызды дағдыларды дамытады.

2. Эмоциялық тартылу: Оқушылардың оқу процесіне эмоциялық тұрғыдан тартылуы олардың оқу тиімділігін арттырады. Ойын элементтері студенттерге көңіл-күй сыйлап, оқуға деген қызығушылықты арттырады.

3. Өзін-өзі басқару: Геймификация арқылы оқушылар өз білімдерін жоспарлауды, алған білімдерін бақылауды және оқуда өз беттерінше басқаруды үйренеді.

4. Инклюзивтілік: Ойын элементтері әр түрлі оқыту тәсілдері мен қажеттіліктері бар оқушыларды қамти алады, сондықтан инклюзивті білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады.

Қолдану тәжірибелері

Duolingo: Бұл тіл үйрету қосымшасы ойын элементтерін қолдану арқылы пайдаланушыларға лексиканы, грамматиканы және сөйлеу дағдыларын меңгеруге көмектеседі. Duolingo-де пайдаланушылар сабақтарды аяқтап, ұпайлар алады, ал жетістіктерге қол жеткізу барысында марапаттар алады.

Kahoot!: Ол онлайн викторина жасау және өткізуге мүмкіндік беретін платформа. Мұнда оқушылар белсенді түрде қатысып, білімдерін тексереді, бәсекеге түседі және қызықты білім жолымен кетті болады.

Қорытынды

Геймификация қазіргі білім беру жүйесіне жасалған маңызды қосымша болып есептеледі. Ол студенттерді оқу процесіне белсенді түрде тартуға, олардың ынтасын арттыруға және жаңа білімді игеруге деген қызығушылығын жақсартуға көмектеседі. Дегенмен, геймификацияны тиімді қолдану үшін мұғалімдер қолданылатын ойын элементтері қалай білім беру мақсаттарына сәйкес келетініне және оларды қолданудың педагогикалық негіздеріне назар аударуы қажет. Осы арқылы ғана оқытудағы геймификацияның шынайы артықшылықтары жүзеге асырылуы мүмкін.

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
Сәкен Сейфуллин атындағы №4 мектеп-лицей
Бастауыш пән мұғалімі, педагог-сарапшы
Куракбаева Фариза Мұхтаровна

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ДАҒДЫСЫН ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ ШАРТТАРЫ

Қазіргі уақытта бастауыш сыныптарда баланы тек оқуға, санауға және жазуға үйретіп қана қоймай, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі тану дағдыларын қалыптастыру керек. Сондықтан бастауыш сынып мұғалімінің алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі-балаларға тұжырымдар жасауға, дәлелдер келтіруге, бір-бірімен логикалық байланысты тұжырымдар жасауға, өз пікірлерін негіздей отырып қорытынды жасауға және сайып келгенде өз бетінше білім алуға мүмкіндік беретін тәуелсіз ойлау логикасын дамыту.

Логикалық ойлауды дамыту күрделі процесс. Ол баланың практикалық іс-әрекетімен, оның қорытынды жасап, өз іс-әрекетінің және айналасындағылардың салдарын көре білуімен байланысты. Бұл даму деңгейін мақсатты оқыту арқылы жүзеге асыруға болады. Баланың психикалық және тұлғалық дамуындағы тәрбиенің жетекші рөлін ескере отырып, мұндай көзқарас шын мәнінде қажет.

Ойлауды дамыту процесі ақыл-ой әрекеттерінің жалпыланған әдістерін (салыстыру, жалпылау, талдау, синтез, жіктеу, аналогия) қалыптастыру мен дамытудан тұрады, бұл ойлаудың өзі танымның кез-келген саласында, соның ішінде математикада процесс ретінде жұмыс істеуінің жалпы шарты болып табылады. Ақыл-ой әрекеттерін қалыптастыру математикалық ойлауды дамытудың абсолютті қажеттілігі болып табылады және бұл ақыл-ой әрекеттері логикалық ақыл-ой әрекеттерінің әдістері деп те аталады. Олардың қалыптасуы баланың математикалық қабілеттерінің дамуын ынталандырады.

Жалпы логикалық дағдыларды қалыптастыру процесінің негізгі шарттары, ең алдымен, оның барлық сатыларында мектеп пәндерін оқыту процесіне назар аудару, сабақтастық және байланыстыру болып табылады.

Логикалық ойлауды дамытудың әртүрлі тәсілдерінің болуына қарамастан, зерттеушілердің көпшілігі оқу процесінде логикалық ойлауды дамыту мынаны білдіреді:

- оқушылардың бақыланатын заттарды салыстыру, оларда ортақ қасиеттер мен айырмашылықтарды табу қабілетін дамыту;
- заттардың маңызды қасиеттерін ажырата білу және оларды екінші, маңызды емес нәрселерден алшақтату (абстракциялау) қабілетін дамыту;
- балаларды әр құрамдас бөлікті білу мақсатында затты құрамдас бөліктерге бөлуге (талдауға) және бөлшектердің өзара әрекеттесуін және объектіні біртұтас тұтастық ретінде біле отырып, бөлшектелген ақыл-ой объектілерін бір бүтінге біріктіруге (синтездеуге) үйрету;
- фактілерді жалпылау қабілетін ояту;
- оқушыларда өз пайымдауларының ақиқатын сенімді түрде дәлелдеу және жалған тұжырымдарды жоққа шығару қабілетін дамыту;
- оқушылардың ойларының дәл, дәйекті, негізді түрде баяндалуын қамтамасыз ету.

Оқушылардың логикалық ойлауын қалыптастыруға негізінен инновациялық технологиялар ықпал етеді. Логикалық ойлауды қалыптастыру процесінде инновациялық технологияларды қолданудың бірнеше ерекшеліктері бар:

- логикалық ойлауды оқыту процесінің ғылыми негізделген заңдылықтарына сүйену;
- оқу ақпаратының оқушылардың логикалық ойлауын қалыптастыру міндеттеріне сәйкестігі;
- технологиялар мен олардың компоненттерінің рефлексия мен шығармашылыққа мотивация жасауға бағдарлануы;
- білім беру процесінің субъектілері арасындағы қарым-қатынас жағдайларын құру;
- оқушылардың логикалық ойлау дағдыларын анықтау мақсатында мәтінмен жұмыс істеу бойынша ұсыныстар;
- мәтінмен жұмыс істеудің әртүрлі визуалды формалары мен стратегияларын таныстыру.

Оқушылардың логикалық ойлауын қалыптастыру процесінде инновациялық технологиялардың белсенді қолданылатын түрлеріне жобалау бойынша сабақтар мен пікірталастар жатады.

Нақты оқу мақсаттарын жүзеге асыруға бағытталған инновациялық технологиялар ашық стратегиялар жүйесі болып табылады. Олардың көмегімен оқушыларда тәуелсіз логикалық ойлау қалыптасады. Бастауыш сынып оқушыларында логикалық ойлау, ең алдымен оқу және жазу кезінде көрінеді. Оқу сабақтарында оқушыларға сюжеттік мәтіндер, әңгімелер мен ертегілер ұсынылады, олардың негізінде логикалық ойлауды қалыптастыру мақсатында жазбаша тапсырмалар жасалады. Бұл тапсырмалар, біріншіден, оқушылар үшін қызықты болуы керек, екіншіден, логикалық ойлауды қалыптастыруға бағытталған болуы шарт. Сонымен қатар, осы типтегі тапсырмалар оқушылардың көркем шығарманы талдауға деген қызығушылығын оятуға арналған.

Бастауыш сынып оқушыларында логикалық ойлауды қалыптастыру үшін тақырыптық байланысты мәтіндерді таңдау да маңызды. Оларды талдау барысында оқушылар жағымды және жағымсыз кейіпкерлерді бөліп көрсетеді, оларды сипаттайды. Әр кейіпкерді сипаттау үшін оқушылар дауыспен оларға деген көзқарастарын білдіретін ерекше интонацияны таңдайды. Мұндай оқу жағдайларында оқушылар логикалық ойлау элементтерін қалыптастыра бастайды. Мәтінді оқу және талдау барысында мұғалім оқушыларды логикалық ойлауға итермелейтін сұрақтар қоюы керек. Көркем мәтінді оқуды бастамас бұрын оқушылардың мазмұны туралы, кейіпкерлердің қайсысы белсенді және позитивті, кім пассивті және неге адамдарға ұнамайтындығы туралы ойлауға деген ұмтылысын ынталандырған жөн. Оқушылар кейіпкерге объективті баға беру үшін мәтінге және олардың өмірлік тәжірибесіне бірнеше рет жүгінуі керек. Логикалық ойлау оқушыларға кейіпкерлер мен қоршаған шындықтың байланысы мен қарым-қатынасын түсінуге көмектеседі.

Оқушылардың логикалық ойлауын дамытудың тағы да бір стандартты емес әдістердің бірі - логикалық есептерді шешу болып табылады. Олар балалардың ақыл-ойын жаттықтырады, көкжиегін кеңейтеді. Стандартты емес логикалық есептер ұғымдарды, оларға амалдарды, әртүрлі математикалық конструкцияларды қолданумен байланысты ойлау процесін жүзеге асыруға арналған тапсырмаларды білдіреді. Оқушыларға осындай тапсырмаларды ұсына отырып, олардың математикалық амалдарды орындау қабілетін қалыптастырамыз және сонымен бірге оларды дамытамыз.

Стандартты емес тапсырмаларды қолдану жалпылау, талдау, синтез, салыстыру, жіктеу, абстракция сияқты ойлау операцияларының дамуына ықпал етеді. Ақыл-ой белсенділігінің деңгейінің жоғарылауы оқушылардың тек математика сабақтарында ғана емес, барлық басқа пәндер бойынша білім сапасының жақсаруына әкелді. Осы жұмыс жүйесін қолданғаннан кейін оқушылардың математикадан оқу материалын оқуға деген қызығушылығы артты.

Негізгі математикалық ұғымдардағы балалардың білімін, дағдыларын дамытудың ең тиімді әдісі - ойын. Ойынды негізгі математикалық ұғымдарды дамытудың реттелетін процесі ретінде емес, бала саналы түрде қабылдайтын, салыстыратын, нәтижеге жету жолдары мен әдістерін таңдайтын, өз жолындағы қиындықтарды жеңуде тәуелсіздік танытатын еркін әрекет ретінде қарастырған жөн. Математикалық мазмұны бар әрбір дидактикалық ойынның өз міндеттері бар: есептеулерді орындау қабілетін дамыту, қарапайым геометриялық фигуралармен, сандардың табиғи тәртібімен, сандардың құрамымен және т. б. танысу.

Осылайша, логикалық ойлауды дамытуда оқушы мен мұғалімнің бірлескен іс-әрекетін ұйымдастыру кезінде бала өзінің жеке тәжірибесін кеңейтеді, қабілеттерді дамытады: жағдайды логикалық талдау, мәселені бөліп көрсету, жеке тұлғаның негізінде оны шешудің әртүрлі жолдарын іздеу.

ЖАҒАНДАНУ ЗАМАНЫНДА ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Қоғамның дамуы және оның өркендеуі тек экономикалық ресурстармен ғана шектелмейді, ең алдымен адами ресурстарға тәуелді. Қоғамның дамуы үшін ең құнды активтердің бірі - өскелең ұрпақ. Бұл жастардың білім беру және тәрбиелеу сапасы біздің мемлекетіміздің болашағы үшін өте маңызды. Студенттерді оқыту және тәрбиелеу олардың дамуының негізгі факторлары болып табылады.

Қазіргі студент әлеуметтік ортада сәтті бейімделуге дайын болуы керек, тиімді өзара әрекеттесу дағдылары мен сапалы қарым-қатынас орната білуі керек. Ол функционалды сауатты болуы керек, яғни талдау, сыни тұрғыдан ойлау, коммуникация және ақпараттандырылған шешім қабылдау дағдыларына ие болуы керек.

Білім сапасы функционалды сауаттылықтың даму деңгейімен тікелей байланысты. Бұл дегеніміз, студенттер өздерінің білімдері мен дағдыларын нақты жағдайларда қолдана білуі, олардың құндылығын білуі және оларды мәселелерді шешуге және мақсаттарына жетуге қолдана білуі керек. Функционалды сауаттылықты дамыту сыни ойлауды, шығармашылық көзқарасты және өзін-өзі дамыту қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді. Осылайша, студенттердің функционалды сауаттылығын дамытатын сапалы білім өзгермелі жағдайларға тиімді бейімделе алатын және күрделі міндеттерді шеше алатын болашақ қоғамды құруда маңызды рөл атқарады.

Функционалды сауатты адам білім алуға, оны күнделікті мәселелерді шешуге және әлеуметтік байланыстар орнатуға белсенді қолдана алады. Қазіргі қоғам функционалды сауаттылықта маңызды рөл атқаратын цифрлық технологияларды меңгерместен мүмкін емес. Цифрлық сауаттылық функционалды сауаттылықтың ажырамас бөлігі болып табылады.

1957 жылы ЮНЕСКО «сауаттылық» терминін енгізіп, оны қоғамға сәтті бейімделу үшін осы дағдыларды оқу, жазу және пайдалану дағдыларының жиынтығы ретінде анықтады. Бұл адамға қоғамда өмір сүруге және жұмыс істеуге толық қатысуға мүмкіндік беретін сауаттылық. Алайда, бүгінгі күні функционалды сауаттылық ұғымы оқу мен жазуды қарапайым меңгеруден асып түседі. Ол сондай-ақ ақпаратты тиімді пайдалану, деректерді талдау, саналы шешімдер қабылдау және ұжымда жұмыс істеу қабілетін қамтиды. Сандық сауаттылық барған сайын маңызды бола түсуде, өйткені ол адамға сандық құралдарды қолдана отырып, ақпаратты басқаруға және оларды өмірдің әртүрлі аспектілерінде қолдануға мүмкіндік береді.

Қазіргі әлемде цифрлық сауаттылық негізгі дағды мәртебесіне ие болды, өйткені ол іс жүзінде барлық қызмет салаларының ажырамас бөлігіне айналуда және функционалды сауаттылықтың жоғары деңгейінің негізгі элементі болып табылады.

Цифрлық сауаттылық дегеніміз-ақпаратты алу, өңдеу, беру және әртүрлі мәселелерді шешу үшін цифрлық технологияларды, құралдар мен ресурстарды тиімді пайдалану мүмкіндігі. Ол компьютерлермен, ғаламтормен, бағдарламалық жасақтамамен, әлеуметтік желілермен, цифрлық медиамен және қазіргі технологияның көптеген басқа аспектілерімен жұмыс істеу дағдыларын қамтиды. Цифрлық сауаттылық білім беру, бизнес, ғылыми зерттеулер, мемлекеттік басқару, медицина немесе күнделікті өмір сияқты әртүрлі қызмет салаларында өте маңызды. Бұл ақпаратты тиімді және жылдам бөлісуге, ресурстарды табуға және мәселелерді шешуге, процестерді автоматтандыруға және өнімділікті арттыруға мүмкіндік береді.

Функционалды сауаттылықтың сапасы цифрлық дағдыларды меңгеру деңгейіне тікелей байланысты. Цифрлық сауаттылықтың жоғары деңгейіне ие адам заманауи ақпараттық қоғамның талаптарын сәтті жеңе алады және цифрлық экономикаға белсенді қатыса алады.

Жаһандану дәуірінде цифрлық сауаттылықты арттыру өте маңызды. Жаһандану әртүрлі елдер мен мәдениеттер арасындағы байланыстың артуына әкеледі, ал цифрлық технологиялар жаһандық деңгейде байланыс пен ақпарат алмасудың негізгі құралы болып табылады.

Жаһандану дәуірінде цифрлық сауаттылықты арттырудың маңыздылығы бірнеше факторлардан туындайды:

1. Ақпаратқа қол жеткізу: дүние жүзіндегі елдер мен адамдар арасындағы байланыстың артуы ақпараттың кез келген уақытта және кез келген жерде қолжетімді болғанын білдіреді. Цифрлық сауаттылық қолжетімді ақпаратты тиімді табуға, бағалауға және пайдалануға мүмкіндік береді, бұл ақпараттандырылған шешімдер қабылдау және жаһандық ортада сәтті бейімделу үшін қажет.

2. Байланыс: цифрлық технологиялар бүкіл әлемдегі адамдармен жедел байланыс пен байланыс құралдарын ұсынады. Цифрлық сауаттылықты арттыру жаһандық ауқымда тиімді өзара іс-қимыл жасауға, ынтымақтасуға және мәдениетаралық қатынастар құруға мүмкіндік береді. Бұл жаһандық келісімді қамтамасыз ете отырып, тілдік және географиялық кедергілерді жеңуге көмектеседі.

3. Экономиканың дамуы: жаһанданған экономикада цифрлық технологиялар шешуші рөл атқарады. Олар сауданы, қаржылық операцияларды, онлайн-бизнесті және әлемдік экономиканың басқа аспектілерін жеңілдетеді. Цифрлық сауаттылықты арттыру цифрлық экономикаға қатысуға, инновациялық технологияларды құруға және пайдалануға, өзгерістерге бейімделуге және жаһандық бизнес ортасында бәсекеге қабілетті болып қалуға мүмкіндік береді.

4. Цифрлық сауаттылық азаматтарға саяси, әлеуметтік және мәдени өмірге белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Ол өзін-өзі көрсетуге, қоғамдық пікірталасқа қатысуға, ақпарат таратуға және өзін-өзі қорғауға мүмкіндік береді. Цифрлық сауаттылықты арттыру азаматтық қоғам мен демократияның дамуына ықпал етеді.

Тұтастай алғанда, жаһандану дәуірінде цифрлық сауаттылықтың артуы жаһандық қоғамға табысты бейімделу мен қатысу үшін ажырамас болып отыр. Бұл көкжиектерді кеңейтуге, байланыстарды нығайтуға және жаһандық ауқымда жеке және ұжымдық мүмкіндіктерді дамытуға ықпал етеді.

Информатика сабақтары студенттер арасында цифрлық сауаттылықты қалыптастыруда маңызды рөл атқарады:

1. Компьютермен және бағдарламалық жасақтамамен жұмыс істеу негіздері: информатика сабақтары студенттерді компьютермен, операциялық жүйелермен және әртүрлі бағдарламалармен жұмыс істеу негіздерімен таныстырады. Бұған интерфейсте шарлау, файлдарды басқару, құжаттарды құру және өңдеу дағдылары, кестелермен, презентациялармен және басқа қосымшалармен жұмыс істеу негіздері кіреді. Бұл дағдылар тиімді жұмыс істеудің және цифрлық құралдармен өзара әрекеттесудің негізі болып табылады.

2. Онлайн қауіпсіздік және этика: информатика сабақтары онлайн қауіпсіздік ережелерін, жеке ақпаратты қорғауды және цифрлық ортада этикалық ұстанымдарды сақтауды үйретуді қамтиды. Студенттер қауіпсіздікке төнетін қатерлерді білуге және алдын алуға, желідегі жауапты мінез-құлықты дамытуға, авторлық құқықты сақтауға және басқалардың деректері мен пікірлерін құрметтеуге үйренеді. Бұл сабақтар цифрлық әлемде саналы және этикалық мінез-құлықты қалыптастыруға көмектеседі.

3. Ақпараттық сауаттылық: информатика сабақтары сонымен қатар студенттерге сыни тұрғыдан ойлау, ақпаратты бағалау және талдау, сәйкес және сенімді дереккөздерді табу, таңдау және пайдалану дағдыларын үйретеді. Студенттер сандық кеңістіктегі ақпаратты тиімді сүзуге және бағалауға үйренеді, зерттеу және негізделген шешім қабылдау дағдыларын дамытады.

4. Компьютерлік ойлау және мәселелерді шешу: информатика сабақтары студенттердің компьютерлік ойлауын дамытады, бұл оларға мәселелерді талдауға, оларды кішігірім бөліктерге бөлуге және шешімдерді табу үшін алгоритмдік ойлауды қолдануға мүмкіндік береді. Бұл дағдылар студенттерге информатика саласында ғана емес, сонымен қатар жүйелі көзқарас пен шығармашылық мәселелерді шешуді қажет ететін өмірдің басқа салаларында да көмектеседі.

5. Инновациялық ойлау және шығармашылық: информатика сабақтары студенттердің шығармашылық ойлауын ынталандырады және олардың инновация қабілетін дамытады. Олар цифрлық материалдарды жасауды және бейімдеуді, бағдарламалар мен қосымшаларды әзірлеуді, мәселелерді шешуді және жаңа идеяларды ұсынуды үйренеді. Бұл шығармашылықты, тәуелсіздікті және өз қабілеттеріне деген сенімділікті дамытуға көмектеседі.

Осылайша, информатика сабақтары студенттер арасында цифрлық сауаттылықты қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, оларға цифрлық әлемге сәтті бейімделу және белсенді қатысу үшін қажетті білім, дағдылар мен психикалық модельдер береді.

Маңғыстау облысының білім басқармасының Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
“№34 “Болашақ бөбекжайы” ЖБҚ МКҚК
Тәрбиеші
Оразғалиева Орал Жанғабайқызы

«БІЛІМ ЕЛІНЕ САЯХАТ»

Білім беру саласы: «Коммуникация», «Таным», «Шығармашылық»

Ұйымдастырылған оқу қызметі: Көркем әдебиет. Қарапайым математикалық ұғымдарды қалыптастыру. Музыка.

Ұйымдастырылған оқу қызметінің тақырыбы: «Білім еліне саяхат»

Мақсаты: Балалардың ертегі кейіпкерлерін ажырата білуге, сандарды ретімен санауға, түстерді ажырата білуге және шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, сөздік қорларын байыту. Өз ойларын еркін айтуға және сұрақтарға толық жауап беруге жаттықтыру.

Әдіс-тәсілдер: Сұрақ-жауап, әңгіме, түсіндіру, көрсету, ойын;

Көрнекі құралдар: ертегі кейіпкерлерінің қма суреттері, сандар, әр түрлі шарлар, ұзын қысқа жолдар

Ұйымдастыру кезеңі:

- Балалар қараңдаршы бізге бүгін көптеген қонақтар келіпті, қане қонақтармен амандасайық.

-Сәлеметсіздерме?

-Балалар айтыңдаршы, бір жылда неше мезгіл бар?

- Бір жылда төрт мезгіл бар

- Дұрыс айтасыңдар, ал қазір жылдың қай мезгілі?

- Қазір жылдың көктем мезгілі.

- Көктем мезгілінде неше ай бар?

- Көктем мезгілінде үш ай бар. Наурыз, Сәуір, Мамыр

- Жарайсыңдар балалар, бүгін бізде ерекше күн болмақ. Себебі біз «Білім еліне» саяхатқа шығамыз.

Саяхатқа немен барғыларың келеді?

-автобуспен.

- Ендеше автобуска отыру үшін мен сендерге билет таратайын. 1-5 дейін сандар жазылған билет қағазын алып, өз билеттеріңе сай яғни қолдарыңда қандай сан болса, сол сан жазылған орынға отырыңыздар.

(балалар орындарына отырады)

(автобустың дыбысы мен қимыл-қозғалыс жасайды)

-Ал балалар автобустан түсейік, міне «Көркем әдебиет» аялдамасы. Бұл жерде аю жүр екен, ол көңілсіз жүрген секілді.

(аюдың жанынан барады)

-Сәлеметсің бе? Аюжан ау сенің неге көңіл күйің жоқ?

Аю: Сәлеметсіздер ме балалар? Мен өзімнің қонжықтарыма ертегі айтып берейін деп едім. Ал мен болсам ертегілерді білмейді екенмін. Енді ертегілерді білмегендіктен мына ертегілерді құрастыра алмай, тұрмын.

-Жарайды, аю сен көңіліңді түсірме. Балалар аюға көместесеміз бе?

-Иә

-Ендеше мына жерде адасып қалған кейіпкерлерді, өз ертегі кейіпкерлеріне қосайық.

(балалар әр жерде ілініп тұрған ертегі кейіпкерлерінің суреттерін топтастырып іледі)

Аю: Рахмет балалар, енді мен ертегілерді білетін болдым, қонжықтарым қуанатын болды ғой.

-Жарайды аю ендеше біз әрі қарай саяхатымызды жалғастырайық .Сау бол аю.

(балалар аюмен қоштасады)

-Балалар тұра тұрындар, мын жерде екі жол бар екен?

(ұзын тар және қысқа кең жолдар болады)

-Балалар қараңдаршы мынау қандай жол?

-ұзын жол

-Ал мынау қандай жол?

-қысқа жол

-Ал қай жол тар, ал қай жол кең?

(балалардың жауаптары)

-Дұрыс, жолды үнемдеуіміз үшін қай жол тиімді деп ойлайсындар?

-қысқа жолмен тез барамыз

-Дұрыс айтасындар. ал біз көппіз, барлығымыз еркін, қысылмай бірге баруымыз үшін қай жол тиімді?

-кең жол тиімді.

-Дұрыс айтасындар. Сонымен біз қай жолды таңдаймыз?

-Қысқа әрі кең жолды таңдаймыз.

-Жарайсындар балалар.

(балалар саппен жол бойымен жүріп өтеді)

-Балалар мынау «Математика» аялдамасы екен.

(жолда құртақан мазасызданып жүреді)

-Сәлеметсің бе құртақан?

Құртақан: Сәлеметсіздер ме? Келгендерің қандай жақсы болды. Мен сендердің білімдеріңді сынағым келіп тұр. Сендер 5-ке дейін санап білесіңдер ме?

-Иә

-Жарайсындар, ендеше мына жерде 1ден 5- ке дейінгі сандар жазылған шаршылар бар, сол шаршыларда сендер ретімен орналастырып беріңдерші

(балалар шаршыларды санап тұрып, ретімен орналастырады)

-Жарайсындар, ал енді мына жерде шаршыларда әр түрлі суреттер бар соларды атап және санап, суретте қанша зат болса, соған сәйкес санды орналастырыңыздар.

(балалар шаршыдағы суреттер атап, соған сәйкес сандарды орналастырады)

-Жарайсындар, қандай ақылдысындар, ал енді мен сендерге мына шарларды сиға беремін, ал енді қолдарыңыздағы шарлардың түстерін атап беріңдер

(әр бала өзінің қолдарындағы шардың түстерін атап береді)

-Жарайсындар балалар, сау болындар

-Сау болыңыз

-Жарайсындар балалар, әрі қарай саяхатымызды кең және қысқа жолымызбен жалғастырайық.

(жолда үйді кезіктіреді)

-Сәлеметсіз бе әже

-Амансындарма, балалар келіндер төрлетіндер. Балалар сендер қандай аспаптарды білесіңдер?

(балаларды жауаптары)

-Дұрыс айтасындар, осы аспаптардың дыбысын ажырата аласындарма?

-Иә

(әр түрлі аспаптардың дыбыстары естіледі, балалар дыбыстарды ажыратады)

-Әжей балалардың «Әже» туралы әні бар, соны сізге айтып бергілері келіп отыр.

-Жарайды ендеше әндеріңді тыңдайық

(балалар әже туралы әнін айтып береді)

-Жарайсындар балалар, сендер әнді жақсы айтады екенсіңдер. Мен сендерге мына құртты сыйға тартайын.

(балалар құрттарды алып әжеге ризашылығын білдіреді)

-Жарайды балалар біз енді «Білім еліне» келген автобусымызбен өз балабақшамызға оралайық.

(балалар билет қағаздарын алып, өз орындарына отырады)

-Ал балалар, міне балабақшамызғада келдік. Біз қайда бардық? Көркем әдебиет аялдамасында кімді көрдік? Оған қалай көмектесті?
(балалардың жауабы)
-2-ші аялдама «Математика» ол жерде біз кімді жолықтырдық? Оның қандай тапсырмаларын орындадық?
(балалардың жауабы)
-Біз жолда кімді кезіктірдік?
-Әжейге қандай өлең айтып бердік?
(балалардың жауаптары)
-Ендеше балалар, әженің берген құртын бізге келген қонақтарымызға берейік.
(балалар құттарды келген қонақтарға таратып береді)

Шығыс Қазақстан облысы, Өскемен қаласы

«Дарынды балаларға арналған облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты» КММ

Тарих пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы, педагогика ғылымдарының магистрі

Сулейменова Айжан Дуйсенбековна

ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТІ

Авторлық бағдарлама

Түсінік хат.

Тақырыптың өзектілігін негіздеу. ҚР Президенті Қ.К.Тоқаев өзінің дәрісінде «Құқықтық мемлекеттің негізі атқаратын қызметі қоғамдық өмірдің барлық салаларын заң, әділетті құқық нормасымен ретке келтіру, басқару, қызмет көрсету салаларында заң талаптарын басты басшылыққа ала отырып, адам, қоғам, мемлекет мүддесіне адал қызмет атқару болып табылады. Өйткені, құқықтық норма-әділет жолы, адам, қоғам, мемлекет мүддесінің үйлестірушісі, заңдылық пен демократияның даму негізі» деп атап өткен еді. Осыған орай, Қазақстанның өркендеуі, гүлденуі, дүние жүзінде алдыңғы қатарлы мемлекет санатында көрінуі үшін құқықтық сауаттылықты, құқықтық мәдениеттілікті, тәрбиені, сананы жетілдіру қажеттілігіне басты назар аударылғаны баршаға аян.

Еліміздің әрбір азаматы өз құқығын, бостандықтарын, міндеттерін білуі тиіс, әрбір азамат құқық нормаларын, заңдылық талаптарын берік ұстануы керек. Сонда ғана мемлекетіміз саяси, экономикалық, әлеуметтік тұрғыдан дамып, тәртіп нығаяды. Өйткені құқықтық сана, мәдениет, құқықтық ғылым – тәртіптің қайнар көзі, бастауы. Тәртіп барлық жетістіктердің қайнар көзі, негізі Президент дәрісіндегі осы айтылған идеяларды жүзеге асыру үшін не істеуіміз керек деген сұрақ туындайды.

Ол үшін – отбасында, бала бақшада, орта мектепте, жоғарғы оқу орындарында құқықтық тәрбие, білім беруді заман талабына сай жетілдіру қажет. Орта мектепте оқылатын құқық негіздері пәні және де қосымша құқықтан қолданбалы курстарды енгізу, сапалы түрде дайындап, Қазақстанның негізгі заңы Конституциясына негіздеп шығару керек, осы пәнге бөлінген сағат санын көбейтіп, бір жүктемеге толтырып, талап қойған жөн.

Қазіргі әлемдік қауымдастықтың дамуы адам құқығы мәселесіне және құқықтық сауаттылық, құқықтық мәдениетке көбірек көңіл бөлу керек екендігі анықталды. Адам құқығы мен бостандығының заңдылық тұрғыда бекітілуі, олардың қамтамасыз етілуі саяси, экономикалық, әлеуметтік, мәдени т.б. жүйелердің қалыптасып, динамикалық дамуының қажетті шарттары болып табылады. Адам құқығы, оның қамтамасыз етілуі-әлемдік тұрақты даму стратегиясының маңызды факторы болатын демократиялық, құқықтық құндылықтарға негізделген мемлекет дамуының түпкілікті мақсаты және басты нәтижесі.

Ұсынылып отырған «Құқықтық мәдениет» арнайы курсы оқушыларға адам құқығы, құқықтық сауаттылық, құқықтық мәдениет мәселелері бойынша жинақталған түсінік беруге бағытталған. Жалпы білім беретін мектептерде аталмыш курс 8-9 сыныптардағы тарих, әдебиет, мемлекет және құқық негіздері т.б. пәндерге негізделіп, 10-11 сыныптарда қолданбалы курс ретінде оқытылуы қажет. «Құқықтық мәдениет» курсы сонымен қатар оқушыларға өз жүріс-тұрыстарын тиімді бағыттау алу, өзінің басқа адамдармен қарым-қатынастарын дұрыс орната білу, мемлекеттік биліктің әртүрлі институттарымен әлеуметті анықталған түрде өзара қатынас жасай алуға үйретеді.

Сіздердің назарларыңызға ұсынылып отырған «Құқықтық мәдениет» курсы барлық қазақ қоғамындағы әрбір оқушының өміріне тұрақты да қатаң тірек болу мақсатында жастарды адам құқығы рухында оқытуда жіберілген олқылықтардың орнын толтыру, олардың қоғамға деген көзқарасын қалыптастыру, адам құқығы мәселесін, білім мен наным жүйесі ретінде оқыту мәселелерін алдыға тартады.

Авторлық бағдарлама «Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығы (өзгерістермен және толықтырулармен 2020 жылғы 28 тамыздағы №372 бұйрық).

«Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығы (өзгерістермен және толықтыруларымен 2020 жылғы 27 қарашадағы № 496с бұйрық) негізінде жасалған. Курс аптасына 1 сағат, барлығы 34 сағатқа арналған. Бағыты: математика-жаратылыстану бағыты. Бейіні: құқық.

- **Білім беру міндеттері:** адам құқығы көзқарастары туралы, адам құқығы туралы саяси-құқықтық оқыту генезисі туралы, әлем тарихы барысында адам құқығының қалыптасу заңдылықтары туралы мағлұмат беру, сонымен бірге адам құқығы тарихы қазіргі кезеңдегі өркениет тарихының бір құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады, адам құқығын қорғаудың қазіргі кезеңдегі үлгісі туралы, адам құқығын қорғаудың халықаралық тәжірибесі туралы мағлұмат беру; Қазақстан Республикасының қазіргі заңдылығындағы адам және азамат құқықтары туралы көзқарастармен, Қазақстан Республикасындағы адам құқығын қорғауда ұлттық мемлекеттік және мемлекеттік емес институттардың әрекет ету барысындағы тәжірибесі және шешуін таппай жатқан мәселерлермен таныстыру;

- **Тәрбиелік міндеттері:** демократиялық үрдістер мен азаматтық қоғамды қолдауға қабілетті жастарды тәрбиелеу; оларда басқа адамның құқығын тану мен сыйлау, адамгершілік пен азаматтыққа, жалпы адами құндылықтардың артықшылықтарын тануға деген сезімді қалыптастыру;

- **Қолданбалы міндеттері:** оқушылардың құқықтық мәдениеттің маңызды құрамдарын қамтуы; өз құқықтары мен бостандықтарын іске асыра алу қабілеті және міндеттерді орындай алуы, нақты өмірлік жағдайда өзінің және басқа адамдардың құқықтарын білу және қорғау алу; қоғамдағы азамат құқықтары мен бостандықтарын орнату және оларды жүзеге асыру арасындағы, адам құқығын жүзеге асыру мен мемлекеттік және қоғамдық мүдделерді сақтау арасындағы қақтығыстарды шешу құралдары мен жолдарын іздестіру; өзінің және басқа адамның әрекетін бағалай алу дағдысын қалыптастыру.

Оқушыларды құқықтық сауаттылыққа тәрбиелеу-олардың қылмысқа ұрынбауына, өмірдің тиімді жолдарын өз бетімен шешуге үйренуіне, қолайсыз көріністерге бой алдырмауға жетелейді.

Қолданбалы курс бес тараудан тұрады, әр тараудың соңында сызба, талқылау сұрақтары және қажетті деректер мен әдебиеттер ұсынылған.

Мақсаты: барлық іске жауапкершілікпен қарайтын, өз құқығын жете меңгерген, заңдарды ұғынып қана емес, сонымен бірге сыйлай білетін, құқықтық мәдениеті жетілген, адамгершілігі мол, ұрпақ тәрбиелеп шығару.

Пән аралық байланыс: Бағдарламада материалды оқып білуде «Дүниежүзі тарихы», «Адам. Қоғам. Құқық», «Қазақ әдебиеті», «Құқық негіздері» сияқты пәндермен пәнаралық байланыс пен сабақтастық қарастырылған.

Күтілетін нәтиже:

- Оқушының лидерлік сапасын дамыту, конструктивтік пікір алмасу қабілетін арттыру, адамсүйгіштікке, патриотизмге сүйенген ұрпақ тәрбиелеу.

- әр түрлі жағдайдағы проблемаларды анықтап, шешім қабылдайды;
- өзіне ыңғайлы іс-әрекет пен мінез-құлық нормаларын таңдай алады;
- ҚР Конституциясын біледі және оны құрметтейді;
- ҚР азаматтарының құқықтары мен міндеттерін біледі;

Оқу жүктемесі:

10-11 сыныпта аптасына 1 сағаттан, оқу жылында барлығы 34 сағатты құрайды.

Ұсынылатын практикалық жұмыстар:

- Реферат, ғылыми жоба даярлап, оны қорғау;
- Пікірталас, іскерлік ойын, білім сайысы.
- рөлдік ойын.

Курсты қорытындылау формасы:

Мұғалімнің нұсқауымен түрлі формада сынақ өткізіледі.

Оқушыларға қойылатын талаптар:

1.Қосымша ізденіп, талдауға ұсынылған тапсырмаларды өз бетімен оқып, мұғалім басшылығымен зерделеуді меңгеру.

2. «Құқық мәдениеті» курсының маңыздылығын, оның басқа пәндермен тығыз байланысын білу.

3. Өзінің ой-өрісін дамыта отырып, ғылыми тұрғыда сараптама жасай білу.

4. Қазақ тарихында қолданылған құқықтық заңдарды және Қазақстан Республикасының Конституциясын білу және оны құрметтеу.

5. Қосымша материалдарды, БАҚ пайдалана отырып, ол арқылы ғылыми-зерттеушілік іскерлігін кеңейту.

6. Саяси-құқықтық мәдениет жөнінде пікір алмаса білу.

7. Саяси тақырыптарда бір мақсатты көздей отырып қойылған сұраққа жауап беруде өзіндік көзқарасын азаматтық белсенділік тұрғысынан білдіре алуы.

8. Алған білімі мен дағдыларын тәжірибе, күнделікті өмірде кездесетін теориялық және практикалық жаңалықтарды шешуде қолдана білу.

9. Оқыған және ізденген тақырыптарына сүйене отырып өз бетімен саяси пікір жаза білуі, сонымен қатар саяси тұжырымдар жасай білуі тиіс.

МАЗМҰНЫ

БІРІНШІ БӨЛІМ:

Адам құқығының тарихы

- 1.1 Антикалық әлемдегі азаматтардың құқықтары
- 1.2 Феодализм дәуіріндегі адам құқығы мәселелері
- 1.3 Француз ағартушылары адам құқығы туралы
- 1.4 АҚШ құрылуы кезеңіндегі адам құқығы
- 1.5 18-19 ғасырдағы адам құқығының либералды-демократиялық концепциясы
- 1.6 Революцияға дейінгі Қазақстандағы адам құқығы тарихы
- 1.7 «Алаш» партиясы және «Алаш-Орда» үкіметі
- 1.8 Кеңес дәуіріндегі Қазақстандағы адам құқығының бұзылу тарихы

ЕКІНШІ БӨЛІМ:

Қазақстан құқық қорғаудың әлемдік жүйесінде.

- 2.1 Адам құқығын қорғаудың әмбебап және аймақтық жүйесіндегі Қазақстан
- 2.2 Қазақстан адам құқығын қорғаудың аймақтық жүйесінде
- 2.3 Адам құқығының әмбебаптығы және мәдениеттің алуан түрлілігі

\

ҮШІНШІ БӨЛІМ:

Қазақстан Республикасындағы адам құқығы

3.1 Адам және азаматтың конституциялық принциптері мен құқықтық мәртебелері

3.2 Қазақстан Республикасындағы азаматтық

3.3 Адам және азамат құқықтары мен бостандықтарының жіктелуі

3.4 Азаматтық (жеке) құқықтар

3.5 Саяси құқықтар мен бостандықтар

3.6 Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар

3.7 Қазақстан Республикасындағы адам және азамат міндеттері

ТӨРТІНШІ БӨЛІМ:

Қазақстан Республикасындағы адам құқығын қорғаудағы ұлттық институттар

4.1 Қазақстан Республикасының Президенті- адам және азамат құқығы мен бостандығының кепілі ретінде

4.2 Өкіметтің уәкілетті органдары арқылы азамат құқықтары мен бостандықтарының қамтамасыз етілуі

4.3 Қазақстан Республикасындағы адам құқықтары жөніндегі өкілеттілік

4.4 Қазақстан Республикасы азаматтарының құқықтары мен бостандықтарын сақтаудағы Конституциялық Кеңестің рөлі

4.5 Адам және азамат құқықтарын қамтамасыз етуде атқарушы билік органдарының алатын рөлі

БЕСІНШІ БӨЛІМ:

Адам құқығын қорғаудағы мемлекеттік емес институттар

5.1 Адам құқығын қорғаудағы адвокатура институты

5.2 Ұлттық құқық қорғау жүйесіндегі үкіметтік емес ұйымдардың рөлі мен орны

5.3 Адам құқықтарын бекітудегі саяси партиялар мен бұқаралық ақпарат құралдардың (БАҚ) рөлі

Оқушылар пайдаланатын әдебиеттер

1. Ибраева А.С. Құқықтану. Алматы 2010
2. Жусанбаева Г.М. Құқық Алматы 2010
3. Асанбекова Г.С. Құқық негіздері 2010
4. Лактионова С.Н. Қылмыстық құқық Алматы 2010
5. Қазақстан тарихы. «Шың». Алматы. 2010-2011 ж.ж
6. 2009-2010 ж.ж. тестер жинағы.
7. Қазақстан тарихынан анықтамалық.
8. Д. Жамбылов «Саясаттану негіздері». Оқу құралы. Алматы, 1997ж
9. «Егемен Қазақстан», «Жас Алаш»,
10. «Астана ақшамы», т.б. газет-журналдар.

Пайдаланатын әдебиеттері

1. Ибраева А.С. Құқықтану. Алматы 2010
2. Б.Қуандықов Құқық негіздері. Алматы. 2011
3. Ш.Маликова Құқық Алматы 2011
4. С.Есетова Құқықтану Алматы 2011
5. Жусанбаева Г.М. Құқық Алматы 2010
6. Асанбекова Г.С. Құқық негіздері 2010
7. Лактионова С.Н. Қылмыстық құқық Алматы 2010
8. Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан - 2030». Алматы, 1998ж
9. Н.Ә.Назарбаев «Сындарлы он жыл». Алматы, 2003ж
10. ҚР Конституциясы. -Астана, 2009
11. Н.С.Газизова, Искакова Г.К «ҚР Адам құқығы». Семей, 2008ж.

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР — ҰЛТ ҚОРҒАНЫ

Этномәдени білімді дамыту, жеке тұлғаның шығармашылық дамуы, өскелең ұрпақтың азаматтық дамуының мәселелері қоғамымыздың болашақ бағдарларын, еліміздің ұлттық қауіпсіздігін айқындайтындықтан ерекше назар аударуға тұрарлық. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде этномәдени білім беруді дамыту соңғы жылдары Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігінің, білім беру органдарының, барлық оқу орындарының қызметінің басым бағыттарының біріне айналды.

Этномәдени білім – жеке тұлғаны ана тілі мен мәдениетімен таныстыру арқылы, сонымен бірге әлемдік мәдениет құндылықтарын меңгере отырып, этномәдени болмысын сақтауға бағытталған білім. Этномәдени білім беру идеясын қабылдау білім беруді техникалық және ақпараттық жабдықтаудың әлемдік деңгейін дәстүрлі мәдени құндылықтармен үйлестіре отырып, мәдени-тілдік плюрализм идеясына негізделген білім мен тәрбиенің ұлттық жүйесін құруды білдіреді.

Өскелең ұрпақтың этномәдени тәрбиесінің дамуы қоғамымызда болып жатқан қоғамдық-саяси және рухани өзгерістермен айқындалып, халықтық салт-дәстүрлерге, ойындар мен мәдениетке қызығушылық тудырады. Өз Отанын білетін және сүйетін азаматты, патриотты тәрбиелеу қазіргі қазақстандық қоғамның кезек күттірмес міндеті болып табылады және оны өз халқының рухани байлығын терең білмейінше, мәдениетін меңгермейінше ойдағыдай шешу мүмкін емес.

Біздің қоғам дамуының қазіргі кезеңінде өзінің және басқа халықтардың ұлттық мәдениетін білу және құрметтеу жеке тұлғаның заманауи көпмәдениетті қоғамда сәтті бейімделуінің шарттарының бірі ретінде әрекет етеді. Мектеп жасындағы балаларды ұлттық мәдениетпен таныстырудың тиімді, қызықты және қолжетімді құралдарының бірі – ұлттық ойындар.

Ұлттық ойындар – дәстүр байлығын ұрпақтан ұрпаққа жеткізудің ең маңызды жолы. Ол айналадағы шындықты түсінуге, өз халқының әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін меңгеруге, сонымен қатар өмірге қажетті дағдылар мен қабілеттерді меңгеруге бағытталған. Балаларға арналған дәстүрлі ойындар тәрбиенің әмбебап құралы болып табылады, өйткені олар баланың ақыл-ойын тәрбиелеп қана қоймайды, сонымен қатар оны моральдық және физикалық тұрғыдан шыңдап, денсаулығын нығайтады. Оларда халық өнерінің барлық саласы көрініс тапқан.

Қазақ халқының мәдениетінің маңызды элементтерінің бірі – тарихи мұра ретінде, ғасырлар бойғы тәжірибесі мен көптеген адамдардың өмірімен бекітілген ұлттық ойындар. Ы.Алтынсарин өзінің ұстаздық іс-әрекетінде ертегілерді, мақал-мәтелдерді, нақыл сөздерді, жұмбақтарды, ойындарды жиі пайдаланған. Автордың пікірінше, оқу-тәрбие үрдісінде халық өнерін пайдалану балалардың ата-баба дәстүрі мен әдет-ғұрпын құрметтеуге көмектеседі.

Қазақтың көптеген халық ойындарын жүйелеп, олардың тәрбиелік-дамытушылық мәнін жоғары бағалап, педагогикалық құнды ойларын алғаш айтқан этнограф Ә.А.Диваев болды. Ол танымдық процестің басында балалардың сезімін қоршаған шындық туралы жарқын әсерлермен қамтамасыз ететін ойындардың ынталандырушы рөлі туралы жазды. Халық ойындарының тәрбиелік мүмкіндіктері қазақ жазушылары І.Жансүгіров, М.Әуезов, С.Мұқанов т.б шығармаларында да қамтылды. М.Әуезовтің айтуынша, қазақ халқының сан ғасырлық тарихында көңілді, танымдық ойындар көп болған.

Қазір республикамыз егемендікке қол жеткізіп, ежелгі мәдениет тұрақты түрде жаңғырып, өнер мен әдебиеттегі ұлттық дәстүрлер, оның ішінде қазақтың ұлттық ойындарын қамтитын аса бай мұралар дамып келеді.

Қазақтың ұлттық ойындарына тән қасиет – баланың тапқырлығын, ойлау ұшқырлығын, қиялын байытып, шығармашылықпен өзін-өзі танытуға мүмкіндіктердің болуы.

Ойын әрекеті балалардың табиғи бейімділігі мен қабілеттерін тікелей көрсетеді, баланың болашақта қандай болатыны туралы түсінік бере алады. Бұл әрқайсысының қабілетіне қатысты белгілі бір болжам жасап, соған сәйкес бала тәрбиесін дұрыс жолға бағыттауға, табиғи бейімділікпен қатар ашылмаған қабілеттерін дамытуға көмектесетін өзіндік нұсқау болды.

Қазақтың ұлттық ойынын мектеп жасындағы балалардың ақыл-ойын дамыту құралы ретінде қарастыруға болады. Қазақ халқының ұлттық ойындарының мазмұнында баланың дүние, ел, туған халқы туралы ой-өрісін айшықтайтын, ой-өрісін жеткілікті түрде кеңейтетін танымдық материал қамтылған.

Қазақтың ұлттық ойындарындағы негізгі тақырып - ұлы адамдар мен батырлар өмірінен кейбір эпизодтар, баланы қоршаған құбылыстар, табиғат ерекшеліктері, үй және жабайы жануарлардың мінез-құлықтары мен әрекеттері.

Мәселен, «Көкпар» ойынының атауы «көк бөрі» деген сөзден шыққан. Көшпелі малшылардың бірінші жауы қасқыр болғандықтан, ертеде қасқырға шыққан. Аңшылықтан сәтті оралған соң, өлген малды кім бірінші болып ауылға әкелетінін білу үшін бәйге жарыстары ұйымдастырылды. Кейіннен бұл жарыс ұлттық ойын «Көкпарға» айналды. Ойынның мақсаты – балалардың ат жарысында, атқа мінуде, шабудың басқа түрлерінде ептілігін, батылдығын, зейінділігін, күш-қуатын дамыту.

Қазақ халқының халық педагогикасында қазақтың кейбір ұлттық ойындарын қамтитын ауызша тапсырмалар мен қанатты сөздерде сандық ұғымдар қолданылған. Оларды қолдану тәжірибесі көрсеткендей, егер сандық ұғымдар нақты үлгілерде айтылса, балалар бұл ұғымдарды тезірек және мағыналы түрде есте сақтайды.

Балабақша тәрбиешілерінің жұмыс тәжірибесінде 4-6 жастағы балалардың жалпы сандық ұғымдарды санасына қазақтың ұлттық ойындары арқылы түсінікті түрде жеткізуге болады. Мысал ретінде сандарды зерттегенде сандар туралы бастапқы түсініктерді берік меңгеруге алғышарттар жасап, күрделі ұғымдарды түсінуге негіз қалайтын «Санамақ» ойынын келтіруге болады. Балалардың қызығушылығын оятады, олардың ойлауын, есте сақтауын, зейінін белсендіреді. Сондай-ақ мұндай ойындарға «Жануарлар», «Қуыр-қуыр, қуырмаш», «Санап ал» және тағы басқа ойындарды жатқызуға болады.

Ойын процесінде баланың психикалық дамуы тәрбиенің басқа жақтарымен байланысты жүзеге асады. Қазақтың ұлттық ойындары арқылы тәрбие беру процесінің өзі бірқатар заңдылықтардың әрекетімен (әлеуметтік, биологиялық, психологиялық және педагогикалық) байланысты.

Қазақтың әдемі, дұрыс, үнді сөйлеуінің нағыз мектебі – сөздік ойындар, ойын барысында қатысушы нақтылау сұрақтарын қойып, ойынға басқа қатысушының ойын аяқтап, өз ойын жеткізе алады. Бұл сөйлейтін ойыншыға өз ойын анық жеткізуге, ойынның мәніне, оны жүргізу талаптарына өз көзқарасын білдіруіне және барлық ойнаушы балаларға түсінікті болуын жеңілдетеді. Ойынға қатысушылар диалогты жүргізе отырып, бір-біріне ым-ишарамен, мимикамен, дауыс тембрімен, интонациясымен көмектесе отырып түсіндіреді. Айтылғандар жағынан ең көзге түсетіні қазақтың ұлттық ойындары: «Айгөлек», «Ақ терек», «Айтыс», «Қаламақ», «Тез айту», т.б.

Осылайша, кішкентай балаға пайдасы мол қазақтың ұлттық ойындарының халық педагогикасында өте көп екенін байқаймыз және мектеп жасындағы балалардың ақыл-ойын дамыту құралы ретінде олардың барлығы да айтарлықтай қызығушылық тудырады. Осы бағытта жүргізіліп жатқан жұмыстарды саралай келе, табысты жүзеге асыру үшін біртұтас адамгершілік-рухани тәрбие кеңістігін: отбасы мен мектеп ордаларын құру қажет деген қорытындыға келдім.

Қорытындылай келе, болашақ ұрпақты тәрбиелей отырып, қоғамға дені сау, күш-қуат пен жігерге толы мемлекетімізді құрушы тұлға қажет екенін және еліміздің болашағы көп жағдайда рухани-адамгершілік тәрбие мәселелерін қалай шешуге байланысты екенін есте ұстауымыз керек.

**Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, Азаттық ауылы
"Түркібасы" жалпы білім беретін мектеп
Математика пәні мұғалімі
Куланов Дониёр Алишерұлы**

МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ЖӘНЕ ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Қазіргі қоғам дамуының ең жоғары қарқыны адамға және оның дамуына жаңа талаптар қояды. Осыған байланысты білім берудің стратегиялық бағыттарының бірі – субъектіні мәдени және ғылыми құндылықтармен таныстырып, оның білімі мен іскерлігін қалыптастырып қана қоймай, сонымен бірге оқушыны өз өмірлік жоспарын жүзеге асыруда және болашақ кәсіби қызметінде пайдалана білуге үйрету, сонымен қатар білім берудің стратегиялық бағыттарының бірі болып табылады.

Қазіргі мектептің маңызды міндеттерінің бірі – функционалдық сауатты адамдарды қалыптастыру. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың жоғары деңгейі қоғам өміріне тиімді араласу, өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі жетілдіруге, өзін-өзі жүзеге асыруға қабілеттілікті білдіреді. Демек, қоғамға функционалдық сауатты, нәтижеге қол жеткізуді білетін және белгілі бір әлеуметтік маңызды жетістіктерге қабілетті адам қажет.

PISA жобасында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын бағалаудың басым бағыттары үш бағыт – оқу сауаттылығы, математикалық және жаратылыстану сауаттылығы болып табылады.

«Математикалық сауаттылық – адамның өзі өмір сүріп жатқан әлемдегі математиканың рөлін анықтау және түсіну, дәлелді математикалық пайымдаулар жасау, математиканы қазіргі және болашақ қажеттіліктерін қанағаттандыратындай етіп қолдану қабілеті».

Математикалық сауаттылықтың қабылданған анықтамасы арнайы зерттеу құралдарын жасауға әкелді: білім алушыларға дәстүрлі оқыту жүйелері мен математикалық оқытуды мониторингтік зерттеулеріне тән типтік оқу тапсырмалары ұсынылмайды, керісінше нақты мәселелік жағдайларға жақын, белгілі бір контексте ұсынылған және оқушыға қолжетімді түрде шешілетін математика құралдары арқылы:

- оқулықтарға тән емес нысанда ұсынылған мәселені қабылдау;
- әртүрлі формада берілген ақпаратпен жұмыс істеу: мәтіндік, кестелік, графикалық, сонымен қатар бір формадан екіншісіне өту;
- мәселенің жай-күйінде тікелей қамтылмаған ақпаратты (әсіресе бұл күнделікті ақпаратты, жеке өмір тәжірибесін пайдалануды талап ететін жағдайларда) тарту;
- жағдай шеңберінде шешім табу және алынған нәтижені түсіндіру кезінде шарттардың (шектеулердің) орындалуын өзін-өзі бақылау дағдыларын меңгеру;
- мәселені шешуге қажетті мәліметтердің дұрыстығын дербес анықтау;
- парасаттылықты, мүмкін болатын нұсқаларды санау әдісін, сынау және қателесу әдісін қолдану;
- жағдаяттың ерекшелігімен анықталатын орынды жауапты еркін ауызша түрде ұсыну мүмкін болады.

Функционалды математикалық сауаттылыққа арнайы әзірленген тапсырмалар жүйесі арқылы қалыптастыруға болатын математикалық құзыреттіліктер кіреді:

1-топ – фактілер мен әдістерді жаңғырту, есептеулер жүргізу талап етілетін тапсырмалар;

2-топ – математиканың әртүрлі салаларының материалдарын біріктіру және байланыс орнату талап етілетін тапсырмалар;

3-топ – математиканың көмегімен шешуге болатын өмірлік жағдаяттардағы мәселені бөліп көрсету, шешу моделін құру талап етілетін тапсырмалар. Сондықтан оқушылардың математикалық білімін әртүрлі тәсілдер, ой толғаулар мен оларды шешуге түйсік қажет ететін әртүрлі жағдайларда қолдана білу қабілетін тексеруге ерекше назар аудару керек.

«Сауаттылық» ұғымының мәні үш белгімен анықталады:

- шынайы әлемдегі математиканың рөлін түсіну,
- негізделген математикалық пайымдаулар жасау,
- адам қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін математиканы пайдалану.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру мәселесі сабақтағы іс-әрекеттердің мазмұнына өзгерістер енгізуді талап етеді. Оқушы іс-әрекет барысында ғана жаңа материалды меңгере алады, ал мұғалімнің сабақтағы күнделікті жұмысы, өзі таңдаған білім беру технологиялары оқушылардың математикалық сауаттылығын қалыптастырады. Білім алушылар оқу процесінің барлық кезеңдеріне белсенді қатысуы керек: өз болжамдары мен сұрақтарын құрастыру, бір-біріне кеңес беру, өз алдына мақсат қою, нәтижелерді бақылау.

Сондықтан сабақ барысында:

- оқу процесінде тұлғаның өзін еркін және қауіпсіз сезінуіне мүмкіндік беретін ортаны құруды;
- мәселе мен мақсаттарды өз бетінше анықтауды, мақсатқа жету стратегияларын өз бетінше таңдауды қамтамасыз ететін өзін-өзі реттеуді қалыптастыруды;
- әрекетке негіз болатын ақпаратты түсінуге, бағалауға, талдауға және синтездеуге ықпал ететін сыни ойлауды дамытуды;
- оқуды бағалау, өз түсінігін дамыту және одан әрі жетілдіру үшін оқуды анықтауды дамыту қажет.

Ішкі (қалыптастырушы) бағалау оқушыларды оқытатын мұғаліммен, яғни оқу процесінің ішінде жүрген адаммен бірге олардың жетістіктерін бағалауды қамтиды. Бұл әдіс әр оқушының жеке жетістіктерін анықтауға бағытталған. Бірлескен бағалау арқылы оқушылар материалды тереңірек меңгереді және өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытады. Қалыптастырушы бағалау – кері байланыс механизмін бастайтын және оны тұрақты күйде ұстайтын процесс. Қарапайым әдістердің жиынтығын қолдана отырып, мұғалім кері байланысты ұйымдастырады. Бұл әдістердің қаншалықты пайдалы болғанын тексеру үшін мұғалім жаңа бағалау жүргізеді. Бұл тәсіл сабақтағы күнделікті оқу жұмысына кіріктірілсе, оқыту-оқыту тиімдірек және нәтижелі болады.

Нәтиже әр жұмыс түрі бойынша жеке бағаланады: сызбаны дұрыс салу, іс-әрекет барысын құрастыру, жауабын жазу. Бірақ іс-әрекеттің нәтижесін ғана емес, еңбекқорлықты, қиындықтарды жеңуге деген ұмтылысты, тәуелсіздікті де бағалау керек. Бұл ретте бақылаудың келесі принциптерін басшылыққа алу маңызды:

- тапсырманың күрделілігінің градациясы: білім деңгейі әртүрлі оқушылар орындай алатын тапсырмалардың түрлерін ұсыну қажет;
- тапсырмаларды таңдау еркіндігі: оқушы іс-әрекеттің нәтижесі үшін жауапкершілікті сезіне отырып, тапсырманың өзінің күрделілік деңгейін таңдай алады;
- оқу жетістіктерін бірте-бірте жинақтау: бағаланатын оқу жұмысының уақыты мен формаларын шектеудің қажеті жоқ.
- еркіндік принципі: білім алушы кез келген уақытта өз жетістіктерін жақсартуға мүмкіндік алады.

Оқушыларға формативті бағалау қателерден сабақ алуға көмектеседі; ненің маңызды екенін, не істей алмайтынын, білмейтінін анықтай алады. Сонымен қатар өзара бағалау бағалаудың толыққанды оқыту әдісі болып табылады, өйткені өзара бағалау оқушыларға бір-бірінің жұмысын бағалау арқылы меңгерілген материалды бекітуге мүмкіндік береді.

Тапсырмаларды жұппен немесе топпен орындауға болады (бұл тапсырманың көлеміне байланысты), содан кейін білім алушылар «ұжымдық» тәжірибені пайдалана отырып, сюжетті талқылауға, жағдайды түсінгендерін нақтылауға және мүмкін мұғалімге сұрақтар қоюға мүмкіндік алады. Бұл тапсырманың математикалық мәнін анықтауға, қажетті шешімдер табуға және адекватты тұжырымдауға көмектеседі.

Талқылау алынған нәтижелердің интерпретациясын шешу сатысында да барлық қажетті шарттар ескерілгенін, оны басқаша, қарапайым, ұтымды шешуге болатынын, математикалық шешімнің

жағдайдың контекстіне сәйкес келетінін түсіну үшін пайдалы. Тапсырманың нәтижелерін сыныппен талқылағанда мұғалім келесі жайттарға:

- жағдаяттың математикалық есепке айналуына;
- қандай білім, фактілер пайдаланылғанына;
- қандай әдістер мен шешімдер ұсынылғанына;
- қабылданған шешімді бастапқы жағдай тұрғысынан қалай бағалауға болатынына назар аудару керек.

Талдау арқылы мұғалім оқушылардың негізгі қиындықтары мен қате түсініктерін біліп, пайдалы байланысқа қол жеткізе алады және курс мазмұнын қайта ұйымдастыра алады. Қорыта келгенде, қалыптастырушы бағалаудың ұсынылған әдіс-тәсілдерін белсенді қолдану арқылы әрбір оқушының оқу нәтижелері мен жетістіктерін арттыруға және ең табысты оқушылар мен оқуда күрделі қиындықтарға тап болғандар арасындағы алшақтықты азайтуға болады.

Ақтөбе облысы, Мұғалжар ауданы, Қандыағаш қаласы
«Самал бөбекжай-бақшасы» МКҚК
Тәрбиеші
Белеуова Лаура Тажбаганбетовна

«АЯЛАЙЫҚ ГҮЛДЕРДІ»

Мақсаты: Көктем гүлдері туралы жалпылама және гүлдердің түрлері туралы нақты түсініктерді меңгерту. Гүлдердің түрлерінің ерекшеліктері мен айырмашылықтары туралы түсіндіру. Гүлдерді отырғызуға оны аялай білуге бейімдеу.

Сабақ барысы:

Балалармен амандасу.

-Балалар қазір жылдың қай мезгілі?

-Көктем мезгілінің айларын айтайықшы?

-Олай болса балалар көктем ерекшеліктерін атап көрсетейікші.

(балалар бір-бірден шығады)

Жұмбақ жасыру.

Шуақты жақсы көретін

Шырайланып күлетін

Бұл немене балалар?

Анамызға сыйғы беретін «гүл»

Жұмбақ шешімін сурет арқылы табу

Слайд арқылы гүлдерді көрсету және түсіндіру

Балалар гүлдердің үш түрі болады екен.

1-Бөлме гүлдері

2-Дала гүлдері

3-Емдік гүлдер

Бөлме гүлдер - бөлмеге жағымды энергия бөліп, адамды мазасыздықтан арылтады. Өсімдік өте сезімтал, адамға жайлылық сыйлап, сабырлыққа шақыратын қасиетке ие. Бөлме өсімдіктері пайдасы өте

көп. Оттегі бөледі, бөлме өсімдіктерін жатын бөлмеге қоюға болмайды. Бөлме өсімдіктерін түрі өте көп; фикус, фиалка, айел бақыты, лалагүл тағы да басқа көптеген түрлері бар. Гүлдерді суарып тазартып тұруымыз қажет және ауруларын сақтандырып тұруымызда қажет. Суды көп қалайтын және көп суды қажет етпейтінде түрлері болады. Мысалы: кактусты көп суарып тұрудың қажеті жоқ.

Кез келген бөлме гүлдерін үй жағдайында өсіруде жарық, ауа ылғалдылығы, температура, суару және тыңайту маңызды рөл атқарады.

Фикус - кең таралған және гүл өсірушілердің сүйікті гүлдерінің бірі. Фикусты жарық жақсы түсетін жерге орналастыру қажет. Фикус өзін жақсы сезіну үшін ең маңызды шарт — жарықтың молдығы. Жапырақтары қою жасыл фикустар ала жапырақты фикустарға қарағанда көлеңкені жақсы көріп, күн сәулесінің тіке түсуін қаламайды. Фикустың ала жапырақты түрлерін ыстық жаз мезгілінде күннің астына қоюға болады. Қысты күндері фикустерге қосымша жарық қажет. Суық кездері фикустың жапырақтары түсе бастаса, оның басты себебі — жарық жетіспеуі. Фикустың белсенді өсу кезінде жарыққа қарай оның әр жағын кезектестіріп бұрып қою керек.

Дала гүлдері- далада өсетін гүлдеріміз. Бәйшешек, қызғалдақ, раушан, түймедақ гүлдері жатады.

Бәйшешек күн жылынып, шуақты көктемнің келе жатқанын алғаш хабарлайтын күй талғамайтын гүл. Көктемнің басында, қыстың қары толығымен еріп бітпеген кезде тауда және тау бөктерінде, ормандағы қардың астында, толығымен ерімен ала қардың астынан ақ, көгілдір немесе күлгін ғажайып, бәйшешек гүлі шығады.

Түймедақ (ромашка) — өте пайдалы гүлдердің бірі. Себебі оның гүлінде адам ағзасына оң әсерін беретін эфир майы бар. Түймедақ гүлін іш кебу, іш өту, іштің түйіліп ауруында, асқазан жарасында және ас қорытудың бұзылуында көп қолданылады.

Қызғалдақтың бұл түрі – талғампаз, мәртебелі әрі сүйіспеншілік мағынасына келеді. Бұл адамдарға жайлылық пен тыныштық береді. Түрлі түстерден тұрады.

Көктемнің соңғы айларында далада өсетін гүліміз.

Емдік гүлдер- алое қалампыр

Алое - сонау есте жоқ ерте замандарда адамзат баласы дәрі-дәрмек деген дүниені мүлде білмейтін. Олар өздерінің сырқаттарынан айығу үшін халықтық амал-тәсілдердің көмегіне жүгінетін еді. Сондықтан да, шөптерден жасалған дәрілер бүгінге дейін маңызын жоғалтпай келеді. Және де дәрілік өсімдіктер адам денсаулығына ине мен дәрі-дәрмекке қарағанда, әлдеқайда қауіпсіз келеді.

Қалампыр кез келген үйдің ас бөлмесінен табылатын дәмдеуіш. Оның жұпар иісі мен күйдіргіш дәмінен бөлек, емдік қасиеті де орасан. Қалампыр А (бета-каротин), С (аскорбин қышқылы), Е (токоферол), К (филлохинон), РР және В (В1, В2, В3, В4, В6, В9) тобындағы дәрумендерге бай. Сонымен қатар калий, кальций, марганец, мыс, күкірт, мырыш, натрий, магний, фосфор және темір элементінің қайнар көзі болып табылады. Халықтық емінде тұнба, қайнатпа ретінде қолданылады. Тұнба үшін 1 десерт қасық қалампырды 1 литр қайнаған суға салып, тұндырып қоясыз. Шамамен жарты сағат өткен соң тұнбаны сүзіп алып, ем ретінде қолдануға болады.

Тосын сәт

Көктем ханшайымы қонаққа келеді. Балалармен амандасып, не туралы айтып жатқандарын сұрайды.

Ойын: Күлтесін тап.

Шарты: гүлдердің түсін күлтесіне қарай тауып құрастыру.

Көктем ханшайымен қоштасу.

Келесі кезек балаларға тапсырма.

Тапсырма: Гүл отырғызу.

1. Бөлме гүлдері фикус гүлі мен алое гүлін отырғызады.
2. Гүлге күтім жасайды. Топырақтарын қопсыту, су құяды.
3. Гүл туралы өлең шумақтарын айтып берді.

Сұрақ-жауап

-Балалар бүгінгі сабақта біз не туралы айттық?

-Гүлдердің түрлері қалай аталады?

-ҰІӨ ұнады ма?

-Олай болса балалар смайликтермен өз көңіл күйімізді білдірейік?

Марапаттау.

Бөлім	Бізбен бұйымдарды тоқу	
Педагогтің аты-жөні:	Өжіке.Т.Б	
Мерзімі:		
Үйірме атауы, топ	«Сиқырлы ілмек»	
Сабақтың тақырыбы:	Бізбен басқа «Бас бау» (повязка) тоқу	
Сабақ №	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың мақсаты	Халқымыздың ұмытылып бара жатқан мәдени мұрасы – тоқыма өнерін жаңғырту және халқымыздың ежелден келе жатқан көне де, ізгі дәстүрі арқылы қазіргі заманымызға лайықты сапа түр беріп сәндік көлөнерді дамыту.	
Тәрбие құндылықтары	Тәуелсіздікпен отаншылдық • Өзінің халқына деген сүйіспеншілігін білдіру және ұлттық мәдениетті құрметтеу	

Сабақтың кезеңі/ Уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	Ұйымдастыру кезеңі Оқушылармен сәлемдесу Бүгінгі сабағымыздың тақырыбы. Бізбен «бас бау» (повязка)тоқу Психологиялық ахуал қалыптастыру Шаттық шеңбер әдісі Оқушылар шеңбер бойымен тұрып бір-біріне тілек айту арқылы смайл әрекеттерін қолдана отырып бір-бірінің көңіл күйін көтереді 1.Тәуелсіздік және Отаншылдық 2.Бірлік және Ынтымақ 3.Әділдік және Жауапкершілік 4.Заң және Тәртіп 5. <u>Еңбекқорлық және Кәсіби біліктілік</u> 6.Жасампаздық және Жаңашылдық құндылық туралы оқушыларға мәлімет беру.	Оқушылар амандасып. Сабаққа назар аударады Бірлік – ынтымағы мен берекесін тең ұстаған Қазақ елі үшін ең қастерлі ұғым, сан ғасырлардан мирас болып келе жатқан дана халқымыздың асыл қасиеті. Бабаларымыз ынтымақ пен татулықты, ортақ келісім мен ауызбірлікті, жарасымдылық пен сыйластықты мүдделі түрде еліміздің біртұтастығын сақтауда әрдайым биік мақсат етіп қойған. Тоқыма өнерінде оқушының еңбекке деген іскерлігін қалыптастыру, көркем	Бағалау. Әрбір оқушының жасаған жұмысын қабылдап, баға қойып,жіберілген қателерін көрсетіп ескерту. Оқушылар жеке немесе топтық жұмыс жасауы мүмкін. Тоқыма өнерінің тарихын және түрлерін біледі;- Шығармашылық жұмыстар мен бұйымдар жасау барысында қазақ ұлттық	
Сабақтың ортасы	Жаңа сабақ түсіндіру. Тоқу өнері – қазақ халқының ежелден келе жатқан қолөнер саласының бірі. Бұл тамаша өнер қазіргі заманда жалғасын тауып, көрші халықтардың өнер шығармашылықтарымен толысып, дамып, әсемдігімен, көркемдігімен көз тартып, эстетикалық талғамда өркендей бермек. Осы тоқу үстіндегі түрлі түсті			

Қауіпсіздік ережесі	бояулар әлемінің үйлесімділігін, алуан түрлі сән үлгілерін таңдап, түрлі тоқу әдістерін меңгеруі адамның талғамын, шеберлігін, ой-өрісін жетілдіріп, көркемдікті сезіну қабілетін дамытады. Осындай пайдалы еңбектің бір түрі-тоқыма өнері. Қажетті материалдар 1. Жіп: Орташа қалыңдықтағы жіп (мақта, акрил, жүн аралас). 2. Ілмек біз (крючок): Жіптің қалыңдығына сәйкес (4-5 мм). 3. Қайшы және ине (егер ұштарын тігу керек болса). Бас бау тоқу жолы 18 шалу аламыз екі қатарды да оң тоқу жолмен тоқымыз, бастың көлеміне қарай. Тоқылған басбауды біріктіріп оны безендіреміз Бас бау тоқу (Жарты бағанмен артқы ілмекке тоқу) 1-қадам: Негізгі тізбек жасау Бас шеңберіңізге қарай ілмектерінен тізбек жасаймыз. Орташа 52-58 см (немесе қалаған ұзындықта). 2-қадам: Бірінші қатар 2 қосымша ауа ілмегі көтеру үшін. Әрбір ілмегіне жарты баған тоқу. 3-қадам: Негізгі өрнек тоқу Келесі қатардан бастап, тек артқы ілмекке жарты баған тоқу. Бұл әдіс созылмалы, резинкаға ұқсас текстура береді. Ұзындығы 10-12 см болғанша қайталау. 4-қадам: Ұштарын біріктіру Бас баудың екі ұшын біріктіріп, ілмек бізбен жалғап шығу немесе инемен тігу. 5-қадам: Әшекейлеу Моншак, гүл, түйме немесе сәндік элементтер қосуға болады. 1. Жұмыс орны жақсы жарықтандырылған болуы керек. 2. Орындық арқасы сүйеніп, тік отыру қажет. 3. Тоқу кезінде арқасы бар орындықта басты сәл иіп отырады. 4. Ілмекбіздің ұшы қауіпсіз, шектелген болуы керек. 5. Тоқып жатқан жайма бүлінбеуі үшін және қолда иірімжіптің қиқымдары қалмас үшін тоқып бастағанда және аяқтағанда қолды жуу керек. 6. Жұмыс соңында барлық құрал-жабдықтар жәшікке жинап салу керек. 7. Ілмекбізді қорабымен алып жүру қажет.	графикалық білім-білікті дамытудың негізгі бағыттары бойынша тоқыма бұйымдарын даярлауға назар аударылады. Шебердің қолынан шыққан бұйымдар күнделікті тіршілікпен қатар сол заманның ортақ колөнер мәдениетінің баға жетпес үлгісі. «Шебердің қолы ортақ» деген мақал ел ішінде бекер айтылмаса керек. Нағыз шеберлікке жету үшін табандылық, іскерлік, талғампаздық, білім қажет. Шығармашылық ізденіс үстіндегі халық шеберлері тұрмысқа қажетті қолөнердің алуан түрлерін ойлап тапты. Өз ұрпағының “сегіз қырлы, бір сырлы”өнегелі, өнерлі болып өсуін мақсат еткен ата-анамыз өз бойындағы бар асыл қасиеттерін ұрпақтан ұрпаққа үйретіп келген. Тоқыма өнері негізгі ұстанымдарды заман талабына сәйкестендіруді, оның көкейтестігін анықтайды. Оқушы білімін жетілдіріп ақыл-ой санасын дамытуға игі әсер етеді, рухани мәдениетті меңгеруге, адамгершілік және көркемдік тәрбиенің тиімді жолын ашуға жағдай туғызады.	мәдениет элементтерін пайдалана алады. - Қауіпсіздік ережелерінің маңыздылығы на тоқталады. -Материалдар мен құралдарды ережеге сай қолданады	
Сабақтың соңы	Оқушылардан бүгінгі сабаққа байланысты кері байланыс алынады. Бізбен бас бау тоқып үйрену	Кері байланыс бізден бас бау тоқуды жалғастыру		

Атырау облысы, Жылыой ауданы, Құлсары қаласы
№19 жалпы орта білім беретін мектеп
Математика пәні мұғалімі
Төреғалиева Әсел Қанатқызы

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА КРЕАТИВТІ ОЙЛАУДЫ ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Креативті тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясы қазіргі білім беру мәселелерін шеше алатын заманауи технологиялардың бірі болып табылады. 21 ғасыр ықтималдық ойлауы бар, яғни бейтаныс жағдайда бағдарлай алатын түлектерге тапсырыс береді. Сондықтан, біз, ұстаздар, оқу-тәрбие үрдісіне инновациялық әдістер мен жаңа педагогикалық технологияларды енгіземіз. Осының бәрі білім мен тәрбиенің даралануын қамтамасыз етеді, оқушылардың дербестігін дамытады, денсаулықты сақтауға және нығайтуға ықпал етеді. Оқытудың негізгі мақсаты ойлауды дамыту болуы керек болса, онда ойлануға қалай үйрету керек деген өткір мәселе туындайды. Оның принциптерін іске асыру және сонымен бірге іргелі, мәңгілік құндылықтарды тез өзгеретін жағдайлармен шебер байланыстыру. Ол үшін оқыту белсенді болуы керек. Ол оқушы өзінің қызығушылығын, әр нәрсенің мәнін табуға деген ұмтылысын тарта алған кезде белсенді болуы керек.

Оқушылардың ойлауын дамыту мәселесі - математиканы оқыту әдістемесіндегі басты міндеттердің бірі. Алайда, қазіргі уақытта мұғалімдер оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға жеткілікті көңіл бөлмейді, сондықтан математиканың үлкен даму әлеуеті толық пайдаланылмайды. Бұл жағдай білім беру мақсаттары арасындағы қайшылықтарға әкеледі: креативті ойлауға және оқытудың нақты нәтижелеріне қабілетті жан-жақты дамыған тұлғаны алуға деген ұмтылыс. Оқушылардың сабақта шығармашылық ойлауын дамытудың кейбір жолдарын қарастырыңыз, нәтижеге жету үшін мазмұнын өзгерту керек.

Шығармашылық (ағылш. create-жасау, жасау) - дәстүрлі немесе қабылданған ойлау схемаларынан ауытқып, тәуелсіз фактор ретінде дарындылық құрылымына енетін түбегейлі жаңа идеяларды қабылдауға және жасауға дайын болуымен сипатталатын жеке тұлғаның шығармашылық қабілеттері. Кең мағынада - бұл тривиальды емес және тапқыр шешім.

2021 жылы PISA зерттеуі алғаш рет жетекші компоненттердің бірі ретінде шығармашылық ойлауды бағалауды енгізді, бұл зерттеудің осы бағытының маңыздылығын да, оған деген қызығушылықты да бірнеше рет арттырады. PISA зерттеуі дарынды және талантты балаларды анықтауға емес, студенттердің шығармашылық ойлауға қабілетті шекараларын анықтауға, сондай-ақ бұл қабілеттің оқу процесінің ерекшеліктерімен оқу-тәжірибесімен, оқу және сабақтан тыс жұмыстармен қалай байланысты екенін анықтауға бағытталған.

Алайда, оқулықтар шығармашылықты дамытатын жаттығуларға бай емес. Математика сабақтарында мен оқушыларға ашық есептерді шешуді ұсынамын. Бұл міндеттер балалардың дивергентті ойлауын дамытады. Дивергентті ойлау бір тапсырмаға бірнеше бірдей дұрыс жауаптарды табуға бағытталған. Егер конвергентті ойлау әдісімен адам белгілі бір алгоритм бойынша әрекет ету үшін қайралса, онда дивергентті ойлау жағдайында ол шығармашылық, стандартты емес шешімдерді іздейді. Бұл ойлау стереотиптерден бос, осылайша адам кез-келген мәселенің шешімін табады, тіпті егер ол дайын әрекет алгоритмі болмаса да. Ол көшірудің орнына жасайды. Адам ойлаудың екі түрін де дамыта алады және бұл опция ең оңтайлы болып табылады.

Білім алушылардың креативті ойлауын қалыптастыруды жүзеге асыру үшін келесі тақырыптар бойынша дамытушылық тапсырмалар жүйесі жасалды: ұқсастық; артықты алып тастау; "ең нашар жағдайда"; жіктеу; логикалық тапсырмалар; артық; геометриялық мазмұны бар тапсырмалар; "құюға арналған" тапсырмалар; әзіл-қалжыңдар; ойын-сауық тапсырмалары. Тапсырмалар оқушылардың ақыл-ой қызметіне әсерін ескере отырып, топтарға бөлінеді.

Ақыл-ойдың икемділігін қалыптастыру, ойлауды шаблондардан босату проблемаларды шешуде пайда болады-әзілдер, ойын-сауық тапсырмалары, нұсқаларды таңдау міндеттері, өйткені көп жағдайда бұл міндеттер тақырыптарға байланысты емес және арнайы теориялық дайындықты қажет етпейді.

Ойлауға арналған есептер, логикалық есептер, ребустар, жіктеу есептері оқушыларға ойлау қабілетін дамытуға үйретеді, ойлаудың математикалық стилін қалыптастырады, балалардың логикалық және лингвистикалық қабілеттерін дамытады, бұл нақты ойлау, толық логикалық ойлау және өз ойларын нақты айту қабілетіне әкеледі.

Ұқсастық пен артық есептерді алып тастау есептерді, түйсіктерді шешу дағдыларын қалыптастыру үшін қолданылады, теорияны білуді және шешімге оң емес көзқарасты қажет етеді.

Геометриялық мазмұны бар есептер геометриялық фигуралар мен олардың қасиеттерін білуге, оқушылардың кеңістіктік және бейнелеу дағдыларын қалыптастыруға, ой-өрісін кеңейтуге бағытталған.

Сабақтарымда осындай тапсырмаларды жүйелі түрде қолдана отырып, мен мынаны байқадым:

- балаларда ойлау қабілеті дамиды;
- білім алушыларға олардың мазмұнын игеру үшін белсенді ойлау қызметін талап ететін жаңа оқулықтар қызықтырады;

- балалар шығармашылық қабілеттерін, шығармашылығын дамытады, бұл әмбебап оқу әрекеті.

Құрылған тапсырмалар жүйесін пайдалану үшін келесі шарттарды ескеру қажет:

1. таңдалған тапсырмалар балалар үшін мүмкін болуы керек;
2. бір сабаққа таңдалған тапсырмалар ойлаудың әртүрлі компоненттеріне әсер ету үшін әртүрлі болуы керек;

3. егер оқушылар тапсырманы орындай алмаса, оны келесі сабаққа дейін ойлануға қалдырған жөн;

4. оқушыларға ұқсас тапсырмаларды құрастыру үшін қосымша үй тапсырмасын беруге болады;

5. егер сабақта уақыт шектеулі болса, онда бұл тапсырмаларды Математикалық үйірме сабақтарында қолдануға болады.

Оларды шешудің сәттілігі белгілі бір тақырыпты білу тереңдігіне емес, ойлау процестерін ұйымдастыруға байланысты болуы керек. Тексеру мұқият белгіленген және белгіленген критерийлер негізінде жүргізіледі.

Шығармашылық ойлау жүйесі мектептегі өмір салтында және белгілі бір сыныпта хабарлама болған жағдайда ғана дамиды. Ол белгілі бір әдістер мен әдістермен дамиды. Негізгі шарт - әртүрлі түрлер мен формаларда ұсынылуы мүмкін және өз жауаптары бар тапсырмалардың болуы. Мұны бәріне сабақта және сабақтан тыс уақытта, кез-келген пәнде жасау керек!

Дамытушылық тапсырмалар жүйесі:

Аналогия. Аналогия дегеніміз-белгілі бір мағынада объектілер арасындағы ұқсастық. Математикада аналогияны қолдану есептердің шешімін табудың негіздерінің бірі болып табылады. Бұл серияның міндеттері ауызша ұқсастықтарды жүргізу және фигуралар арасындағы ұқсастықтарды табу сияқты танымдық әдістерді пысықтауға бағытталған.

Мысалы:

1. азаяды-айырмашылық, көбейткіш -...?

2. жолды жалғастырыңыз: 1, 5, 13, 29, ...

- 7, 19, 37, 61, ...

Артық ерекшелік

Осы сериядағы әрбір тапсырмада төрт объект көрсетілген, олардың үшеуі бір-біріне өте ұқсас және тек біреуі басқалардан ерекшеленеді.

Мысалы,

1. Қосынды, айырмашылық, көбейткіш, бөлшек

2. 9; 12; 8; 15

3. см, дм, м2, км.

"Ең нашар жағдайда". Бұл кез-келген мәлімдемені дәлелдеу үшін мәлімдеме орындалатын ең ыңғайсыз, ең нашар жағдайды қарастыруға болатын мәселені шешу әдісі. Егер біз ең нашар жағдай туралы мәлімдемені дәлелдейтін болсақ, онда ол басқа жағдайларда да дұрыс болады. Ең бастысы-бұл ең нашар жағдайды дұрыс анықтау.

Мысалы: 1. Сыныпта 37 адам бар. Олардың арасында бір айда туылған төрт адам бар екенін дәлелдеңіз. 2. Үш құлыптың үш кілті бар. Құлыптардың кілттерін алу үшін ең аз үлгі саны қандай?

Жіктеу. Жіктеу-бұл жалпы танымдық ойлау әдісі, оның мәні берілген объектілер жиынтығын жұптасып бөлінбейтін ішкі жиындарға (сыныптарға) бөлу болып табылады. Мұндай ішкі жиындардың саны, сондай-ақ олардың құрамы әр түрлі мәндерді қабылдай алатын жіктеу негізіне (яғни берілген объектілер үшін маңызды қасиетке) байланысты. Мысалы: Ұзындық, аудан, масса сөздерін не біріктіреді? Оларға қандай сөз сәйкес келеді: секунд, центнер, шама, метр?

Логикалық тапсырмалар. Логикалық есептер-бұл дәлелді пайымдауды, талдауды қажет ететін міндеттер. Мысалы: 1. Айжан, Айман, Асыл және Әділ жидектерді жинады. Айман жидектерді ең көп жинады, Айжан бәрінен кем емес. Қыздар ұлдарға қарағанда жидектерді көбірек жинағаны рас па?

Мұндай тапсырмаларды әр түрлі пәндер бойынша ойлап табуға болады, олар дивергентті ойлауды дамытады, ойлау мен шығармашылықтың икемділігін дамытуға ықпал етеді. Шығармашылық тапсырмалар-шығармашылықты дамыту құралы. Осылайша, математика сабақтарында шығармашылық ойлауды белгілі бір есептерді шешу арқылы, қызықты ойындар түрінде дамыту педагогикалық процесті байытады және оны мағыналы етеді. Балаларға өз салдарына бай таңданыс сезімін, таным процесіне деген қызығушылықты оятады, кез-келген оқу материалын игеруге көмектеседі және балаға шығармашылық тұлға ретінде әсер етеді. Мұндай жұмыс мезгіл-мезгіл, бүкіл оқу жылы ішінде жүргізілуі керек.

Маңғыстау облысы, Жаңаозен қаласы
№15 жалпы білім беретін мектебінің бастауыш сынып мұғалімі
Нурманова Ботагөз Алпеисовна

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН
АРТТЫРУ
(Әдістемелік құрал)

Кіріспе

Өзектілігі: Әдеби мәтіндер мен көркем шығармаларды оқуға деген ынталарын арттыру бағытында оқушылардың дайындығын жетілдіру. Әдеби- теориялық материалды меңгеру, алған теориялық білімді бекіту, жүйелі тереңдету

Мақсаты:

- Ерекше білімді қажет ететін оқушылар мәтін талдауды жүйелі меңгерген, талдау әдістерін білетін, ұлттықсанасы оянған дара тұлға қалыптастыру;
- мәтін мазмұнын жан-жақты талдай білу;
- оқушылардың білімдері мен дағдыларын бағалау;
- стратегиялық бағыт беру;

Міндеттері:

- оқушылардың мәтін талдау машығын қалыптастыру;
- функционалдық сауаттылық білімін жүйелеу;
- теориялық білімдерін орынды қолдануға төселдіру;
- мәтіннің түрлері мен стилін анықтау;
- мәтіндерге салыстырмалы талдау жасау;
- мәтіндегі ақпаратты сыни тұрғыда бағалай білу;
- оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту.

Курста жүргізілетін жұмыс түрлері

- әдеби-теориялық білімдердің жиынтығын тест кезінде пайдалану;

- мәтінді талдау;
- мәтіннің мәнін түсіну;

Курстың білім мазмұнының құрылымындағы орны: Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заманның талабы. Соның ішінде оқу сауаттылығы – оқушылардың жазбамәтіндерді түсінуі және қолдануы, мәтін барысында ой толғауы, жаңа білім игерудегі әдіс-тәсілдерді қолдануы, әлеуметтік ортаға бейімделуі. Яғни, оқу сауаттылығының негізі – мәтінмен жұмысты толық қалыптастыру болып табылады.

Күтілетін нәтиже:

- оқылым дағдылары қалыптасады;
- көркем шығармаларды оқуға деген ынталары артады;
- мәтін мазмұнын жан-жақты талдай біледі;
- оқушылардың шығармашылық қабілетін дамиды;
- оқушылар мәтін талдау машығын меңгереді;
- оқу барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу ептіліктері қалыптасады.

1-мәтін. Көкөніс

Мәтінді түсініпоқу.

Көкөністер – бағалы тағам. Олардың тағамдық мәні бойындағы өте сіңімді заттардың, ішінара көмір сулардың болуынабайланысты.

Көкөністерде адам организміне қажетті дәрумендер мен минералды тұздар, сондай-ақ белоктар, әр түрлі органикалық қышқылдар, эфир майымол. Мысалы, картоп – крахмалға, ал қызылша қантқа бай; қырыққабатта С дәрумені, ал сәбізде – организмде А дәруменітүзілетін – каротин бар.

Көкөніс шөптесінөсімдікке жатады.

Көкөністер 1 жылдық және 2 жылдық болыпбөлінеді. Жылдық көкөністер тұқым арқылы гүлдеп, жеміс береді де, күзде тіршілігін жояды. 1 жылдық көкөністерге: картоп, қызанақ, баклажан, қияр, асқабақ жатады. Жылдық көкөністер осы жылытұқымға қажетті қор затын жинақтап, келесіжылы гүлдеп, жемісін береді. 2 жылдық көкөністерге: пияз, орамжапырақ, сәбіз, сарымсақ жатады.

Көкөністерді қысайларында да өсіріп пайдаланады. Оны өсіретін жерді жылыжай депатайды.

1.Көкөністер өсімдіктердің қайтүріне жатады?

- А) Ағаштар
- В) Бұталар
- С)Шөптесін өсімдіктер

2.Картопта қандай органикалық зат бар?

- А) Эфир майы
- В) Крахмал
- С) Қант

3.Өлеңді оқып шық. 1жылдық өсімдіктерді қызыл түспен, 2 жылдық өсімдіктерді жасыл түспен қоршапсыз.

Бақшасында атамның Көкөністер көп екен Теріп, жинап аламыз Себеттерге саламыз Пияз, картоп, қызылша Түйнек, сәбіз, қызанақ Орамжапырақ қиярлар Шалқан болса тағы бар.

2-мәтін. Ем

Мәтін. Ем

Демалыс күндерінің бірі. Барлығымыз серуенге шықтық. Тап-таза ауаны жұтып, құстардың түрлі-түрлі сайраған үндерін естіп, көңіліміз көтеріңкі. Балалар әр нәрсені сұрап, соларға жауап беріп келе жатқан болатыңбыз. Маржан қарағайда шор болып қатып қалған хош иісті шайырдан опырып алып иіскеп тұр. "Әке мына шайырды қарағайға кім жақты?" — дейді. "Балам, бұл шайыр ағаштың өзінен шыққан ғой.

Демалуға келген, табиғатқа жаны ашымайтындардың кеселінен болған жара ма, кім білсін. Қалың шөптің арасында жоғалтып алатын болған соң, біреу ағашқа пышақ шанышқан. Пышақты суырып алғаннан кейін, әлгі жараланған жерден хош иісті шайыр ағып, жараны бітеп, емдеген. Қарағым, ағаш екеш, ағаш та өзін-өзі емдейді. Сендер еш уақытта мұндай іс

істемендер, - деді әкесі.

1. Әкесінің: «Қарағым, ағаш екеш, ағаш та өзін-өзі емдейді. Сендер еш уақытта мұндай іс істемендер», - деген сөзді айтуының мәнісі неде?

2. Бүгінде заман талабына сай пышақсыз ота жасауға бола ма?

3. Ретімен жазып сәйкестендір

1	Есептік сан есім		Екінші бірі ән айтады
2	Реттік сан есім		Бес – алтыдан бөлінді
3	Жинақтық сан есім		Бесеуі жолға шықты
4	Болжалдық сан есім		Бір сағат өтті
5	Топтау сан есім		Жетпістейадам келді
6	Бөлшектік сан есім		Екінші үйде тұрады

Пайдаланылған әдебиет

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).
2. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы.
3. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 66б.
4. Жалпы орта білім беретін мектептерде оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы /әдістемелік нұсқау хат, Астана, 2020 жыл.
5. TIMSS тест тапсырмаларының жинағы: Ақпараттық-талдау орталығы: Нұр-Сұлтан, 2020 – 97 бет.

Алматы қаласы
"№46 Бөбекжай- балабақшасы"
Тәрбиеші
Мурзахметова Саулетай Турлыбековна

БАЛАБАҚША - БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ НЕГІЗГІ БАСПАЛДАҚ

Кіріспе

Балабақша – баланың өміріндегі ең алғашқы білім мен тәрбиенің алтын ұясы. Бұл мекеме тек баланы күтіп, қарау үшін ғана емес, сонымен қатар оның жан-жақты дамуын қамтамасыз ету үшін жұмыс істейді. Балабақшада бала өзін қоршаған ортаны тани бастайды, қарым-қатынас жасауды үйренеді, шығармашылық қабілеттерін дамытады және белгілі бір дағдыларды меңгереді. Қазіргі заманғы балабақшалар білім беру мен тәрбиенің инновациялық әдістерін қолдана отырып, әр баланың жеке ерекшеліктерін ескеріп, дамуына жағдай жасайды.

Балабақшаның маңыздылығы

1. Әлеуметтік ортаға бейімделу. Балалар үйде ата-анасы мен жақын туыстарымен ғана қарым-қатынас жасаса, балабақшада олар мүлде жаңа ортаға түседі. Бұл жерде олар құрдастарымен ойнап, өзара көмек көрсетуді, тіл табысуды, пікір алмасуды үйренеді. Бұл дағдылар олардың болашақта мектепке және жалпы қоғамға бейімделуіне көмектеседі.

2. Тәрбиенің алғашқы қадамдары Балабақша – баланың тәрбиесіне тікелей ықпал ететін мекеме. Мұнда бала мейірімділікке, құрметке, жауапкершілікке, еңбекқорлыққа және өзіне-өзі қызмет етуге үйренеді. Тәрбиешілер балаларға жақсылық пен жамандықты ажыратуды, мәдениетті сөйлеуді, қарым-қатынаста әдеп сақтауды үйретеді.

3. Интеллектуалдық даму. Балабақшадағы сабақтар балалардың ойлау қабілетін, есте сақтау, зейін қою, шығармашылық және логикалық ойлау қабілеттерін дамытады. Балалар ән айтып, би билеп, сурет салып, ертегілер тыңдап, түрлі тапсырмалар орындайды. Бұл олардың есте сақтау қабілетін, қиялын және сөйлеуін дамытады.

4. Қозғалыс белсенділігі және денсаулықты нығайту. Дұрыс дамуы үшін балаға дене қимылы қажет. Балабақшада түрлі спорттық шаралар, жаттығулар, қозғалмалы ойындар ұйымдастырылады. Сонымен қатар, балабақшада балалардың дұрыс тамақтануы мен денсаулық сақтау дағдыларына ерекше көңіл бөлінеді.

5. Өзін-өзі тану және шығармашылық қабілеттерін дамыту. Балалар балабақшада өздерінің қызығушылықтары мен таланттарын ашуға мүмкіндік алады. Музыка, сурет, би, қолөнер секілді үйірмелер арқылы әр бала өз қабілетін дамыта алады.

Балабақша мен ата-ананың өзара байланысы

Баланың үйлесімді дамуы үшін балабақша мен ата-ана тығыз байланыста болуы қажет. Ата-аналар балабақшадағы іс-шараларға қатысып, тәрбиешілермен үнемі байланысып, баланың дамуына үлес қосуы керек.

Ата-ананың атқаратын міндеттері:

- Баланың балабақшаға тез бейімделуіне көмектесу.
- Балабақшада үйренген нәрселерін үйде де қайталап, бекіту.
- Тәрбиешілермен үнемі байланыста болу.
- Баланың психологиялық және физикалық жағдайын қадағалау.

Балабақшадағы тәрбие әдістері

Қазіргі таңда балабақшада балаларды тәрбиелеудің түрлі әдістері қолданылады.

1. Ойын арқылы тәрбие

Балалар үшін ойын – ең негізгі әрекет. Олар ойын барысында жаңа дағдыларды меңгеріп, өзара қарым-қатынас орнатуды үйренеді.

2. Әңгімелесу және оқыту

Балаларға ертегілер оқу, қызықты әңгімелер айту олардың ой-өрісін кеңейтеді.

3. Эксперименттік әдіс

Балалар заттарды зерттеп, түрлі тәжірибелер жасап, қоршаған ортаны таниды.

4. Дене шынықтыру және қимылдық ойындар

Бұл әдіс балалардың физикалық белсенділігін арттырып, денсаулығын нығайтады.

Қорытынды

Балабақшаның маңыздылығы

Балабақша – тек бала күтімімен айналысатын орын емес, ол баланың тұлға ретінде қалыптасуына негіз қалайтын маңызды мекеме. Балабақшада бала алғашқы әлеуметтік қарым-қатынастарын орнатып, өзін-өзі тануға мүмкіндік алады. Мұнда балалар құрдастарымен ойнап, ұжымдық ортада жұмыс істеуді, өзара көмектесуді және сыйластықты үйренеді.

Баланың болашақтағы жетістіктерінің бастауы

Балабақшада алған алғашқы білім мен дағдылар баланың мектепте, кейінгі өмірде табысты болуына ықпал етеді. Ерте жастан қалыптасқан дұрыс мінез-құлық, тәртіп, жауапкершілік, өз-өзіне деген сенімділік болашақта үлкен жетістіктерге жетуге көмектеседі.

Ата-ана мен балабақша ынтымақтастығының маңызы

Баланың үйлесімді дамуы үшін ата-ана мен балабақша арасындағы байланыс үздіксіз болуы керек. Балабақшада берілетін тәрбие мен үйдегі тәрбиенің арасында үлкен үйлесімділік болғанда ғана бала өзін еркін, сенімді сезінеді. Ата-аналар балаларының күнделікті жетістіктеріне көңіл бөліп, тәрбиешілермен тығыз қарым-қатынаста болуы қажет.

Тәрбие мен білімнің үйлесімі

Қазіргі заманда баланы тек оқытып, білім берумен шектелу жеткіліксіз. Балабақшада тәрбие мен білім қатар жүруі керек. Баланың адамгершілік қасиеттерін, мәдениетін, үлкенге құрметін, кішіге қамқорлығын дамыту басты міндеттердің бірі.

Денсаулық пен белсенді өмір салтын қалыптастыру

Балабақшада балалар тек ойнап, оқып қана қоймай, дене шынықтырумен айналысады, дұрыс тамақтануды, гигиенаны сақтауды үйренеді. Осылайша, баланың денсаулығы нығайып, белсенді өмір салтын ұстануға үйренеді.

Заманауи технологиялар мен әдістерді қолдану

Қазіргі балабақшаларда жаңа технологиялар мен оқыту әдістері кеңінен қолданылады. Интерактивті сабақтар, шығармашылық шеберханалар, музыкалық және спорттық үйірмелер арқылы балалардың жан-жақты дамуына мүмкіндік жасалады.

Балабақша – қоғамның болашағына салынған инвестиция

Балабақша тек балалардың дамуына ғана емес, жалпы қоғамның болашағына әсер етеді. Себебі, бүгінгі балабақша тәрбиеленушілері – ертеңгі елдің белсенді азаматтары, болашақ мамандар, көшбасшылар. Егер балабақшада сапалы тәрбие мен білім берілсе, онда қоғамда тәрбиелі, білімді, жауапкершілігі жоғары азаматтар қалыптасады.

Балабақшаның үздіксіз дамуы қажет

Балабақшаның дамуы уақыт талабына сай болуы керек. Жаңа әдістер мен бағдарламаларды енгізу, тәрбиешілердің біліктілігін арттыру, балабақшаның материалдық базасын жақсарту – барлығы да балалардың сапалы тәрбие мен білім алуына ықпал етеді.

Қорытынды ой

Қорытындылай келе, балабақша – әр баланың өміріндегі маңызды кезең. Мұнда бала өмірдің алғашқы білімін алып, тәртіп пен жауапкершілікті, достық пен өзара сыйластықты үйренеді. Балабақша баланың шығармашылық әлеуетін дамытып, оны болашаққа дайындайды. Сондықтан ата-аналар да, қоғам да балабақшаның маңыздылығын түсініп, оны дамытуға, сапасын жақсартуға атсалысуы қажет.

Балабақша – болашаққа жасалған қадам! 🌱 🧡 🎓

